

Timney sc.

1486 aa 27
C. C O R N E L I I
T A C I T I
O P E R A
QUAE EXTANT OMNIA.

Ad EDITIONEM Optimam
JOH. FRE. GRONOVII

ACCURATE EXPRESSA.

T O M U S I.

G L A S G O W :

Typis ROBERTI URIE & SOC.
Sumtibus JOHANNIS BARRY, apud quem
veneunt. *Edinburgi*, apud GAVINUM
HAMILTON & JOHANNEM BALFOUR.
Londini, apud ANDREAM MILLAR.

M DCC XLIII.

GEORGETOWN
TACTIC

JOHANNES BARRY
Lectori Benevolo

S.

EN novam C. Taciti editionem quam aequo cuivis rerum aestimatori facile probatum iri speramus. Non enim labori, non sumtibus pepercimus, ut gravissimus Auctor in publicum prodiret, cùm, ea qua decuit, typorum elegantia conspicuus, tum mendis, quibus editiones caeterae, fere omnes scatebant purgatus. Quin etiam interpunctionibus cautum est, quae, ut recte locatae, non parum ad eruendum sensum scriptoris conferunt, ita male positae haud leve aliquando legentibus faceffunt negotium.

In omnibus secuti sumus nitidissimam simul & emendatissimam Editionem Gronovianam quae Leidae prodiit, A. MDCCXXII. Atque haec sunt quae te nescire nolimus. Vale.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER I.

BREVIARIUM LIBRI.

Augustus Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres gravis seditio incessit. ea missò Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germania inferiore motus, qui consedit non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaque expeditione Marfi, Tubantes, Bruçteri, Ufipetes vastati aut cæsi. Julia Augusti F. Rbergii vitam finit. Sodales in bonorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Cattos ducit, agros, domos, homines, vastat, urit, cædit. Segetes obsidione Arminii liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquæ Vari & militum lætæ: iisque suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. tamen hostes prospera eruptione fusi, fugati. Majestatis lex reducta & aspere exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: per eam causam decreta patrum expressa ad cœercendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. eoque nomine querelæ civitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta.

Sex. Pompejo, Sex. Apulejo, Coss.

Nerone Claudio Druso Cæsare, C. Norbano, Coss.

Urbem Romam à principio reges habuere. Libertatem & Consulatam L. Brutus instituit. Distaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemviralis potestas ultra biennium, neque Tribuno-

rum militum consulare jus diu valuit. Non Cinnae, non Sullae longa dominatio : & Pompeji Crassique potentia cito in Caesarem ; Lepidi, atque Antonii arma, in Augustum cessere, qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine Principis sub imperium accepit. Sed veteris populi Romani prospera vel adversa, claris scriptoribus memorata sunt : temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii, Caiique, & Claudii, ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsae ; postquam occiderant, recentibus odiis compositae sunt. Inde consilium mihi, pauca de Augusto, & extrema tradere ; mox Tiberii principatum, & cetera, sine ira & studio, quorum causas procul habeo.

II. Postquam Bruto & Cassio caesis, nulla jam publica arma ; Pompejus apud Siciliam oppressus ; exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus nisi Caesar dux reliquus : posito Triumviri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio jure contentum ; ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit ; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante ; cum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent : ceteri nobilium, quanto quis servitio promptior, opibus & honoribus extollerentur : ac novis ex rebus aucti, tuta & praesentia, quam vetera & periculosa mallent. Neque provinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populi imperio ob certamina potentium, & avaritiam magistratuum ; invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur.

III. Ceterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, pontificatum & curuli aedilitate ; M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia, & victoriae socium, geminatis consulatibus extulit : mox defuncto Marcello, generum sumpsit : Tiberium Neronem, & Claudium Drusum privignos, imperatoris nominibus auxit, integra etiamdum domo sua. nam genitos Agrippae
Caius

Cajum ac Lucium, in familiam Caesarum induxerat; necdum posita puerili praetexta, Principes juventutis appellari; destinare consules; specie recusantis flagrantissimè cupiverat. Ut Agrippa vita concessit; L. Caesarem euntem ad Hispanienses exercitus, Cajum remeantem Armenia, & vulnere invalidum, mors fato prope, vel novercae Liviae dolus abstulit; Drusque pridem extincto, Nero solus è privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors tribuniciae potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. nam senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Postumum in insulam Planasiam projiceret; rudem sane bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At hercule Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem à Tiberio jussit. quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis: sed quo pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi adversus Germanos supererat; abolendae magis infamiae ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii, aut dignum ob praemium. Domi res tranquillae. eadem magistratuum vocabula. juniores post Aetiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati. quotusquisque reliquus, qui rempublicam vidisset?

IV. Igitur verso civitatis statu, nihil ulquam priscae & integri moris: omnis exuta aequalitate jussa principis aspectare. nulla in praesens formidine, dum Augustus aetate validus, seque & domum & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus aegro & corpore fatigabatur, aderatque finis, & spes novae: pauci bona libertatis incassum disserere; plures bellum pavescere; alii cupere; pars multo maxima imminentis dominos variis rumoribus differebant: trucem Agrippam, & ignominia accensum, non aetate, neque rerum experientia tantae molis parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insita Claudiaee familiae superbia; mul-

multaque indicia saevitiae, quamquam premantur, erumpere, Hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice : congestos juveni consulatus, triumphos : ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus exsulem egerit, aliquid quam iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum : accedere matrem muliebri impotentia : serviendum feminae, duobusque insuper adolescentibus qui rempublicam interim premant, quandoque distrahant.

V. Haec atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti. & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consociis, & comite uno Fabio Maximo Planasiam vestum, ad visendum Agrippam, multas illic utrimque lacrymas, & signa caritatis, speraque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur. Quod Maximum uxori Marciae aperuisse : illam Liviae. Gnarum id Caesaris : neque multo post, extincto Maximo (dubium an quaesita morte) auditos in funere ejus Martiae gemitus semet incusantis, quod causa exitii marito fuisset. Utcunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum, & vias seperat Livia : laetique interdum nuntii vulgabantur, donec provisis quae tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

VI. Primum facinus novi principatus fuit, Postumi Agrippae caedes : quem ignarum inermumque, quamvis firmatus animo centurio, aegre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum differuit. patris iussa simulabat, quibus praescripisset tribuno custodiae apposito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandoque ipse supremum diem explevisset. Multa sine dubio saevaue Augustus de moribus adolescentis quaesitus, ut exsilium ejus Senatusconsulto sanciretur, perfecerat : ceterum in nullius unquam suorum necem daravit ; neque mortem nepoti

pro securitate privigni inlatam, credibile erat. Propius vero, Tiberium, ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, inspecti & invisi juvenis caedem festinavisse. Nuncianti centurioni, ut mos militiae, factum esse quod imperasset; neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad Tribunum miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur, juxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus resolveret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur.

VII. At Romae ruere in servitium consules, patres, eques; quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne laeti excessu Principis, neu tristior primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulatione miscebant. Sex. Pompejus & Sex. Apulejus Consules primi in verba Tiberii Caesaris juravere: apudque eos Sejus Strabo, & C. Turranius, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic annonae. Mox senatus, milesque & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere republica, & ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciae potestatis praescriptione posuit sub Augusto acceptae. verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: de honoribus parentis consulturum: neque abscedere à corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare. Sed defuncto Augusto, signum praetoriaris cohortibus, ut Imperator dederat. excubiae, arma, cetera aulae. miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur. Causa praecipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quam exspectare mallet. Dabat & famae, ut vocatus electusque potius à republica videretur, quam per uxorium ambitum,

& senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad in-
 prospiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitatio-
 nem. nam verba, vultus, in crimen détorguens recondebát.

VIII. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Au-
 gusti. cuius testamentum inlatum per virgines Vestae, Tiberium
 & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam nomen-
 que Augustae adfumebatur. In spem secundam, nepotes pro-
 nepotesque : tertio gradu primores civitatis scripserat ; pleros-
 que invisos sibi, sed iactantia gloriaque ad posteros. Legata
 non ultra civilem modum, nisi quod populo & plebi ccccxv.
 praetoxiarum cohortium militibus singula nummum millia ;
 legionariis aut cohortibus civium Romanorum, trecenos
 nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex
 quibus maxime insignes visi : ut porta triumphali duceretur fu-
 nus, Gallus Asinius ; ut legum latorum tituli, victarum ab eo
 gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. adde-
 bat Messala Valerius, renovandum per annos sacramentum in
 nomen Tiberii. interrogatusque à Tiberio, num se mandante
 eam sententiam promississet ? sponte dixisse, respondit ; neque in
 iis quae ad rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum,
 vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat.
 Conclamant patres, corpus ad rogam humeris senatorum ferend-
 um. Remisit Caesar adroganti moderatione : populumque e-
 dicto monuit, ne, ut quondam nimis studiis funus divi Julii
 turbassent ; ita Augustum in foro potius, quam in campo Mar-
 tis sede destinata cremari vellent. Die funeris, milites velut
 praefidio stetero, multum inridentibus, qui ipsi viderant, qui-
 que à parentibus acceperunt diem illum crudi adhuc servitij,
 & libertatis improspere repetitae, cum occisus dictator Caesar,
 aliis pessimum, aliis pulcerrimum facinus videretur. nunc se-
 nem principem, longa potentia, provisis etiam heredum in
 rempublicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepul-
 tura ejus quieta foret.

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo plerisque vana mirantibus : quod idem dies accepti quondam imperii princeps, & vitae supremus. Nolae in domo & cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset. numerus etiam consulatum celebrabatur, quo Valerium Corvum & C. Marium simul aequaverat : continuata per septem & triginta annos tribunicia potestas : nomen Imperatoris semel atque vicies partum : aliaque honorum multiplicata, aut nova. At apud prudentes vita ejus varie extollebatur, arguebaturve. Hi pietate erga parentem, & necessitudine reip. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam, mari oceano aut omnibus longinquis septum imperium : legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa : jus apud cives, modestiam apud socios : urbem ipsam magnifico ornatu : pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset. Dicebatur contra, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicae, obtentui sumpta.

X. Ceterum cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompejanarum gratiam partium. mox ubi decreto patrum, fasces, & jus praetoris invaserit, caecis Hircio & Pansa (sive hostis illos ; seu Pansam venenum vulneri adfutum, sui milites Hircium, & machinator doli Caesar abstulerant) utriusque copias occupavisse. extortum invito senatu consulatum, armaque quae in Antonium acceperit, contra remp. versa. proscriptionem civium, divisiones agrorum, de ipsis quidem qui fecere laudatas. Sane Cassii, & Brutorum exitus paternis inimiciis datos (quamquam fas sit privata omnia publicis utilitatibus remittere) sed Pompejum imagine pacis,

cis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos. post Antonium Tarentino Brundisinoque foedere, & nuptiis sororis inlectum subdolae adfinitatis poenas morte exsolvisse. Pacem sine dubio posthaec, verum cruentam. Lollianas, Varianasque clades: interfectos Romae Varrones, Egnatios, Julios. Nec domesticis abstinebatur. abducta Neroni uxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet. qui Atedii & Vedii Pollionis luxus: postremo Livia gravis in rempublicam mater, gravior domui Caesarum noverca. nihil deorum honoribus relictum, cum se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut reip. cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam, facitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaevisisse. Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quaedam de habitu cultuque & institutis ejus jecerat, quae velut excusando exprobraret.

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum & coelestes religiones decernuntur. Versae inde ad Tiberium preces. & ille varie differebat, de magnitudine imperii, sua modestia. solam divi Augusti mentem tantae molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quam arduum, quam subjectum fortunae regendi cuncta onus. proinde in civitate tot illustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent; plures facilius munia reipublicae sociatis laboribus exsecuturos. Plus in oratione tali dignitatis, quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, five adfuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc vero, nitenti ut sensus suos penitus abderat, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere, cum proferri libellum recitarique jussit. Opes publicae continebantur. quantum civium, socio-

rumque

rumque in armis : quot classes, regna, provinciae, tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus : addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam.

XII. Inter quae senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, se, ut non toti Reipublicae parem, ita quaecunque pars sibi mandaretur, ejus tutelam suscepturum. Tum Asinius Gallus, interrogo, inquit, Caesar, quam partem reipublicae mandari tibi velis ? Percussus improvisa interrogatione, paulum reticuit : dein collecto animo respondit ; Nequaquam decorum pudori suo legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) non idcirco interrogatum ait, ut divideret quae separari nequirent : sed ut sua confessione argueretur, unum esse reipublicae corpus, atque unius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quaeque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippae filia, quae quondam Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret, Pollionisque Asinii patris ferociam retineret.

XIII. Post quae L. Arruntius haud multum discrepans à Galli oratione, perinde offendit. quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira : sed divitem, promptum, artibus egregiis, & pari fama publice, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque : M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem : Gallum Asinium avidum, & minorem : L. Arruntium non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur. pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere : omnesque praeter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus, suspicacem animum perstrinxere.

strinxere. Haterius cum dixisset, Quousque patieris Caesar non adesse caput te reipublicae? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas fore Senatus preces, quod relationi consulum jure tribuniciae potestatis non intercessisset. In Haterium statim inVectus est; Scaurum, cui implacabilius irascebatur, silentio tramisit. fessiusque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, ut non fateretur suscipi à se imperium, sed ut negare & rogari desineret. Constat Haterium, cum deprecandi causa palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope à militibus interfectum, quia Tiberius casu, an manibus ejus impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustum oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa patrum & in Augustam adulatio. alii parentem, alii matrem patriae appellandam; plerique ut nomini Caesaris adscriberetur, Juliae filius, censebant, ille moderandos feminarum honores dictitans, eademque se temperantia usurum in his quae sibi tribuerentur: ceterum anxius invidia, & muliebri fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est: aramque adoptionis, & alia hujusmodi prohibuit. At Germanico Caesari proconsulare imperium petivit, missique legati qui deferrent, simul moestitiam ejus ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea causa, quod designatus consul Drusus, praefensque erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: & hortante senatu ut augeret, jurejurando obstrinxit, se non excessurum.

XV. Tum primum è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Principis, quaedam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commendaret, sine repulsa & ambitu designandos, Inter quae Tribuni plebei petivere,

tivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex aerario, utque per Circum triumphali veste uterentur. curru vehi haud permittum. mox celebratio annua ad praetorem translata, cui inter cives & peregrinos jurisdictio evenisset.

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incescit: nullis novis causis, nisi quod mutatus princeps licentiam barbarum, & ex civili bello spem praemiorum ostendebat. Castris aestivis tres simul legiones habebantur, praesidente Junio Blaeso: qui fine Augusti, & initiis Tiberii auditis, ob justitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cujusque sermonibus praebere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere coetus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quaenam post Augustum militiae conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in vespem die, & dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare.

XVII. Postremo promptis jam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore tolerent. ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vita superaverit; trahi adhuc diversas in terras, ubi per nomen agrorum, uligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denis in diem assibus animam & corpus aestimari, hinc vestem, arma, septoria, hinc saevitiam centurionum, & vacationes munerum
redimi.

redimi. at hercule verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas aestates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud levamentum. quam si certis sub legibus militia ini-
retur; ut singulos denarios mererent; sextusdecimus stipen-
dii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis tenerentur,
sed iisdem in castris praemium pecunia solveretur. An praec-
torias cohortes, quae binos denarios acciperent, quae post se-
decim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum susci-
pere? Non obtrectari à se urbanas excubias: sibi tamen apud
horridas gentes è contuberniis hostem aspici.

XVIII. Adstrepebat vulgus diversis incitamentis. hi
verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina &
nudum corpus exprobrantes. Postremo eò furoris venere,
ut tres legiones miscere in unam agitaverint. depulsi aemu-
latione, quia suae quisque legioni eum honorem quaere-
bant, aliò vertunt, atque una tres aquilas & signa cohort-
ium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal,
quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blaesus adve-
nit, increpabatque, ac retinebat singulos, clamitans, Mea
potius caede imbuite manus, levioze flagitio legatum interfici-
etis, quam ab imperatore desiscitis. aut incolumis fidem
legionum retinebo: aut jugulatus paenitentiam adcelerabo.

XIX. Aggerebatur nihilominus cespes, jamque pectori us-
que adcreverat, cum tandem pervicacia victi inceptum omise-
re. Blaesus multa dicendi arte, non per seditionem & tur-
bas desideria militum ad Caesarem ferenda, ait. neque vete-
res ab imperatoribus priscis, neque ipsos à divo Augusto tam
nova petivisse. & parum in tempore incipientes principis cu-
ras onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quae ne ci-
vilium quidem bellorum victores exposulaverint; cur contra
morem obsequii, contra fas disciplinae, vim meditentur? de-
cernerent legatos, seque coram mandata darent. Adclama-
vere, ut filius Blaesi tribunus legatione ea fungeretur, pe-
teretque militibus missionem ab sedecim annis. Cetera man-
daturus,

daturos, ubi prima provenissent. Profecto juvene, modicum otium : sed superbire miles, quod filius legati orator publicae causae, satis ostenderet, necessitate expressa, quae per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli ante coeptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt : direptisque proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentis centuriones inrisu, & contumeliis, postremo verberibus insectantur : praecipua in Aufidienum praefectum castrorum ira, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret ? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, & eo immitior quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, & vagi circumjecta populabantur. Blaesus paucos maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere jubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque cujus manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes : simul probra in legatum cumulant, caelum ac deos obtestantur. nihil reliqui faciunt, quo minus invidiam, misericordiam, metum, & iras permoverent. Adcurritur ab universis, & carcere effracto, solvunt vincula : desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi jam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blaesi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos : Vos quidem, inquit, his innocentibus & miserrimis lucem & spiritum reddidistis : sed quis fratri meo vitam,

B

quis

quis fratrem mihi reddit ? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde Blaese, ubi cadaver abjeceris ? ne hostes quidem sepulturae invident. cum osculis, cum lacrymis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube ; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant.

XXIII. Incendebat haec fletu, & pectus atque os manibus verberans : mox disjectis quorum per humeros sustinebatur, praeceps & singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiaeque concivit, ut pars militum, gladiatores qui è servitio Blaesi erant, pars ceteram ejusdem familiam vincirent, alii ad quaerendum corpus effunderentur. ac ni propere, neque corpus ullum reperiri, & servos adhibitis cruciatibus abnuere caedem, neque illi fuisse unquam fratrem pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac praefectum castrorum extrudere. sarcinae fugientium direptae. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alteram, indiderant ; quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebrae texere, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsae inter se legiones Octava & Quintadecuma ferrum parabant : dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur : ni miles Nonanus preces, & adversum aspernantis, minas interjecisset.

XXIV. Haec audita, quamquam abstrusum & tristissima quaeque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis, duabusque praetoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consulturum. & cohortes delecto milite supra solitum firmatae. additur magna pars praetoriani equitis, & robor Germanorum

rum, qui tum custodes imperatori aderant ; simul praetorii praefectus AELIUS Sejanus, collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, & ceteris periculorum praemiorumque ostentator. Druso propinquant, quasi per officium obviae fuere legiones, non laetae, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inlucie deformi, & vultu, quamquam maestitiam imitarentur, contumaciae propiores.

XXV. Postquam vallum introiit ; portas stationibus firmant. globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere ; rursus viso Caesare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repente quies. diversis animorum motibus, pavebant, terrebantque. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quibus perscriptum erat, praecipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset. ubi primum à luctu requiescet animus, acturum apud patres de postulatis eorum. misisse interim filium, ut sine cunctatione concederet, quae statim tribui possent : cetera Senatui servanda, quem neque gratiae, neque severitatis expertem haberi par esset.

XXVI. Responsum est à concione, mandata Clementi centurioni quae perferret. Is orditur de missione à sedecim annis : de praemiis finitae militiae : ut denarius diurnum stipendium foret : ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cum arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia ? at hercule verbera & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum : easdem artes Drusum retulisse. numquamne ad se nisi filios familiarum venturos ? novum id plane, quod imperator sola militis com-

moda ad senatum rejiciat. eundem ergo senatum consulendum, quotiens supplicia aut proelia indicantur. an praemia sub dominis, poenas sine arbitro esse?

XXVII. Postremo deferunt tribunal: ut quis praetorianorum militum amicorumve Caesaris occurreret, manus intuentes, causam discordiae, & initium armorum. maxime infensi Cn. Lentulo, quod is ante alios aetate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiae flagitia primus aspernari. Nec multo post, digredientem cum Caesare, ac provisu periculi hiberna castra repetentem, circumstant, rogantes, quo pergeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur? simul ingruunt, saxa jaciunt. jamque lapidis ictu cruentus, & exitii certus, adcurfu multitudinis, quae cum Druso advenerat, protectus est.

XXVIII. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors lenivit. nam Luna claro repente coelo visa languescere. Id miles rationis ignarus omen praesentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimulans, prospereque cessura quae pergerent, si fulgor & claritudo deae redderetur. Igitur aeris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: prout splendidior, obscuriorve, laetari, aut maerere, & postquam ortae nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris; ut sunt mobiles ad superstitionem percussae semel mentes, sibi aeternum laborem portendi, sua facinora adversari deos lamentantur. Utendum inclinatione ea Caesar, & quae casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accititur centurio Clemens, & si alii bonis artibus grati in vulgus: in vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Romani capeissent? quin

quin potius ut novissimi in culpam, ita primi ad poenitentiam sumus? Tarda sunt quae in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias. Commotis per haec mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequii: omittunt portas, signa unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus orto die, & vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat praesentia: negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idem Blaesus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Justusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem censerent; alii fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrore, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni. dum superstitio urgeat, adjiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici jubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos; alii corpora extra vallum abjecta ostentui.

XXX. Tum ut quisque praecipuus turbator, conquiriti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut praetoriarum cohortium militibus caesi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas praematura hiems, imbribus continuis, adeoque saevis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quae turbine atque unda raptabantur. durabat & formido coelestis irae, nec frustra adversus impios hebescere sidera, ruere tempestates. non aliud malorum levamentum, quam si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo suis quisque hiernis redderentur, primum octava, dein quintadecuma legio

rediere. Nonanus opperendas Tiberii epistolas clamataverat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte praevenit. & Drusus non expectato legatorum regressu, quia praesentia fati confiderant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem causis, Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius: & magna spe, fore ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Caccina curabat. Regimen summae rei penes Germanicum agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unetvicesimanis quintanisque initio, & tractis prima quoque ac vicesima legionibus. nam iisdem aestivis in finibus Ubiorum habebantur, per otium, aut levia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, juvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, saevitiamque centurionum ulciscerentur. Non unus haec, ut Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque; sua in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri rempublicam, in suum cognomentum adscisci imperatores.

XXXII. Nec legatus obviam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repente lymphati, destituti gladiis in centuriones invadunt. ea vetustissima militaribus odiis materies, & saeviendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adaequarent. Tum convulsos laniatosque, & partim exanimos,

ante

ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal, pedibusque Caecinae advolveretur, eo usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chaerea, mox caede C. Caesaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens, & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorum praefectus jus obtinuit: vigilias, stationes, & si qua alia praesens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altius conjectantibus praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disjecti, nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent; tanta aequalitate & constantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico per Gallias, ut diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem ejus Agrippinam in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberii genitus. Augustae nepos: sed anxius occultis in se patruī aviaeque odiis, quorum causae acriores, quia iniquae. quippe Drusi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. unde in Germanicum favor, & spes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas, & diversa à Tiberii sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, novercalibus Liviae in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quod castitate, & mariti amore, quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus quanto summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc audito legionum tumultu raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis velut poenitentia. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri coepere. & quidam pressa manu ejus per speciem osculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adstantem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos

nipulos jubet, sic melius audituros responsum : vexilla praeferri, ut id saltem discerneret cohortes. tarde obtemperavere. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberii, praecipuis laudibus celebrans, quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiae inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum aut discors.

XXXV. Silentio haec, vel murmure modico audita sunt. ut seditionem attigit, ubi modestia militaris ? ubi veteris disciplinae decus ? quonam tribunos ? quo centuriones exgissent ? rogans ; nudant universi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant : mox indiscretis vocibus pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas ; pabuli, materiae, lignorum adgestus, & si qua alia ex necessitate, aut adversus otium castrorum quaeruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur ; qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae, neque inopem requiem orabant. fure etiam qui legatam à divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum omnibus ; & si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum vero quasi scelere contaminaretur, praeceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes ni regrederetur. At ille moriturum potius quam fidem exueret clamitans, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propius incedentes, feriret, hortabantur ; & miles nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, Acutiorem esse. Saevum id, malique moris, etiam furentibus visum ; ac spatium fuit, quo Caesar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam e-

andem

andem traherent : destinatum excidio Ubiorum oppidum : imbutasque praeda manus, in direptionem Galliarum erupturas. Augebat metum gnarus Romanae seditionis, & si omitteretur ripa, invasurus hostis : ac si auxilia & focii adversum abscedentis legiones armarentur, civile bellum suscipi : periculosa severitas ; flagitiosa largitio : seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti respublica. Igitur volutatis inter se rationibus, placitum ut epistolae nomine principis scriberentur : missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retinere sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis : legata quae petiverant exsolvi duplicarique.

XXXVII. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitavit. missio per tribunos maturatur : largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unetvicesimaeque, donec iisdem in aestivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Caecina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam, & sextamdecumam legiones nihil cunctatas sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitaverant. pecunia & missio, quamvis non flagitantibus oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, praesentium duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Jusserat id Mennius castrorum praefectus, bono magis exemplo, quam concessio jure. deinde intumesciente motu profugus repertusque, postquam intuitae latebrae, praesidium ab audacia mutatur : Non praefectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul exterritis qui obstiterrant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset

cessisset, pro desertore fore clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab senatu, regressum jam apud aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duae ibi legiones prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. Pavidos & conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum jussu, qui irrita facerent, quae per seditionem expresserant, utque mos vulgo, quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant : & nocte concubia vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt : concursuque ad januam facto, moliuntur fores : extractum cubili Caesarem tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obvios habuere legatos, audita consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias ; caedem parant : Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat. neque aliud periclitanti subsidium, quam castra primae legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur : ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deum commaculavisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perducere ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deum ira resurgere, cur venerint legati aperit : jus legationis, atque ipsius Planci gravem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur. attonitaque magis, quam quieta concione, legatos praesidio auxiliarum equitum dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxilium. Satis superque missione & pecunia, & molibus consultis peccatum : vel si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam conjugem, inter furentes, & omnis humani

humani juris violatores haberet? illos faltem avo & reipublicae redderet. Diu cunctatus, aspernantem uxorem, cum se divo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremo uterum ejus, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis uxor parvulum sinu filium gerens; lamentantes circum amicorum conjuges, quae simul trahebantur; nec minus tristes qui manebant.

XLII. Non florentis Caesaris, neque suis in castris, sed velut in urbe victa facies, gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque advertere. Progrediuntur contuberniis: quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriae uxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treveros, & externae fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippae, Augusti avi memoria, focer Drusus; ipsa insigni fecunditate, praeclara pudicitia: jam infans in castris genitus, in contubernio legionum educatus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil aequae flexit, quam invidia in Treveros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinae occurrentes, plurimi ad Germanicum regressi. isque ut erat recens dolore & ira, apud circumfusus ita coepit.

XLII. Non mihi uxor, aut filius, patre & republica cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent: conjugem, & liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoveo, ut quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratumve vobis? Quod nomen huic coetui dabo? militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo & armis circumfedisistis. An cives? quibus

bus tam projecta senatus auctoritas. hostium quoque jus, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit. nos, ut nondum eisdem ita ex illis ortos, si Hispaniae Syriaeve miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: primane, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot proeliorum socia, tot praemiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis è provinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatis: hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere?

XLIII. Cur enim primo concionis die ferrum illud quod pectori meo infigere parabam detraxistis, ô improvidi amici? melius & amantius ille, qui gladium offerebat: cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neque enim dilfinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos. Tua, dive Auguste, caelo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi conjugem ac filium redditis: discedite à contactu. ac dividite turbidos. id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

XLIV. Supplices ad haec, & vera exprobrari fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis & duceret in hostem; revocaretur conjunx, rediret legionum alumnus, neve obs Gallis traderetur. Reditum Agrippinae excusavit ob imminentem

mentem partum, & hiemem : venturum filium : cetera ipsi exsequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemque victos trahunt ad legatum legionis primae C. Cetronium, qui iudicium & poenas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones restrictis gladiis : reus in suggestu per tribunum ostendebatur : si nocentem adclamaverant, praeceps datus trucidabatur. & gaudebat caedibus miles, tanquam semet absolveret : nec Caesar arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdem saevitia facti & invidia erat. secuti exemplum veterani, haud multo post in Raetiam mittuntur, specie defendendae provinciae ob imminantis Suevos ; ceterum ut avellerentur castris, trucibus adhuc, non minus asperitate remedii, quam sceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quae strenue in proeliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordines : ubi avaritiam, aut crudelitatem consensu objectavissent, solvebatur militia.

XLV. Sic compositis praesentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quintae, & unetvicesimae legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem coeptaverant : atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum : nec poena commilitonum exterriti, nec poenitentia conversi, iras retinebant. Igitur Caesar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romae nondum cognito qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, quod dum patres & plebem, invalida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, diffideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat : ire ipsum, & opponere maiestatem imperatoriam debuisse, cessuris, ubi principem longa experientia,

C

eundemque

eundemque severitatis & munificentiae summum, vidissent. An Augustum fessa aetate totiens in Germanias commeari potuisse; Tiberium vigentem annis sedere in senatu verba patrum cavillantem? satis prospectum urbanae servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.

XLVII. Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe & diversa angebant: validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiae imminens: quos igitur anteferet? ac, ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate salva, cui major est longinquo reverentia. simul adolescentibus excusatum quaedam ad patrem rejicere: resistentisque Germanico, aut Druso posse à se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium si imperatorem sprevisset? Ceterum ut jam jamque iturus legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus quamquam contracto exercitu, & parata in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulere, praemittit litteras ad Caecinam, venire se valida manu, ac ni supplicium in malos praesentant, usurum promiscua caede. Eas Caecina aquiliferis signiferisque, & quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat; utque cunctos infamiae, seipsos morti eximant hortatur. nam in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam majorem legionum partem in officio vident; de sententia legati statuunt tempus, quo foedissimum quemque & seditioni promptum ferro invadant. Tunc signo inter se dato irrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, noscente quod caedis initium, quis finis.

XLIX. Diversa

XLIX. Diversa omnium, quae unquam accidere, civilium armorum facies. non proelio, non adversis è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palam; causa in occulto: cetera fors regit: & quidam bonorum caesi, postquam, intellecto in quos saeviretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus aut tribunus moderator adfuit; permissa vulgo licentia atque ultio & fatietas. Mox ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrimis, sed cladem adpellans, cremari corpora jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris. nec aliter posse placari commilitonum manes, quam si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Caesar, junctoque ponte tramittit duodecim millia è legionibus, sex & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit.

L. Laeti neque procul Germani agitabant, dum justitio ob amissum Augustum, post discordiis attinemur. At Romanus agmine propero silvam Caesiam, limitemque à Tiberio coeptum scindit: castra in limite locat: frontem ac tergum vallo; latera concaedibus munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatque, ex duobus itineribus breve & solitum sequatur; an impeditius & intentatum, eoque hostibus incautum. Delecta longiore via, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram. Caecina cum expeditis cohortibus praecire, & obstantia silvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus inlustris. ventumque ad vicos Marforum, & circumdatae stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis. adeo cuncta incuria disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem, nisi languida & soluta inter temulentos.

LI. Caesar avidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit: quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervasit: non sexus, non aetas miserationem attulit; profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanae vocabant, solo aequantur. sine vulnere milites, qui semisomnos, inermes, aut palantis ceciderant. Excivit ea caedes Bructeros, Tubantes, Ufipetes, saltusque, per quos exercitui regressus, insedere: quod gnarum duci, incessitque itineri & proelio. pars equitum, & auxiliae cohortes ducebant; mox prima legio: & mediis impeditis, sinistram latus unetvicesimani, dextrum quintani clausere. vicesima legio terga firmavit, post ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera & frontem modice adfultantes, tota vi novissimos incurrere; turbabanturque densis Germanorum cattervis leves cohortes, cum Caesar advectus ad vicesimanos, voce magna; hoc illud tempus obliterandae seditionis clamitabat: pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarsere animis, unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, caeduntque: simul primi agminis copiae evasere silvas, castraque communivere. Quietum inde iter. fidentique recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur.

LII. Nunciata ea Tiberium lactitia cura adfecere: gaudebat oppressam seditionem; sed quod largiendis pecuniis, & missione festinata favorem militum quaesivisset, bellica quoque Germanici gloria,angebatur. Retulit tamen ad senatum de rebus gestis, multaue de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum & finem Illyrici motus laudavit; sed intentior, & fida oratione. cunctaque quae Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Julia supremum diem obiit, ob impudiciam olim à patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio

trimonio Tiberii florentibus Cajo & Lucio Caesaribus, spreveratque ut imparem; nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exilii ratus. Par caussa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, follers ingenio, & prave facundus, eandem Juliam in matrimonio M. Agrippae temeraverat. nec is libidini finis; traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia & odiis in maritum accendebat; litteraeque quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, à Graccho compositae credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exilium toleravit. Tunc milites ad caedem missi invenere in prominenti littoris nihil laetum opperientem. quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Alliariae per litteras daret: cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis haud indignus Sempronio nomine; vita degeneraverat. quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africae missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in Asprenatem verti, frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio: ut quondam T. Tattius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat. sorte ducti eprimoribus civitatis unus & viginti. Tiberius, Drususque, & Claudius, & Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales tunc primum coepta turbavit discordia, ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Maecenati obtemperat effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, & civile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

LV. Druso Caesare, C. Norbano Consulibus decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quamquam in

aestatem summa ope parabat, initio veris & repentino in Cattos excursu praecepit. nam spes inceserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos, aut fide: Arminius turbator Germaniae; Segestes parari rebellionem saepe alias, & supremo convivio post quod in arma itum, aperuit: suavitque Varo, ut se & Arminium, & ceteros procures vinciret, nihil ausuram plebem principibus amotis; atque ipsi tempus fore, quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato, & vi Arminii cecidit. Segestes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam ejus alii pactam rapuerat. gener invisus inimici soceri; quaeque apud concordem vincula caritatis, incitamenta irarum apud insensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Caecinae tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni praesidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam (rarum illi caelo) siccitate, & amnibus medicis inoffensum iter properaverat; imbresque & fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeo improvisus advenit, ut quod imbecillum aetate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit: juvenis flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem coeptantis arcebat, dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui ommissis pagis vicisque in silvas disperguntur. Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium laceessere, quod illi moris, quotiens astu magis, quam per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare Cattos, sed exterruit Caecina huc illuc ferens arma: & Marfos congregi ausos prospero proelio cohibuit.

LVII. Neque

LVII. Neque multo post legati a Segeste venerunt, auxilium orantes adversus vim popularium, à quo circumsedebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum. sed juvenis conscientia cunctabatur. quippe anno quo Germaniae descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiae Romanae, pertulit patris mandata, benigneque exceptus, cum praesidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obsidentis, & ereptus Segestes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminae nobiles, inter quas uxor Arminii, eademque filia Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur & spolia Varianae cladis, plerisque eorum, qui tum in deditionem veniebant, praedae data. Simul Segestes ipse ingens visu, & memoria bonae societatis impavidus.

LVIII. Verba ejus in hunc modum fuere: Non hic mihi primus erga populum Romanum fidei & constantiae dies: ex quo à divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriae (quippe proditores, etiam iis quos anteponunt, invisi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere; & pacem, quam bellum probabam. ergo raptorem filiae meae, violatorem foederis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui praesidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum praesidii in legibus erat, ut me, & Arminium, & conscios vinciret, flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius novissima! quae secuta sunt, defleri magis, quam defendi possunt. ceterum & injeci catenas Arminio, & à factione ejus injectas perpeffus sum. Atque ubi primum tui copia; vetera novis, & quieta turbidis antehabeo: neque ob praemi-

um,

um, sed ut me perfidia exsolvam : simul genti Germanorum idoneus conciliator, si poenitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa & errore filii veniam precor : filiam necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare, utrum praevaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est. Caesar, clementi responso, liberis propinquisque ejus incolunitatem, ipsi sedem vetera in provincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit : educatus Ravennae puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium super insitam violentiam, rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant : volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Caesarem poscens. neque probris temperabat : egregium patrem ! magnum imperatorem ! fortem exercitum ! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se prodicione, neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare, cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quae diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam ; redderet filio sacerdotium : hominem Germanos nunquam satis excusaturos, quod inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantia imperii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa : quae quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos, & colonias novas ; Arminium potius gloriae ac libertatis, quam Segestem flagitiosae servitutis ducem sequerentur.

LX. Conciti per haec non modo Cherusci, sed conterminae gentes : tractusque in partis Inguiomerus Arminii patru-

us,

is, veteri apud Romanos auctoritate. unde major Caesari metus: & ne bellum mole una ingrueret, Caecinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. equitem Pedo praefectus finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis, apud praedictum amnem convenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentis, expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interque caedem & praedam repperit undevicesimae legionis aquilam cum Varo amisiam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur.

LXI. Igitur cupido Caesarem invadit solvendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum, & sortem hominum. praemisso Caecina ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt moestos locos, visuque ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossa, accisae jam reliquiae confedissee intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut resisterant, disiecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora; lucis propinquis barbarae arae, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant. & cladis ejus superstitēs pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra, & suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius; quot patibula captivis quae scrobes; utque signis & aquilis per superbiam inluserit.

LXII. Igitur

LXII. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, moesti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos, & praesentibus doloris focus. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti; sive exercitum imagine caesorum impulatorumque tardatum ad proelia, & formidolosiores hostium credebat: neque imperatorem auguratu & vetustissimis caerimoniis praeditum, attrectare feralia debuisset.

LXIII. Sed Germanicus cedentem in avia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, evecti equites, campumque quem hostis infederat, eripi jubet. Arminius colligi suos, & propinquare filvis monitos vertit repente: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques, missaeque subsidiariae cohortes, & fugientium agmine impulsae auxerant consternationem; trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ut Caesar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus aequis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat: pars equitum litore Oceani petere Rhenum iussa: Caecina qui suum militem ducebat monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturrime superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi coeno, aut rivis incerta erant, circum silvae paulatim adclives: quas tum Arminius implevit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cum antevenisset. Caecinae dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit; ut opus, & alii proelium inciperent.

LXIV. Barbari

LXIV. Barbari perfringere stationes, seque inferre muni-
 oribus nisi, laceſſunt, circumgrediuntur, occurrant : misce-
 tur operantium bellantiumque clamor : & cuncta pariter Ro-
 manis adverſa ; locus uligine profunda, idem ad gradum in-
 ſtabilis, procedentibus lubricus ; corpora gravia loricis ; neque
 librare pila inter undas poterant. Contra Cheruſcis ſueta apud
 paludes proelia ; procera membra ; haſtae ingentes ad vulnera
 facienda, quamvis procul. nox demum inclinantis tum legi-
 ones adverſae pugnae exemit. Germani ob proſpera indefeſſi,
 ne tum quidem ſumpta quiete, quantum aquarum circumſur-
 gentibus jugis oritur, vertere in ſubjecta : merſaque humo, &
 obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Qua-
 dragimum id ſtipendium Caecina parendi aut imperitandi ha-
 bebant : ſecundarum ambiguarumque rerum ſciens, eoque in-
 territus. Igitur futura volvens, non aliud repperit, quam ut
 hoſtem ſilvis coërceret, donec faucii, quantumque gravioris
 agminis, anteirent. nam medio montium & paludum porri-
 gebatur planities, quae tenuem aciem pateretur. Deliguntur
 legiones, quinta dextro lateri ; unetviceſima in laevum ; pri-
 mani ducendum ad agmen ; viceſimanus adverſum ſecutu-
 ros.

LXV. Nox per diverſa inquies : cum barbari feſtis epulis,
 laeto cantu, aut truci ſonore ſubjecta vallium ac reſultantis
 ſaltus complerent ; apud Romanos invalidi ignes, interruptae
 voces, atque ipſi paſſim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis,
 inſomnes magis quam pervigiles. ducemque terruit dira qui-
 es. nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, et paludibus
 emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non
 tamen obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Coepta
 luce miſſae in latera legiones metu, an contumacia, locum de-
 ſeruere ; capto propere campo, humentia ultra. Neque ta-
 men Arminius, quamquam libero incurſu, ſtatim prorupit :
 ſed ut haefere coeno ſoſſisque impedimenta, turbati circum
 milites ; incertus ſignorum ordo ; utque tali in tempore, ſibi
 quiſque

quisque properus, & lentae adversum imperia aures; inrumpe-
re Germanos jubet, clamitans, En Varus, & eodem iterum
fato victae legiones! Simul haec, & cum delectis scindit ag-
men, equisque maxime vulnera ingerit: illi sanguine suo &
lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus, disjicere obvi-
os, proterere jacentes. plurimus circa aquilas labor, quae
neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humi
poterant. Caecina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus
circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset. juvit ho-
stium aviditas, omissa caede praedam sectantium: enisaeque
legiones, vesperscente die, in aperta & solida. neque in
miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger: amissa
magna ex parte, per quae egeritur humus, aut exciditur cel-
pes: non tentoria manipulis, non fomenta faucibus: infecto
coeno aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras, & tot
hominum millibus unum jam reliquum diem lamentaban-
tur.

LXVI. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore
territus, quosdam occurrentium obturbavit. tanta inde con-
sternatio, inrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent
ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, aversa ho-
sti & fugientibus tutior. Caecina comperto vanam esse for-
midinem, cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne
manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret; pro-
jectus in limine portae, miseratione demum, quia per corpus
legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni & centurio-
nes falsum pavorem esse docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia, iustosque dicta cum
silentio accipere, temporis ac necessitatis monet: Unam in
armis salutem, sed ea consilio temperanda; manendumque
intra vallum, donec expugnandi hostes spe propius succede-
rent: mox undique erumpendum. illa eruptione ad Rhenum
perveniri. quod si fugerent, pluri silvas, profundas magis
paludes, saevitiam hostium superesse: at victoribus decus,
gloriam,

gloriam, quae domi cara, quae in castris honesta, memorat : reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus à suis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquires Germanus spe, cupidine, & diversis ducum sententiis agebat : Arminio, sinerent egredi, egressosque rursus per humida & impedita circumvenirent, suadente : atrociora Inguiomero, & laeta barbaris, ut vallum armis ambirent. promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam praedam fore. Igitur orta die, prouunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. postquam haesere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubae concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic silvas, nec paludes, sed aquis locis aequos deos. Hosti, facile excidium, & paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur : cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere : vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. Nocte demum reversae legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas atigaret ; vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaserat interim circumventi exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti : ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque ut quis inops, aut faucius, vestem & samenta dilargita est. Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit. non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quaeri. nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervifat, signa adeat largitionem

largitionem tentet, tanquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, Caesaremque Caligulam appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces : compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obfistere non quiverit. Accendebat haec, onerabatque Sejanus, peritia morum Tiberii odia in longum jaciens, quae reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum quas navibus vexerat, secundam, & quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco fideret. Vitellius primum iter sicca humo, aut modice adlabente aestu, quietum habuit : mox impulsu aquilonis, simul fidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. & opplebantur terrae : eadem freto, litori, campis facies ; neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus : jumenta, sarcinae, corpora exanima, interfluunt, occurrant. permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus exstantes, aliquando subtrac̃to solo disjecti aut obruti. non vox, & mutui hortatus juvabant, adversante unda : nihil strenuus ab ignavo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre : cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore ; haud minus miserabiles, quam quos hostis circumfidet. quippe illis etiam honestae mortis usus : his inglorium exitium. flux reddidit terram ; penetratumque ad amnem Visurgim, quo Caesar classe contenderat. impositae deinde legiones, vagante fama submersas. nec fides salutis, antequam Caesarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Jam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis praemissus, ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat. data utrique venia ; facile Segimero, cunctantius filio : quia Quinctilii Vari corpus in-

luisse

Iussisse dicebatur. Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae, Hispaniae, Italia : quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juit. utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire faucios ; facta singulorum extollere ; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio & cura, sibi & proelio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Caecinae, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriae Tiberius à populo saepius ingestum, repudiavit : neque in acta sua jurari, quamquam censente senatu, permisit : cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans. non tamen ideo faciebat fidem civilis animi. nam legem majestatis reduxerat ; cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant : si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta republica majestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur ; dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis ejus tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, consultante Pompejo Macro praetore, an judicia majestatis redderentur ? exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus vulgata, in saevitiam superbiamque ejus, & discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio, & Rubrio, modicis equitibus Romanis, praetentata crimina : ut, quibus iniitiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cunctaque corripuerit, noscatur. Falanio objiciebat accusator, quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adscivisset : quodque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.

Rubrio crimini dabatur violatum perjurio nomen Augusti. Quae ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus; Non ideo decretum patri suo caelum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios ejusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti facrasset. Nec contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Jusjurandum perinde aestimandum, quam si Jovem fefellisset. deorum injurias diis curae.

LXXIV. Nec multo post Granium Marcellum praetorem Bithyniae Quaestor ipsius Caepio Crispinus majestatis postulat, subscribente Romano Hispone qui formam vitae iniit, quam postea celebrem miseriae temporum, & audaciae hominum fecerunt. nam egens, ignotus, iniques, dum occultis libellis saevitiae principis adrepat, mox clarissimo cuique periculum facessit; potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac postremum sibi invenerunt. Sed Marcellum infimulabat sinistros de Tiberio sermones habuisse. inevitabile crimen, cum ex moribus principis foedissima quaeque deligeret accusator, objectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quam Caesarum sitam: & alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam. ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturnitate proelamaret; se quoque in ea causa laturum sententiam palam & juratum, quo ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, Quo, inquit, loco censebis Caesar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam. permotus his, quantoque incautius efferbuerat, poenitentia patiens, tulit absolvi reum criminibus majestatis. de pecuniis repetundis ad recipitatores itum est.

LXXV.

LXXV. Nec patrum cognitionibus satiatus, judiciis adfidebat in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret; multaue eo coram, adversus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quae Pius Aurelius senator, questus mole publicae viae, ductuque aquarum, labefactas aedis suas, auxilium patrum invocabat. resistentibus aerarii praetoribus, subvenit Caesar, pretiumque aedium Aurelio tribuit, erogandae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri praetorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare causam senatui iussit, cupidine severitatis in his etiam, quae rite faceret, acerbis. unde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio praeposuerunt.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est aedificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. Sed remedium coercendi fluminis Atejo Capitone, & L. Arruntio mandatum. Achajam ac Macedoniam onera deprecantis, levare in praefens proconsulari imperio, tradique Caesari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus praefedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant: alii taedio coetus, quidam tristitia ingenii, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam saevitiam, movendasque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est.

LXXVII. At Theatri licentia proximo prioris anno coepta, gravius tum erupit, occisis non modo è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis,

dum proba in magistratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiae, ut praetoribus jus virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui praebebat. valuit tamen intercessio, quia divus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, & adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur; ex quibus maxime insignia: Ne domos Pantomimorum senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent; aut alibi quam in theatro spectarentur: & spectantium immodestiam exilio multandi potestas praetoribus fieret.

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permixtum; datumque in omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare aerarium eo subsidio niti: simul imparem oneri rempublicam, nisi vicesimo militiae anno veterani dimitterentur. ita proximae seditionis male consultata, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.

LXXIX. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Atejo, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augefcit. Auditaque municipiorum & coloniarum legationes; orantibus Florentinis, ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates differuerunt; pessum ituros foecundissimos Italiae campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos deductus superstagnavisset. Nec Reatini filebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes; quippe in adjacentia erupturum. optime rebus mortalium consuluisse naturam, quae sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra & lucos, & aras patriis

riis annibus dicaverint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio, valuit ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppaeo Sabino provincia Moesia, additis Achaja ac Macedonia. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere. Causae variae traduntur: alii taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse: quidam invidia, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, ut callidum ejus ingenium, ita anxium iudicium, neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursus vitia odebat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat. qua haesitatione postremo eo provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quae tum primum illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim; adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo subtractis candidatorum nominibus originem cujusque, & vitam, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligeretur: aliquando ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerumque eos tantum apud se professos differuit, quorum nomina consulibus edidisset; posse & alios profiteri, si gratiae, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensus servitium.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER SECUNDUS

BREVIARIUM LIBRI.

Motus aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo ab Artabano pellitur : & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Qui eodem mox demovetur à Silano Praefide Syriae, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lente. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricata ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vebit. Illic Angrivarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cberuscos & Arminium ingenti praelio vincit. multum. que gloriae partum, nisi in regressu fortuita clades eam oblitterasset. Navium enim hominumque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitia ejus maris. Interea Romae vir nobilis Libo Drusus studii rerum novarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliqua convincitur. Tiberium infensum expertus, & veniae nulla spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensii) in manifesta paupertate, spretae à Principe. Clemens Postumi Agrippae servus, domino interfecto, faciem & nomen ejus mentitur. res Romanas turbat. occulte conscios & adjuutores multos habet. opera tamen & ingenio Sallustii Crispi sine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cberuscis, aliisque gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in urbem accitus, & indigne habitus, fato moritur. Regnum ejus in provinciam redactum. Germanico oriens permissus, cum majore, quoquo adisset, imperio : Cn. Pisoni Syria,

ria, cum occultis (ut creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cberusci duce Arminio, potentem & veterem regem Maroboduum, magno nec incruento proelio vincunt. In Asia duodecim celebres urbes terrae motu collapsae, aut haustae sunt. Tacfarinas in Africa bellum sive latrocinium exercet. idque à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias incit. Maroboduus vi Catualdae regno pulsus in Italiam venit, & Ravennae per duodeviginti annos egit. Idem Catualdae mox casus, qui Forum Julium missus. Rhescuporis Tbracum rex, opera Pomponii Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus Aegyptum lustrat. reversus, inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullo post morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiae extinguitur. Veneni à Pisonē dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisque Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romae decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germania dolo caesus. Haec gesta annis quatuor.

COSS. T. STATILIO SISENNA TAURO,
ET L. SCRIBONIO LIBONE. C. COE-
LIO RUFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CAESARE AUG. III. ET GER-
MANICO CAESARE II. M. IUNIO SILA-
NO, ET C. NORBANO FLACCO.

Sisenña Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna, provinciaeque Romanae; initio apud Parthos orto, qui petitum Roma acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernantur. Is fuit Vonones,
obfēs

obſes Auguſto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulſiſſet exercitus, duceſque Romanos, cuncta venerantium officia ad Auguſtum verterat, partemque proliſ firmandae amicitiae miſerat : haud perinde noſtri metu, quam fidei popularium diffuſus.

II. Poſt finem Phrahatis & ſequentium regum, ob internas caedes, venire in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetuſtiſſimum liberorum ejus accirent. Magnificum id ſibi credidit Caſar auxitque opibus. Et accepere barbari laetantes, ut ferme ad nova imperia. Mox ſubit pudor, degeneraviſſe Parthos, petiſſum alio ex orbe regem hoſtium artibus infectum : jam inter provincias Romanas ſolium Arſacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam trucidantium Craſſum, exturbantium Antonium ; ſi mancipium Caſaris, tot per annos ſervitutem perpeſſum, Parthis imperitet ? Accendebat dedignantes & ipſe, diverſus à majorum inſtitutis, raro venatu, ſegni equorum cura ; quotiens per urbes incederet, leſticae geſtamine, faſtuque erga patrias epulas ; inridebantur & Graeci comites ac viliffima utenſilium anulo clauſa : ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia ; & quia ipſorum moribus aliena, perinde odium pravis & honeſtis.

III. Igitur Artabanus Arſacidarum è ſanguine apud Dahas adultus excitur, primoque congreſſu fuſus reparat vires, regnoque potitur. Viſto Vononi perſugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob ſcelus Antonii, qui Artavaſden regem Armeniorum ſpecie amicitiae inleſtum, dein catenis oneratum, poſtremo interfecerat. Ejus filius Artaxias memoria patris nobis inſenſus, Arſacidarum vi ſeque regnumque tutatus eſt. occiſo Artaxia per dolum propinquorum, datus à Caſare Armeniis Tigranes, deductuſque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam ſociatis more externo in matrimonium regnumque.

Dein

Dein jussu Augusti impositus Artavasdes, & non sine clade nostra dejectus.

IV. Tum C. Caesar componendae Armeniae deligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & praeclarum animum, volentibus Armeniis praefecit. Ariobarzane morte fortuita absumpto, stirpem ejus haud tolerare: tentatoque feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa; incerti solutique, & magis sine domino, quam in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed uti minitari Artabanus, & parum subsidii in Armeniis, vel si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat; rector Syriae Creticus Silanus excitum custodia circumlat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret; novisque provinciis impositum, dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & aversa patrum voluntas, celerandae victoriae intentior, tractare proeliorum vias, & quae sibi tertium jam annum belligeranti saeva vel prospera evenissent. fundi Germanos acie, & iustis locis: juvari silvis, paludibus, brevi aestate, & praematura hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quam spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur, promptam ipsis possessionem, & hostibus ignotam; simul bellum maturius incipi, legionesque & commeatus pariter vehi; integrum equitem, equosque, per ora & alveos fluminum media in Germania fore.

VI. Igitur huc intendit: missis ad census Galliarum, P. Vitellio & Cantio; Silius, & Antejus, & Caecina fabricandae classi praeponuntur. Mille naves sufficere visae, propezataeque: aliae breves, angusta puppi proraque, & lato ute-

ro, quo facilius fluctus tolerarent: quaedam planae carinae, ut sine noxa siderent: plures appositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio, hinc vel illinc adpellerent, multae pontibus stratae, super quas tormenta veherentur, simul aptae ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citae remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum in quam convenirent praedicta, ob facile adpulsus, accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi vel in duos amnes dividitur: servatque nomen & violentiam cursus, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento, Vahalem accolae dicunt, mox id quoque vocabulum mutat Mosam flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Caesar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipse audito castellum Luppiae flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quam ut modicam praedam, & Arpi principis Cattorum conjugem filiamque raperet: neque Caesari copiam pugnae obfessores fecere; ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram Druso sitam disjecerant. restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit; tumulum iterare haud visum. & cuncta inter castellum, Alifonem, ac Rhenum, novis limitibus, aggeribusque permunita.

VIII. Jamque classis advenerat, cum praemisso commeatu, & distributis in legiones ac socios navibus, fossam cui Drusianae nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, ut se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum juvaret; lacus inde, & Oceanum, usque ad Amisiam flumen, secunda navigatione pervehitur; classis

classis Amisiae relicta, laevo amne; erratumque in eo, quod non subvexit: transposuit militem dexteram in terras iturum. Ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem legiones prima aestuaria, nondum adcrecente unda, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi ostendant, turpati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Caesari Angri-
variorum defectio à tergo nuntiatur. missus illico Stertinus cum equite, & armatura levi, igne & caedibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. ejus in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quaesitoque an Caesar venisset? postquam adesse responsum est; ut liceret cum fratre conloqui oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum: progressusque salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, ut sagittarii nostra pro ripa dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, unde ea deformitas oris? interrogat fratrem. Illo locum, & proelium referente; quodnam praemium recepisset? exquirat. Flavius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaque militaria dona memorat, inidente Arminio vilia servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Caesaris, & victis graves poenas; in deditionem venienti paratam clementiam; neque conjugem & filium ejus hostiliter haberi. Ille fas patriae, libertatem avitam, penetralis Germaniae deos, matrem precum sociam; ne propinquorum, & adfinium, denique gentis suae desertor & proditor, quam imperator esse mallet. Paulatim inde ad jurgia prolapsi, quominus pugnam confererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur: ni Stertinus adcurrent, plenum irae, armaque & equum poscentem Flavium attinuisset. cernebatur contra minitabundus Arminius, proeliumque denuntians. nam ple-

E

raque

raque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Caesar, nisi pontibus praefidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitum vado transmittit. praefuere Stertinus, & è numero primipilarius AEmilius, distantibus locis inVecti, ut hostem diducerent, qua celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit; eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circumjectam traxere: dein coorti, & undique effusi trudent adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda diu sustentata hostium saevitia, hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent; atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio AEmilioque subvenientes, periculo exemere.

XII. Caesar transgressus Visurgim indicio perfugae cognoscit, delectum ab Arminio locum pugnae: convenisse & alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes; suggestique propius speculatores, audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmur, attulerent. Igitur propinquo summae rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quoniam id modo incorruptum foret secum agitabat. Tribunos & centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipiant, reliquos adstrepere. penitus noscendas mentes, cum secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent.

XIII. Nocte coepta egressus augurali, per occulta & vigiliis ignara, comite uno, contextus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adfistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum
hic

hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, commitatem, per seria per jocos eundem animum, laudibus ferrent, reddendamque gratiam in acie faterentur; simul perfidos & ruptores pacis, ultioni & gloriae mactandos. Inter quae unus hostium Latinae linguae sciens, acto ad vallum equo, voce magna, conjuges, & agros, & stipendii indies, donec bellaretur, festerios centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: veniret dies, daretur pugna: sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges; accipere omen & matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare. Tertia ferme vigilia adfultatum est castris, sine conjectu teli; postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem laetam Germanico quietem tulit, viditque se operatum, & sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quae sapientia praevisa aptaque imminenti pugnae differit: Non campos modo militi Romano ad proelium bonos, sed si ratio adsit, silvas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quam pila, & gladios, & haerentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quaererent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro, nervove firmata, sed viminum textus, sed tenuis & fucatas colore tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris praeusta aut brevita tela. jam corpus, ut visu torvum, & ad brevem impetum validum; sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda, non divini, non humani juris memores. Si taedio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari: propiorem jam Albim, quam Rhenum; neque bellum ultra, modo se patris, patruique vestigia prementem iisdem in terris

victorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor, signumque pugnae datum.

XV. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursus hostibus, adversis diis objiciant, nulla boni spe. classem quippe, & avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium. meminissent modo avaritiae, crudelitatis, superbiae; aliud sibi reliquum, quam tenere libertatem aut mori ante servitium?

XVI. Sic accensos, & proelium poscentes in campum, cui Idistaviso nomen, deducunt: is medius inter Visurgim & colles, ut ripae fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur. pone tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, & pura homo inter arborum truncos. Campum & prima silvarum barbara acies tenuit; soli Cherusci juga insedere, ut proeliantibus Romanis desuper incurerent. Noster exercitus sic incescit: auxiliares Galli Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, & cum duabus praetoriis cohortibus, ac delecto equite Caesar: exin totidem aliae legiones, & levis armatura cum equite sagittario, ceteraeque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis, in aciem adfisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quae per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilae petere silvas & intrare visae, Imperatorem advertere. exclamat, Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur, & praemissus eques, postremos ac latera impulit: mirumque dictu, duo hostium agmina

agmina diversa fuga, qui silvam tenuerant in aperta, qui campis adfiterant in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur; inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque, & Gallicae cohortes signa objecissent. nisu tamen corporis, & impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus emissumque tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit; ceteri passim trucidati. & plerosque transire Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, postremo moles ruentium, & incidentes ripae, operuere. quidam turpi fuga in summa arborum nisi, remisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios protrutae arbores afflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem caesi hostes decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco proelii Tiberium Imperatorem salutavit, struxitque aggerem, & in modum tropaeorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnere, luctus, excidia, quam ea species dolore & ira adfecit. qui modo abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt; plebes, primores, juvenus, senes, agmen Romanum repente incurfant, turbant. postremo deligunt locum, flumine & silvis clausum, arta intus planitie, & humida; silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hic pedes adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis silvam legionibus à tergo foret.

XX. Nihil ex iis Caesari incognitum: consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem ip-

sis vertebat. Sejo Tuberoni legato tradit equitem, campumque. peditum aciem ita instruxit, ut pars aequo in silvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi; cetera legatis permisit. quibus plana evenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisque paulum legionibus, funditores libritoresque excutere tela, & proturbare hostem jubet. missae è tormentis hastae, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Caesar cum praetoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas. conlato illic gradu certatum: hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnae & armorum superabantur: cum ingens multitudo, artis locis, praelongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adfultibus & velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad proelium: contra miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret: imprompto jam Arminio, ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deferebat. & Germanicus quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque insisterent caedibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore. Jamque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris: ceterae ad noctem cruore hostium satiatæ sunt, equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro conoione victoribus, Caesar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: DE BELLATIS INTER RHENUM ALBIQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CAESARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUS-

TO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu invidiae, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angriarios. Stertinio mandat, ni deditiorem properavissent. atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium acceperunt.

XXIII. Sed aestate jam adulta legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae: plures Caesar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primo placidum aequor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpere. omne dehinc caelum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxi abruptis, vel per occulta vada infestas. quibus paulum aegreque vitatis, postquam mutabat aestus, eodemque quo ventus ferebat; non adhaerere anchoris, non exhaustire inrumpentis undas poterant: equi, jumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei manantes per latera, & fluctu superurgente:

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentia caeli praestat Germania, tantum illa cladis novitate & magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare: pars navium haustae sunt; plures, apud insulas longius sitas ejectae: milesque nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos & prominentis oras, eum se tanti exitii reum clamitaret, vix cohibere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente aestu, & secundante vento, claudae naves raro remigio, aut intentis vestibibus.

vestibus, & quaedam à validioribus tractae, revertere : quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique : multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere : quidam in Britanniam rapti, & remissi à regulis. Ut quis ex longinquo venerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas : visa, sive ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissae, ut Germanos ad spem belli, ita Caesarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat : ipse majoribus copiis Marfos inrumpit : quorum dux Malo-vendus nuper in deditionem acceptus, propinquo luco defossam Varianae legionis aquilam modico praesidio servari indicat. Missa extemplo manus, quae hostem à fronte eliceret ; alii qui terga circumgressi recluderent humum : & utrisque adfuit fortuna. eo promptior Caesar pergit introrsus, populatur, excindit non ausum congredi hostem ; aut sicubi restiterat, statim pulsum ; nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe invictos & nullis casibus superabiles Romanus praedicabant, qui perdita classe, amissis armis, post con-strata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, & veluti aucti numero inrupissent.

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, laetus animi, quod adversa maris expeditione prospera pensavisset. addidit munificentiam Caesar, quantum quis damni professus erat ex-solvendo. Nec dubium habebatur labare hostes, petendaeque pacis consilia sumere, & si proxima aestas adjiceretur, posse bellum patrari : sed crebris epistolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum. satis jam eventuum, satis casuum : prospera illi & magna proelia : eorum quoque meminisset, quae venti & fluctus, nulla ducis culpa, gravia tamen & saeva damna intulissent. se novies à divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quam vi perfecisse. sic Sugambros

gambros in deditionem acceptos, sic Suevos, regemque Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanae ultioni consultum est, internis discordiis relinqui. Precante Germanico annum efficiendis coeptis, acrius modestiam ejus adgreditur, alterum consultatum offerendo, cujus munia praesens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriae, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & deportare lauream posset. Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus è familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatius disseram; quia tum primum reperta sunt, quae per tot annos rempublicam exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis amicitia, juvenem improvidum & facilem inanibus, ad Chaldaeorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proavum Pompejum, amitam Scriboniam, quae quondam Augusti conjunx fuerat, consobrinos Caesares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturque ad luxum & aes alienum, socius libidinum & necessitatum, quo pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis testium, & qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat; demonstrato crimine & reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud aspernatus, congressus abnuit: posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commere. Atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat) cunctaque ejus dicta factaque cum prohibere posset, scire malebat. donec Junius quidam tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinum Trionem indicium detulit, celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famae malae. Statim corripit

corripit reum, adit consules, cognitionem senatus poscit : & vocantur patres, addito, consultandum super re magna & atroci.

XXIX. Libo interim veste mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem adversum periculum poscere : abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine. die senatus metu & aegritudine fessius, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae, innisusque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Caesar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant praeter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, & C. Livius, certabantque cui jus perorandi in reum daretur : donec Livius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum professus, protulit libellos vecordes adeo, ut consultaverit Libo, an habiturus foret opes, quis viam Appiam Brundisium usque pecunia operiret. inerant & alia hujuscemodi, stolidi, vana ; si mollius acciperes, miseranda. Uni tamen libello manu Libonis, nominibus Caesarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, adnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatusconsulto quaestio in caput domini prohibebatur, callidus & novi juris repertor Tiberius mancipari singulos auctori publico jubet : scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatusconsulto quaereretur. Ob quae postero die reus petivit. domumque digressus extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mandavit. responsum est, ut senatum rogaret.

XXXI. Cingebatur interim milite domus, strepabant etiam in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent : cum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciat, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inferere gladium.

gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensa lumen, feralibus jam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & caede visa miles abstinit. Accusatio tamen apud patres adseveratione eadem peracta, juravitque Tiberius, petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur : & praeturae extra ordinem datae, his qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis exequias posterorum comitaretur, censuit : Cn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret : supplicationum dies Pomponii Flacci sententia constituti. ut dona Jovi, Marti, Concordiae, utque Iduum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. P. & Gallius Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decrevere : quorum auctoritates, adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in republica malum. Facta & de Mathematicis Magisque Italia pellendis senatus consulta : quorum è numero, L. Pituanus saxo dejectus est : In P. Marcium consules extra portam Exquilinam, cum classicum canere jussissent, more prisco advertere.

XXXIII. Proximo senatus die multa in luxum civitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octavio Frontone praetura functo : decretumque ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent ; ne vestis serica viros foedaret. Excessit Fronto, ac postulavit modum argento, suppellectili, familiae. Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid è republica crederent, loco sententiae promere. Contra Gallus Asinius disseruit : Ausu imperii adolevisse etiam privatas opes ; idque non novum, sed è vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam ; & cuncta ad rempublicam referri : qua tenui, angustas civium domos ; postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos. neque in familia & argento,

argento, quaeque ad usum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis. distinctos senatus, & equitum census, non quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent, talesque ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur. nisi forte clarissimo cuique plures curas, majora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse. Facilem ad sensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum, & similitudo audientium dedit. Adjecerat & Tiberius, non id tem-
pus censurae; nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem.

XXXIV. Inter quae L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, saevitiam oratorum, accusationes minitantium iacrepans, abire se & cedere urbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulisset, propinquos quoque ejus impulit, ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in jus Urgulania, quam supra leges amicitia Augustae extulerat. nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris spreto Pifone vecta; aut ille abstinit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius haecenus indulgere matri civile ratus, ut se iturum ad praetoris tribunal, adfuturum Urgulaniae diceret, processit palatio, procul sequi jussis militibus. spectabatur occurrente populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec propinquis Pisonem frustra coercitibus, deferri Augusta pecuniam quae petebatur juberet. Isque finis rei, ex qua neque Piso inglorius, & Caesar majore fama fuit. Ceterum Urgulaniae potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in causa quadam quae apud senatum tractabatur, venire dedignaretur; missus est praetor, qui domi interrogaret: cum virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res

XXXV. Reseo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis & Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, quamquam abfuturum se dixerat Caesar, ob id magis agendum censebat, ut absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere decorum rei-publicae fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso praeceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani, nisi coram & sub oculis Caesaris : eoque conventum Italiae & adfluentis provincias praesentiae ejus servanda dicebat. Audiente haec Tiberio ac silente, magnis utrinque contentionibus acta ; sed res dilatae.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Caesarem exortum est. nam censuit in quinquennium magistratum comitia habenda : utque legionum legati, qui ante praeturam ea militia fungebantur, jam tum praetores destinarentur : princeps duodecim candidatos, in annos singulos nominaret. Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, & arcana imperii tentari. Tiberius tamen quasi augeretur potestas ejus, differait : Grave moderationi suae, tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur : quantum odii fore ab his qui ultra quinquennium projiciantur. unde prospici posse quae cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna ? superbire homines etiam annua designatione : quid si honorem per quinquennium agitent ? quinquuplicari prorsus magistratus, subverti leges ; quae sua spacia exercendae candidatorum industriae quaerendisque aut potiundis honoribus statuerint.

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit, censusque quorundam senatorum juvit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus à divo Augusto liberalitate decies sestertium ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiae adstan-

tibus, loco sententiae, quum in palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens; ad hunc modum coepit: Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, ut posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostrae bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meae nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent, iussus ab imperatore, uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum. nec ad invidiam ista, sed conciliandae misericordiae refero. adsequentur florente te Caesar quos dederis honores; interim Q. Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos, ab inopia defende.

XXXVIII. Inclinatione senatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, his ferme verbis usus: Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias coeperint; singuli numquam exsatiabuntur, respublica deficiet. nec sane ideo à majoribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiae proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic augeamus; cum invidia senatus & principum, siue indulserint largitionem, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiva quidem & improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere; & numero atque aetate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere aerarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes; & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves? Haec atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atque inhonesta lauda-

re mos est, plures per silentium aut occultum murmur excipere. sensitque Tiberius. & cum paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait : ceterum si patribus videretur, daturum liberis ejus ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent, egere alii grates ; siluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinens. neque miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam dilaberetur.

XXXIX. Eodem anno mancipii unius audacia, ni maturæ fulventum foret, discordiis armisque civilibus rempublicam perculisset. Postumi Agrippæ servus nomine Clemens, comperto sine Augusti, pergere in insulam Planasiam, fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non servili animo concepit. causa ejus impeditur tarditas onerariæ navis : atque interim patrata caede, ad majora & magis præcipitia conversus, furatur cineres, vectusque Cosam Etruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbaramque promitteret. nam ætate & forma haud dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti ejus socios, crebrescit vivere Agrippam, occultis primum sermonibus, ut vetita solent ; mox vago rumore apud imperitissimi cujusque promptas aures, aut rursus apud turbidos, eoque nova cupientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam adspici, neque diutius iisdem locis. sed quia veritas visu & mora ; falsa festinatione & incertis valescunt, relinquebat famam, aut præveniebat.

XL. Vulgabatur interim per Italiam servatum munere datum Agrippam ; credebatur Romæ : jamque Hostiam in vectum multitudo ingens, jam in urbe clandestini coetus celebrabant : cum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coerceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo : ille è clientibus duos (quidam mi-

lites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem, atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut jussum erāt. dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vinctum clauso ore in palatium traxere. percunctanti Tiberio, Quomodo Agrippa factus esset? respondisse fertur, Quomodo tu Caesar. Ut ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius poenam ejus palam ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur, haud quaesitum.

XLII. Fine anni arcus propter aedem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; & aedes Fortis fortunae Tiberim juxta in hortis, quos Caesar dictator populo Romano legaverat; sacrarium genti Juliae, effigiesque divo Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Coelio L. Pomponio coss. Germanicus Caesar A. D. VII. Kalendas Junias triumphavit de Cheruscis Cattsque & Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum: bellumque, quia confiscare prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre ejus favorem vulgi: avunculum ejusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra juventam ereptum: breves & infaustos populi Romani amores.

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam consulatui ejus destinavit. nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque causas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam

biam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Caesare, missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia, credebatur. Ut versa Caesarum sobole, imperium adeptus est; elicit Archelaum matris litteris, quae non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat: exceptusque immitti à principe, & mox accusatus in senatu; non ob crimina quae fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus aequa nedum infima insolita sunt, finem vitae, sponte an fato implevit. Regnum in provinciam redactum est, fructibusque ejus levare posse centesimae vectigal professus Caesar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & provinciae Syria atque Judaea, fessae oneribus, deminutionem tributi orabant.

XLIII. Igitur haec, & de Armenia quae supra memoravi apud patres disseruit; nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi, nam suam aetatem vergere, Drusi, nondum satis adolevisse. Tunc decreto patrum permissae Germanico provinciae quae mari dividuntur, majusque imperium quoquo adisset, quam his qui sorte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum ejus pacta erat: praefeceratque Cn. Pisone ingenio violentum, & obsequii ignarum, infita ferocia à patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem juvit: mox Brutum & Cassium secutus, concessio reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. Sed praeter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinae nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere; liberos ejus ut multum infra despectare: nec dubium

habebat, se delectum, qui Syriae imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri aemulatione Agrippinam insectandi. divisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium & sui sanguinis Drusum fovebat : Germanico alienatio patrum amorem apud ceteros auxerat ; & quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum Augustum ferens. contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. & conjunx Germanici Agrippina, fecunditate ac fama Liviam uxorem Drusi praecelebat. sed fratres egregie concordēs, & proximorum certaminibus inconcussi.

XLIV. Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut fuisset militiae, studiaque exercitus pararet ; simul juvenem urbano luxu lascivientem melius in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtinente. Sed Suevi praetendebantur auxilium adversus Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adfuetudine, & tum aemulatione gloriae, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in aequo : sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares ; Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. Igitur non modo Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpserunt bellum : sed è regno etiam Maroboduus Suevae gentes Semnones, ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis praepollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset ; non aliam ob causam, quam quia fratris filio juveni, patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos ; vagis incursibus, aut disiectas per catervas : quippe longa adversum nos militia insueverant sequi signa, subfidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, ut quosque advectus erat : Reciperatam

peratam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta in manibus multorum, ostentabat contra fugacem Maroboduum appellans, proeliorum expertem, Hercyniae latebris defensum; ac mox per dona & legationes petivisse foedus, proditorem patriae, satellitem Caesaris, haud minus infensis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfecerint. meminissent modo tot proeliorum, quorum eventu, & ad postremum ejectis Romanis, satis probatum, penes utros summa belli fuerit.

XLVI. Neque Maroboduus jactantia sui, aut probris in hostem abstinerebat: sed Inguiomerum tenens, Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta quae prospere ceciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidia deseperit; magna cum clade Germaniae, & ignominia sua, cum conjunx, cum filius ejus servitium adhuc tolerant. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse. mox conditionibus aequis diceffum: neque poenitere quod ipforum in manu sit, integrum adversus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos exercitus propriae quoque causae stimulabant. cum à Cheruscis, Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contra, augendae dominationi certaretur. Non alias majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fufis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursus pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum percussifuit: & transfugis paulatim nudatus, in Mareomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non jure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantis in eundem hostem Romanos nulla ope juvisset. Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes conlapso nocturno motu terrae, quo improvisior graviorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subveniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quae plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignis memorant. Asperrima in Sardonios lues plurimum in eosdem misericordiae traxit. nam centies sestertium pollicitus Caesar, & quantum aerario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegatas, Apollonienfes, quique Moscenii aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocaesaream, Myrinam, Cymen, Tmolium, levati idem in tempus tributis, mittique, ex senatu placuit, qui praesentia spectaret, refoveretque. delectus est M. Aleus à praetoriis, ne consulari obtinente Asiam, aemulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Caesar haud minus grata liberalitate, quod bona AEmiliae Musae locupletis intestatae petita in fiscum, AEmilio Lepido, cuius è domo videbatur; & Patulei divitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit. M. Servilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat; nobilitatem utriusque pecunia juvandam praefatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cum amicitia meruisset. ignotos & aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterum ut honestam innocentium paupertatem levavit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varonem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu, aut sponte cedere passus est.

XLIX. Iisdem temporibus deum aedes vetustate aut igni abolitas, coeptasque ab Augusto, dedicavit, Libero Liberaeque & Cereri juxta circum maximum, quam A. Postumius dictator voverat; eodemque in loco aedem Florae, ab Lucio

& Marco Publiciis aedilibus constitutam : & Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat ; qui primus rem Romanam prospere mari gessit, triumphumque navalem de Poenis meruit. Spei aedes à Germanico sacatur : hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolefcebat interea lex majestatis. & Apulejam Variam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus divum Augustum, ac Tiberium, & matrem ejus inluserat, Caesarique connexa adulterio teneretur, majestatis delator arcessebat. De adulterio satis caveri lege Julia visum : majestatis crimen distingui Caesar postulavit ; damnarique si qua de Augusto inreligiose dixisset : In se jacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quae de matre ejus locuta secus argueretur, reticuit : dein proximo senatus die, illius quoque nomine oravit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberavitque Apulejam lege majestatis : adulterii graviolem poenam deprecatus, ut exemplo majorum propinquis suis ultra ducentefimum lapidem removeretur, suavit.

LI. Adultero Manlio Italia atque Africa interdictum est. De praetore in locum Vipsanii Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romae erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant : contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex jubebat. laetabatur Tiberius, cum inter filios ejus & leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex ; sed neque statim, & paucis suffragiis : quomodo, etiam cum valerent, leges vincebantur.

LII. Eodem anno coeptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxilium stipendia meritis, mox defertor, vagos primum, & latrociniiis fuetos ad praedam & raptus congregare ; dein more militiae per vexilla, & turmas componere ; postremo non
inconditae

inconditae turbae, sed Musulanorum dux haberi. valida eā gens, & solitudinibus Africae propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque accolae in bellum traxit, dux & his Mazippa. divisusque exercitus: ut Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina & imperiis suaderet; Mazippa levi cum copia incendia, & caedes, & terrorem circumferret. compulerantque Cinithios haud spernendam nationem in eadem; cum Furius Camillus proconsule Africae, legionem & quod sub signis fortiorum, in unum conductos ad hostem duxit. modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil aequè cavebatur, quam ne bellum metu eluderent. spe victoriae inducti sunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duaeque alae in cornibus locantur, nec Tacfarinas pugnam detrectavit. fusi Numidae, multoque post annos Furio nomini partum decus militiae. nam post illum recipitorem urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoravimus, bellorum expertus habebatur. eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebravit: & decrevere patres triumphalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitae impune fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum consules habuit. sed eum honorem Germanicus inivit apud urbem Achaiae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram viso fratre Druso in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpeffus. igitur paucos dies insumpsit reficiendae classi: simul sinus Aëtiaca victoria inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonii cum recordatione majorum suorum adiit. namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, magnaque illic imago tristium laetorumque. Hinc ventum Athenas, foederique sociae & vetustae urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Graeci quaesitissimis honoribus, vetera suorum

suorum facta dictaque praeferentes, quo plus dignationis adulationis haberet.

LIV. Petita inde Euboea, transiit Lesbum, ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit. tum extrema Asiae, Perinthumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos & fama celebratos noscendi; pariterque provincias internis certaminibus, aut magistratuum injuriis fessas refovebat. atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur alio quaeque ibi varietate fortunae & nostri origine veneranda, relegit Asiam, appellitque Colophonam, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis à familiis, & ferme Mileto accitus sacerdos, numerum modo consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa versibus, compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, maturum exitium cecinisse.

LV. At Cn. Piso quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium, turbido incessu exterritam, oratione saeva increpat; oblique Germanicum perstringens, quod contra decus Romani nominis, non Athenienses tot cladibus extinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisset. hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios, etiam vetera obiectabat, quae in Macedones improspere, violenter in suos fecissent: offensus urbi propria quoque ira; quia Theophilum quemdam Areo judicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad causam referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen

tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpeffus, linquit Germanicum, praevenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cum veteres centuriones, severos tribunos demoveret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, defidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem fineret, eo usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi, parens legionum haberetur, Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod haud invito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & situ terrarum, quo nostris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interjecti, & saepius discordes sunt, adversus Romanos odio, & in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilebus, circumfusa multitudine, insigne regum capiti ejus imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam provinciae redacti Q. Veranium legatum acceperunt: & quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Servaeus praeponitur tum primum ad jus praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque

utrumque neglexerat. Cyrrî demum apud hiberna decumae legionis convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, ut retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo coepit à Caesare qualem ira & dissimulatio gignit: responsum à Pifone precibus contumacibus, discesseruntque opertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Piso; & si quando adfideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud Regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari & Agrippinae, leves Pisoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari: abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venire: miserat amicitiam ac foedus memoraturos, & cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu procures gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompejopolim Ciliciae maritimam urbem amotus est. datum id non modo precibus Artabani, sed contumeliae Pisonis, cui gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis. sed cura provinciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius cultu
G habituque

tamen mitigatus Pifo, & vix diei moram perpeffus, linquit Germanicum, praevenitque. & poftquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cum veteres centuriones, feveros tribunos demoveret, locaque eorum clientibus fuis, vel deterrimo cuique attribueret, defidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem fineret, eo ufque corruptionis provectus eft, ut fermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina fe intra decora feminis tenebat; fed exercitio equitum, decurfibus cohortium intereffe: in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obfequia promptis, quod haud invito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; fed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & fitu terrarum, quo noftris provinciis late praetenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interjecti, & faepius discordes funt, adverfus Romanos odio, & in Parthum invidia. Regem illa tempeftate non habebant, amoto Vonone: fed favor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia inftituta & cultum Armeniorum aemulatus, venatu, epulis, & quae alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilebus, circumfufa multitudine, infigne regium capiti ejus impofuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam confalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam provinciae redacti Q. Veranium legatum accepere: & quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium fperaretur. Comagenis Q. Servaeus praeponitur tum primum ad jus praetoris translatis.

LVII. Cunctaque focialia prospere compofita non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pifonis, qui juffus partem legionum ipfe, aut per filium in Armeniam ducere, utrumque

utrumque neglexerat. Cyrrî demum apud hiberna decumae legionis convenere, firmato vultu, Pîso adversus metum, Germanicus ne minari crederetur: & erat, ut retuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo coepit à Caesare qualem ira & dissimulatio gignit: responsum à Pîsone precibus contumacibus, discesseruntque opertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Pîso; & si quando adfideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud Regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari & Agrippinae, leves Pîsoni & ceteris offerrentur; principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari: abjecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quae Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venire: miserat amicitiam ac foedus memoraturos, & cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu procures gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu regis & cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompejopolim Ciliciae maritimam urbem amotus est. datum id non modo precibus Artabani, sed contumeliae Pîsonis, cui gratissimus erat, ob plurima officia & dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiscitur, cognoscendae antiquitatis. sed cura provinciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione; quem eadem fecitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius cultu

G

habituque

habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Aegyptum : ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam, claustraque terrae ac maris, quamvis levi praesidio adversum ingentes exercitus, inledisset.

LX. Sed Germanicus nondum comperto profectioem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus opido à Canopo. Condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum ; qua tempestate Menelaus Greciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum annis os dictum Herculi, quem indigenae ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant structis molibus litterae Aegyptiae, priorem opulentiam complexae : jussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta millia aetate militari : atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Aethiopia, Medisque & Persis, & Baetiano, ac Scythia potitum ; quasque terras Suri Armenique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur, atque odores, quasque copias frumenti & omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magnifica, quam nunc vi Parthorum, aut potentia Romana jubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum praecipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens : disiectasque inter & vix pervias arenas instar montium educatae Pyramides, certamine & opibus regum : lacusque efflosa humo, superfluentis

fluentis Nili receptacula : atque alibi angustiae, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii ; quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea aetas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quaesivit inliciens Germanos ad discordias ; utque fracto jam Maroboduo usque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis juvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc, dubiis rebus ejus, ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem inrumpit regiam, castellumque juxta situm. veteres illic Suevorum praeda, & nostris è provinciis lixae, ac negotiatores reperti, quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae, suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium quam misericordia Caesaris fuit. transgressus Danubium quam Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse. Responsum à Caesare, tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret : sin rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide qua venisset. ceterum apud senatum differuit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio, qua magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, & quam propinquus Italiae hostis, suaeque in destruendo eo consilia extulit. Et Marobodus quidem Ravennae habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeviginti annos ; consenuitque multum imminuta claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdae casus, neque aliud perfugium. pulsus haud multo post Her-

mundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, forum Julium Narbonensis Galliae coloniam mittitur. Barbari utrumque comitati ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cusum locantur, dato Rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nunciato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decrevere patres, ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Caesarum: laetiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoque Thraciae regem astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhoemetalces tenebat: quo defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permittit. In ea divisione arva, & urbes, & vicina Graecis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit: ipsorumque regum ingenia, illi mite, & amoenum; huic atrox, avidum, & societatis impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimvero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, causas bello.

LXV. Nihil aequè Tiberium anxium habebat, quam ne composita turbarentur. deligit centurionem, qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent: statimque à Cotye dimissa sunt, quae paraverat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia, postulat eundem in locum coiretur, posse de controversiis conloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentque. Rhescuporis fanciendo, ut dictitabat, foederi, convivium adjicit; tractaque in multam noctem laetitiae, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, sacra regni, ejusdem familiae deos, & hospitalis

pitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni-
potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, praeven-
tum insidiatorem: simul bellum adversus Basternas, Scythas-
que praetendens, novis peditum & equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum in-
nocentiae fidere: ceterum neque se, neque senatum, nisi cog-
nita causa, jus & injuriam discreturos. proinde tradito Cotye
veniret, transferretque invidiam criminis. Eas litteras Lati-
nius Pandus propraetore Moesiae, cum militibus quis Cotys
traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum &
iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus
esse: occidi Cotyn jubet, mortemque sponte sumptam emen-
titur. Nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit, sed
defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat,
Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & arta cum rege a-
micitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxi-
me Moesiae praefecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia pro-
missa, quamvis ambiguum & scelera sua reputantem, perpu-
lit, ut praesidia Romana intraret. circumdata hinc regi spe-
cie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monen-
do, suadendo; & quanto longius abscedebatur apertiore custo-
dia; postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accu-
satus in senatu ab uxore Cotyis, damnatur, ut procul regno
teneretur. Thracia in Rhoemetalcen filium, quem paternis
consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis dividitur:
iisque nondum adultis Trebellienus Rufus praetura functus da-
tur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo majores Mar-
cum Lepidum Ptolemaei liberis tutorem, in Aegyptum mi-
serant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic fu-
gam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in
Ciliciam memoravi, corruptis custodibus effugere ad Armeni-
as, inde in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi re-

gem Scytharum conatus est. specie venandi, omiſſis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox pernecitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes accolae ruperant audita regis fuga; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis, à Vibio Frontone praefecto equitum vincitur. mox Remmius evocatus priori custodiae regis adpositus, quasi per iram gladio eum tranſigit: unde major fides, conscientia sceleris, & metu indicii, mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus Aegypto remeans, cuncta quae apud legiones aut urbes jufferat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliae, nec minus acerba quae ab illo in Caesarem tentabantur. Dein Piso abire Suria statuit; mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaue pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatus, festam Antiochenſium plebem, per liſtores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens aegritudinem, quae rursus Germanico acciderat. saevam vim morbi augebat persuasio veneni à Pifone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina, & devotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis ſacrari. simul miſſi à Pifone inſulabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta; si limen obſideretur, si effundendus ſpiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miſerrimae conjugis? quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: feſtinare & urgere, ut provinciam, ut legiones ſolus habeat. ſed non uſque eo defectum Germanicum, neque praennia caedis apud interfectorem manſura. componit epistoſas, quis amicitiam ei renunciabat. Addunt plerique juſſum provincia decedere. nec Piſo moratus ultra, navis ſolvit, moderabaturque curſui, quo propius regrederetur, si mora Germanici Suriam aperuiſſet.

LXXI. Caesars

LXXI. Caesar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adstantes amicos in hunc modum adloquitur: Si fato concederem, justus mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriae, intra juventam praemature exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinae interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus, dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. Non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed quae voluerit meminisse; quae mandaverit exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. Ostendite populo Romano divi Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelestam mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. Juravere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quam ultionem amissuros.

LXXII. Tum ad uxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos oravit, exueret ferociam, saevienti fortunae submitteret animum; neu regressa in urbem aemulatione potentiae validiores inritaret. Haec palam, & alia secreto, per quae ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post exstinguitur, ingenti luctu provinciae & circumjacentium populorum. Indoluere externae nationes regesque; tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes; visuque & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summae fortunae retineret, invidiam & adrogantiam effugerat.

LXXIII. Furtis

LXXIII. Funus sine imaginibus & pompa, per laudes, ac memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adaequarent. Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus proeliatorum, etiam si temeritas abfuerit, praepeditusque sit percussas tot victoriis Germanias servitio premere. quod si solus arbitrer rerum, si jure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecuturum gloriam militiae, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset. Corpus antequam cremaretur nudatum in foro Antiochenum, qui locus sepulturae destinabatur, praetuleritne veneficii signa, parum constitit: nam ut quis misericordia in Germanicum, & praesumpta suspicione, aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

LXXIV. Consultatum inde inter legatos, quique alii senatorum aderant, quisnam Suriae praeficeretur. & ceteris modice nisi, inter Vibium Marsum, & Cn. Sentium diu quaesitum: dein Marfus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis ea in provincia, & Plancinae perccaram nomine Martinam in urbem misit, postulanti-
bus Vitellio ac Veranio, ceterisque qui crimina & accusationem tamquam adversus receptos jam reos instruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore aegro, omnium tamen quae ultionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantis gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunae totiens obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur,

quitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, caedit victimas, adit templa : neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quae luctum amissae sororis tum primum laeto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant centuriones, monebantque, prompta illi legionum studia, repeteret provinciam non jure ablatam, & vacuum. Igitur quid agendum consultanti, M. Piso filius properandum in urbem censebat : nihil adhuc inexpiabile admistum, neque suspiciones imbecillas aut inania famae pertimescenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non poena : & ademptione provinciae, satisfactum inimicis. Quod si regrederetur, obfistente Sentio, civile bellum incipi ; nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Caesares amor praevaleret.

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intima ejus amicitia disseruit : Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, Suriae praepositum : huic fasces & jus praetoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quam justius arma oppositurum, qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit ? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes, recenti invidiae impares. At si teneat exercitum, augeat vires ; multa quae provideri non possint fortuito in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agrippinae, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant ? Est tibi Augustae conscientia, est Caesaris favor, sed in occulto : & perisse Germanicum nulli jactantius moerent, quam qui maxime laetantur.

LXXVIII. Haud magna mole Piso promptus ferocibus in sententiam trahitur : missisque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiae ; seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitus, eadem fide qua tenuerit, repetivisse. Simul Domitium impositum triremi vitare

tare litorum oram, praeterque insulas lato mari pergere in Suriam jubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas. trajectisque in continentem navibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut se auxiliis juvarent scribit; haud ignavo ad ministeria belli juvene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset.

LXXIX. Igitur oram Lyciae ac Pamphylicae praelegentes, obviiis navibus, quae Agrippinam vehebant, utrimque infensi, arma primo expedire; dein mutua formidine, non ultra jurgium processum est; Marfusque Vibius nuntiavit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum ubi praetor qui de veneficiis quaereret, reo atque accusatoribus diem praedixisset. Interim Domitius Laodiceam urbem Suriae adpulsus, cum hiberna sextae legionis peteret, quod eam maxime novis consiliis idoneam rebatur, à Pacuvio legato praevenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet. quosque Germanici memores, aut inimicis ejus adversos cognoverat, contrahit; magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & proelio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima è praesentibus, sed castellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. Nam admixtis desertoribus & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinae servitiis, auxilia Cilicum quae reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Caesarisque se legatum, testabatur, provincia quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, privatum odium falsis criminibus tegente. confisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum; si jure ageretur, potiolem; si armis, non invalidum, vidissent. Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & disrupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus

nibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorum asperitas. sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata: ut venire in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanae cohortes in aequum eniterentur. vertunt terga Cilices, seque Castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentavit: regressusque, & pro muris modo semet adstrictando, modo singulos nomine ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextae signum ad eum transfunderet. Tum Sentius occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victa pertinacia Piso oravit, uti traditis armis maneret in castello, dum Caesar cui Suriam permetteret, consulitur. Non receptae conditiones: nec aliud quam naves & tutum in urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romae postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur; dolor, ira, & erumpebant questus: Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permissam provinciam: hoc egisse secretos Augustae cum Plancina sermones. vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus civilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quam quia populum Romanum aequo jure complecti reddita libertate agitaverint. Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratum, ante senatusconsultum, sumpto iustitio defererentur fora, clauderentur domus; passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem: & quamquam neque insignibus lugentium abstinere, altius animis moerebant. Forte negotiatores vivente adhuc Germanico Syria egressi, laetiora de valetudine ejus attulere: statim credita, statim vulgata sunt: ut quisque obvis, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cummulata gaudio transferunt. cursant per urbem, moliuntur templorum
fores.

fores. juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursus ereptum acrius doluit.

LXXXIII. Honores ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretique : ut nomen ejus Saliari carmine caneretur : sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur : ludos Circenses eburna effigies praeciret : neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliae, crearetur. Arcus additus Romae, & apud ripam Rheni, & in monte Syriae Amanorum cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob rempublicam obiisse. sepulchrum Antiochiae ubi crematus : tribunal Epidaphnae. quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae ; adseveravit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortuna discerni ; & fati inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellavit, qui Juniorum dicebatur ; instituitque uti turmae Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur. pleraque manent : quaedam statim omissa sunt, aut vetustas obliteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc moestitia, soror Germanici Livia nupta Druso duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit ; tamquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido seminarum coercita, cautumque ne quaestum corpore faceret, cui

AVUS,

avus, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuisset. nam Vistilia praetoria familia genita, licentiam stupri apud aediles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. ex-actum & à Titidio Labeone Vistiliae marito, cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omisisset? atque illo praetendente sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeterisse, fatis visum de Vistilia statuere: eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Aegyptiis Judaicisque pellen-dis: factumque patrum consultum, ut quattuor millia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrociniiis, & si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum: ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.

LXXXVI. Post quae retulit Caesar, capiendam virginem in locum Occiae, quae septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris praesederat: egitque grates Fontejo Agrippae, & Domitio Pollioni, quod offerendo filias, de officio in rempublicam certarent. praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conjugio manebat. nam Agrippa discidio domum imminuerat. Et Caesar quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est.

LXXXVII. Saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium quod emptor penderet, binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriae delatum & antea vocabulum adsumpsit, acerbeque increpuit eos, qui divinas occupationes, ipsumque dominum dixerant. unde angusta & lubrica oratio sub principe, qui libertatem metuebat; adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorundem temporum, Adgandestrii principis Cattorum lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patrandae neci venenum mitteretur: responsum esse, non fraude neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum

H

hostes

fores. juvit credulitatem nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursus ereptum acrius doluit.

LXXXIII. Honores ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti, decretique : ut nomen ejus Saliari carmine caneretur : sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur : ludos Circenses eburna effigies praeiret : neve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Juliae, crearetur. Arcus additi Romae, & apud ripam Rheni, & in monte Syriae Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob rempublicam obiisse. sepulchrum Antiochiae ubi crematus : tribunal Epidaphnae. quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiae ; adseveravit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortuna discerni ; & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellavit, qui Juniorum dicebatur ; instituitque uti turmae Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur. pleraque manent : quaedam statim omissa sunt, aut vetustas oblitteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc moestitia, soror Germanici Livia nupta Druso duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis penetibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud patres, nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit ; tamquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido feminarum coercita, cautumque ne quaestum corpore sceretur, cui
avus,

avus, aut pater, aut maritus Eques Romanus fuisset. nam Vistilia praetoria familia genita, licentiam stupri apud aediles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. exactum & à Titidio Labeone Vistiliae marito, cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omisisset? atque illo praetendente sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeterisse, satis visum de Vistilia statuere: eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Aegyptiis Judaicisque pellen- dis: factumque patrum consultum, ut quattuor millia liber- tini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insu- lam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrociniiis, & si ob gravitatem coeli interissent, vile damnum: ceteri cede- rent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.

LXXXVI. Post quae retulit Caesar, capiendam virginem in locum Occiae, quae septem & quinquaginta per annos sum- ma sanctimonia Vestalibus sacris praesederat: egitque grates Fontejo Agrippae, & Domitio Pollioni, quod offerendo filias, de officio in rempublicam certarent. praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conju- gio manebat. nam Agrippa discidio domum imminuerat. Et Caesar quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est.

LXXXVII. Saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium quod emptor penderet, binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriae delatum & antea vocabulum adsumpsit, acerbeque increpuit eos, qui divinas occupationes, ipsumque dominum dixerant. unde angusta & lubrica oratio sub prin- cipe, qui libertatem metuebat; adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorun- dem temporum, Adgandestrii principis Cattorum lectas in se- natu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patran- dae neci venenum mitteretur: responsum esse, non fraude neque occultis, sed palam & armatum populum Romanum

H

hostes

hostes suos ulcisci. qua gloria aequabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius abscedentibus Romanis & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit: petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator had dubie Germaniae, & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges. ducesque, sed florentissimum imperium laceffierit: proeliis ambiguus, bello non victus. septem & triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit: caniturque adhuc barbaras apud gentes; Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur; Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER TERTIUS

BREVIARIUM LIBRI.

Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam pervenit. eae tumulo Augusti illatae, & funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Cn. Piso cum Romam redisset, veneni & Majestatis postulatur. dicta causa, cum omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. Tacfarinas bellum in Africa renovat : quod opprimitur à L. Apronio Proconsule. Lepida AEmilia adulterii & veneni desertur, damnaturque. Papia Poppaea lex ad id tempus asperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus ejus exsolvuntur. Iterum Africam incurrit Tacfarinas : cui tutandae Junius Blaesus deligitur. Equites aliquot Romani Majestatis damnantur. Galliae rebellant, ducibus Julio Sacroviro & Julio Floro. infelicitè : quia à legionibus Germanicis copiae earum caesae, & ipsae ad vetus jugum retrahuntur. C. Lutorius eques, Majestatis damnatus, in carcere exanimatus est. Cura luxus coercendi coepta, & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen Dialis vetitus provinciam sortiri. Asyla Graecorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Majestatis damnatus. Tacfarinatem Junius proturbat, & fratrem ejus capit. Juniae illustris feminae mors & funus. Haec triennio gesta,

M. VALERIO ET AURELIO COSS.

TIBERIO IMP. IV. ET DRUSO NERONE II. COSS.

C. SULPICIO ET D. HATERIO COSS.

Nihil

NIHIL intermissa navigatione hiberni maris Agrippina Corcyram insulam advehitur, litora Calabriae contra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim adventu ejus audito, intimus quisque amicorum, & plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium; quod naviganti celerrimum, fidissimumque adpulsu erat. Atque ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus & proxima maris, sed moenia, ac tecta, quaque longissime prospectari poterat, maerentium turba, & rogitantium inter se, silentione an voce aliqua egredientem exciperent? neque fatis constabat quid pro tempore foret: cum classis paulatim successit, non alacri ut adsolet remigio; sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egressa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum, feminarumve planctus: nisi quod comitatum Agrippinae longo maerore fessum, obvii & recentes in dolore anteibant.

II. Miserat duas praetorias cohortes Caesar, addito ut magistratus Calabriae, Apulique, & Campani, suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumque humeris cineres portabantur: praecedebant incompta signa, versi fasces: atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaque funerum solennia cremabant. etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, & victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrimis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est, cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant. Consules M. Valerius & M. Aurelius (jam enim magistratum occoeperant) & senatus, ac magna pars populi viam complevere, disjecti, & ut cuique libitum flentes, aberat quippe adulatio, gnaris omnibus

omnibus laetam Tiberio Germanici mortem male dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinere ; inferius majestate sua rati si palam lamentarentur ; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura, reperio ullo insigni officio functam ; cum super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint : seu valetudine praepediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non toleravit. facilius crediderim, Tiberio & Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam ; ut par maeror, & matris exemplo avia quoque & patruus attineri viderentur.

IV. Dies quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratus inquit : plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse rempublicam nihil spei reliquum clamitabant ; promptius apertiusque, quam ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit, quam studia hominum accensa in Agrippinam ; cum decus patriae, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellarent, versique ad coelum ac deos, integram illi subolem, ac superstitem iniquorum precarentur.

V. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque quae in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis Ticinum usque progressum, neque abscedentem à corpore simul urbem intravisse : circumfusas lecto Claudiorum Juliorumque imagines, defletum in foro, laudatum pro rostris : cuncta à majoribus reperta, aut quae posteri invenerint, cummulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores contigisse. sane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum :

sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavisset. non fratrem nisi unius diei via, non patrum saltem porta tenus obvium. ubi illa veterum instituta? praepositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta?

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: Multos inlustrium Romanorum ob rempublicam obisse; neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque & sibi, & cunctis egregium, si modus adiceretur. non enim eadem decora principibus viris, & imperatori populo, quae modicis domibus, aut civitatibus. convenisse recenti dolore luctum, & ex moerore solatia: sed referendum jam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Julius amissa unica filia, ut divus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis, quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, rempublicam aeternam esse. proin repeterent solennia; & quia ludorum Megalensium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent.

VII. Tum exuto iustitio, redditum ad munia; & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendae à Pisone ultionis; & crebro questu, quod vagus interim per amoena Asiae atque Achajae, adroganti & subdola mora scelerum probationes subverteret. Nam vulgatum erat missam, ut dixi, à Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brundisii extinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta.

VIII. At Piso praemisso in urbem filio, datisque mandatis, per quae Principem molliret; ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, sueta erga filios familiarum nobiles libera-

beralitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quae jacerentur, praecipuum in dolore suum locum respondit; sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Haec palam, & vitato omni secreto: neque dubitabantur praescripta ei à Tiberio, cum incallidus alioqui & facilis juvena, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem, quae è Pannonia in urbem, dein praesidio Africae ducebatur. eaque res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset. ab Narnia vitandae suspicionis, an quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare, ac mox Tiberi deVectus, auxit vulgi iras, quia navem tumulto Caesarum adpulerat; dieque, & ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta invidiae domus foro imminens, festo ornatu, conviviumque, & epulae, & celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulavit. contra Vitellius, ac Veranius, ceterique Germanicum comitari tendebant, nullas esse partes Trioni, neque se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa ejus causae delatione, ut priorem vitam accusaret obtinuit: petendumque est à principe, cognitionem exciperet: quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens: contra Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiae matris innexum esse: veraque aut in deterius credita, iudice ab uno facilius discerni: odium & invidiam apud multos valere. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integramque causam ad senatum remittit.

XI. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent, ob receptum Maroboduum, & res priore aestate

aestate gestas, ut, ovans iniret, prolato honore urbem intravit; Post quae reo T. Arruntium, T. Vinicium, Asinium Gallum, AEserninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Li-
venejus Regulus adfuere, arrepta omni civitate, quanta fides amicis Germanici, quae fiducia reo, satini cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret. iis haud alias intentior populus, plus sibi in principem occultae vocis, aut suspicacis silentii permisit.

XII. Die senatus Caesar orationem habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. illic contumacia & certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus laetatus esset; an scelere exstinxisset, integris animis dijudicandum. Nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, ejusdemque morte, & luctu meo laetatus est; odero, seponamque à domo mea, & privatas inimicitias, non Principis ulciscar: Sin facinus in cujuscunque mortalium nece vindicandum detegitur; vos vero & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adfice. simulque illud reputate, turbide & seditiose tractaverit exercitus Piso; quaesita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa haec in majus vulgaverint accusatores. quorum ego nimis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit nudare corpus, & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Desleo equidem filium meum, semperque deslebo: sed neque reum prohibeo, quo minus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo causa connexa est, objecta crimina pro adprobatibus accipiat. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia & cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem,

laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges praestiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud senatum quam apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestia tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo maestitiam meam spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

XIII. Exin biduum criminibus objiciendis statuitur, utque sex dierum spatio interjecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur; ambitiose, avareque habitam Hispaniam. quod neque convictum noxae reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur majoribus flagitiis. Post quem Servaeus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, objecere; odio Germanici, & rerum novarum studio, Pisonem vulgus militum per licentiam & sociorum injurias eo usque corrupisse, ut parens legionum à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites & amicos Germanici, saevisse: postremo ipsum devotionibus & veneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinae: petitam armis rempublicam, utque reus agi posset, acie victum.

XIV. Defensio in ceteris trepidavit. nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum imperatorem infitiam poterat: solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in convivio Germanici, cum super eum Piso discumberet, infectos manibus ejus cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatque familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diversa implacabiles erant: Caesar ob bellum provinciae inlatum; Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. scripsissent expostulantes: quod
haud

haud minus Tiberius quam Piso abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur; non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset. effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac divellebant, ni jussu principis protectae repositaeque forent. Igitur inditus lecticae, & à tribuno praetoriae cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur.

XV. Eadem Plancinae invidia, major gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Caesari in eam liceret. atque ipsa, donec mediae Pisoni spes, sociam se cujuscumque fortunae, & si ita ferret, comitem exitii promittebat. Ut secretis Augustae precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, dividere defensionem coepit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatumque rursus ingreditur: redintegratamque accusationem, insensas patrum voces, adversa & saeva cuncta perpeffus, nullo magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defensionem in posterum medicaretur, pauci conscribit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressa cubiculo uxore, operiri fores jussit: & coepta luce, perfollo jugulo, jacente humi gladio, repertus est.

XVI. Audire me memini ex senioribus, visum saepius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit, sed amicos ejus distitavisse, litteras Tiberii & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemque arguere, ni elusus à Sejano per vana promissa foret. nec illum sponte extinctum, verum immisso percussore. quorum neutrum adseveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt. Caesar flexo in maestitiam ore, suam invidiam tali morte quaesitam apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirat qua-

lem

sem Piso diem supremum, noctemque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quaedam inconsultius respondente, recitat codicillos à Pifone in hunc ferme modum compositos: Conspiratione inimicorum, & invidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati, & innocentiae meae nusquam locus est; deos immortales testor vixisse me, Caesar, cum fide adversum te, neque alia in matrem tuam pietate: vosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunae meae non est adjunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque utinam ego potius filio juveni, quam ille patri seni cessisset! eo impensius precor, ne meae pravitatis poenas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam divo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post haec rogaturus, salutem infelicis filii rogo. De Plancina nihil addidit.

XVII. Post quae Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detrectare: simul nobilitatem domus; etiam ipsius, quoquo modo meriti, gravem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quam optimi cujusque secreti questus magis ardescebant: Id ergo fas aviae interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse! Vitellii & Veranii voce defletum Caesarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam! proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos ejus, egregiamque aviam ac patrum sanguine miserrimae domus exsatiaret. Biduum super haec imagine cognitionis absumptum; urgente Tiberio liberos Pisonis, matrem uti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quam invidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Caesare magistratus eo etiam munere fungebantur)

bantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit ; partem bonorum publicandam ; pars ut Cn. Pisoni filio concederetur, isque praenomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decem annos relegaretur, concessa Plancinae incolumitate ob preces Augustae.

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe : ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii qui bellum patriae fecisset, Juli Antonii qui domum Augusti violasset, manerent. & M. Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei paterna bona ; satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam ; & tum pudore absolutae Plancinae placabilior. Atque idem cum Valerius Messallinus signum aureum in aede Martis Ultoris, Caecina Severus aram ultionis statuendam censuissent, prohibuit : ob externas ea victoriae sacrari dictitans, domestica mala tristitia operienda. Addiderat Messallinus, Tiberio, & Augustae, & Antoniae, & Agrippinae, Drusoque, ob vindictam Germanici grates agendas, omiseratque Claudii mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coram percunctatus est, an prudens praeterisset ? ac tum demum nomen Claudii adscriptum est. Mihi, quanto plura recentium, seu veterum revolve, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obversantur. quippe fama, spe, veneratione potius omnes destinabantur imperio, quam quem futurum principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. Paucis post diebus Caesar auctor senatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Servaeo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violentia praecipitaret. Is finis fuit ulciscenda Germanici morte, non modo apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore jactata. adeo maxima quaeque ambigua sunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent ; alii vera in contrarium vertunt. & gliscit utrumque posteritate. At Drusus urbe egressus repetendis auspiciis, mox

ovans introiit. paucosque post dies Vipsania mater ejus excessit, una omnium Agrippae liberorum miti obitu. nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est veneno aut fame extinctos.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore aestate pulsum à Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primum populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos excindere; trahere graves praedas: postremo haud procul Pagida flumine cohortem Romanam circumfedit. Praeerat castello Decrius impiger manu, exercitus militia, & illam obsidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites ut copiam pugnae in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoque impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occurfat fugientibus, increpat signiferos, quod inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret, simul excepta vulnera, & quamquam transosso oculo, adversum os in hostem intendit; neque proelium omisit, donec desertus suis caderet.

XXI. Quae postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quam gloria hostis anxius, raro ea tempestate, è vetere memoria facinore, decumum quemque ignominiosae cohortis sorte ductos, fusti necat. Tantumque severitate profectum, ut vexillum veteranorum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, praesidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo proelio Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus retulit; donatusque est ab Apronio torquibus & hasta: Caesar addidit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius jure proconsulis tribuisset, questus magis, quam offensus. Sed Tacfarinas percussis Numidis, & obsidia aspernantibus, spargit bellum; ubi instaretur, cedens, ac rursus in terga remans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum festumque Romanum impune ludificabatur: postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus praeda, stativis castris adhaerebat. missu patris Apronius Caesianus, cum equite & cohortibus auxiliariis,

quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

XXII. At Romae Lepida, cui super AEmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompejus proavi erant, defertur simulavisse partum ex P. Quirinio divite, atque orbo. adjiciebantur adulteria, venena; quaesitumque per Chaldaeos in domum Caesaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem Principis; adeo vertit ac miscuit irae & clementiae signa; deprecatus primo senatum, ne majestatis crimina tractarentur: mox M. Servilium è consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quae velut reticere voluerat. idemque servos Lepidae, cum militari custodia haberentur, transtulit ad consules; neque per tormenta interrogari passus est de his, quae ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendae primo loco sententiae. quod alii civile rebantur; ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad saevitiam trahebant; neque enim cessurum nisi damnandi officio.

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervernerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili majores suos ciens, ipsumque Pompejum, cujus ea monumenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiae permovit, ut effusi in lacrymas saeva & detestanda Quirinio clamitarent, cujus senectae atque orbitati & obscurissimae domui, destinata quondam uxor L. Caesari, ac divo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellii Blandi, à quo aqua atque igni arcebatur. huic Drusus adsensit, quamquam alii mitius censuissent. mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius; compertum sibi etiam ex P. Quirinii servis, veneno eum à Lepida petitum.

XXIV. Inlustrium,

XXIV. Inlustrum domuum adversa (etenim haud multum distante tempore Calpurnii Pisonem, AEmilii Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Juniae familiae redditus, casum ejus paucis repetam. Ut valida divo Augusto in rempublicam fortuna; ita domi improspera fuit ob impudiciti-
am filiae ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine laesarum religionum, ac violatae majestatis appellando, clementiam majorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius aetatis memorabo, si effectis in quae tendi, plures ad curas vitam produxero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret saevitum, quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exilium sibi demonstrari intellexit; nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem & eloquentiam praecebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coram, respondit, se quoque laetari, quod frater ejus è peregrinatione longinqua revertisset. idque jure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret. sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani dissoluta, quae Augustus voluisset. Fuit post-hac in urbe, neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus post Julias rogationes incitandis coelibum poenis, & augendo aerario sanxerat: nec ideo conjugia & educationes liberum frequentabantur, praevalida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliscebatur, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet ut de principiis juris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius dissecem.

XXVI. Vetusissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine poena aut coercitionibus agebant: neque praemiis opus erat, cum honesta suoapte ingenio peterentur; & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui aequalitas, & pro modestia ac pudore ambitio & vis incedebat; provenire dominationes: multosque apud populos aeternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertaesum, leges maluerunt. Hae primo rudibus hominum animis simplices erant: Maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quaesitiores jam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus ut libitum imperitaverat: dein Numa religionibus & divino jure populum devinxit; repertaque quaedam à Tullo & Anco: sed praecipuus Servius Tullius sanctorum legum fuit, quis etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversum patrum factiones multa populus paravit tuendae libertatis, & firmandae concordiae: creatique decemviri, & accitis quae usquam egregia, compositae duodecim tabulae, finis aequi juris. nam secutae leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen diffensione ordinum, & apiscendi illicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latae sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili omissum, quin multa & diversa sciscerentur; donec L. Sulla dictator abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium ejus rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post Tribunis reddita licentia quoquo vellent populum agitandi. Jamque non modo in commune, sed in singulos homines latae quaestiones: & corruptissima republica plurimae leges,

XXVIII. Tum

XXVIII. Tum Cn. Pompejus tertium consul, corrigendis moribus delectus, & gravior remediis quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quae armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, non jus. deterrima quaeque impune; ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum consulatu Caesar Augustus, potentiae securus, quae triumviratu jusserat, abolevit; deditque jura, quis pace & principe uteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papia Poppaea praemiis inducti, ut si à privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant; urbemque, & Italiam, & quod usquam civium, corripuerant, multorumque excisi status: & terror omnibus intentabatur; ni Tiberius statuendo remedio, quinque consularium, quinque è praetoriis, totidem è cetero senatu sorte duxisset; apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici jam ingressum juventam, commendavit patribus; utque munere capeffendi vigintiviratus solveretur, & quinquennio maturius quam per leges Quaesituram peteret, non sine inrisu audientium postulavit. praetendebat sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitaverim, qui ejusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigii Caesaribus erant: magisque in oculis vetus mos, & privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum laetae, quod Germanici stirpem jam puberem adspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Juliae Drusi filiae. Utque haec secundo rumore, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudii focer Sejanus destinaretur. polluisse nobilitatem familiae videbantur, suspectumque jam nimiae spei Sejanum ultro extulisse,

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa. ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque quis domus illa immensam vixit, primus adcumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit. atque ille, quamquam prompto ad capeffendos honores aditu, Maecenatem aemulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia antecit. diversus à veterum instituto, per cultum & munditias: copiaque & affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eo acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Maecenate proximus; mox praecipuus, cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit. idque & Maecenati acciderat; facto potentiae raro sempiternae: an satias capit, aut illos cum omnia tribuerunt; aut hos, cum jam nihil reliquum est quod cupiant.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis. nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo laetus, neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandae valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; sive ut amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac forte parva res magnum ad certamen progressa, praebuit juveni materiam apiscendi favoris. Domitius Corbulo praetura functus de L. Sulla nobili juvene questus est apud senatum, quod sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone aetas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliique Sullae propinqui nitebantur. certabantque orationibus, & memorabantur

tur exempla majorum, qui juventutis inreverentiam gravibus decretis notavissent. donec Drusus apta temperandis animis differuit; & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullae, & oratorum ea aetate uberri-
mus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, fraude mancipum & incuria magistratuum interrupta & impervia clau-
ditando, executionem ejus negotii libens suscepit: quod haud perinde publice usui habitum, quam exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hasta saeviebat.

XXXII. Neque multo post missis ad senatum litteris Ti-
berius motam rursus Africam incursum Tacfarinatis docuit; judicioque patrum deligendum proconsule, gnarum militiae, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompejus agitando adversus M. Lepidum odii nactus, ut scordem, inopem, & majoribus suis dedecorum, eoque etiam Asiae sorte depellendum, incusavit; adverso senatu, qui Lepidum mitem magis quam ignavum; paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori quam ignominiae habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum ut Caesar legeret, cui mandanda foret.

XXXIII. Inter quae Severus Caecina censuit; ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur: multum ante repetito, concordem sibi conjugem & sex partus enixam: seque quae in publicum statueret domi servavisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per provincias quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra placitum olim, ne feminae in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatu, quae pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, saevum, ambitiosum, potestatis avidum: incedere inter milites, habere ad manum centuriones; praesedisse nuper feminam exercitio cohortium,
decursu

decursu legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliquid arguerentur, plura uxoribus objectari: his statim adhaerescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse praetoria; pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis, quae Oppiis quondam, aliisque legibus constrictae, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, jam & exercitus regerent.

XXXIV. Paucorum haec adsensu audita, plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Caecinam dignum tantae rei censorem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternae facundiae, respondit: Multa duritiae veterum melius & laetius mutata; neque enim ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostilis esse: & pauca feminarum necessitatibus concedi, quae ne conjugum quidem penates, adeo socios non onerent; cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius quam uxorum levamentum? At quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid ipsorum magistratum, nonne plerisque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. corruptos saepe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes coelibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus reipublicae postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porro ob unius aut alterius imbecillum animum, male eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum natura invalidum deferri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. vix praesenti custodia manere inlaesa conjugia: quid fore, si per plures annos in modum discidii oblitterentur? Sic obviam irent iis quae alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda saepius longinqua imperiis

Imperii. Quotiens divum Augustum in Occidentem atque Orientem meavisse comite Livia? se quoque in Illyricum profectum; & si ita conducatur, alias ad gentes iturum, haud semper aequo animo, si ab uxore carissima, & tot communium liberorum parente divelleretur. Sic Caecinae sententia elusa.

XXXV. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatis oblique patribus, quod cuncta curarum ad principem rejicerent, Manium Lepidum & Junium Blaesium nominavit; ex quis proconsul Africae legeretur. Tum audita amorum verba, intentius excusante se Lepido, cum valetudinem corporis, aetatem liberum, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam quod silebat, avunculum esse Sejani Blaesium, atque eo praevalidum. Respondit Blaesus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione; & consensu adstantium haud jutus est.

XXXVI. Exin promptum quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, imune probra, & invidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Caesaris; libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Idcirco C. Cestius senator dissertit; Principes quidem instar reorum esse: sed neque à diis nisi justas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium, aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges, & funditus versas, ubi in foro, in limine curiae, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnavisset, probra sibi & minae intenduntur: neque ipse audeat jus experiri, ob effigiem imperatoris oppositam. Haud dissimilia alii, & quidam atrociora circumstrepebant; precabanturque Drusum, daret ultionis exemplum: donec accitam convictamque attineri publica custodia jussit.

XXXVII. Et Confidius AEquus, & Coelius Curfor equites Romani quod fictis majestatis criminibus Magium Caecilianum

ilianum praetorem petivissent, auctore principe, ac decreto senatus puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo in urbe inter coetus & sermones hominum obversante, secreta patris mitigari. neque luxus in juvene adeo displicebat, huc potius intenderet, diem editionibus, noctem convivio traheret, quam solus & nullis voluptatibus avocatus, moestam vigilantiam, & malas curas exerceret.

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscabant; Et Ancharius Priscus Caesium Cordum proconsule Cretae postulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Caesar Antistium Veterem è primoribus Macedoniae absolutum adulterii, increpitis iudicibus, ad dicendam majestatis causam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye, fratre interfecto, bellum adversus nos voverat. Igitur aqua & igni interdictum reo, adpositumque, ut teneretur insula, neque Macedoniae neque Thraciae opportuna. Nam Thracia diviso imperio in Rhoemetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat; neque minus Rhoemetalcen quam Trebellienum incusans, popularium injurias insultas finire. Coelaetae, Odrusaeque, & alii, validae nationes, arma cepere, ducibus diversis & paribus inter se per ignobilitatem; quae causa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant praesentia; alii montem Haemum transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi regem, urbemque Philippopolim à Macedone Philippo fitam, circumfidunt.

XXXIX. Quae ubi cognita P. Vellejo, (is proximum exercitum praesidebat) alarios equites ac leves cohortium mittit in eos, qui praedabundi aut adsumendis auxiliis vagabantur. Ipse robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. Simulque cuncta prospere acta, caesis populatōribus; & diffensione orta apud obsidentes, regisque opportuna eruptione,

& adventu legionis. neque aciem aut proelium dici decue-
rit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro
sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem
peris alieni rebellionem coeptavere : cujus exstimulator acer-
rimus inter Treveros Julius Florus, apud AEduos Julius Sa-
crovir. nobilitas ambobus, & majorum bona facta, eoque
Romana civitas olim data, cum id rarum, nec nisi virtuti
pretium esset. Ii secretis conloquiis, ferocissimo quoque ad-
sumpto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis max-
ima peccandi necessitudo, componunt Florus Belgas, Sacro-
vir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & coe-
tus seditiosa differebant, de continuatione tributorum, gravi-
tate foenoris, saevitia ac superbia praesidentium. & discorda-
re militem, audito Germanici exitio. egregium resumendae
libertati tempus, si ipsi florentes, quam inops Italia, quam
imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod
externum cogitarent.

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus ejus mo-
tus fuit : sed erupere primi Andecavi, ac Turonii. quorum
Andecavos Acilius Aviola legatus, excita cohorte quae Lug-
duni praesidium agitabat, coërcuit. Turonii legionario mi-
lite, quem Visellius Varro inferioris Germaniae legatus mi-
serat, oppressi, eodem Aviola duce, & quibusdam Galliarum
primoribus ; qui tulere auxilium, quo dissimularent defectio-
nem, magisque in tempore efferrent. spectatus & Sacrovir
intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostendendae, ut fe-
rebat, virtutis : sed captivi, ne incesseretur telis, adnoscen-
dum se praebuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius,
aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam
equitum, quae conscripta Treveris, militia disciplinaque no-
stra habebatur, ut caesis negotiatoribus Romanis bellum inci-
peret : paucique equitum corrupti ; plures in officio mansere.

Aliud

Aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit : petebantque saltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Julius Indus è civitate eadem, discors Floro, & ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus ; postremo visis militibus qui effugia infederant, sua manu cecidit. Isque Treverici tumultus finis.

XLIII. Apud AEduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, & comprimendi procul praesidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungeret. simul arma occulte fabricata juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionariis armis ; ceteri cum venabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur è servitiis gladiaturae destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Crupellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hae copiae vicinarum civitatum, ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis ; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum sibi poscente : mox Varro invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae non Treveros modo, & AEduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse ; adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famae) in majus credita. optimus quisque reipublicae cura maerebat ; multi odio praesentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis laetabantur : increpabantque Tiberium, quod in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore ? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari

mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed ut solitum, per illos dies egit : altitudine animi ; an compererat modica esse, & vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & AEduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum petit proprio agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite ; ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur ; viderent modo adversos, & adspicerentur ; id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiaeque patentibus locis apparere. in fronte statuerat ferratos ; in cornibus cohortes ; à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent : quam decora victoribus libertas : quanto intolerantior servitus iterum victis.

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos : etenim propinquabat legionum acies ; inconditque ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competeabant. contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen : Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos, tamquam in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae huius ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunias diles & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles AEdulos, evincite, & fugientibus consulite. Ingens ad ea clamor : & circumfudit eques ; frontemque pedites invasere. nec cunctatum apud latera. paulum morae attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila & gladios : sed miles correptis securibus & dolabris, ut si murum perrumperet, cadere tegmina & corpora : quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere ; jacentesque nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimis linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein

Aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit : petebantque saltus, quibus nomen Arduenna, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius adversis itineribus objecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Julius Indus è civitate eadem, discors Floro, & ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus ; postremo visis militibus qui effugia infederant, sua manu cecidit. Isque Treverici tumultus finis.

XLIII. Apud AEduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, & comprimendi procul praesidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungeret. simul arma occulte fabricata juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionariis armis ; ceteri cum venabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur è servitiis gladiaturae destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Crupellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hae copiae vicinarum civitatum, ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis ; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, utroque bellum sibi poscente : mox Varro invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae non Treveros modo, & AEduos, sed quatuor & sexaginta Galliarum civitates descivisse ; adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famae) in majus credita. optimus quisque reipublicae cura maerebat ; multi odio praesentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis laetabantur : increpabantque Tiberium, quod in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in senatu fore ? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene
mutari

mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed ut sol'tum, per illos dies egit : altitudine animi ; an compererat modica esse, & vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi & AEduis contermini, sociique in armis erant. Mox Augustodunum pet'it propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite ; ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur ; viderent modo adversos, & adspicerentur ; id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrovir, copiacque patentibus locis apparuere. in fronte statuerat ferratos ; in cornibus cohortes ; à tergo femermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent : quam decora victoribus libertas : quanto intolerantior servitus iterum victis.

XLVI. Non diu haec, nec apud laetos : etenim propinquabat legionum acies ; inconditque ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competeabant. contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen : Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos, tamquam in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae hujus ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecuniadites & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles AEduos, evincite, & fugientibus consulite. Ingens ad ea clamor : & circumfudit eques ; frontemque pedites invasere. nec cunctatum apud latera. paulum morae attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila & gladios : sed miles correptis securibus & dolabris, ut si murum perrumperet, caedere tegmina & corpora : quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere ; jacentesque nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimis linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein

metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incensa super villa, omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit: neque demisit, aut addidit vero; sed si de ac virtute legatos, se consiliis superfuisset. simul causas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adjunxit, magnitudinem imperii extollens; neque decorum principibus, si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum ut praesentia spectaret, componeretque. Decrevere patres vota pro reditu ejus, supplicationesque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit ut ovans à Campania urbem introiret. Igitur secutae Caesaris litterae, quibus se non tam vacuum gloria praedicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in juvenia, aut spretos triumphos, jam senior peregrinationis suburbanae inane praemium peteret.

XLVIII. Sub idem tempus, ut mors Sulpicii Quirinii publicis exsequiis frequentaretur, petivit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae, & acribus ministeriis consulatum sub Divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castelliis insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, & inculpato M. Lollio, quem auctorem C. Caesari pravitatis & discordiarum arguebat. sed ceteris haud laeta memoria Quirinii erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidae pericula, sordidamque & praepotentem senectam.

XLIX. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen quo Germanici suprema desleverat, pecunia donatum à Caesare, corripuit delator; obiectans ae-

gro Druso composuisse, quod, si extinctus foret, majore prae-
mio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronii, focru
ejus Vitellia coram, multisque inlustribus feminis, per vani-
loquentiam legerat. Ut delator exstitit, ceteris ad dicendum
testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audivisse adseve-
ravit. sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit. senten-
tiaque Haterii Agrippae consulis designati indictum reo ulti-
mum supplicium.

L. Contra Manius Lepidus in hunc modum exorsus est.
Si, P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce C. Lutorius
Priscus mentem suam & aures hominum polluerit; neque
carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum
suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt; suppliciis
ac remediis, principis moderatio, majorumque & vestra ex-
empla temperant; & vana à scelestis, dicta à maleficiis diffe-
runt: est locus sententiae, per quam neque huic delictum im-
pune sit, & nos clementiae simul ac severitatis non poeniteat.
Saepe audiivi principem nostrum conquerentem, si quis sum-
pta morte misericordiam ejus praevenisset. vita C. Lutorii in in-
tegro est, qui neque servatus in periculum reipublicae, neque
interfectus in exemplum ibit. studia illi ut plena vecordiae,
ita inania & fluxa sunt: nec quidquam grave ac serium ex eo
metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum
animis, sed muliercularum adrepit. cedat tamen urbe, & bo-
nis amissis aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si
lege majestatis teneretur.

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus adsen-
sit: ceteri sententiam Agrippae secuti: ductusque in carcerem
Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi am-
bagibus apud senatum incusavit, cum extolleret pietatem
quamvis modicas principis injurias acriter ulciscantium; de-
precaretur tam praecipitis verborum poenas: laudaret Lepi-
dum, neque Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne de-
creta patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur;

idque vitae spatium damnatis prorogaretur. sed non senatui libertas ad poenitendum erat ; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur. In turbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum ; qui immensum proruperat ad cuncta, quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur ; ventris & ganeae paratus assiduus sermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquae parcimoniae durius adverteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque aediles dissuaserant, sperni sumptuariam legem, vetitaeque utensilium pretia augeri in dies : nec mediocribus remediis sisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius saepe apud se pensitato, an coerceri tam profusae cupidines possent, num coercitio plus damni in rempublicam ferret ; quam indecorum adrectare quod non obtineret ; vel retentum ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret : postremo litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

LIII. Ceteris forsitan in rebus, P. C. magis expediat me coram interrogari, & dicere quid è republica censeam : in hac relatione, subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora ac metum singulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprenderem. Quod si mecum ante viri strenui aediles consilium habuissent ; nescio an suasurus fuerim omittere potius praevalida & adulta vitia, quam hoc adsequi, ut palam fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim : mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non aedilis, aut praetoris, aut consulis partes sustineo : majus aliquid & excelsius à principe postulatur ; & cum recte factorum fidei quisque gratiam trahant, unius invidia ob omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere

cidere adgrediar ? villarumne infinita spatia, familiarum numerum, & nationes ? argenti & auri pondus ? aeris, tabularumque miracula ? promiscuas viris & feminis vestes ? atque illa feminarum propria, quis lapidum caussa pecuniae nostrae ad externas aut hostilis gentes transferuntur ?

LIV. Nec ignoro in conviviis & circulis incusari ista, & modum posci : sed si quis legem fanciat, poenas indicat ; idem illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. atqui ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas ; corruptus simul & corruptor, aeger & flagraans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. tot à majoribus repertae leges, tot quas divus Augustus tulit, illae oblivione, hae (quod flagitiosus est) contemptu abolitae, securiorem luxum fecere. nam si velis quod nondum vetitum est ; timeas, ne vetere : at si prohibita impune transcenderis ; neque metus ultra, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat ? quia sibi quisque moderabatur : quia unius urbis cives eramus : ne irritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantum istud est de quo aediles admonent ! Quam, si cetera respicias, in levi habendum ! At Hercule nemo refert, quod Italia externae opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur. ac nisi provinciarum copiae & dominis, & servitiis, & agris subvenerint ; nostra nos scilicet nemora, nostraeque villae tuebuntur ? Hanc, P. C. curam sustinet princeps. haec omissa, funditus rempublicam trahet. reliquis intra animum medendum est : nos, pudor ; pauperes, necessitas ; divites, satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus, tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat ; hunc ego & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein cum gloriam ejus rei adepti sunt, similtates faciunt, ac mihi relinquunt ;

credite, P. C. me quoque non esse offensionum avidum. quas cum graves, & plerumque iniquas pro republica suscipiam, inanes & inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor.

LV. Auditis Caesaris litteris, remissa Aedilibus talis cura; luxurque mensae, à fine Actiaci belli ad ea arma quis Servius Galba rerum adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti, paulatim exolvere. Causas ejus mutationis quaerere libet. Dites olim familiae nobilium aut claritudine insignes, studio magnificentiae prolabeantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas illustrior habebatur. postquam caedibus saevitum, & magnitudo famae exitio erat; ceteri ad sapientiora convertere. simul novi homines è municipiis & coloniis, atque etiam provinciis, in senatum crebro adsumpti, domesticam parcimoniam intulerunt; & quamquam fortuna vel industria plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus. Sed praecipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque. obsequium inde in principem, & aemulandi amor, validior quam poena ex legibus & metus. Nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque aetas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. Verum haec nobis majores certamina ex honesto maneant.

LVI. Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quis potestatem tribunicianam Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret. M. deinde Agrippam socium ejus potestatis, quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul modestiae

stiae Nerónis, & suae magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summae rei admovet : cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, ut consilia sua reipublicae prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta rettulit : esse illi conjugem & tres liberos, eamque aetatem qua ipse quondam à divo Augusto ad capeffendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem & bis consulem, noti laboris participem summi.

LVII. Praeceptant animis orationem patres : quo quaestior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi ut effigies principum, aras Deum, templa & arcus, aliaque solita censerent. nisi quod M. Silanus ex contumelia consulatus, honorem principibus petivit : dixitque pro sententia, ut publicis privativae monumentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina praescriberentur ; sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. At Q. Haterius, cum ejus diei Senatusconsulta aureis litteris figenda in curia censuisset, deridiculo fuit, senex foedissimae adulationis tantum infamia usurus.

LVIII. Inter quae provincia Africa Junio Blaeso prorogata, Servius Maluginensis flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet postulavit, frustra vulgatum dictitans, non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud jus suum, quam Martialium, Quirinaliumque Flaminum : porro si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum ? nulla de eo populi scita, non in libris caerimoniarum reperiri. Saepe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur : duobus & septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem, neminem suffectum ; neque tamen cessavisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno ; quanto facilius absuturum, ad unius anni proconsulare imperium ? Privatis olim simultatibus effectum, ut à pontificibus maxi-

mis

mis ire in provincias prohiberentur: nunc Deum munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non aemulationi, non odio, aut privatis adfectionibus obnoxium.

LIX. Adversus quae cum augur Lentulus aliique varie differerent, eo decursum est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius dilata notione de jure Flaminis decretas ob tribuniciam Drusi potestatem caerimonias temperavit; nominatim arguens insolentiam sententiae, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatae & Drusi epistolae, quamquam ad modestiam flexae, pro superbissimis accipiuntur: Huc decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diversio terrarum distineri, litora & lacus Campaniae cum maxime peragrantem. sic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis consiliis discere. sane gravaretur aspectum civium senex imperator, fessamque aetatem, & actos labores praetenderet: Druso quod, nisi ex adrogantia, impedimentum?

LX. Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui praebebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi: complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obaerati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum ut caerimonias Deum protegentis. Igitur placitum ut mitterent civitates jura, atque legatos. Et quaedam quod falso usurpaverant sponte omisere: multae vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo senatus majorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorumque numinum reli-

giones

giones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve.

LXI. Primi omnium Epheſii adiere, memorantes ; non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos : eſſe apud ſe Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam partu gravidam, & oleae, quae tum etiam maneat, adniſam, edidiſſe ea numina : deorumque monitu ſacratum nemus. Atque ipſum illic Apollinem, poſt interfectos Cyclopaſ, Jovis iram vitaviſſe. Mox Liberum patrem bello victorem, ſupplicibus Amazonum quae aram infederant, ignoviſſe. Auſtam hinc conceſſu Herculis, cum Lydia potiretur, caerimoniam templo : neque Perſarum ditione, deminutum juſ. Poſt Macedonaſ, dein noſ ſervaviſſe.

LXII. Proximo Magnetes L. Scipionis, & L. Sullae conſtitutiſ nitebantur : quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulſiſ, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, uti Dianae Leucophrynae perſugium inviolabile foret. Aphrodiſienſeſ poſthac & Stratoniceſeſ dictatoriſ Caſariſ ob vetuſta in partiſ merita, & recens divi Auguſti decretum attulere. Laudati quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanum conſtantia, pertuliſſent. Sed Aphrodiſienſium civitaſ Veneriſ ; Stratoniceſium, Joviſ & Triviae religio-nem tuebantur. Altius Hierocaſarienſeſ expoſuere, Perſicam apud ſe Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernae, Iſaurici, multaue alia imperatorum nomina, qui non modo templo, ſed dyobuſ millibuſ paſſuum eandem ſanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribuſ delubriſ, quorum vetuſtiſſimum Paphiae Veneri auctoriſ Aeriaſ, poſt filiueſ ejueſ Amathuſ Veneri Amathuſiae, & Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patriſ ira profuguſ poſuiſſent.

LXIII. Auditae aliarum quoque civitatum legationeſ. Quorum copia feſſi patreſ, & quia ſtudiis certabatur, conſulibuſ permiſere, ut perſpecto jure, & ſi qua iniquitaſ involve-retur, rem integram ruruſ ad ſenatum referrent. Conſu-

les super eas civitates quas memoravi, apud Pergamum Aesculapii compertum asyllum retulerunt : ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnaeos oraculum Apollinis, cujus imperio Stratonicipi Veneri templum dicaverint : Tenedos ejusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem aedemque jussi sint. propiora Sardianos ; Alexandri victoris id donum, neque minus Milesios Dario rege niti. sed cultus numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere & Cretenses simulacro divi Augusti. Factaque Senatusconsulta, quis multo cum honore, modus tamen praescriberetur, jussique ipsis in templis figere aera, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.

LXIV. Sub idem tempus Juliae Augustae valetudo atrox necessitudinem Principi fecit festinati in urbem reditus : sincera adhuc inter matrem filiumque concordia ; sive occultis odiis. Neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli, effigiem divo Augusto Julia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat ; idque ille credebatur, ut inferius majestate Principis, gravi & dissimulata offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, ludique magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimviri, septemviris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, ut feciales quoque iis ludis praesiderent. Contradixit Caesar, distincto sacerdotiorum jure, & repetitis exemplis : neque enim unquam fecialibus hoc majestatis fuisse. ideo Augustales adjectos, quia proprium ejus domus sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur.

LXV. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore : quod praecipuum munus annalium reor, ne virtutes fileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate & infamia metus sit. Ceterum tempora illa adeo infecta & adulatione sordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat ; sed omnes consulares, magna pars eorum qui praectura functi,
multique

multique etiam pedarii senatores certatim exsurgerent, foedaque & nimia censerent. Memoriae proditur, Tiberium, quotiens curia egrederetur, Graecis verbis in hunc modum eloqui solitum, ô homines ad servitutem paratos ! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectae servientium patientiae taedebat.

LXVI. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsule Asiae repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Junius Otho praetor, Brutidius Niger aedilis, simul corripunt; obiectantque violatum Augusti numen, spretam Tiberii maiestatem. Mamercus antiqua exempla jaciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia ulciscabantur, aut ille Scaurus quem proavum suum, opprobrium majorum Mamercus, infami opera dehonestabat. Junio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit : mox Sejani potentia senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidum artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima quaeque iturum, festinatio existimabat, dum aequalis, dein superiores, postremo suafmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quae tarda cum securitate, praematura vel cum exitio properant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum Gellius Poplicola, & M. Paconius. Ille quaestor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, saevitiae captarumque pecuniarum teneri reum : sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa, cum super tot senatores adversos, facundissimis totius Asiae, eoque ad accusandum delectis responderet solus, & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat : non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat : neque refellere, aut eludere dabatur ; ac saepe etiam consistendum erat, ne frustra
quaevisset.

quaesivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interjectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Caesarem codicillis, quibus invidiam & preces miscuerat.

LXVIII. Tiberius quae in Silanum parabat, quo excusatus sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Voleso Messalla ejusdem Asiae proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. ille multum de clementia principis praefatus, aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe alia parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, ne quis vita probrosus, & opertus infamia, provinciam sortiretur: idque princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri ne peccaretur?

LXIX. Adversum quae disseruit Caesar: non quidem sibi ignara quae de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuerendum. multos in provinciis contra quam spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem sua scientia cuncta complecti: neque expedire, ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à majoribus institutum, ut si antissent delicta, poenae sequerentur. ne verterent sapienter reperta, & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiae. minui jura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarius apud Tiberium popularitas, tanto lactioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur, addidit, insulam

Gyarum

Gyarum immitem & sine cultu hominum esse: darent Juniae familiae, & viro quondam ordinis ejusdem, ut Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscae sanctimoniae virginem, expetere. In hanc sententiam facta discessio.

LXX. Post auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco, Caesius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum majestatis postulatum, quod effigiem principis promiscuum ad usum argenti vertisset, recipi Caesar inter reos vetuit; palam aspernante Atejo Capitone, quasi per libertatem. Non enim debere eripi patribus vim statuendi: neque tantum maleficium impune habendum. sane lentus in suo dolore esset; reipublicae injurias ne largiretur. Intellexit haec Tiberius ut erant magis, quam ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique juris sciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehonestavisset.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustae equites Romani voverant Equestri Fortunae. nam etsi delubra ejus deae multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est aedem esse apud Antium quae sic nuncuparetur, cunctasque caerimonias Italicis in oppidis, templaque, & numinum effigies, juris atque imperii Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem Flaminem Dialem, prompsit Caesar, recitavitque decretum pontificum: quotiens valetudo adversa Flaminem Dialem incesisset, ut Pontificis maximi arbitrio, plusquam binoctium abesset: dum ne diebus publici sacrificii, neu saepius quam bis eundem in annum. Quae principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & provinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturque L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flami-

L

nem

nem attinuisset. Ita fors Asiae in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab senatu petivit, ut basilicam Pauli, AEmilia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia: nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantis opes ornatum ad urbis, & posterum gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniae modicus, avitum decus recoluit. At Pompeji theatrum igne fortuito haustum, Caesar exstructurum pollicitus est eo quod nemo è familia restaurando sufficeret; manente tamen nomine Pompeji. simul laudibus Sejanum extulit, tamquam labore vigilantiaque ejus tanta vis unum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Sejano, quae apud theatrum Pompeji locaretur. neque multo post Caesar cum Junium Blaesum proconsule Africae triumphî insignibus attolleret, dare id se dixit honori Sejani, cujus ille avunculus erat.

LXXIII. Ac tamen res Blaesi dignae decore tali fuere, nam Tacfarinas, quamquam saepius depulsus, reparatis per intima Africae auxiliis, huc adrogantiae venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, sedemque ultro sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non alias magis sua populi que Romani contumelia indoluisse Caesarem ferunt, quam quod desertor & praedo, hostium more ageret, ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret respublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blaeso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem ducis quoquo modo potiretur,

LXXIV. Et

LXXIV. Et recepti ea venia plerique. mox adversum artes Tacfarinatis, haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incurfaret, eluderetque, & insidias simul tentaret; tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus praefuit, qua praedatio in Leptinos, & suffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blaesus filius duxit: medio cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta fecerat; quia quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & saepe à tergo erat: multique eo modo caesi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, praepositque centuriones virtutis expertae: nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciae componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre ejus capto, regressus est, properantius tamen quam ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blaeso tribuit, ut Imperator à legionibus salutaretur; prisco erga duces honore, qui bene gesta republica gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum aequalitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blaeso postremum.

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres Asinius Saloninus M. Agrippa & Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Caesarique progener destinatus: Et Capito Atejus, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus; sed avo centurione Sullano, patre praetorio. consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium iisdem artibus praecellentem dignatione ejus magistratus anteiret. Namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. sed

Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior : Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod praeturam intra stetit, commendatio ex injuria ; huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur. Et Junia sexagesimo quarto post Philipensem aciem anno supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti foror. Testamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit ; quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominavisset, Caesarem omisit. quod civiliter acceptum : neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris, ceterisque solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quinctii, aliaeque ejusdem nobilitatis nomina : sed praefulgabant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

*A*Elīi Sejani praefecti praet. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & ut perveniat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adjuvante uxore Livia, quam stupro prius polluerat. Eidem fini castra Praetoria Romae jubet exstrui, & militem in unum locum conduci. Ab hoc tempore lapsae imperii res. Ideoque qui status tunc rerum, quis numerus, quae loca cohortium & legionum, Tacitus opportunè exsequitur. At Druso jam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: Germanici duos filios inducit, eosque ut imperii heredes patribus commendat. Sejanus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri odii in ipsam liberosque jactat. Tiberius legationes & accusationes aliquot civitatum & provinciarum audit. Histriones sive Pantomimos immodestius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali ejusque caerimoniis temperandis nova lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis, etiam Drusum & Neronem Diis commendaverant. aegre id Tiberius tulit, & initium in eos exitii fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Cassius, Plautius Silvanus, accusati aut damnati. In Africa Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabella. ipse Tacfarinas caesus. Semina servilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amoveatur. P. Suillius, aliique damnantur. Inter eos Cremutius Cordus historiae scriptor, quod Brutum & Cassium laudavisset, ejusque libri combusti. Cyzicenis libertas adempta. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Sejanus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora struit: & Liviam si-

bi uxorem à Principe petit. hic modeste negat, additis causis. Sed ille ut potentiam sibi auget; magisque opportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab urbe. nec multò post persuasit. Interea Romae legationes Graecorum audita, de jure asylorum. In Hispaniâ L. Piso praetor à quodam agreste interficitur. In Thraciâ, montani Thraeces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppaeus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romae adulterii accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Undecim Asiae civitates certant, in qua earum templum Tiberio statueretur. Smyrnaei praelati. Tandem Tiberius, non ultra dilato consilio, in Campaniam ab urbe abiit. ubi in speluncâ quadam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Sejano servatur. quae res huic fidem addidit. Igitur Neronem majorem è liberis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniisque subvertit. Amphitheatrum casu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romae ingens incendium Caelium montem deurit. Princeps Capreas insulam transiit, ibique se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumventus accusatur, damnaturque ipsis anni Kalendis. Julia neptis moritur. Frisii rebellant: quos L. Apronius Proprætor inferioris Germaniae parum feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam uxorem accepit. Haec sexennio fere gesta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.

CORNELIO CETHIGO, VISELLIO VARRONE.

COSSO LENTULO, ASINIO AGRIPPA.

CN. LENTULO, GAETUL. C. CALVISIO.

M. LICINIO CRASSO, L. CALPURNIO PISONE.

AP. JUNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

C Asinio C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositae reipublicae, florentis domus: (nam Germanici mortem

mortem inter prospera ducebat) cum repente turbare fortuna coepit; saevire ipse, aut saevientibus vires praebere. Initium & causa penes AELIUM Sejanum, cohortibus praetoriis praefectum, cujus de potentia supra memoravi: nunc originem, mores, & quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Sejo Strabone equite Romano, & prima juvenia C. Caesarem divi Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diviti & prodigo stuprum veno dedisse: mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum adversum alios, sibi uni incautum intestumque efficeret: non tam sollertia, (quippe iisdem artibus victus est) quam Deum ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans; animus audax, sui obtegens; in alios criminator; juxta adulatio & superbia; palam compositus pudor; intus summa apiscendi libido, ejusque causa modo largitio & luxus, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur.

II. Vim praefecturae modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Praetendebat lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri: & severius acturos, si vallum statuatur procul urbis inlecebris. Ut perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse deligere. neque senatorio ambitu abstinere, clientes suos honoribus aut provinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, ut socium laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies ejus, interque principia legionum fieret.

III. Ceterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere

corripere intutum ; dolus intervalla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. Nam Drusus impatiens aemuli, & animo commotior, orto forte jurgio, intenderat Sejano manus, & contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum, ad uxorem ejus Liviam convertere. Quae soror Germanici, formae initio aetatis indecorae, mox pulchritudine praecebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit : & postquam primi flagitii potitus est, (neque femina amissa pudicitia alia abnuerit ;) ad conjugii spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa cui avunculus Augustus, focer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac majores & posteros municipali adultero foedabat ; ut pro honestis & praesentibus, flagitiosa & incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liviae, specie artis frequens secretis : pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumpsit ; quaeque fratri ejus Neroni decreverat senatus, repetita. addidit orationem Caesar multa cum laude filii sui, quod patria benevolentia in fratris liberos foret, Nam Drusus (quamquam arduum sit, eodem loci potentiam & concordiam esse) aequus adolescentibus, aut certe non adversus habebatur. Exin vetus & saepe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur. multitudinem veteranorum praetexebat imperator, & delectibus supplendos exercitus, nam voluntarium militem deesse ; ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere : quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitque cursim numerum legionum, & quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quae tum Romana copia in armis, qui socii reges, quanto sit angustius imperitatum.

V. Italiam

V. Italiam utroque mari duae classes, Misenum apud, & Ravennam; proximumque Galliae litus rostratae naves praefidebant, quas Aetia victoria captas Augustus in oppidum Forojulense miserat, valido cum remige. Sed praecipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniae recens perdomitae tribus habebantur. Mauros Juba rex acceperat, donum populi Romani. Cetera Africae, per duas legiones; parique numero Aegyptus. dehinc initio ab Suria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coërcita: accolis Ibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. & Thraciam Rhoemetalcis ac liberi Cotyis; ripamque Danubii, legionum duae in Pannonia; duae in Moesia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quae positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae, aut vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociae triremes, alaeque, & auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium: sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis, huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim recensere ceteras quoque reipublicae partes, quibus modis ad eam diem habitae sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Jam primum publica negotia, & privatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus disferere; & in adulationem lapsos, cohibebat ipse; mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiae, inlustres domi artes spectando: ut satis constaret, non alios potiores fuisse. sua consulibus, sua praetoribus species. minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si majestatis

tis quaestio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecuniae vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis insenscerent. Plebes acri quidem annona fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendio, diligentiaque poterat. Et ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratum tolerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caesaris agri; modesta servitia, intra paucos libertos domus, ac si quando cum privatis disceptaret, forum & jus. Quae cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam dum superfuit, mansere; quia Sejanus incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere volebat, & ultor metuebatur, non occultus odii, & crebro querens, incolumi filio adiutorem imperii alium vocari: & quantum superesse ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia & ministros. exstructa jam sponte praefecti castra; datos in manum milites: cerni effigiem ejus in monumentis Cn. Pompeii: communes illi cum familia Drusorum fore nepotes. precandam post haec Modestiam, ut contentus esset. Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: & secreta quoque ejus, corrupta uxore prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus maturandum ratus deligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. id Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu (an ut firmitudinem animi ostentaret) etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesque
fede

sede vulgari per speciem maestitiae sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continua erexit. Non quidem sibi ignarum, posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia, è complexu reipublicae petivisse. Misertusque Augustae extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem aetatem suam, ut Germanici liberi, unica praesentium malorum levamenta, inducerentur, petivit. Egressi consules firmatos adloquio adolescentulos, deductosque ante Caesarem statuunt. Quibus adprehensis, Patres conscripti, Hos, inquit, orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria soboles, ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret, sibi & posteris conformaret. erepto Druso, preces ad vos converto, diisque & patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos suscipite, regite: vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero & Druse, parentum loco. ita nati estis, ut bona malaque vestra ad rempublicam pertineant.

IX. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita; ac si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat. ad vana & totiens inrisa revolutus, de reddenda republica utque consules seu quis alius regimen susciperent, vero quoque & honesto fidem dempsit. Memoriae Drusi eadem quae in Germanicum decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Juliae gentis Aeneas, omnesque Albanorum reges, & conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteraeque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidei auctoribus memorata sunt, rettuli. sed non omiserim eorundem temporum rumorem validum adeo, ut nondum exolescat.

exoleſcat. Corrupta ad ſcelus Livia, Sejanum Lygdi quoque ſpadonis animum ſuppro vinxiffe: quod is Lygdus aetate atque forma carus domino, interque primores miniſtros erat, deinde inter conſcios, ubi locus veneficii tempusque compoſita ſint, eo audaciae proveſtum, ut verteret; & occulto indicio Druſum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quae prima ei apud filium epulanti offerretur. ea fraude tum ſenem, poſtquam convivium inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe; atque illo ignaro & juveniliter hauriente, auſtam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore ſibiſmet inrogaret mortem quam patri ſtruxerat.

XI. Haec vulgo jaſtata, ſuper id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque ſua manu, & nullo ad poenitendum reſreſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciet; auctorem exquireret: inſita denique etiam in extraneos cunctatione & mora, adverſum unicum, & nullius ante flagitii compertum uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium reſertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caefaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabuloſa & immania credebantur: atrocioſe ſemper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſcleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam inſenſus exſtitit, ut Tiberio obſectaret, cum omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris cauſa fuit, ut claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura noſtra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

XII. Ceterum laudante filium pro roſtris Tiberio, ſenatus populusque habitum ac voces dolentum, ſimulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revireſcere occulti lactabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina

grippina spem male tegens perniciem adceleravere. Nam Sejanus ubi videt mortem Drusi inultam intersectoribus, sine moerore publico esse; ferox scelerum, & quia prima proveniant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippinae impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhicare dominationi, apud Caesarem arguerent. Atque haec callidis criminatorem (inter quos delegerat Julium Postumum per adulterium Mutillae Priscae inter intimos aviae, & consilii suis peridoneum; quia Prisca in animo Augustae valida) anum suapte natura potentiae anxiam, infociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat. Factaque auctore eo senatusconsulta, ut civitati Cibyriticae apud Asiam, Aegirense apud Achajam motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Sereus proconsule ulterioris Hispaniae de vi publica damnatus, ob atrocitatem morum in insulam Amorgum deportatur. Carus Sacerdos reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exilii admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & liberum artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando fordidas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnae fortunae pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius qui Africam obtinuerant, infonem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit; Samiis Junonis, Cois Aesculapii delubro, vetustum

exolefcant. Corrupta ad fccluf Livia, Sejanum Lygdi quoque fpadonis animum ftupro vinxiffe: quod is Lygdcus aetate atque forma carus domino, interque primores miniftruf erat, deinde inter confcios, ubi locus veneficii tempufque compofita fuit, eo audaciae provectum, ut verteret; & occulto indicio Drufum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quae prima ei apud filium epulanti offerretur. ea fraude tum fenem, poftquam convivium inierat, exceptum poculum Drufo tradidiffe; atque illo ignaro & juveniliter hauriente, auctam fufpicionem, tamquam metu & pudore fibimet inrogaret mortem quam patri ftuxerat.

XI. Haec vulgo jactata, fuper id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque fua manu, & nullo ad poenitendum regreffu? Quin potius miniftrum veneni excrucicaret; auctorem exquireret: infita denique etiam in extraneos cunctatione & mora, adverfuf unicum, & nullius ante flagitii compertum uteretur. Sed quia Sejanus facinorum omnium reparator habebatur, ex nimia caritate in eum Caefaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulofa & immania credebantur: atrociori femper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui fccleris per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi, ac Lygdi patefactus eft. neque quifquam fcriptor tam infenfus exftitit, ut Tiberio objectaret, cum omnia alia conquirent, intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caufa fuit, ut claro fub exemplo falfas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura noftra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

XII. Ceterum laudante filium pro roftris Tiberio, fenatus populufque habitum ac voces dolentum, fimulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revirefcere occulti laetabantur. Quod principium favoris, & mater Agrippina

grippina spem male tegens perniciem adceleravere. Nam Sejanus ubi videt mortem Drusi inultam interfecto-
ribus, sine
moerore publico esse; ferox scelerum, & quia prima prove-
nerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos per-
verteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum
in tres poterat, egregia custodum fide, & pudicitia Agrippi-
nae impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus
Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut
superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare
dominationi, apud Caesarem arguerent. Atque haec callidis
criminato-
ribus (inter quos delegerat Julium Postumum per
adulterium Mutillae Priscae inter intimos aviae, & consiliis
suis peridoneum; quia Prisca in animo Augustae valida) a-
num suapte natura potentiae anxiam, infociabilem nurui effi-
ciebat. Agrippinae quoque proximi inliciebantur pravis ser-
monibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia
pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat.
Factaque auctore eo senatusconsulta, ut civitati Cibyrticae a-
pud Asiam, Aegirensi apud Achajam motu terrae labefactis,
subveniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Se-
renus proconsule ulterioris Hispaniae de vi publica damnatus,
ob atrocitatem morum in insulam Amorgum deportatur. Car-
sius Sacerdos reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem
juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc
comitem exilii admodum infantem, pater Sempronius in in-
sulam Cercinam tulerat. Illic adultus inter extorres & libera-
lium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando
fordidas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnae for-
tunae pericula. Ac ni Aelius Lamia, & L. Apronius qui
Africam obtinuerant, infontem protexissent, claritudine in-
fausti generis, & paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum ha-
buit; Samiis Junonis, Cois Aesculapii delubro, vetustum
M
asyli

asylī jus ut firmaretur, petentibus. Samii decreto Amphictyonom nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Graeci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum iussu regis Mithridatis apud cunctas Asiae insulas & urbes trucidarentur. Variis dehinc & saepius inritis praetorum questibus, postremo Caesar de immodestia histriionum rettulit; multa ab iis in publicum seditiose, foeda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum & virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit. Pulsi tum histriiones Italia.

XV. Idem annus alio quoque luctu Caesarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo; neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristitum laetorumque socius, unusque è senatoribus Rhodii secessus comes. Ita quamquam novo homini, censorium funus: effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decrevere. apud quos etiam tum cuncta tractabantur: adeo ut procurator Asiae Lucilius Capito, accusante provincia causam dixerit, magna cum adseveratione principis, non se jus nisi in servitia & pecunias familiares dedisse: quod si vim praetoris usurpasset, manibusque militum usus foret; spreta in eo mandata sua: audirent socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes templum Tiberio matrique ejus ac senatui. Et permissum statuere. Egitque Nero grates ea causa patribus atque avo, laetas inter audientium adfectiones, qui recenti memoria Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur. aderantque juveni modestia, ac forma principe viro digna, notis in eum Sejani odiis ob periculum gratiora.

XVI. Sub

XVI. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege disse-ruit Caesar. Nam patricos confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse ut olim, eam copiam, omissa confarreandi ad- fuetudine, aut inter paucos retenta. pluresque ejus rei caus- fas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum femina- rumque. Accedere ipsius caerimoniae difficultates, quae con- sulto vitarentur; & quando exiret è jure patrio, qui id flaminii- um apisceretur, quaeque in manum flaminis conveniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quaedam ex horrida illa antiquitate, ad praesentem usum flexisset. Igi- tur tractatis religionibus, placitum instituto flaminum nihil de- mutari. Sed lata lex, qua flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capeffen- das caerimoniae, decretum Corneliae virgini, quae in locum Scantiae capiebatur, LLS. XX. & quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

XVII. Cornelio Cethego Visellio Varrone Coss. Pontifi- ces, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolumi- tate Principis vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendavere; non tam caritate juvenum, quam adulatione: quae moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Ger- manici mitis, tum vero aequari adolescentes senectae suae, impatienter indoluit: accitosque Pontifices percunctatus est, num id precibus Agrippinae, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modice perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores civitatis erant:) ce- terum in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mo- biles adolescentium animos, praematuris honoribus ad super- biam extolleret. Instabat quippe Sejanus, incusabatque didu-

etiam civitatem, ut civili bello ; esse qui se partium Agrippinae vocent : ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscientis discordiae remedium, quam si unus alterve maxime prompti subverterentur.

XVIII. Qua causa C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici perniciofa utrique ; Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli victor, quanto majore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantia, immodice jactantis, suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur : neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset. Destruui per haec fortunam suam Caesar, imparerique tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usque laeta sunt, dum videntur exsolvi posse : ubi multum antevenerè, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sofia Galla, caritate Agrippinae infusa principi. Hos corripì, dilato ad tempus Sabino, placitum : immissusq; Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Sejani per dedecus suum gratificabatur. precante reo brevem moram, dum accusator consulatu abiret, adversatus est Caesar. solitum quippe magistratibus, diem privatis dicere : nec infringendum consulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne quod respublica detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud respublica esset, coguntur patres ; silente reo, vel si defensionem coeptaret, non occultante cujus ira premeretur. Conscientia belli Sacrovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, & uxor Sofia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant : sed cuncta quaestione majestatis exercita, & Silius imminentem damnationem voluntario fine praevertit.

XX. Saevitum

XX. Saevitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim quae fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sofia in exilium pellitur Asinii Galli sententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra Manius Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, gravem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate & gratia apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haud minus claris majoribus, sed animo diversus, censuit cavendum senatusconsulto, ut quamquam infantes magistratus & culpa alienae nescii, provincialibus uxororum criminibus, perinde quam suis plecterentur.

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque ut rettuli, cessurum se urbe ob factiones accusatorum in senatu clamitaverat; & sprete potentia Augustae trahere in jus Urgulanium, domoque principis excire ausus erat. Quae in praefens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvende iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit adversum majestatem habiti: adjecitque in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam, quod ut atrocius vero tramissum: ceterorum quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut iudicio jurati senatus Cretam amoveretur,

effecerat : atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit ; bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus praetor, incertis causis Aproniam conjugem in praeceps jecit ; tractusque ad Caesarem ab L. Apronio socero ; turbata mente respondit, tamquam ipse somno gravis, atque eo ignarus, & uxor sponte mortem sumpisset. Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum ; in quo reluctantis & impulsae vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisque iudicibus Urgulania Silvani avia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustae cum Urgulania. Reus frustra tentato ferro, venas praebuit exsolvendae. Mox Numantina prior uxor ejus accusata injecisse carminibus & beneficiis vecordiam marito, insons judicatur.

XXIII. Is demum annus populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant, jamque tres laureatae in urbe statuae, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemaeo Jubae filio juvenia incurioso, libertos regios, & servilia imperia bello mutaverant. Erat illi praedarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum ; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in majus audiebantur : ipsaque è provincia ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar post res à Blaeso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari Nonam legionem jusserrat : nec proconsule ejus anni P. Dolabella retinere ausus erat, jussa principis magis quam incerta belli metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas

bertas servitio potior, incubuissent ; auget vires, positisque castris Thubuscum oppidum circumfidet. At Dolabella contra-cto quod erat militum, terrore nominis Romani ; & quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit : simul principes Musulamorum defectionem coeptantes securi percutit. Dein quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi nec uno incurfu confectandum hostem vagum ; excito cum popularibus rege Ptolemaeo, quattuor agmina parat, quae legatis ac tribunis data : & praedatorias manus delecti Maurorum duxere. ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedis ; fisos loco, quia vastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. Simulque coeptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros : praepeditis Numidarum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta proelio provisa : hostibus contra omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium : sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Insensus miles memoria laborum, & adversum eludentes optatae toties pugnae, se quisque ultione & sanguine explebant. Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes notum tot proeliis confectentur : non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille deletis circum stipatoribus, vinctoque jam filio, & effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit.

XXVI. Isque finis armis impositus. Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blaesii avunculi ejus laus obsolesceret. Sed neque Blaesius ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignis captivos, caedem ducis, bellicque confecti famam

mam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe visi, quos Tacfarinate caeso, perculsa gens, & culpaefcia, ad satisfaciendum populo Romano miserat. Cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque è senatoribus qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regemque & socium atque amicum appellaret.

XXVII. Eadem aestate mota per Italiam servilis bellifemina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtius quondam praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis, apud Brundisium & circumjecta oppida; mox positis propalam libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia servitia: cum velut munere Deum, tres biremes adpulere ad usum commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quaestor, cui provincia vetere ex more Cales evenerat. Is disposita classiariorum copia, coeptantem tum maxime conjurationem disjecit. Missusque à Caesare propere Stajus tribunus cum valida manu, ducem ipsum & proximos audaciae in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quae gliscebant immensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem consulibus miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen utrique Vibius Sereus, in senatum inducti sunt. ab exilio retractus, illuvieque ac squalore obsitus, & tum catena victus perorante filio. Praeparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu, structas principi infidias, missos in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatque Caecilium Cornutum praetorium ministravisse pecuniam. qui taedio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus nihil infracto animo, obversus in filium, quatere vincula, vocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret; filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adseverabatque innocentem

centem Cornutum, & falsa exterritum. idque facile intellectum, si proderentur alii: non enim se caedem principis & res novas uno socio cogitasse.

XXIX. Tum accusator Cn. Lentulum & Sejum Tuberonem nominat; magno pudore Caesaris, cum primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandae reipublicae arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quaesitum: & quaestio adversa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum poenas minitantium, cessit urbe. ac retractus Ravenna, exequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, adversus exulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Caesarem litteris exprobraverat, suum tantum studium sine fructu fuisse; addideratque quaedam contumacius, quam tutum apud aures superbas & offensionem proniores. ea Caesar octo post annos rettulit, medium tempus varie arguens; etiam si tormenta, pervicacia fervorum, contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, ut Serenus more majorum puniretur, quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Afinius, Gyaro aut Donusa elaudendum censeret. id quoque aspernatus est, egenam aquae utramque insulam referens, dandosque vitae usus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de praemiis accusatorum abolendis, si quis majestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vita privavisset. iubaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palam pro accusatoribus Caesar, Inritas leges, rempublicam in praecipiti conquectus esset. subverterent potius jura, quam custodes eorum amoverent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & poenis quidem nunquam satis coercitum, per praemia eliciebantur.

XXXI. His

XXXI. His tam assiduis tamque maestis modica laetitia interjicitur, quod C. Cominium equitem Romanum probrum in se carminis convictum, Caesar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quae fama clementiam sequeretur, tristiora malle, neque enim socordia peccabat; nec occultum est quando ex veritate, quando adumbrata laetitia, facta imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutius promptiusque eloquebatur, quotiens foreveniret. At P. Suilium quaestorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, convictus pecuniam ob rem judicandam cepisse, amovendum in insulam censuit; tanta contentione animi, ut & jurando obstringeret, è republica id esse. Quod asperè acceptum ad praefens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens aetas praepotentem, venalem, & Claudii principis amicitia diu prospere, nunquam bene usum. Eadem poena in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset. Catus, ut rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde judicio perculerat. ejus operae memor Tiberius, sed alia praetendens, exsiliium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum quae rettuli, quaeque referam, parva forsitan & levia memoratu videri non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fufos captosque reges; aut, si quando ad interna praeverterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis & optimatum certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immoti quippe aut modice laceffita pax, maestae urbis res, & princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex quibus magnarum saepe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam

XXXIII. Nam cunctas nationes & urbes populus, aut priores, aut singuli regunt: delecta ex his & constituta reipublicae forma, laudari facilius quam evenire, vel si evenit, haud diuturna esse potest. Igitur ut olim plebe valida, vel cum patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusque & optimatum ingenia, qui maxime perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic converso statu, neque alia rerum quam si unus imperitet, haec conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia, honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernunt; plures aliorum eventis docentur. ceterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates praeliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos saeva iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, & eisdem exitu causas jungimus; obvia rerum similitudine, & satietate. Tum quod antiquis scriptoribus rarus obrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanasve acies laetius extuleris: at multorum qui Tiberio regente poenam vel infamias subiere, posterius manent. utque familiae ipsae jam extinctae sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi objectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incepta redeo.

XXXIV. Cornelio Cossio Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium Romanorum ultimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciosum reo, & Caesaris trucis vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendae vitae certus, in hunc modum exorsus est: Verba mea P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque haec in principem, aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum & Cassium laudavisse dicor. quorum

rum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Cn. Pompejum tantis laudibus tulit, ut Pompejanum eum Augustus appellaret. neque id amicitiae eorum officit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nunquam latrones & parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus, imperatorem suum Cassium praedicabat : & uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem coelo aequavit, quid aliud dictator Caesar, quam rescripta oratione, velut apud iudices respondit ? Antonii epistolae, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Caesarum leguntur. sed ipse divus Julius, ipse divus Augustus, & tulere ista, & reliquere ; haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia. namque spreta exolescunt : si irascere, adgnita videntur.

XXXV. Non attingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita : aut si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum, & sine obtrektatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiae exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa populum per conciones incendio ? an illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent ? suum cuique decus posteritas rependit. nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, vitam abstinentia finivit. libros per aediles cremandos censuere patres ; sed manserunt occultati, & editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui praesenti potentia credunt extinguere posse etiam sequentis aevi memoriam. Nam contra, punitis ingeniis gliscit auctoritas.

neque

neque aliud externi reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus Praefectum urbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium. quod à Caesare palam increpitum causa exilii Salviano fuit. Objecta publice Cyzicenis incuria caerimoniarum divi Augusti, additis violentiae criminibus adversum cives Romanos. & amittere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumfessi, nec minus sua constantia, quam praesidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles, poenis adiciebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad senatum legatis oravit, ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique ejus exstrueret. qua occasione Caesar, validus aliqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, hujuscemodi orationem coepit. Scio P. C. constantiam meam à plerisque desideratam, quod Asiae civitatibus nuper idem istud petentibus, non sum adversatus. ergo & prioris silentii defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum divus Augustus sibi atque urbi Romae templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adjungebatur. Ceterum ut semel recepisse veniam habuerit; ita per omnes provincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum: & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.

XXXVIII. Ego me P. C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam,

& vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superque memoriae meae tribuent, ut majoribus meis dignum; rerum vestrarum providum; constantem in periculis; offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. Haec mihi in animis vestris templa, hae pulcherrimae effigies, & mansurae, nam quae saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, & deos ipsos precor: hos, ut mihi ad finem usque vitae, quietam & intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos ut quandocumque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur. Perfititque post hac secretis etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. quod alii modestiam; multi quia diffideret, quidam ut degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem, & Liberum apud Graecos; Quirinum apud nos, deum numero additos. Melius Augustum, qui speraverit. Cetera principibus statim adesse: unum infatigabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemptu famae, contemni virtutes.

XXXIX. At Sejanus nimia fortuna focors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, componit ad Caesarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam praesentem, scripto adire. ejus talis forma fuit: Benevolentia patris Augusti, & mox plurimis Tiberii iudiciis ita insuevisse, ut spes votaue sua non prius ad deos, quam ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum unquam precatum: excubias ac labores, ut unum è militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Caesaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiverit, Augustum in conlocanda filia, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultavisse: ita si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere imposita munia: satis aestimare firmari do-

mum

num adversum iniquas Agrippinae offensiones ; idque liberorum causa. nam sibi multum superque vitae fore, quod tali cum principe explevisset.

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modice percurfis, cum tempus tamquam ad integram consultationem petivisset, adjunxit : Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent : Principum diversam esse sortem, quibus praecipua rerum ad famam dirigenda. ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptum ; posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in penetribus iisdem tolerandum haberet : esse illi matrem & aviam, propiora consilia. simplicius acturum. de inimiciis primum Agrippinae : quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviae, velut in partes, domum Caesarum distraxisset. sic quoque erumpere aemulationem feminarum, eaque discordia nepotes suos convelli : quid si intendatur certamen tali conjugio ? Falleris enim Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liviam quae C. Caesari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano senescat. Ego ut finam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem majoresque nostros, in summis imperiis videre ? Vis tu quidem istum intra locum sistere : sed illi magistratus & primores qui te invito perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem equestre fastigium, longaque antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si cum in omnis curas distraheretur, immensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculum & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitae, nullis reipublicae negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti movemur ; quanto validius est, quod M. Agrippae, mox mihi conlocavit ? Atque ego haec pro amicitia, non occultavi : ceterum neque tuis, neque Liviae destina-

natis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praefens referre: id tantum aperiā, nihil esse tam excelsū, quod non virtutes istae, tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum, vulgi rumore, ingruentem invidiam deprecatur. Ac ne adfidos in domum coetus arcendo, infringeret potentiam; aut receptando, facultatem criminantibus praeberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam procul Roma, amoenis locis degendam impelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus; litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearent; mox Caesarem vergente jam senecta secretoque loci mollium, munia imperii facilius tramissurum: & minui sibi invidiam, adempta salutantum turba; sublatique inanibus, vera potentia augere. Igitur paulatim negotia urbis, populi adcursum, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quis abesse taedia & offensiones, ac praecipua rerum maxime agitari.

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenii viro cognitio, cunctante in jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum coetus, vocesque, quae plerumque verae & graves coram ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Caesarem dictas, testis AEmilius è militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, &, quamquam inter obstreperantes, magna adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoque perculsus est, ut se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, aegre componeret animum. Et Votienus quidem majestatis poenis adfectus est. Caesar objectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gentilius

tulicus consul designatus lege Julia damnasset, exilio punivit : Apidiumque Merulam, quod in acta divi Augusti non juraverat, albo senatorio erasit.

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum & Messeniorum legationes, de jure templi Dianae Limenatidis, quod suis à majoribus, suaeque in terra dicatum, Lacedaemonii firmabant annalium memoria, vatumque carminibus : sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Caesaris & M. Antonii sententia redditum. Contra Messenii, veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi protulere, suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse : monumentaque ejus rei sculpta saxi, & aere prisco manere. quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia, sed ex vero statuisset. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummii judicium. sic Milesios permissio publice arbitrio, postremo Atidium Geminum praetorem Achajae decrevisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani aedem Veneris, montem apud Erycum vetustate delapsam, restaurari postulavere ; nota memorantes de origine ejus, & laeta Tiberio. suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exemplum. namque eum legibus pulsum, civem sibi Smyrnaei addiderant. quo jure Vulcatius Moschus exul in Massilienses receptus, bona sua reipublicae eorum, ut patriae reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus, & L. Domitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Gae-tulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae cepes innocenter paratae, & modeste habitae. Domitium decoravit pater civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimatibus ceciderat. ipse delectus cui minor Antonia Octavia genita in matrimonium daretur. Post, exercitu flumen Albim

transcendit, longius penetrata Germania, quam quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspere, nam patre ejus Julio Antonio ob adulterium Juliae morte punito, hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exilii tegeretur. habitus tamen supremis honor; ossaque tumulo Octavio inlata, per decretum senatus.

XLV. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, nationis Terrestinae. is praetorem provinciae L. Pisonem pace incuriosum ex improviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernecitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & avia sequentis frustratus est. neque diu sefellit. nam prehenso ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum. & repertus, cum tormentis edere conscios adigeretur; voce magna, sermone patrio, frustra se interrogari clamitavit, adstiterent socii ac spectarent. nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret. idemque cum postero ad quaestionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Terrestinorum dolo caesus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius quam ut tolerarent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gaetulico C. Calvisio Coss. decreta triumphi insignia Poppaeo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferocius agitabant. Causa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus, & validissimum quemque militiae nostrae dare aspernabantur; ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti; aut si mitterent auxilia, suos ductores praeficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor inceserat fore, ut disjecti aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misere legatos, amicitiam, obsequiumque

quiumque memoraturos; & mansura haec, si nullo novo onere tentarentur: sin ut victis servitium indiceretur, esse sibi ferum & juventutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum. Simul castella rupibus indita, conlatosque illuc parantes & conjuges ostentabant, bellumque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Moesia cum legione, rex Rhoemetaces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret; addita praesenti copia, ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum. quidam audentius apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus, acie suggestus, haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, valida manu montem occupat, angustum, & aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata aut incondita tuebatur. simul in ferocissimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra & inulta vulnera fecere; propius incedentes, eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi. iisque permissum vastare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam & vigilem capefferent. id primo servatum: mox versi in luxum, & raptis opulenti, omittere stationes; lascivia epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuria eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero populatores invaderentur, alii castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, fonorem

sonorem alterius proelii non acciperet. tenebrae insuper delectae, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur. Thracum auxilia repentino incursu territa, cum pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infensius caesi, quanto perfugae & proditores ferre arma ad suum patriaeque servitium incusabantur.

XLIX. Postera die Sabinus exercitum aequo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, proelium auderent. & postquam castello, aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obsidium coepit per praefidia, quae opportune jam muniebat: dein fossam loricaeque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paulatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare: & struebatur agger, unde saxa, hastae, ignes propinquum jam in hostem jacerentur. Sed nihil aequae quam sitis fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta (ut mos barbaris) juxta clausa, egestate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum è ducibus, Dinis provectus senectae, & longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, unum adflctis id remedium, differebat. Primusque se cum conjuge & liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli, & quibus major vitae quam gloriae cupido. At juvenis Tarsam inter & Turesim distrahebatur. utrique destinatum cum libertate occidere: sed Tarfa properum finem, abruptendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem operitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatae stationes densioribus globis. &

ingruerat

ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum jactis.

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, praeustas fudes, decisa robora jacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahare, & adversus resistentis cominus niti: miles contra deturbare telis, pellere umbonibus; muralia pila, congestas lapidum moles provolvere. His partae victoriae spes, & si cedant, insignitius flagitium; illis extrema jam salus, & adstantes plerisque matres & conjuges, earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna; incerti ictus, vulnera improvisa, suorum atque hostium ignoratio; & montis anfractu percussae velut à tergo voces, adeo cuncta miscuerant, ut quaedam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen pervasere hostes nisi admodum pauci: ceteros, deleto promptissimo quoque aut saucio, adpetente jam luce trusere ad summa castelli. ubi tandem coacta deditio, & proxima sponte incolarum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsequio subigerentur, praematuro montis Haemi & saeva hiems subvenit.

LII. At Romae commota principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina ejus postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens praetura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in principem & devotiones objectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquae accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri repperit. quo initio invidiae, Non ejusdem, ait, mactare divo Augusto victimas, & posteros ejus insectari.

sectari. non in effigies mutas divinum spiritum transfusum ; sed imaginem veram coelesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram praescribi, cui sola exitii causâ sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiae ob eadem afflictâe. Audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque Græco versu admonuit : ideo laedi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, & secuta adseveratione Caesaris, qua suo jure disertum eum appellavit. mox capeffendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit : nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina pervicax irae, & morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusus diu ac per silentium lacrymis, mox invidiam & preces orditur : subveniret solitudini, daret maritum : habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatium : esse in civitate Germanici conjugem : ac liberos ejus recipere dignarentur. Sed Caesar non ignarus quantum ex republica peteretur ; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinae filiae : quae Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Sejanus maerentem & improvidam altius perculit, immisissis qui per speciem amicitiae monerent paratum ei venenum, vitandas foci epulas. Atque illa simulationum nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos ; donec advertit Tiberius forte, an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, potius ut erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, & intacta ore, servis tramisit, nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem,

non mirum, ait, si quid severius in eam statuisset, à qua veneficii insimularetur. Inde rumor, parari exitium; neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeriri.

LV. Sed Caesar quo famam averteret, adesse frequens senatus, legatosque Asiae ambigentes quam in civitate templum statueretur, pluris per dies audivit. Undecim urbes certabant pari ambitione, viribus diversae. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verum Hypaepeni Trallianique Laodicens & Magnetibus simul tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum parentem urbis Romae Trojam referrent, nisi antiquitatis gloria pollebant. paulum addubitatum, quod Halicarnassii mille & ducentos per annos nullo motu terrae nutavisse sedes suas, vivoque in faxy fundamenta templi adseveraverant. Pergamēnos (eo ipso nitebantur) aede Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesii, Milesiique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupavisse civitates visi. Ita Sardonios inter, Smyrnaeosque deliberatum. Sardonii decretum Etruriae recitavere, ut consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem: Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum novas ut conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Graeciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & ista nobiscum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem coeli, ac dices circum terras memorabant.

LVI. At Smyrnaei repetita vetustate, seu Tantalus Jove ortus illos, sive Theseus divina & ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset; transcendere ad ea, quis maxime fidebant in populum Romanum officiis, missa navali copia non modo externa ad bella, sed quae in Italia tolerabantur: sequē
 primos

primos templum urbis Romae statuiffe, M. Porcio consules magnis quidem jam populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, & validis per Africam regibus. simul L. Sullam testem adferebant, gravissimo in discrimine exercitus, ob asperitatem hiemis, & penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nunciatum foret, omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnaeos praetulerunt. Censuitque Vibius Marfus, ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Nafso è praetoriis sorte missus est.

LVII. Inter quae diu meditato, prolatoque saepius consilio, tandem Caesar in Campaniam, specie dedicandi templum apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto; sed certus procul urbe degere. Caussam abscessus, quamquam secutus plurimos auctorum ad Sejanum artes rettuli; quia tamen caede ejus patrata, sex postea annos pari secreta conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi praegracilis & incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interfecta. & Rhodi secreto, vitare coetus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanae imponere: sed precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit. idque Augusta exprobrabat, repositabat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus senator consulari functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia; eques Romanus, praeter Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus, ceteri

teri liberalibus studiis praediti, ferme Graeci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti coelestium, iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. unde exitii causa multis fuit, properum finem vitae conjectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibile casum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breve confinium artis, & falsi; veraque quam obscuris tegerentur. nam in urbem non regressurum, haud forte dictum: ceterorum nescii egere, cum propinquo rare, aut litore, & saepe moenia urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum, auxit vana rumoris; praebuitque ipsi materiem, cur amicitiae constantiaeque Sejani magis fideret. Vescabantur in villa cui vocabulum Spelunca, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu. ejus os lapsis repente fax, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes, & fuga eorum qui convivium celebrabant. Sejanus genu, vultuque & manibus super Caesarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio venerant. Major ex eo; & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque judicis partes adversus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque infectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modesta juvena, plerumque tamen quid in praesentiarum conducirer oblitum; dum à libertis & clientibus apiscendae potentiae properis exstimulatur, ut erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus; neque ausurum contra Sejanum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam juvenis juxta insultet.

LX. Haec atque talia audienti, nihil quidem pravae cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultae; quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent,

ferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper solitudinum formae oriebantur. nam alius occursum ejus vitare: quidam salutatione reddita statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contra inidentibusque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu; seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secuta, cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviae, atque illa Sejano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem aetate & jam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiae, & solita fratibus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus praeferocem, & insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris majoribus quam vetustis, vitaque non degener; & Q. Haterius familia senatoria, eloquentiae quoad vixit celebratae: monumenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigeat. utque aliorum meditatio & labor in posterum valet; sic Haterii canorum illud & profluens, cum ipso simul extinctum est.

LXII. M. Licinio L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem aequavit malum improvisum. ejus initium simul & finis extitit. Nam coepto apud Fidenam amphitheatro, Attilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret; neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: ut qui non abundantia pecuniae, nec municipali ambitione, sed in fordidam mercedem id negotium quaevisisset. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis aetas, ob propinquitatem loci effusus, unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum
ruit

ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, praecipit trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium fragoris in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. Miserandi magis, quos abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat; qui per diem visu, per noctem ululatibus & gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri fama excitati, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diversa de causa amici aut necessarii aberant, pavere tamen: neque dum comperto quos illa vis percussisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut coepere dimoveri obruta; concursus ad examinos, complectentium, osculantium: & saepe certamen, si confusior facies, & par forma aut aetas, errorem agnoscen-
tibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautumque in posterum senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatae. Atilius in exilium actus est. Ceterum sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim praebiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam maesta facie, veterum institutis similis, qui magna post proelia faucios largitione & cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Caelio. feralemque annum ferebant, & ominibus adversis susceptum principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Caesar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actaeque ei grates apud senatum, ab inlustribus; fama apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & ultro accitos munificentia juverat. Adduntur sententiae, ut mons Caelius in posterum Augustus appellaretur: quando cunctis circumflagentibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Junii senatoris, in-

violata mansisset. Evenisse id olim Claudiae Quintae, ejusque statuam vim ignium bis elapsam, majores apud aedem Matris deum consecravisse. sanctos acceptosque numinibus Claudios: & augendam caerimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dii ostenderint.

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quod talis silvae frequens, secundusque erat: mox Caelium appellatum à Caesare Vibenna, qui dux gentis Etruscae cum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde Thuscum vicum è vocabulo advenarum dictum.

LXVI. Sed ut studia procerum, & largitio principis adversum casum solatium tulerant; ita accusatorum major in dies & infestior vis sine levamento grassabatur: corripueratque Varum Quintilius divitem & Caesari propinquum, Domitius Afer, Claudiae Pulchrae matris ejus condemnator; nullo mirante, quod diu egens, & parto nuper praemio male usus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat, quia claris majoribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit: quod unum, urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Caesar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem ejus inrumperet, concursusque oppidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii dijunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis navigiis pauca subsidia; neque adpule-

rit quisquam, nisi gnaro custode. caeli temperies hieme mitis, objectu montis quo saeva ventorum arcentur: aestas in Favonium obversa, & aperto circum pelago peramoena; prospexitque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse, Capreaeque Thelebois habitatis, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus infederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus & malum otium resolutus. Manebat quippe suspitionum & credendi temeritas, quam Sejanus augere etiam in urbe fuetus, acrius turbabat, non jam occultis adversum Agrippinam & Neronem infidiis. quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. ultroque struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem divi Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. Eaque sprete ab illis, velut pararent, objiciebantur.

LXVIII. Junio Silano & Silio Nerva Coss. foedum anni principium incescit, tracto in carcerem inlustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat conjugem liberosque ejus percolare, sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus; eoque apud bonos laudatus, & gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petilius Rufus, M. Opius praetura functi adgrediuntur, cupidine consulatus; ad quem non nisi per Sejanum aditus: neque Sejani voluntas, nisi scelere quaerebatur. Compositum inter ipsos, aut Latiaris, qui modico usu Sabinum continebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primum sermones: mox laudare constantiam, quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, afflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, saevitiam,

saevitiam, superbiam, spes ejus. ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem arctae amicitiae facere. Ac jam ultro Sabinus quaerere Latia rem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies; & si pone fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut forte ortae suspicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres senatores, haud minus turpi latebra quam detestanda fraude, sese abstrudunt, foraminibus & rimis aures admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit; praeteritaque & instantia, quorum adfatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius, quanto maesta, ubi semel prorupere, difficilior reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Caesarem litteris, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia & pavens civitas, egens adversum proximos, congressus, colloquia, notae ignotaeque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Caesar solemnia incipientes anni Kalendis Januariis epistola precatus; vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & petitum se arguens, ultionemque haud obscure poscebat. nec mora, quin decerneretur: & trahebatur damnatus. quantum obducta veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, Sic inchoari annum, has Sejano victimas cadere. quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas: deserui itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantque se rursus, id ipsum paventes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidiam adiisse? quaesitum meditatumque, ne quid impedire cre-

datur,

datur, quo minus novi magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutae insuper litterae, grates agentis, quod hominem infensum reipublicae punivissent: adjecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quaeque in annum referre, aveau animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opfius ceterique flagitii ejus repertores habuere, non modo postquam C. Caesar rerum potitus est, fed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis nolebat; ita plerumque fatiatus, & oblati in eandem operam recentibus, veteres & praegraves adflixit: verum has atque alias fontium poenas, in tempore trademus. Tum censuit Afinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, petendum à principe, ut metus suos senatui fateretur, amoverique fineret. Nullam aequae Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis quam diffimulationem diligebat. eo aegrius accepit recludi quae premeret. fed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verum ut cunctationes principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrociam facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Augustus convictam adulterii damnaverat, projeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium toleravit, Augustae ope sustentata: quae florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisii transrhenanus populus pacem exuere, nostra magis avaritia, quam obsequii impatientes. Tributum iis Drusus jussu erat modicum, pro angustia rerum, ut in usus militares, coria boum penderent: non intenta cuiusquam cura, quae firmitudo, quae mensura; donec Olenius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus terga urorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus

nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subveniebat, remedium ex bello; rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fuga praevenit, receptus castello cui nomen Flevum; & haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceanus praefidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniae praetori cognitum, vexilla legionum è superiore provincia, peditumque & equitum auxilium delectos accivit: ac simul utrumque exercitum Rheno devectum, Frisiis intulit; soluto jam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima aestuaria aggeribus & pontibus, traducendo graviore agmini firmat. atque interim repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium jubet: qui jam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leves cohortes; ac rursus duae; dein tempore interjecto, alarius eques immissus. satis validi si simul incubissent; per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintae legionis, quod reliquum auxiliorum tradit; atque ille dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi tribunorum praefectorumque & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennae vocant, pugna in posterum extracta, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiariis

stipendiarii villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen : dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permetteret. Neque senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur : pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur. Ita quamquam diversis super rebus consulerentur, aram Clementiae, aram Amicitiae, effigiesque circum Caesaris ac Sejani censuere : crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi digressi sunt : satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniae adspici. eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum ; cujus durior congressus, atque eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, foedum illud in propatulo servitium spectanti. quippe Romae, sueti discursus ; & magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat : ibi campo aut litore jacentes, nullo discrimine noctem ac diem, juxta gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur. donec idque vetitum. & revenere in urbem trepidi, quos non fermone, non visu dignatus erat : quidam male alacres, quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio super vetustatem generis propinquum Caesaribus sanguinem delegerat. nam is aviam Octaviam, & per eam Augustum avunculum praeferebat.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER QUINTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Livia Augusta moritur : edque Sejani potentia crescit. Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multo post Sejanus ipse, detectâ cupidine imperii, pervertitur : cum magnâ amicorum ejus strage. (Quae omnia Tacito singillatim tradita aevum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit. sed diligentia & astu Poppaei Sabini capitur. Haec gesta annis circiter tribus.

C. RUBELLIO GEMINO. C. FUVIO GEMINO.
M. VINUCIO QUARTINO. C. CASSIO LONGINO.
TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEJANO. COSS.

Rubellio & Fuvio Coss. quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Augusta mortem obiit, aetate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liviorum Juliorumque clarissimae. Primum ei matrimonium & liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompejum ac triumviros pacta in urbem rediit. Exin Caesar cupidine formae aufert marito, incertum an in vitam, adeo properus, ut ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac su-
bolem edidit : sed sanguini Augusti per conjunctionem Agrippinae & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit. Sanctitate domus priscum ad morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filii bene composita. Funus ejus modicum,

modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amoenitate vitae, magnitudinem negotiorum per litteras excusavit : honoresque memoriae ejus ab senatu large decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne caelestis religio decerneretur ; sic ipsam maluisse. quin & parte ejusdem epistolae increpuit amicitias muliebres, Fuvium consulem oblique perstringens. is gratia Augustae floruerat, aptus alliciendis feminarum animis ; dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud praepotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo praerupta jam & urgens dominatio, nam incolumi Augusta, erat adhuc perfugium, quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium ; neque Sejanus audebat auctoritati parentis antecire. tunc velut frenis exsoluti proruperunt : missaeque in Agrippinam ac Neronem litterae, quas pridem adlatas & cohibitas ab Augusta credidit vulgus. haud enim multum post mortem ejus recitatae sunt. verba inerant quae sita asperitate : sed non arma, non rerum novarum studium ; amores juvenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus, adrogantiam oris & contumacem animum incusavit, magno senatus pavore ac silentio : donec pauci, quis nulla ex honesto spes, (& publica mala singulis in occasionem gratiae trahuntur) ut referretur postulavere, promptissimo Cotta Messallino cum atroci sententia : sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus trepidabatur : quippe Tiberius, etsi insense invecus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in senatu Junius Rusticus, componendis patrum actis delectus à Caesare, eoque meditationes ejus introspicere creditus : is fatali quodam motu (neque enim ante specimen constantiae dederat) seu prava solertia, dum imminenti-um oblitus incerta pavet, inserere se dubitantibus ac monere
consules

consules ne relationem inciperent : differebatque, brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanicis titium poenitentiae senis. Simul populus effigies Agrippinae ac Neronis gerens, circumstetit curiam, restitque in Caesarem ominibus, falsas litteras, & principe invito exitium domui ejus intelli clamat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictae in Sejanum sententiae, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum. unde illi ira violentior, & materies criminandi : spretum dolorem principis ab senatu ; descivisse populum, audiri jam & legi novas conciones, nova patrum consulta ; quid reliquum, nisi ut caperent ferrum ? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque deligerent ?

V. Igitur Caesar repetitis adversum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres, quod fraude unius senatoris imperatoria majestas elusa publice foret : integra tamen sibi cuncta postulavit : nec ultra deliberatum, quo minus non quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad ultionem vi principis impediri testarentur.

VI. Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitae, ex quibus ob metum paucae. plures adfuetudine, mihi pudorem aut Sejano invidiam allaturum censui versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciverat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fovere, cum scelere insectantur... miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haud discreverim. non crudelitatem, non clementiam cujusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. Vos obtor, ne memoriam nostri per maerorem quam laeti retineatis, adjiciendo me quoque iis, qui sine egregio publica mala effugerunt.

VII. Tunc singulos ut cuique adfistere, adloqui animus erat retinens aut dimittens partem diei absumpsit, multoque adhuc coetu, & cunctis intrepidum vultum ejus spectantibus, cum superesse

supereffe tempus novissimis crederent, gladio quem sinu abdi-
derat incubuit. Neque Caesar ullis criminibus aut probris
defunctum infectatus est, cum in Blaesum multa foedaque in-
cusavisset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo.
illum indices arguebant, claustra aerarii cui praefectus erat,
& militarem pecuniam rebus novis obtulisse: huic à Confidio
praetura functo objectabatur AElia Galli amicitia, qui punito
Sejano, in hortos Pomponii quasi fidissimum ad subsidium per-
fugisset. neque aliud periclitantibus auxilii, quam in fratrum
constantia fuit, qui vades exstiteret. mox crebris prolationibus
spem ac metum juxta gravatus Vitellius, petito per speciem
studiorum scalp pro, levem ictum venis intulit, vitamque aegri-
tudine animi finivit. At Pomponius multa morum elegantia,
& ingenio inlustri, dum adversam fortunam aequus tolerat,
Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac ut in reliquos Sejani liberos adverte-
retur; vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per pri-
ora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius im-
minentium intelligens; puella adeo nescia, ut crebro inter-
rogaret, quod ob delictum, & quo traheretur? neque factu-
ram ultra; & posse se puerili verberare moneri. Tradunt tem-
poris ejus auctores, quia triumvirali supplicio affici virginem
inaudita habebatur, à carnifice laqueum juxta compressam:
exin obliis faucibus, id aetatis corpora in Gemonias ab-
jecta.

X. Per idem tempus Asia atque Achaja exterritae sunt, acri
magis quam diuturno rumore, Drusum Germanici filium a-
pud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat juve-
nis haud dispari aetate, quibusdam Caesaris libertis, velut ag-
nitus, per dolumque comitantibus. Alliciebantur ignari, fa-
ma nominis, & promptis Graecorum animis ad nova & mira:
quippe lapsus custodia pergere ad paternos exercitus, Aegyp-
tum aut Syriam invasurum, fingeant simul, credebantque.

jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, laetus praesentibus, & inanium spe; cum auditum id Poppaeo Sabino. Is Macedoniae tum intentus, Achajam quoque curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronaeum Thermaeumque sinum praefestinans, mox Euboeam Aegaei maris insulam, & Piraeum Atticae orae, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi evadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, sollertius interrogatum, quisnam foret, dixisse, M. Silano genitum: & multis sectatorum dilapsis ascendisse navem, tamquam Italiam peteret. scripsitque haec Tiberio. neque nos originem finemve ejus rei ultra comperimus.

XI. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio facilis capeffendis inimiciis, & foro exercitus, ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani ministros oblique perstrinxerat. ille nisi lacefferetur modestiae retinens, non modo retudit collegam: sed ut noxium conjurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER SEXTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Tiberii arcanae & foedae libidines. Multorum accusationes : interque eos M. Terentii equitis R. cujus libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Praefecti urbis mors & funus : & per occasionem de origine ejus muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio : & quae in iis cautio. Seditio Romae ob gravitatem annonae. Germanici duae filiae nuptum datae, L. Cassio, & M. Vinicio. Foeneratores accusati, repressae usurae. & liberalitate Caesaris fides multorum reserata. Iterum accusationes majestatis : & uno edicto omnes conscii Sejanianae conjurationis necati. C. Caesar Caligula Claudiam uxorem accipit : ejus mores & caldida simulatio in avum. Tiberii praesagium de Ser. Galbâ : & per causam eam de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filii miseranda mors : item Agrippinae. Nerva Jureconsultus inedia voluntariâ obiit. aliquot aliorum illustrium mortes. Phoenix in Aegypto visa, & super eâ veterum narrationes ac judicia. Accusationes variae & mortes. Parthorum legati in urbem venire, ad novum regem petendum. & Tiberius unum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti praefectus : ejusque ingenium. Proelia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellii consilio & armis. At Romae illustrium damnationes & mortes. Clitae Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex dissidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum acci-

tur. Romae incendium atrox : quod Caesar liberalitate sua mitigavit. Tiberii deliberatio de successore ejusque moribus & mors. Gesta haec annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FURIO CAMILLO
SER. SULPICIO GALBA. L. CORNELIO SULLA
PAULLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RUFO
Q. PLAUTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO
COSS.

CN. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret : seu quia contra destinaverat, speciem venturi simulans : & saepe in propinqua digressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum : quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora ; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex foeditate loci ac multiplici patientia, praepositique servi qui quaererent, pertraherent, dona in promptos, minas adversum abnuentes ; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaeque ipsi libita velut in captos exercebant.

II. At Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiae dicebantur in effigies quoque ac memoriam ejus : & bona Sejani ablata aerario, ut in fiscum cogerentur, tamquam referret. Scipiones haec, & Silani, & Cassii, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis adseveratione multa censebant ; cum repente
Togonius^s

Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inferit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quis viginti forte ducti & ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent. crediderat nimirum epistolae, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria feriis permiscere solitus egit gratis benevolentiae patrum: sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem, an subinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an è magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Haec adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Junium Gallionem, qui censuerat, ut praetoriani actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. an potius discordiam & seditionem à satellite Sejani quaesitam? qua rudes animos nomine honoris, ad corrumpendum militiae morem propelleret. hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: & quia inculabatur facile toleraturus exilium, delecta Lesbo, insula nobili & amoena, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris Caesar Sextium Paconianum praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque à Sejano, cujus ope dolus C. Caesari pararetur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut vero Latinium Latia rem ingressus est, accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum praebebatur. Latianis, ut rettuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabi-

tur. Romae incendium atrox : quod Caesar liberalitate sua mitigavit. Tiberii deliberatio de successore ejusque moribus & mors. Gesta haec annis circiter sex.

CN. DOMITIO. M. FURIO CAMILLO
SER. SULPICIO GALBA. L. CORNELIO SULLA
PAULLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RUFO
Q. PLAUTIO. SEX. PAPIPIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO
COSS.

CN. Domitius & Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar transiit quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret : seu quia contra destinaverat, speciem venturi simulans : & saepe in propinqua digressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursus & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum : quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora ; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex foeditate loci ac multiplici patientia, praepositique servi qui quaerent, pertraherent, dona in promptos, minas adversum abnuentes ; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaeque ipsi libita velut in captos exercebant.

II. At Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiae dicebantur in effigies quoque ac memoriam ejus : & bona Sejani ablata aerario, ut in fiscum cogerentur, tamquam referret. Scipiones haec, & Silani, & Cassii, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis adseveratione multa censebant ; cum repente

Togonius

Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inferit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quis viginti forte ducti & ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent. crediderat nimirum epistolae, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus egit gratis benevolentiae patrum: sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem, an subinde alios? & honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an è magistratibus? quam deinde speciem fore, summentium in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. Haec adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Junium Gallionem, qui censuerat, ut praetoriani actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. an potius discordiam & seditionem à satellite Sejani quaesitam? qua rudes animos nomine honoris, ad corrumpendum militiae morem propelleret. hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: & quia incusabatur facile toleraturus exsilium, delecta Lesbo, insula nobili & amoena, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris Caesar Sextium Paconianum praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque à Sejano, cujus ope dolus C. Caesari pareretur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut vero Latinium Latiarem ingressus est, accusator ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum praebebatur. Latiaris, ut rettuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabi-

ni, & tunc luendae poenae primus fuit. Inter quae Haterius Agrippa consules anni prioris invasit, cur mutua accusatione intentata, nunc filerent? metum prorsus & noxiam conscientiae pro foedere haberi; at non patribus reticenda quae audivissent. Regulus manere tempus ultionis, seque coram principe exsecuturum: Trio aemulationem inter collegas, & si qua discordes jecissent, melius obliterari, respondit. Urgente Agrippa, Sanquinius Maximus è consularibus oravit senatum, ne curas imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitii quaesita. Haterius invisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamvis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeam ac stupra meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus saevissimae cujusque sententiae auctor, eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque; Cajum Caesarem quasi incestae virilitatis, & cum die natali Augustae inter sacerdotes epularetur, * novendialem eam caenam dixisse: querensque de potentia Manii Lepidi, ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse, illos quidem senatus, me autem tuebatur Tiberiolus meus. neque cuncta à primoribus civitatis revincebatur: iisque instantibus ad imperatorem provocavit: nec multo post litterae adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiae principio, crebrisque ejus officiis commemoratis, ne verba prave detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulavit.

VI. Insigne visum est earum Caesaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est: Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deaeque pejus perdant quam perire me quotidie sentio, si scio. Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solitus

Ille est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur.

VII. Tum facta patribus potestate statuendi de Caeciliano senatore, qui plurima adversum Cottam prompserat, placitum eandem poenam inrogari, quam in Arusejum & Sanquinium accusatores L. Arruntii. quo non aliud honorificentius Cottae evenit, qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis aequabatur. Quintus Servaeus posthac, & Minucius Thermus inducti: Servaeus praetura functus, & quondam Germanici comes: Minucius equestri loco, modeste habita Sejani amicitia: unde illis major miseratio. contra Tiberius praecipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cestium patrem dicere senatui quae sibi scripisset; suscepitque Cestius accusationem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque discerneres alienos à conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens aut vetustate obscurum: perinde in foro, in convivio, quaqua de re locuti incubabantur, ut quis praevenire & reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minucius & Servaeus damnati, indicibus accessere. Traetique sunt in casum eundem Julius Africanus è Santonis Gallica civitate; Sejus Quadratus: originem non repperi. Neque sum ignarus, à plerisque scriptoribus omissa multorum pericula & poenas, dum copia fatiscunt; aut quae ipsis nimia & maesta fuerant, ne pari taedio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate qua Sejani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti

amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo : Fortunae quidem meae fortasse minus expediat agnoscere crimen, quam abnuere. sed utcunque casura res est ; fatebor & fuisse me Sejano amicum, & ut essem expetisse ; & postquam adeptus eram, laetatum. Videram collegam patris regendis praetoriis cohortibus ; mox urbis & militiae munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur ; ut quisque Sejano intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus ; contra quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo : cunctos qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsinensem, sed Claudiae & Juliae domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum Caesar generum, tui consulatus socium, tua officia in republica capeissentem colebamus. Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere : nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia ; quae Sejano fuisse, nemo negaverit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps ; nec ideo adsequare. Ne, P. C. ultimum Sejani diem, sed sedecim annos cogitaveritis. etiam Satrium atque Pomponium venerabamur : libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo ? indistincta haec defensio & promiscua dabitur ? imo justis terminis dividatur. insidiae in rempublicam, consilia caedis adversum imperatorem, puniantur : de amicitia & officiis idem finis & te Caesar & nos absolverit.

IX. Constantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quae omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis quae ante deliquerant, exilio aut morte multarentur. Secutae dehinc Tiberii litterae in Sex. Vestilium praetorium, quem Druso fratri percarum in cohortem suam transfulerat. causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat
quaedam

quaedam in C. Caesarem ut impudicum, five ficto habita fides. atque ob id convictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas: precatusque per coedictillos, immiti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamercus simul ac Sabino Calvisio, majestatis postulatur, & Vinicianus Pollio. ni patri adjiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerantque patres. nam quotus quisque adfinitatis, aut amicitiae tot inlustrium virorum, expers erat? ne Celsus urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Calvisium discrimini exemisset. Caesar Pollionis, ac Viniciani Scaurique causam ut ipse cum senatu nosceret, disfluit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminae quidem exfortes periculi, qua occupandae reipublicae argui non poterant, ob lacrymas inculabantur: necataque est anus Vitia Fufii Gemini mater, quod filii nequem flevisset. Haec apud senatum. nec secus apud principem Vesicularius Atticus, ac Julius Marinus ad mortem aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Caereas individui. Vesicularius insidiarum in Libonem interuntius; Marino particeps, Sejanus Curtium Atticum oppresserat. quo laetius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiae sponte auctor, & quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei Censorium fuisse memoravi: aetas ad octogesium annum processit: decus triumphale in Thracia meruerat. sed praecipua ex eo gloria, quod praefectus urbi recens, continuam potestatem & insolentia parendi graviolem, mire temperavit.

XI. Namque antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac subitis mederetur. feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium

cium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos, dein consules mandabant; duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur qui consulare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit à consularibus qui coërceret servitia, & quod civium audacia turbidum nisi vim metuat. primusque Messalla Corvinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provecta aetate, egregie toleravit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est.

XII. Relatum inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibyllae, quem Caninius Gallus quindecimvirum recipi inter ceteros ejusdem vatis, & ea de re senatusconsultum postulaverat: quo per discessionem facto, misit litteras Caesar modice tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob juventam; Gallo exprobrabat, quod scientiae caerimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut adollet, lecto per magistrōs aestimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit; quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad praetorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret. quod à majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello Capitolium, quaesitis Samo, Illo, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllae, una seu plures fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimvirum is liber subjicitur.

XIII. Iisdem consulibus, gravitate annonae juxta seditionem ventum. multaque & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quam solitum adversum imperatorem. quis commotus

commotus, incusavit magistratus patresque, quod non publica auctoritate populum coërcuissent: addiditque quibus è provinciis, & quanto majorem quam Augustus rei frumentariae copiam advectaret. Ita castigandae plebi compositum senatusconsultum, prisca severitate: neque segnius consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompejus equites Romani cedere conjurationis crimine. Ex quis Geminius prodigientia opum, ac mollitia vitae amicus Sejano, nihil ad ferium. Et Julius Celsus Tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sane is repertus apud fretum Siciliae, retractusque per centurionem, nullas probabiles causas longinquae peregrinationis adferebat. mansit tamen incolumis, oblivione magis quam clementia.

XV. Servio Galba L. Sulla Coss. diu quaesito quos neptibus suis maritos destinaret Caesar, postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familia erat: mitis ingenio, & comptae facundiae. Cassius plebei Romae generis, verum antiqui honoratique, & severa patris disciplina eductus, facilitate saepius quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas conjungit: superque ea re senatui scripsit, levi cum honore juvenum. dein redditis absentiae causis admodum vagis, flexit ad graviora, & offensiones ob rempublicam coeptas: utque Macro praefectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent, quotiens curiam ingrederetur, petivit, factoque large, & sine praescriptione generis, aut numeri, senatusconsulto, ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium

consilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambi-
gens patriam & declinans.

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias foenore auctitabant, adversum legem dictatoris Caesaris, qua de modo credendi, possidendique intra Italiam cavetur; omissam olim, quia privato usui bonum publicum ponitur. Sane vetus urbi foenebre malum, & seditionum discordiarumque creberrima causa: eoque cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, ne quis unciario foenore amplius excereret, cum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione tribunicia, ad semuncias redacta: postremo vetita versura. multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quae totiens repressae, miras per artes rursus oriebantur. Sed tum Gracchus Praetor, cui ea quaestio evenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum. trepidique patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam à principe petivere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis secundum iussa legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariae, commoto simul omnium aere alieno; & quia tot damnatis, bonisque eorum dividendis, signatum argentum fisco vel aerario attinebatur. ad hoc senatus praescripserat, duas quisque foenoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primo concursatio, & preces; dein strepere praetoris tribunal. eaque quae remedio quaesita, venditio, & emptio, in contrarium mutari; quia foeneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obaerrior, aegrius distrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam praeceps dabat. donec tulit opem Caesar, disposito per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris per triennium,

si debitor populo in duplum praediis cavisset. Sic resecta fides, & paulatim privati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus, postulato majestatis Confidio Proculo : qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque. Et sorori ejus Sanciae aqua atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. is moribus inquires, haec & hujuscemodi à se factitari praetendebat, ut parta apud principem gratia, periculis Pomponii Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompejam Macrinam exsilium statuitur, cujus maritum Argolicum, focerum Laconem è primoribus Achaeorum Caesar adfluxerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater praetorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat crimini, quod Theophanem Mitylenaeum proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset : quodque defuncto Theophani, caelestes honores Graeca adulatio tribuerat.

XIX. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpejo dejicitur. ac ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniae malo vertisse, avariasque ejus, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit. inritatusque suppliciiis, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit immensa strages : omnis sexus, omnis aetas : inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati. neque propinquis, aut amicis adfistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius dabatur ; sed circumjecti custodes, & in maerorem cujusque intenti, corpora putrefacta adfectabantur, dum in Tiberim traherentur : ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat sortis humanae commercium vi metus : quantumque saevitia glisceret, miseratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Caesar discedenti Capreas avcomes, Claudiam M. Silani filiam conjugio accepit ; imma-

nem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exilio fratrum rupta voce, qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit; Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse. Non omiserim praesagium Tiberii, de Ser. Galba tum consule; quem accitum, & diversis sermonibus pertentatum, postremo Graecis verbis in hanc sententiam adlocutus; Et tu Galba quandoque degustabis imperium, seram ac brevem potentiam significans, scientia Chaldaeorum artis, cujus apiscendae, otium apud Rhodum, magistrum Thrasillum habuit, peritiam ejus hoc modo expertus:

XXI. Quotiens super negotio consultaret, edita domus parte, ac liberti unius conscientia utebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) praecipit eum cujus artem experiri Tiberius statuisset; & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incescerat, in subjectum mare praecipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Thrasillus iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commoverat, imperium ipsi, & futura sollerter patefaciens; interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset; quem tum annum, qualem diem haberet? Ille positus siderum, ac spatia dimensus, haerere primo, dein pavescere; & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus; postremo exclamat, ambiguum sibi ac prope ultimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, praescium periculorum, & incolumem fore gratatur; quaeque dixerat, oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi haec ac talia audienti, in incerto iudicium est, fatone res mortalium & necessitate immutabili, an forte volvantur, quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum aemulantur, diversos repperies; ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines

mines diis curae. ideo creberrima & tristia in bonos, laeta apud deteriores esse. Contra alii, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verum apud principia, & nexus naturalium caussarum: ac tamen electionem vitae nobis relinquunt; quam ubi elegeris, certum imminantium ordinem. neque mala vel bona, quae vulgus putet: multos qui conflictari adversis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi gravem fortunam constanter tolerant, hi prospera inconsulte utantur. Ceterum plurimis mortalium non eximitur, quin primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quaedam secus quam dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cujus clara documenta, & antiqua aetas & nostra tulerit. Quippe à filio ejusdem Thrasulli praedictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

XXIII. Iisdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium; sponte, vel necessitate, incertum habebatur. Consultusque Caesar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, ultroque incusare casus, qui reum abstulissent antequam coram convinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodia juvenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore ut nurui ac nepoti conciliaretur Caesar; saevitiam, quam poenitentiam maluit.

XXIV. Quin & inuestus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum reipublicae animum objecit: recitarique factorum dictorumque ejus descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent; &

potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quod Actii centurionis, & Didymi liberti epistolae, servorum nomina praeferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. etiam sua verba centurio saevitiae plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, quis primo alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio; mox ubi ex spes vitae fuit, meditatae, compositasque diras imprecabatur: ut quemadmodum nurum, filiumque fratris, & nepotes, domumque omnem cadibus complevisset; ita poenas nomini generique majorum, & posteris exsolveret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiae venisse, ut tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam interfecto Sejano spe sustentatam proximis reor; & postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius foedissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, ejusque morte ad taedium vitae compulsam. Sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio ante Sejanus poenas luisset, memoriaeque id prodendum addidit Caesar: Jactavitque quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret. Actae ob id grates, decretumque ut quintodecimo Cal. Novembris, utriusque necis die, per omnis annos, donum Jovi sacraretur.

XXVI. Haud multo post Coccejus Nerva continuus principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore inlaeso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum; adsidere, causas requirere, addere preces, fateri pos-
stremo

stremo grave conscientiae, grave famae suae, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. averfatus sermonem Nerva abstinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propius mala reipublicae viferet, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinae perniciēs, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni; & palam laeta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae, nec minus inimicitiis Agrippinae defensa erat. ut odium, & gratia desiere; jus valuit. petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis quam immerita supplicia perfolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate, pars maeroris fuit, quod Julia Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cujus avum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant. Extremo anni mors AElīi Lamiae funere censorio celebrata, qui administrandae Syriae imagine tandem exsolutus, urbi praefuerat. genus illi decorum; vivida senectus; & non permessa provincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriae propraetore defuncto, recitantur Caesaris litterae, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur: oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum attineri. Obiit eodem anno & Manius Lepidus, de cujus moderatione, atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi. neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe AEmilium genus secundum bonorum civium, & qui eadem familia corruptis moribus, inlustrum tamen fortuna egeret.

XXVIII. Paulo Fabio L. Vitellio Coss. post longum seculorum ambitum, avis Phoenix in Aegyptum venit; prae-buitque materiem doctissimis indigenarum, & Graecorum, multa super eo miraculo differendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sa-

crum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris avibus diversum, consentiunt qui formam ejus definire. De numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseverent, mille quadringentos sexaginta unum interjici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. unde nonnulli falsum hunc phoenicem, neque Arabum è terris credidere, nihilque usurpavisse ex his quae vetus memoria firmavit. confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua setum oriri; & primam adulto curam sepeliendi patris, neque id temere, sed sublato murrhae pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus inque Solis aram perferre, atque adolere. Haec incerta & fabulosis aucta. Ceterum aspici aliquando in Aegypto eam volucrem, non ambigitur.

XXIX. At Romae caede continua Pomponius Labeo, quem praefuisse Moesiae rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit; aemulataque est conjunx Paxea. nam promptas ejusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Caesar missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdiceret domo, eumque finem gratiae ponere: id se repetivisse in Labeone. atque illum, quia male administratae provinciae, aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse; frustra conterrita uxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursus postulatur, insignis nobilitate & orandis causis, vita probro-

sus,

fus. nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratque argumentum tragoediae à Scauro scriptae, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liviae, magorum sacra objectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus AEmiliis, damnationem anteit; hortante Sexitia uxore, quae incitamentum mortis, & particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, poenis adficiabantur: ut Servilius Corneliusque perditio Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendae delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aqua demoti sunt. & Abudius Ruso sanctus aedilitate, dum Lentulo Gaetulico, sub quo legioni praefuerat, periculum faceffit, quod is Sejani filium generum destinasset, ultro damnatur, atque urbe exigitur. Gaetulicus ea tempestate superioris Germaniae legiones curabat, mirumque amorem adsecutus erat, effusae clementiae, modicus severitate, & proximo quoque exercitui per L. Apronium focerum non ingratus. unde fama constans, ausum mittere ad Caesarem litteras, Adfinitatem sibi cum Sejano haud sponte, sed consilio Tiberii coeptam: perinde se quam Tiberium falli potuisse. neque errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio habendum, sibi fidem integram, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quam indicium mortis accepturum. firmarent velut foedus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret. Haec mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod unus omnium Sejani adfinium incolumis, multaque gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam aetatem, magisque fama quam vi, stare res suas.

XXXI. C. Cestio M. Servilio Coss. nobiles Parthi in urbem venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, aequabilis in suos, mox superbiam in nos, faevitiam in populares sumpfit; fretus bellis, quae secunda adver-

sum

sum circumjectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberii ut inermem despiciens; avidusque Armeniae, cui defuncto rege Artaxia, Arsacem liberorum suorum veterrimum imposuit, addita contumelia, & missis qui gazam à Vonone reliquam in Syria Ciliciaque reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonum terminos, seque invasurum possessa Cyro, & post Alexandro, per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, & proximus huic Abdus, ademptae virilitatis. non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii adscitis & aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summae rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poscebant: Nomine tantum & auctore opus, ut sponte Caesaris, ut genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur.

XXXII. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis, Artabanus tardari metu, modo cupidine vindictae inardescere. & barbaris cunctatio, servilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum specie amicitiae vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum omissio cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus impar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten sanguinis ejusdem, aemulum Artabano, recipendaeque Armeniae Iberum Mithridatem deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat: & cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium praefecit. eo de homine haud sum ignarus, sinistram in urbe famam, pleraque foeda memorari: ceterum regendis provinciis prisca virtute egit. Unde regressus, & formidine C. Caesaris,

faris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur : cesseruntque prima postremis, & bona juventae senectus flagitiosa obliteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanem perpulit, dolo & vi conatus suos juvare : repertique corruptores, ministros Arfacis multo auro ad scelus cogunt : simul Iberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & urbe Artaxata potiuntur. Quae postquam Artabano cognita, filium Orodem ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adjungere Albanos, accipere Sarmatas ; quorum Sceptuchi utrimque donis acceptis, more gentico diversa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. at qui Parthis adventabant, facile arcebantur : cum alios incessus, hostis clausisset ; unum reliquum, mare inter & extremos Albanorum montes, aestas impediret : quia flatibus Etesiarum implentur vada ; hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, breviora litorum nudantur.

XXXIV. Interim Orodem sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula ; ac saepe, modum obfidii, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumfisterent regem, poscerent proelium. atque illis sola in equite vis : Pharasmanes & pedite valebat. Nam Iberi Albanique saltuosos locos incolentes, duritiae patientiaeque magis insuevere. Feruntque se Thessalis ortos ; qua tempestate Iason post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox regiam AEëtae, vacuosque Colchos repetivit. Multaque de nomine ejus, & oraculum Phrixi celebrant. nec quisquam ariete sacrificaverit, credito vexisse Phrixum : sive id animal ; seu navis insigne fuit. Ceterum directa utrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arfacidarum ; contraque ignobilem Iberum mercenario milite, disserebat : Pharasmanes,

nes, integros semet à Parthico dominatu ; quanto majora peterent, plus decoris victores ; aut si terga darent, flagitii atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina ; hinc viros, inde praedam ostendere,

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis : se quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & cominus praeveniendum. Varias hinc bellantium species ; cum Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quaereret : Sarmatae omisso arcu, quo brevius valent, contis gladiisque ruerent. modo equestri proelii more, frontis & tergi vices ; aliquando, ut conferta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque & Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & à propioribus vulneribus pedites afflictabant. Inter quae Pharasmanes Orodesque dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt : instantius Pharasmanes ; nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, praelatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falso credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit. peritia locorum, ab Iberis melius pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versaeque Artabani res ; illicito Vitellio, desererent regem saevum in pace, & adversis proeliorum exitiosum. Igitur Senaces, quem antea infensum memoravi, patrem Abdagesen, aliosque occultos consulit, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit : adfluentibus paulatim, qui metu magis quam benevolentia subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quam si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque bo-

ni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis, in longinqua & contermina Scythiae fugam muturavit, spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat: atque interim posse Parthos absentium aequos, praesentibus mobiles, ad poenitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridatem parata capeffere, robur legionum sociorumque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiavere acolae, Euphratem, nulla imbrium vi, sponte & immensum attolli; simul albentibus spumis in modum diadematis finuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum quae terra caelove portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina, raperetque. Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Orontopades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus. mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore, praefectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui, Mesopotamiae nomen acceperunt. Neque multo post, Sinnaes auget copias: & columnen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque; hunc, Phrahatis avi & altoris Caesaris, quae utrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reverentiam in nos, decus quisque suum & fidem retinerent. exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quae duabus aestatibus gesta conjunxi, quo requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post caedem Sejani, quae ceteros mollire solent,

solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro gravissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haud perpeffus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac praecipuos libertorum Caesaris composuit; ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, velut exilium objectando. Quae ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis alienae ostentans, & contemptor suae infamiae; an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatique, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho majestatis postulatus, vim vitae suae attulit. Tatiisque Grati-
anus praetura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextii Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit; Pacionianus in carcere, ob carmina illic in principem factitata, strangulatus est. Haec Tiberius non mari, ut olim divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem juxta; eodem ut die vel noctis interjectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppaeus Sabinus concessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphabile decus adeptus: maximisque provinciis per quatuor & viginti annos impositus; nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

XL. Q. Plautius Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, * neque quod L. Arusejus morte adfecti forent, adfuetudine malorum ut atrox advertebatur, sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis licitorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam exanimis laqueo vexatae. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio

gio supplicia civium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blaefii voluntario exitu cecidere : Galba, tristibus Caesaris literis provinciam sortiri prohibitus ; Blaefis sacerdotia integra eorum domo destinata, convulsa, distulerat : tunc ut vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexere, & executi sunt. Et AEmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum infecuta, quamquam instabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus ; post à delatoribus corripitur, ob servum adulterum : nec dubitabatur de flagitio. ergo omissa defensione, finem vitae sibi posuit.

XLII. Per idem tempus Clitarum natio Cappadoci Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit ; locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur ; donec M. Trebellius legatus à Vitellio praefide Syriae cum quatuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis missus, duos collis, quos barbari infederant (minori Cadra, alteri Davara nomen est) operibus circumdedit : & erumpere ausos, ferro ; ceteros, siti ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceterasque urbes, quae Macedonibus sitae, Graeca vocabula usurpant, Halumque & Artemitam Parthica oppida recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob saevitiam execrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientia delecti, ut senatus : sua populo vis : & quoties concordēs agunt, spernitur Parthus ; ubi dissensere, dum sibi quisque contra aemulos subsidium vocant, accitus in partem, adversum omnes valet. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium juxta libertatem ; paucorum dominatio regiae libidini propior est.

R

Tum

Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, & quos recens aetas largius invenit : simul probra in Artabanum fundebant, materna origine Arsacidem, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. Mox consultans quonam die solennia regni capefferet ? litteras Phrahatibus & Hieronis, qui validissimas praefecturas obtinebant, accipit, brevem moram precantium. Placitumque opperiri viros praepollentis : atque interim Ctesiphon sedes imperii petita. sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram & adprobantibus, Surena patrio more Tiridaten insigni regio evinxit.

XLIII. Ac si statim interiora, ceterasque nationes petivisset ; oppressa cunctantium dubitatio, & omnes in unum cedebant : adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahaes, & Hiero, & si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula, & novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hyrcanis repertus est, inlucie oblitus, & alimenta arcu expediens. ac primo tamquam dolus pareretur, territus, ubi data fides reddendae dominationi venisse, adlevatur animum, & quae repentina mutatio ? exquirat. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat ; neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo.

XLIV. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec ultra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret, pergat properus, & praeveniens inimicorum astus, amicorum poenitentiam : neque exuerat paedorem, ut vulgum miseratione adverteret. non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multa manu, propinqua Seleucia adventabat ; cum Tiridates simul fama atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus proeli-
um

um & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse differunt, proditores nuper hostesque ejus, quem rursus foveant. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, ut amne obiecto, Armeniis interim Elymaeisque & ceteris à tergo excitis; aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignavus ad pericula erat. sed fugae specie discessum; ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus, pudore proditoris omnes exsolvit.

XLV. Idem annus gravi igne urbem adficit, deusta parte Circi, quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum Caesar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis. Millies sestertium ea munificentia conlocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus. Ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompejani theatri: eaque perfecta contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. sed aestimando cujusque detrimento quatuor progeneri Caesaris: Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cujusque quaesiti decretique in principem honores. quos omiserit receperitve, in incerto fuit, ob propinquum vitae finem. Neque enim multo post supremi Tiberio consules, Cn. Acerronius C. Pontius, magistratum occeperere, nimia jam potentia Macronis, qui gratiam C. Caesaris numquam sibi neglectam, acius in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiae, quam nuptam ei rettuli, uxorem suam Enniam immittendo, amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem dum dominationis apisceretur. Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa, in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc principi, eoque dubitavit de tradenda republica, primum inter nepotes, quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur juventae, vulgi studia, eaque apud avum odii causa. Etiam de Claudio agitante, quod is composita aetate bonarum artium cupiens erat, imminuta mens ejus obstitit. Sin extra domum successor quaereretur, ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibria & contumelias verterent, metuebat. quippe illi non perinde curae gratia praesentium, quam in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato permisit; jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum. Namque Macroni non abdita ambage, Occidentem ab eo deserui, Orientem spectari exprobravit. Et C. Caesari forte orto sermone L. Sullam inridenti; omnia Sullae vitia, & nullam ejusdem virtutem habiturum praedixit. simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu; Occides hunc tu, inquit, & te alius. Sed gravescente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia, alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romae futuris etiam post Tiberium caedibus semina jaciebantur. Laelius Balbus Acutiam P. Vitellii quondam uxorem majestatis postulaverat; qua damnata, cum praemium accusatori decerneretur, Junius Otho tribunus plebei intercessit. unde illis odia, Mox Othoni exilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo conjurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. connectebantur ut conscii & adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marfus, L. Arruntius. de claritudine Domitii supra memoravi. Marfus quoque vetustis honoribus, & illustribus studiis erat. Sed testium interrogationi, tormentis fervorum Macronem praesedissee, commentarii ad senatum
missi

missi ferebant ; nullaeque in eos imperatoris litterae suspicionem dabant, invalido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius defensionem meditans ; Marfus tamquam inediam destinavisset, produxere vitam : Arruntius cunctationem & moras suadentibus amicis, Non eadem omnibus decora respondit. sibi satis aetatis. neque aliud poenitendum, quam quod inter ludibria & pericula anxiam senectam toleravisset, diu Sejano, nunc Macronii, semper alicui potentium invisus ; non culpa, sed ut flagitiorum impatiens. Sane paucos & supremos principis dies posse vitari ; quemadmodum evasurum imminentis juventam ? An cum Tiberius post tantam rerum experientiam, vi dominationis convulsus & mutatus sit ; C. Caesarem vix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capeffiturum Macrone duce ? qui ut deterior ad opprimendum Sejanum delectus, plura per scelera rempublicam conflictavisset. prospicere jam se acrius servitium, eoque fugere simul acta & instantia. Haec vatis in modum dictitans, venas resolvit. Documento sequentia erunt, bene Arruntium morte usum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, jussu senatus in carcerem fertur. Stuprorum ejus ministri, Grafidius Sacerdos praetorius ut in insulam deportaretur ; Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium ; & eadem poenae in Laelium Balbum decernuntur. id quidem à laetantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum infantes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familia, repentinum, & informem exitum delegit, jacto in praeceps corpore. causa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum advolveretur, luctumque communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum, aliaque in eundem dolorem maesta & miseranda diu fer-

ret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventae exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate, quamvis manifestam defectionem tenebat. mutatisque saepius locis, tandem apud promontorium Miseni confedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus, illic eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. Is velut propria ad negotia digrediens, & per speciem officii manum complexus, pulsus venarum attigit. neque sefellit, nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas jubet, discumbitque ultra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec ultra biduum duraturum Macroni firmavit. inde cuncta conloquiis inter praesentes, nuntiis apud legatos & exercitus festinabantur. Septimo decimo Kal. Aprilis interclusa anima, creditus est mortalitatem explevisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Caesar egrediebatur. cum repente adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandae defectioni cibum adferrent. pavor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque maestum aut nescium fingere. Caesar in silentium fixus, à summa spe, novissima expectabat: Macro intrepidus, opprimi senem injectu multae vestis, jubet, discedique ab limine. Sic Tiberius finivit, octavo & septuagefimo aetatis anno.

LI. Pater ei Nero, & utrimque origo gentis Claudiae, quamquam mater in Liviam, & mox Juliam familiam, adoptionibus transferit. Casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Cajus Luciusque Caesares, vigere. Etiam frater ejus Drusus prosperiore civium amore erat. Sed
maxime

maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Julia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque quoad privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit, timuitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER UNDECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Valerius Asiaticus fraude Messalinae & Vitellii evertitur. Advocatis praemii modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatae. Ludi saeculares Romae editi. Litterae tres novae à Claudio repertae : & ea occasione de primis litteris. Italus Cberuscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniae praeficitur, & ipsam, militemque servare regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur : deque ipso viro. De Quaestorum munere & numero. Galliae proceres jus plenum civitatis Romanae adipiscuntur, Patricii augentur, lustrum conditur. Messalina impudicissima feminarum, amore vecors, C. Silio palam nubit. res ad Claudium deferuntur : qui in uxorem & administratos libidinum, impulsu libertorum, animadvertit. Haec gesta annis fere duobus.

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA.

A. VITELLIO. L. VIPSANIO. COSS.

NAM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam adulterum ejus credidit : pariterque hortis inhians, quos ille à Lucullo coeptos insigni magnificentia extollabat, Suillum accusandis utrisque immittit. Adjungitur Sossius Britannici educator, qui per speciem benevolentiae moneret Claudium, caveri vim, atque opes principibus infensas : praecipuum auctorem Asiaticum interficiendi Caesaris, non extimuisse in concione populi Romani fateri, gloriamque facinorosi

tinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama ; parare iter ad Germanicos exercitus ; quando genitus Viennae, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum praetorii praefectum misit : à quo reperitus est apud Baias, vinculisque inditis in urbem raptus.

II. Neque data senatus copia, intra cubiculum auditur, Messallina coram, & Suilio corruptionem militum, quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppaeae, ac postremum molliam corporis objectante. ad quod victo silentio prorupit reus, & Interroga, inquit, Suili, filios tuos : virum me esse fatebuntur : ingressusque defensionem, commoto majorem in modum Claudio, Messallinae quoque lacrymas excivit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret. ipsa ad perniciem Poppaeae festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent ; adeo ignaro Caesare, ut paucos post dies epulantem apud se maritum ejus Scipionem percunctaretur, cur sine uxore discubisset ? atque ille functam fato responderet.

III. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata vetustate amicitiae, utque Antoniam principis matrem pariter observavissent, dein percursis Asiatici in rempublicam officiis, recentique adversus Britanniam militia, quaeque alia conciliandae misericordiae videbantur ; liberum ei mortis arbitrium permittit : & secuta sunt Claudii verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inedia & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait : & usurpatis quibus insueverat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se honestius calliditate Tiberii, vel impetu C. Caesaris periturum dixisset, quam quod fraude muliebri & impudico Vitellii ore caderet, venas exsolvit : viso tamen ante rogo, jussuque transferri partem in aliam

am, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. tantum illi securitatis novissime fuit.

IV. Vocantur post haec patres, pergitque Suilius addere reos equites Romanos inlustres, quibus Petra cognomentum, at causa necis ex eo, quod domum suam Mnestris & Poppaeae congressibus praebuissent. Verum nocturnae quietis species alteri objecta, tamquam vidisset Claudium spicea corona evinctum, spicis retro converfis: eaque imagine gravitatem annonae dixisset. Quidam pampineam coronam albetibus foliis visam, atque ita interpretatum tradidere, vergente autumno mortem principis ostendi. Illud haud ambigitur, qualicumque infomnio, ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertium quindecies, & insignia praeturae Crispino decreta. Adjecit Vitellius sestertium decies Sosibio; quod Britannicum praeceptis, Claudium consiliis juvaret. Rogatus sententiam & Scipio: cum idem, inquit, de admissis Poppaeae sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes, eleganti temperamento inter conjugalem amorem, & senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde & saevus accusandis reis Suilius, multaque audaciae ejus aemuli. nam cuncta legum & magistratum munia in se trahens Princeps, materiam praedandi patefecerat. nec quidquam publicae mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia: adeo ut Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, & cognita praevaricatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cujus de potentia & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemque Cinciam flagitant. qua cavetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat.

VI. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros, praemia eloquentiae cogitavissent pulcherrima, alioquin & bonarum artium

nam principem sordidis ministeriis foedari ; ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quaestuum spectetur. quod si in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore : nunc inimicitias, accusationes, odia, & injurias foveri, ut quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat. meminissent C. Asinii & Messallae, ac recentiorum Arruntii & AEsernini. ad summa provectos in corrupta vita & facundia. Talia dicente consule designato, contentientibus aliis parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur ; cum Suilius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed poenam statui videbant, circumstant Caesarem, ante acta deprecantes.

VII. Et postquam annuit tacens, incipiunt ; Quem illum tanta superbia esse, ut aeternitatem famae spe praesumat ? usui & rebus subsidium praeparari, ne quis inopia advocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere : omitti curas familiaris, ut quis se alienis negotiis intendat. multos militia, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil à quoquam expeti, nisi cujus fructus ante provideat. Facile Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum praemiis refertos, aut ditium familiarum heredes AEserninos & Arruntios magnum animum induisse : prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, quieti re publica nulla nisi pacis emolumenta petere. Cogitaret plebem, quae toga enitesceret. sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura. Ut minus decora haec, ita haud frustra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, & ad praesentiam Caesaris vectum memoravi, moriente Claudio in regnum remeavit, filius Pharasmanis opibus. Is rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat discordare Parthos : summaque imperii ambigua, minora sine cura haberi.

haberi. Nam inter Gotarzis pleraque saeva (qui necem fratri Artabano, conjugique ac filio ejus praeparaverat, unde metus ejus in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque & exterritum Gotarzem poturbat: neque cunctatur, quin proximas praefecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem ejus abnuentibus. In quos ut patris sui quoque defectores, ira magis quam ex usu praesenti accensus, implicatur obsidione urbis validae, & munimentis objecti amnis muroque & com meatibus firmatae. Interim Gotarzes Daxarum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat; coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exercitu campos perfultante. Nec enim resistere Armenii, fuso qui proelium ausus erat Demonacte praefecto. Paululum cunctationis attulit rex minoris Armeniae Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein litteris Caesaris coërcitus. & cuncta in Mithridatem fluxere, atrociorum quam novo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pugnam pararent, fœdus repente faciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primo cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deum pepigere, fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere. Potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid aemulationis existeret, penitus in Hyrcaniam abiit. regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem anno, non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas praefecturas invasit. & recipere* Armeniam, ni a Vibio Marso Syriae legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes poenitentia concessi regni, & revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit

contrahit copias. & huic contra itum ad amnem Erinden : in cuius transgressu multum certato, pervicit Bardanes, prosperisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Ginden, quod Dahas Ariosque determinat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur ; ingens gloria, atque eo ferocior, & subiectis intolerantior. qui dolo ante composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quaesivisset. Nece Bardanis turbatae Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur : multi ad Gotarzen inclinabant ; quidam ad Meherdaten prolem Phrahatis obsidio nobis datum. dein praevaluit Gotarzes. potitusque regiam, per saevitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdaten patrium ad fastigium orabant.

XI. Iisdem consulibus ludi saeculares octingetesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque principis rationes praetermitto, satis narratas libris, quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos saeculares ; iisque intentius affui sacerdotio Quindecimvirali praeditus, ac tum praetor. quod non iactantia refero, sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Trojae inirent ; interque eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco praesagii acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiae ejus dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis adsimulata. nam ipse

se haudquaquam sui detractor, unam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est.

XII. Verum inclinatio populi supererat ex memoria Germanici, cujus illa reliqua suboles virilis : & matri Agrippinae miseratio augebatur, ob saevitiam Messallinae. quae semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, novo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium juventutis Romanae pulcherrimum ita exarserat, ut Juniam Silanam nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat : sed certo si abnueret exitio, & nonnulla fallendi spe, simul magnis praemiis, opperiri futura, & praesentibus frui pro solatio habebat. illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum ; egressibus adhaerescere ; largiri opes, honores ; postremo velut translata jam fortuna, servi, liberti, paratus principis apud adulterum visabantur.

XIII. At Claudius matrimonii sui ignarus, & munia censoria usurpans, theatralem populi lasciviam severis edictis increpavit, quod in P. Pomponium Consularem (is carmina scenae dabat) inque feminas inlustres probra jecerat. Et lege lata, saevitiam creditorum coercuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum foenori darent : fontesque aquarum sub Imbruinis collibus deductos, urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit, vulgavitque ; comperto quoque Graecam litteraturam non simul coeptam, absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis effingebant ; & antiquissima monimenta memoriae humanae impressa saxi cernuntur, & litterarum semet inventores perhibent ; inde Phoenicas, quia mari praepollebant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tamquam reppererint quae acceperant. Quippe fama est, Cadmum classe Phoenicum vectum, rudibus adhuc Graecorum populis artis ejus auctorem fuisse. Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, & temporibus

temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant, sedecim litterarum formas; mox alios, ac praecipuum Simonidem ceteras repperisse. At in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. & forma litteris Latinis, quae veterrimis Graecorum. Sed nobis quoque paucae primum fuere: deinde additae sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quae usui, imperitante eo, post obliteratae, aspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

XV. Rettulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, ne vetustissima Italiae disciplina per desidiam exolesceret: saepe adversis reipublicae temporibus accitos, quorum monitu redintegratas caerimonias, & in posterum rectius habitas. primoresque Etruriae sponte aut patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiam, & in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publica circa bonas artes socordia, & quia externae superstitiones valescant. & laeta quidem in praesens omnia; sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti, per prospera obliterarentur. Factum ex eo senatusconsultum; viderent pontifices, quae retinenda firmandaque haruspicum.

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus; & uno reliquo stirpis regiae, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flavio fratre Arminii, mater ex Catumero principe Cattorum erat: ipse forma decorus, & armis equisque in patrium nostrumque morem exercitus. Igitur Caesar auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeßere. Illum primum Romae ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad imperium. Ac primo laetus Germanis adventus, atque eo magis quod nullis discordiis imbutus pari in omnes studio ageret; celebrari, coli, modo comitatem & temperantiam nulli invisam, saepius vinolentiam ac libidines grata barbaris usurpans. Jamque apud proximos,

S 2

jama

jam longius clarescere, cum potentiam ejus suspectantes qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, adimi veterem Germaniae libertatem, & Romanas opes insurgere. adeo neminem iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos attollatur? Frustra Arminium praescribi: cujus si filius hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis. at si paterna Italo mens esset, non alium infensus arma contra patriam ac Deos penates, quam parentes ejus exerceuisse.

XVII. His atque talibus magnas copias coëgere. Nec pauciores Italum sequebantur. non enim inrupisse ad invitos, sed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Catumero praeberet. nec patrem illi rubori esse, quod fidem adversus Romanos, volentibus Germanis sumptam, numquam omisisset. falso libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. Adstrepebat huic alacre vulgus; & magno inter barbaros proelio victor rex; dehinc secunda fortuna ad superbiam prolapsus, pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus reffectus, per laeta, per adversa res Cheruscas afflictabat.

XVIII. Per idem tempus Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquini alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incurfavere, duce Gannasco. qui natione Caninefas, auxiliare aes diu meritis, post transfuga, levibus navigiis praedabundus, Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura & mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quaeque habiles, per aestuaria & fossas adegit: lintribusque hostium depreffis, & exturbato Gannasco, ubi praesentia satis compo-

ta

ta sunt, legiones operum & laboris ignavas, populationibus laetantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes, vigiliae, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia vallum non accinctus; atque alium quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quae nimia, & incertum an falso iacta vel aucta, originem tamen è severitate ducis traxere. intentumque & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum affecit. nos virtutem auximus: Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronii coeptam insensa, aut male fida, datis obsidibus confedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, leges imposuit. ac ne iussa exuerent praesidium immunivit; missis qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannacum dolo aggredierentur. nec irritae aut degeneres insidiae fuere adversus transfugam & violatorem fidei. Sed caede ejus motae Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis praebat; ut laeta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama. cur hostem conciret? adversa in rempublicam casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo principi praegravem. Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut referri praesidia cis Rhenum juberet.

XX. Jam castra in hostili solo molienti Corbuloni, haec litterae redduntur. Ille re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quam beatos quondam duces Romanos! signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam praeduxit, qua incerta Oceani viderentur, insignia tamen triumphi indulsit Caesar, quamvis bellum.

bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quaerendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, excodere rivos, quaeque in aperto gravia, humum infra moliri. quibus subactus miles, & quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, ut quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret.

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompserim; & vera exsequi pudet. Postquam adolevit, sectator quaestoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox; Tu es Rufe, qui in hanc provinciam proconsule venies. Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quaesturam: & mox nobiles inter candidatos praeturam principis suffragio assequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, Curtius Rufus videtur mihi ex se natus. Longa post haec senecta, & adversus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale praefagium implevit.

XXII. Interea Romae, nullis palam neque cognitis mox causis, Cn. Novius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in coetu salutantium principem. nam postquam tormentis dilaniabatur, de se Novius..... confcios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecunia eorum qui quaesturam adipiscerentur. Apud majores virtutis id praemium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima juvenia consulatum ac dictaturas inirent,

inirent. Sed quaestores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt : quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primum Valerius Potitus, & AEmilius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscen-
tibus negotiis, duo additi qui Romae curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria jam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Sullae viginti creati supple-
ndo senatui, cui judicia tradiderat. & quamquam equites ju-
dicia recuperavissent ; quaestura tamen ex dignitate candida-
torum, aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, do-
nec sententia Dolabellae velut venundaretur.

XXIII. A. Vitellio L. Vipsanio consulibus, cum de sup-
plendo senatu agitaretur, primoresque Galliae, quae Comata
appellatur, foedera & civitatem Romanam pridem assecuti,
jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent ; multus ea
super re variusque rumor, & studiis diversis apud principem
certabatur, asseverantium ; non adeo aegram Italiam, ut se-
natum suppeditare urbi suae nequiret. sufficisse olim indige-
nas consanguineis populis, nec poenitere veteris reipublicae.
Quin adhuc memorari exempla, quae priscis moribus ad vir-
tutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum
quod Veneti & Insubres curiam intruperint, nisi coetus alieni-
genarum velut captivitas inferatur ? quem ultra honorem re-
sidui nobilium : aut si quis pauper è Latio senator foret ? op-
pleturos omnia divites illos, quorum avi proavique hostilium
nationum duces exercitus nostros ferro vique ceciderint ; di-
vum Julium apud Alesiam obsederint. Recentia haec. quid
si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana
manibus eorundem prostratis. fruerentur sane vocabulo civi-
tatis : insignia patrum, decora magistratuum, ne vulgarent.

XXIV. His atque talibus haud permotus princeps, & sta-
tim contra disseruit, & vocato senatu ita exorsus est : Majores
mei

mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in civitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis rempublicam capeßam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Julios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo; & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terrae, gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & adversus externa floruimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terrae legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. Non poenitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros è Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteriores eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedaemoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenae in nos regnaverunt. Libertinorum filiis magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci & AEqui, nunquam adversam nobis aciem struxere! Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium jugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviori spatio quam adversus Gallos confectum. continua inde ac fida pars. Jam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia Populi C. quae nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei magistratus post patricios; Latini post plebejos; ceterarum Italiae gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.

XXV. Orationem principis secuto patrum consulto, priores AEdui senatorum in urbe jus adepti sunt, datum id fore

deri antiquo, & quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum ascivit Caesar vetustissimum quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus majorum, & L. Brutus minorum gentium appellaverant, exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cassia, & princeps Augustus lege Saenia sublegere. Laetaque haec in R. P. munia, multo gaudio Censoris inibantur. Famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem & re-rens repertam, quam ex severitate prisca rationem adhibuit; monendo, secum quisque de se consultaret, peteretque jus ex-endi ordinis. facilem ejus rei veniam, & motus senatu, & excusatos simul propositurum: ut iudicium censorum ac pu-let sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob-za Vipfanius consul rettulit, patrem senatus appellandum esse Claudium. quippe promiscuum patris patriae cognomentum: nova in rempublicam merita, non usitatis vocabulis honoran-ia. Sed ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem. con-oliditque lustrum, quo censa sunt civium LXIX centena, & XLIV millia. Isque illi finis inscitiae erga domum suam fuit. haud multo post, flagitia uxoris noscere ac punire ada-ctus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI Jam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum abrumpi diffi-
mulationem etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminenti-
um periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. Quip-
pe non eo ventum, ut senectam principis opperirentur. in-
contibus innoxia consilia; flagitiis manifestis, subsidium ab
audacia petendum: adesse conscios paria metuentes. Se cae-
libem, orbem, nuptiis, & adoptando Britannico paratum.
mansuram eandem Messallinae potentiam, addita securitate,
si praevenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita irae pro-
perum. Segniter hae voces acceptae, non amore in maritum;
sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusque
inter

inter ancipitia probatum, veris mox pretiis aestimaret. nomen tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiae, cujus apud prodigos novissima voluptas est. Nec ultra expectato, quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficeretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus, fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnarum & nihil reticente, nedum consulem designatum, cum uxore principis, praedicta die, adhibitis qui obsignarent, velut sacrificiorum liberorum causa, convenisse: atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitu inter convivas, oscula, complexus, noctem denique actam licentia conjugali. Sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus principis inhorruerat; maximeque quos penes potentia, & si res verterent, formido, non jam secretis colloquiis, sed aperte fremere, Dum histrio cubiculum principis exultaverit, dedecus quidem illatum; sed excidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formae, vultus, ac propinquo consulatu, majorem ad spem accingit nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset. Subibat sine dubio metus reputantes, hebetem Claudium & uxori devinctum, multasque mortes jussu Messalinae patratas. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis praevaluissent, posse opprimi damnatam antequam rem. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausae aures etiam consentienti forent.

XXIX. Ac primo Callistus jam mihi circa necem Caesaris narratus, & Appianae caedis molitor Narcissus, flagrantissimaeque eo in tempore gratia Pallas agitavere; num Messalinam secretis minis depellerent amore Sili, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur desistunt, Pallas per ignaviam; Callistus prioris quoque regis ac peritus, & potentiam cautis quam acrioribus consiliis tuti-

as haberi. Perstitit Narcissus, & solum id immutans, ne quo sermone praesciam criminis & accusatoris faceret. ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Caesaris mora, duas pellices, quarum is corpori maxime infueverat, largitione ac promissis, & uxore dejecta plus potentiae ostentando, perpulit dejectionem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen) ubi datum secretum, Caesaris genibus provoluta, nupfisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quae idem opperiens adstabat, an comperisset? interrogat: atque illa annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in praeteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria obiectum ait, ne domum, servitia, & ceteros fortunae paratus responderet; frueretur imo iis, & redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales. an dissidium, inquit, tuum nosti? nam matrimonium Silii vidit populus, & senatus & miles: ac ni propere agis, tenet urbem maritus.

XXXI. Tum potissimum amicorum vocat, primumque rei instrumentariae praefectum Turranium, post Lusium Getam praetorianis impositum, percunctatur. Quis fatentibus, tum certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret praetorias cohortes, securitati antequam vindictae consulere. Satis constat eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, an ipse imperii potens? an Silius privatus esset? At Messallina non alias solutior luxu, adulto autumnio, simulacrum vindemiae per domum celebrat; urgeri praela, fluere lacus & feminae pellibus accinctae assultabant, ut sacrificantes vel insipientes Bacchae. ipsa crine fluxo, thyrsus quatiens, iuxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lascivia in praealtam arborem connisum, interrogantibus quid adspiceret? respondisse, tempestatem ab Ostia atrocem: sive ceperat ea species; seu forte lapsa vox in praesagium vertit.

XXXII. Non

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum ultioni afferent. Igitur Messallina Lucillianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones, inditaeque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res adversae consilium adimerent, ire obviam, & aspici à marito, quod saepe subsidium habuerat, haud segniter intendit, iussitque ut Britannicus & Octavia in complexum patriae pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam oravit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat: nulla cujusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas praevalabat.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus à Caesare. quippe Getae praetorii praefecto haud satis fidebat, ad honesta seu prava juxta levi. Ergo Narcissus, assumptis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Caesaris affirmat, quam si jus militum uno illo die in aliquem libertorum transferret; sequens offert suscepturum. At ne, dum in urbem vehitur, ad poenitentiam à L. Vitellio, P. Largo Caecina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit, sumitque.

XXXIV. Crebra post haec fama fuit, inter diversas principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii, & infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium, quam ô facinus! ô scelus! Instabat quidem Narcissus aperire ambages, & veri copiam facere: sed non ideo pervicit, quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet; exemploque ejus Largus Caecina uteretur. Et jam erat in aspectu Messallina, clamitabatque audiret Octaviae & Britannici matrem; cum obstreperet accusator, Silium & nuptias referens: simul codicillos libidinum in-

dice

dicēs tradidit, quibus visus Caesaris averteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi; nisi Narcissus amoveri eos jussisset: Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret, ne indefensa conjunx exitio daretur. Ergo auditurum principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit; Iret interim virgo, & sacra capesseret.

XXXV. Mirum inter haec silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem jubet. Ac primum in vestibulo effigiem patris Silii consulto senatus abolitam, demonstrat: tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse. incensumque & ad minas prorumpentem, castris infert, parata concione militum, apud quos, praemonente Narcisso, pauca verba fecit: nam & si justum dolorem, pudor impediēbat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & poenas flagitantium; admotusque Silii tribunali non defensionem, non moras tentavit, precatus ut mors acceleraretur. eadem constantia & inlustres equites Romanos cupidos maturae necis fecit. Titium Proculum custodem à Silio Messalinae datum, & indicium offerentem Vestium Valentem, & confessum, & Pompejum Urbicum, ac Saurellum Trogum ex consciis trahi ad supplicium jubet. Decimus quoque Calpurnianus vigilum praefectus, Sulpicius Rufus auctori procurator, Juncus Virgilianus senator, eadem poena affecti.

XXXVI. Solus Mnester cunctationem attulit, dilaniata veste clamitans, aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, qua se obnoxium jussis Messalinae dedisset. Aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Caesarem perorare liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consulere: sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre.

ferre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modesta juventa, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemque intra unam à Messallina proturbatus erat, paribus lasciviis ad cupidinem & fastidia. Suilio Caesonino, & Plautio Lacerano mors remittitur: huic ob patruī egregium meritum; Caesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo foedissimo coetu passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, & aliquando ira: tanta inter extrema superbia agebat. Ac ni caedem ejus Narcissus properavisset, verterat perniciēs in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, iri jubet, nuntiarique miserae (hoc enim verbo usum ferunt) dicendam ad causam postera die adesset. Quod ubi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox, & uxorii cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narcissus, denuntiatque centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi caedem: ita imperatorem jubere. custos & exactor ē libertis, Euodus datus. Isque raptim in hortos praegressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepida: quae florenti filiae haud concors, supremis ejus necessitatibus ad miserationem evicta erat; suadebatque ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quam morti decus quaerendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat. lacrimaeque & questus irriti ducebantur; cum impetu venientium pulsae fores, astititque tribunus per silentium, at libertus increpans multis ac servilibus probris.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introspecto ferrumque accepit, quod frustra jugulo ac pectori per trepidationem admovent, ictu tribuni transfigitur: corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto sua an aliena manu: nec ille quaesivit; poposcitque poculum, & solita convivio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odii, gaudii, irae, tristitiae, ullius denique huma-

ni affectus signa dedit, non cum laetantes accusatores aspiceret, non cum filios maerentes. Juvitque oblivionem ejus senatus, censendo nomen & effigies privatis ac publicis locis demovendas. decreta Narcisso quaestoria insignia, levissimum fastigii ejus, cum supra Pallantem & Callistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, flagitiis inultis.

C. CORN.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER DUODECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

*Claudius de matrimonio deliberat : & Agrippina aliis praefer-
tur, Germanici fratris ejus filia. Eae nuptiae decreto Sena-
tus firmatae. & legitimae habitae. L. Silanus mortem sibi
consciscit, Claudii gener. Annaeus Seneca ab exsilio redit.
Octavia Claudii filia Neroni desponsa. Parthi regem Roma
petunt Meherdatem : qui proelio congressus à Gotarxe vinci-
tur. Mithridates Ponti regnum recipere tendit irritum cona-
tu. victus Romam tandem perducitur. Lolliia inlustis se-
mina Agrippinae artibus damnata. Claudius pomerium ur-
bis profert : & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à
Claudio adoptatur. Colonia in Ubios deducta. Catti latro-
cinia agitantes vincuntur. Vannius Suevorum rex, pellitur
regno. P. Ostorii in Britannia res, & de Caracalla rege vi-
ctoria. Britannicus Agrippinae fraudibus Neroni postbabetur,
& fidelissimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia
aliquot, & Romae annonae caritas. Bellum inter Armenios
& Iberos : cui Parthi & Romani quoque miscuntur. Furius
Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quae
seruo succumberent. Motus aliquis in Judaea inter incolas
& Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emisit, & na-
vale spectaculum praebuit. Procuratorum in provinciis au-
thoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. By-
zantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem a-
gitur. Claudius denique veneno non obscure ab uxore tollitur.
Nero primordia imperii capit. Gesta haec annis sex.*

C. POMPEIO.

C. POMPEIO. Q. VERANNIO

C. ANTISTIO. M. SUILIO RUFO

TI. CLAUDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO

P. CORNELIO SULLA. L. SALVIO OTHONE

D. JUNIO SILANO. Q. HATERIO.

M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA.

COSS.

CAEDE Messallinae convulsa principis domus, orto apud liberos certamine, quis deligeret uxorem Claudio caelibis vitae intoleranti, & conjugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminae exarserant, suam quaeque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollii consularis filiam, & Juliam Agrippinam Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant. at Aelia Petina è familia Tuberorum, Narcisso fovebatur. Iple modo huc, modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adjicere rationes jubet.

II. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penetibus ejus novum differebat, si sueta conjunx rediret, haud quaquam novercalibus odiis usura in Britannicum & Octaviam, proxima suis pig-nora. Callistus improbatam longo discidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam: longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuum aemulatione, & privignis parentis loco futuram. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret, dignum prorsus imperatoria fortuna, stirpem nobilem & familiae Claudiaë, quae posteros conjungeret; ne femina experta fecunditatis, integra juvenia, caritudinem Caesarum aliam in domum ferret.

T 3

III. Praevaluere

III. Praevaluere haec adjuta Agrippinae illecebris, quae ad eum per speciem necessitudinis crebro ventitando pellicit patruum, ut praelata ceteris, & nondum uxor, potentia uxoria jam uteretur. Nam ubi sui matrimonii certa fuit, struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn. AEnobarbo genuerat, & Octaviae Caesaris filiae moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octaviam Caesar; juvenemque & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorii muneris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa.

IV. Igitur Vitellius nomine Censoris serviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrippinae pararet, consiliis ejus implicari, ferere crimina in Silanum, cui sane decora & procax soror Junia Calvina haud multum ante Vitellii nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & praebebat Caesar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiae promptior. At Silanus insidiarum nescius, ac forte eo anno praetor, repente per edictum Vitellii ordine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito. simul affinitatem Claudius diremit; adactusque Silanus ejurare magistratum, & reliquus praeturae dies in Eprium Marcellum collatus est.

V. C. Pompejo Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium, jam fama, jam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductae in domum patruī fratris filiae. Quin & incestum ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec ante omīssa cunctatio, quam Vitellius suis artibus id perpetrandum fumpsit. Percunctatusque Caesarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? ubi ille unum se civium, & consensui imparem respondit, operiri intra palatium jubet. ipse curiam ingreditur, summam-

que

que reipublicae agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque ; Gravissimos principis labores, quis orbem terrae capeſſat, egere adminiculis, ut domestica cura vacuus, in commune consulat. quod porro honestius censoriae mentis levamen, quam assumere conjugem prosperis dubiisque sociam. cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui prima ab juvena legibus obtemperavisset.

VI. Postquam haec favorabili oratione praemisit, multaque patrum assentatio sequebatur ; capto rursus initio, Quando maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret : datum ab ea fecunditatis experimentum : & congruere artes honestas. Id vero egregium, quod provisum deum vidua jungeretur principi, sua tantum matrimonia experto. audivisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi conjuges ad libita Caesarum : procul id à praesenti modestia. statueretur imo documentum, quo uxorem imperator acciperet. At enim nova nobis in fratrum filias conjugia. sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita. & sobrinarum diu ignorata, tempore addito percubuisse. morem accommodari prout conducatur, & fore hoc quoque in his quae mox usurpentur.

VII. Haud defuere qui certatim, si cunctaretur Caesar, vi acturos testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius ultra exspectato, obvium apud forum praebet se gratantibus ; senatumque ingressus decretum postulat, quo iustitiae inter patruos fratrumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus est, nisi unus talis matrimonii cupitor. Talledius Severus eques Romanus, quem plerique Agrippinae gratiae impulsus ferebant. Versa ex eo civitas, & cuncta feminae obediebant, non per lasciviam, ut Mediallina, rebus Romanis illudenti. adductum, & quasi vile

rile servitium : palam severitas, ac saepius superbia : nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret. cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit : sive eo usque spem vitae produxerat ; seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina soror ejus Italia pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianae per pontifices danda : inidentibus cunctis, quod poenae procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii, & infensus Claudio dolore injuriae credebatur.

IX. Placitum dehinc non ultra cunctari, sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, despondere Octaviam Domitio. quod aetati utriusque non absurdum, & majora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet ; despondeturque Octavia, ac super priorem necessitudinem, sponsus jam & gener Domitius aequari Britannico, studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messallinam ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt : Non se foederis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarum venire ; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accedere adversus dominationem Gotarizis, nobilitati plebique juxta intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam longius sitos, caedibus exhaustos : adjici conjuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infausus, ignaviam saevitia tegat. Veterem sibi ac publice coop-

tam

nam nobiscum amicitiam ; & subveniendum sociis virium æmulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo regum obsides liberos dari, ut si domestici imperii taedeat, sit regressus ad principem patresque, quorum moribus assuefactus rex melior scisceretur.

XI. Ubi hæc atque talia dissertavere, incipit orationem Caesar de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis : seque vivo Augusto adaequabat, petitem ab eo regem referens, omnia Tiberii memoria, quamquam is quoque miserat. Additque praecepta (etenim aderat Meherdates) ut non dominationem & servos, sed rectorem & cives cogitaret ; clementiamque ac justitiam, quanto ignara barbaris, tanto toleratiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnorum his spectatae ad id modestiae ; ac tamen ferenda regum ingentia, neque usui crebras mutationes. rem Romanam huc facilitate gloriae provectam, ut externis quoque gentibus quietam velit. Datum post hæc C. Cassio qui Syriae praeerat, adducere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. Ea tempestate Cassius ceteros praeminebat peritia leonum. nam militares artes per otium ignotae, industriosque ignavos pax in aequo tenet. Attamen quantum sine bello moratur, revocare priscum morem, exercitare legiones, curam, novis perinde agere, ac si hostis ingrueret. ita dignum magnis suis, & familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, potestque castris apud Zeugma, unde maxime pervius amnis, utquam illustres Parthi, rexque Arabum Acbarus advenisset, monet Meherdaten, barbarorum impetus acres cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari : itaque urgeret coepit. Quod spretum fraude Acbari, qui juvenem ignarum, & infortunatam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit ad oppidum Edessam. Et vocante Carrhene, promptasque res sentante si citi advenissent, non cominus Mesopotamiam, fed

sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus & montibus fessi, postquam campis propinquabant, copiis Carrhenis adjunguntur. Transmissoque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninus vetustissima sedes Assyriae, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atque Alexandrum proelio Persarum illi opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diis loci suspiciebat, praecipua religione Heraculis: qui tempore statuto, per quietem monet sacerdotes, ut templum juxta, equos venatui adornatos sistant. equi ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vasis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus, qui silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat: reperiunturque fusae passim ferae.

XIV. Ceterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, sine mine Corma pro munimento uti; & quamquam per inspectiones & nuntios ad proelium vocaretur, necesse moras, locum mutare, & missis corruptoribus, exuendam ad fidem hostem emercari. Ex quis Izates Adiabenus, mox Acbarus Arabum cum exercitu, abscedunt, levitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Roma petere Reges quam habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta; quod unum erat reliquum, rem in casum dare, proelioque experiri statuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursumque magnae caede, & ambiguo eventu: donec Carrhenem profligatis omnibus, & multis longius evectum, integer à tergo globus circumvenire. Tum omni spe perditâ, Meherdates promissa Parrhacis patris sui clientis secutus, dolo ejus vincitur, traditurque victori. Atque ille non propinquum, neque Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis vivere jubet.

ostentat

ostentui clementiae suae, & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medos tum praesidens. Nulla huic prospera aut adversa quis memoraretur. brevi & inglorio imperio perfunctus est; resque Parthorum in filium ejus Vologesen translatae.

XV. At Mithridates Bosporanus amissis opibus vagus, posteaquam Didium ducem Romanum, roburque exercitus habuisse cognoverat; relictos in novo regno Cotyn juvena rudem, & paucas cohortium cum Julio Aquila equite Romano: praetis utrisque, concire nationes, illicere perfugas, postremo exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quae ubi cognita, & jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila, & Cotys, quia Zorines Soracorum rex hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quaesivere, missis legatis ad Eunonen, qui Adorsorum genti praecellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostendantibus. Igitur pepigere, equestribus proeliis Eunones certaret; obsidia urbium Romani capefferent.

XVI. Tum composito agmine incedunt: cujus frontem & terga Adorsi; media cohortes, & Bosporani tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricae, quod desertum à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi praesidio visum. Exin in Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uspen, editam loco, & moenibus ac fossis munitam; nisi quod moenia non saxo, sed cratibus & vimentis, ac media humo adversum inrumpentes invalida erant,eductaeque altius turres, facibus atque hastis turbabant obsessos. ac ni proelium nox diremisset, coepta patrataque expugnatio eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos, veniam liberis corporibus orantes; servitii decem millia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos saevum, tantam multitudinem

tudinem custodia cingere arduum : ut belli potius jure caderent. Datumque militibus, qui scalis evaserant, signum caedis. Excidio Uspensium metus, ceteris injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci amnesque & urbes juxta perumprentur. Igitur Zorines dispenfitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno confuleret ; postquam praevaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Caesaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit quia navium quasdam, quae mari remeabant, in litora Tauro- rum delatas circumvenere barbari, praefecto cohortis, & plerisque centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, consultat cujus misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis, metuebatur : Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonen convertit, (nullis) propriis odiis infensum, & recentia conjuncta nobiscum amicitia validum. Igitur cultu vultuque quam maxime ad praesentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, Mithridates, inquit, terra marique Romanis per tot annos quaesitus, sponte adsum. Utere ut voles prole magni Achaemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, allevat supplicem, laudatque quod gentem Adorforum, quod suam dexteram petendae veniae delegerit. Simul legatos literasque ad Caesarem in hunc modum mittit : Po. Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex similitudine fortunae amicitiam sibi & Claudio, etiam communionem victoriae esse. Bello- rum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur. Sic Zorini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando gravius mereretur,

mereretur, non potentiam, neque regnum precari; sed ne triumpharetur, neve poenas capite expenderet.

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externismittis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor injuriarum, & libido vindictae adigebat. Sed differebatur contra: Suscipi bellum avio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces; vagos populos; solum frugum egens: tum taedium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiae si pellerentur. quin arriperet oblata, & servaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicii fore. His permotus scripsit Eunoni, meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse; verum ita majoribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.

XXI. Traditus post haec Mithridates, vestusque Romam per Junium Cilonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortuna differuisse apud Caesarem ferebatur. Elataque vox ejus in vulgum hisce verbis: Non sum remissus ad te, sed reversus: vel si non credis, dimitte & quaere. vultu quoque interrito permansit, cum rostra juxta, custodibus circumdatus, visui populo praeberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilae praetoria decernuntur.

XXII. Iisdem consulibus atrox odii Agrippina, ac Lolliae infensa, quod secum de matrimonio principis certavisset; molitur crimina, & accusatorem, qui objiceret Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum super nuptiis imperatoris. Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine ejus apud senatum praefatus, sorore L. Volusii genitam, majorem ei patrum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam (nam de C. Caesaris nuptiis consulto retimebat) addidit perniciose in rempublicam consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italia.

taliam. Ita quinquagies fectertium ex opibus immensis exuli relictum. Et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone. unde vis Agrippinae citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliae Narbonensi ob egregiam in patres reverentiam datum, ut senatoribus ejus provinciae, non exquisita principis sententia, jure quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret. Ituraeque & Judaei, defunctis regibus Sohemo atque Agrippa, provinciae Syriae additi. Salutis augurium quinque & viginti annis omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Et pomoerium urbis auxit Caesar more prisco; quo iis qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla, & divus Augustus.

XXIV. Regum in eo ambitio, vel gloria varie vulgata. Sed initium condendi, & quod pomoerium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario, ubi aereum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur; inde certis spatiis interjecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatius additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomoerium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis praescriptum.

XXV. C. Antistius M. Sulpio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinae ut conciliator nuptiarum, & mox stupro ejus illigatus, stimulabat Claudium, consuleret reipublicae, Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud divum Augustum, quamquam nepotibus

nepotibus subnixum, viguisse privignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capeffituro. His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actae Principi grates, quaesitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, qua in familiam Claudiam & nomen Neronis transfret. Augetur & Agrippina cognomento Augustae. quibus patratis, nemo adeo expers misericordiae fuit, quem non Britannici fortunae moeror afficeret, desolatus paulatim etiam servilibus ministeriis, per intempestiva novercae officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt; sive verum; seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, adventu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, ut anteirent populatores, vel dilapsis improvise circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversos, praedaeque per luxum usos, & somno graves circumvenere. Aucta laetitia, quod quosdam è clade Variana, quadragesimum post annum, servitio exemerant.

XXVIII. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obvio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et praeda famaeque onusti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pompo-

nus cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine ulciscendi casum pugnae praeberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misere, decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae ejus apud posteros, in quis carminum gloria praecellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius Suevis à Druso Caesare impositus, pellitur regno; prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus; mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus, Auctores fuere Jubilius Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, legionem ipsaque è provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, & terrori adversus victores, ne fortuna elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligii, aliaeque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius XXX. per annos praedationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae attulere, quia Ligius Hermundurisque illic ingruerant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur proelio: quamquam rebus adversis, laudatus, quod & pugnam manu capefuit, & corpore adverso vulnera excepit. Ceterum ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio ad Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subiectis suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, & majore odio postquam adepti sunt.

XXXI. At

XXXI. At in Britannia P. Ostorium propaetore tur-
 dae res exceper, effusis in agrum sociorum hostibus,
 o violentius, quod novum ducem exercitu ignoto, &
 cepta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus pri-
 nis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit :
 caesis qui restiterunt, disiectos confectatus, ne rursus conglo-
 rentur. infensaue & infida pax non duci, non militi requi-
 mitteret ; detrahare arma suspectis, cinctosque castris
 Antonam & Sabrinam fluvios cohibere parat. Quod primi I-
 eni abnuere, valida gens, nec proeliis contusi, quia societatem
 ostrom volentes accesserant. hisque auctoribus circumjectae
 ationes locum pugnae delegere, septum agresti aggere & adi-
 u angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta dux Ro-
 manus, quamquam sine robore legionum sociales copias duce-
 bat, perrumpere aggreditur, & distributis cohortibus, turmas
 quoque, peditum ad munia accingit. Tunc dato signo per-
 fringunt aggerem, suisque claustris impeditos turbant. Atque
 illi conscientia rebellionis, & obseptis effugiis, multa & clara
 facinora fecere. Qua pugna filius legati M. Ostorius servati
 civis decus meruit.

XXXII. Ceterum clade Icenorum compositi qui bellum in-
 ter & pacem dubitabant : & ductus in Cangos exercitus. Vastati
 agri, praedae passim actae ; non ausis aciem hostibus, vel si
 ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Jamque
 ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspestat ;
 cum ortae apud Brigantes discordiae retraxere ducem, destina-
 tionis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et
 Brigantes quidem, paucis qui arma coeptabant interfectis, in
 reliquos data venia, resedere : Silurum gens, non atrocitate,
 non clementia mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque
 legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, Colo-
 nia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in a-
 gros captivos, subsidium adversus rebelles, & imbuendis sociis
 ad officia legum,

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos : quem multa ambigua, multa profpera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores praemineret. Sed tum astu, locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque qui pacem nostram metuebant, novissimum casum experitur ; sumpto ad proelium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa praefruit : & praefluebat amnis vado incerto, catervaque* majorum pro munimentis confiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimvero Caractacus huc illuc volitans, illum diem, illam aciem testabatur, aut recuperandae libertatis, aut servitutis aeternae initium fore. vocabatque nomina majorum, qui dictatorem Caesarem pepulissent : quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata conjugum & liberorum corpora retinerent. Haec atque talia dicenti, adstreperere vulgus ; gentili quisque religione obstringi, non telis, non vulneribus cessuros.

XXXV. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum : simul objectus amnis, additum vallum, imminetia juga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles proelium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, praefectique ac tribuni paria differentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis quae impenetrabilia, quaeque pervia, ducit insensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleraeque caedes oriebantur. Posteaquam facta testudine, rudes & informes saxorum compages disfractae, parque cominus acies, decedere Barbari in juga montium. Sed eo quoque irrupere ferentarius gravisque miles : illi telis assultantes ; hi conferto gradu, turbatis contra
Britannorum

Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearum-
ve tegmina : & si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legi-
onariorum ; si huc verterent, spathis & hastis auxiliarium
sternebantur. clara ea victoria fuit, captaque uxore & filia
Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem
Cartifmanduae reginae Brigantum petivisset, victus ac victo-
ribus traditus est, nono post anno quam bellum in Britannia
coeptum. Unde fama ejus evecta insulas, & proximas pro-
vincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur : avebant-
que visere, quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne
Romae quidem ignobile Caractaci nomen erat. & Caesar
suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus
quippe ut ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis
praetoriae cohortes, campo qui castra praeiacet. Tunc ince-
dentibus regiis clientelis phalerae torquesque, quaeque exter-
nis bellis quaesierat, traducta ; mox fratres, & conjunx & fi-
lia : postremo ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres
suere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso, aut
verbis misericordiam requirens, ubi tribunali astitit, in hunc
modum locutus est :

XXXVII. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta
rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc ur-
bem, quam captus venissem : neque dedignatus esses claris
majoribus ortum, pluribus gentibus imperitantem foedere
pacis accipere. Praesens fors mea, ut mihi informis, sic
tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid
mirum, haec invitatus amisi ? Num si vos omnibus imperitare
vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiant ? Si statim de-
ditus traderer ; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaru-
isset : & supplicium mei oblivio sequeretur. at si incolumem
servaveris, aeternum exemplar clementiae ero. Ad ea Caesar
veniam ipsique, & conjugi, & fratribus, tribuit. Atque illi
vinculis exsoluti, Agrippinam quoque haud procul alio suggestu
conspiciam ;

conspiciam ; iisdem quibus principem laudibus gratibusque venerati sunt. novum sane, & moribus veterum insolitum, meminam signis Romanis praesidere. ipsa semet parti à majoribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. Vocati posthaec patres, multa & magnifica super captivitate Caractaci disseruere ; neque minus id clarum, quam cum Siphacem P. Scipio, Persen L. Paulus ; & si qui alii vinctos reges populo Rom. ostendere. Censentur Ostorio triumphii insignia ; prosperis ad id rebus ejus, mox ambiguis, five quod amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit ; five hostes miseratione tanti regis, acrius ad ultionem exarsere. Praefectum castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras praesidiis relictas, circumfundunt. Ac ni cito vicis & castellis proximis subventum foret ; copiae tum occidione occubuissent. Praefectus tamen & octo centuriones, ac promptissimus quisque manipulus cecidere. nec multo post pabulantis nostros, ipsasque missas ad subsidium turmas profligant.

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit : nec ideo fugam sistebat, ni legiones proelium exceperant. earum robore aequata pugna, dein nobis pro meliore fuit. effugerant hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc proelia, & saepius in modum latrocinii : per saltus, per paludes, ut cuique fors, aut virtus : temere, proviso ; ob iram, praedam ; jussu, & aliquando ignavis ducibus. ac praecipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Romana vox ; ut quondam Sugambri excisi, & in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum. Igitur duae auxiliares cohortes, avaritia praefectorum incautius populates, intercepte. spoliaque & captivos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant : cum taedio curarum lassus Ostorius, concessit vita ; laetis hostibus, tamquam deum haud spernendum, & si non proelium, at certe bellum absumpisset.

XL. At Caesar cognita morte legati, ne provincia sine re-
 tore foret, A. Didium suffecit. Is propere vectus, non ta-
 men integras res invenit, adversa interim legionis pugna, cui
 Manlius Valens praeerat; auctaque & apud hostes ejus rei fa-
 ma, quo venientem ducem exterrerent: atque illo augente
 audita, ut major laus compositis, vel si duravissent, venia ju-
 dicio tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, la-
 eque persultabant, donec accursu Didii pellerentur. Sed post
 aptum Caractacum, praecipuus scientia rei militaris Venusius
 Jugantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu, & Ro-
 manis armis defensus, cum Cartismanduam reginam matrimo-
 nio teneret; mox orto dissidio, & statim bello, etiam adversus
 hos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certaba-
 tur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos
 Venusii interceptit. Inde accensi hostes, stimulante ignomi-
 a, ne feminae imperio subderentur, valida & lecta armis ju-
 ventus regnum ejus invadunt. quod nobis praevisum, & mis-
 e auxilio cohortes acre proelium fecere, cujus initio ambi-
 go, finis laetior fuit. Neque dispari eventu pugnatum à le-
 gione, cui Cefius Nasica praeerat. Nam Didius senectute
 ravis, & multa copia honorum, per ministros agere & arcere
 hostem satis habebat. Haec, quamquam à duobus, Ostorio
 dissidioque propraetoribus plures per annos gesta conjunxi, ne
 missa, haud perinde ad memoriam sui valerent.

XLI. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio
 intum, Ser. Cornelio Orfito Coss. virilis toga Neroni ma-
 data, quo capeffendae reipublicae habilis videretur. Et Cae-
 adulationibus senatus libens cessit, ut vicesimo aetatis anno
 consulatum Nero iniret: atque interim designatus, proconsu-
 re imperium extra urbem haberet, ac Princeps juventutis
 pellaretur. Additum nomine ejus donativum militi, congi-
 um plebi. Et ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi
 diis edebatur, Britannicus in praetexta, Nero triumphali-
 veste transvecti sunt. Spectaret populus hunc decore impe-
 ratorio;

ratorio ; illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret. Simul qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, & alii per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutavere. Quod ut discordiae initium, Agrippina multo questu ad maritum defert : sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint patres, jusserit populus, intra penates abrogari : ac nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filii exilio ac morte afficit ; datosque à noverca, custodiae ejus imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni praetoriarum cohortium cura exsolverentur Lufius Geta, & Rufius Crispinus, quos Messallinae memores & liberis ejus devinctos credebatur. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam asseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium egregiae militaris famae, gnarum tamen cujus sponte praeficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius, capto Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminae, quam imperatore genitam, sororem ejus qui rerum potitus sit, & conjugem & matrem fuisse, unicum ad hunc diem exemplum esse. Inter quae praecipuus propugnator ejus Vitellius validissima gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Junio Lupo senatore. Is criminis majestatis, & cupidinem imperii obiectabat. Praebuissetque aures Caesar, nisi Agrippinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igni interdiceret. haec tamen Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. Incessum diris avibus Capitolium : crebris terrae motibus prorutae domus : a-

dum latius metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus; sed jura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globosifensos perripuit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius superfuisset constitit. magnaque deum benignitate, & modestia hiemis rebus extremis subventum. At Hercule olim ex Italiae regionibus longinquas in provincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Romani permixta est.

XLIV. Eodem anno bellum inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter semotuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum regnum adeptus. Iberos Pharasmanes vetusta possessione; Armenios frater ejus Mithridates obtinebat opibus nostras. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, vir corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolae fama. Is modicum Iberiae regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque jactabat, quam ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiae promptae, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentaret, pulsus Parthis datam Mithridati à semet memorando: sed vim differendam, & potiore dolum, quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia, tamquam novercae odii impar, pergit ad patrum. multaque ab eo comitate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res novas illicit, ignaro & ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie assumpta, regressus ad patrem, quae fraude confici potuerint prompta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli causas confingit: proelianti

proelianti sibi adversus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem adversatum, eamque injuriam excidio ipsius ultimum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. ille irruptione subita territum exutumque campis Mithridaten, compulit in castrum Gorneas, tutum loco ac praesidio militum, quis Caelius Pollio praefectus, centurio Casperius praeerat. nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta & astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae maxime gnara est. ita Rhadamistus frustra vel cum damno tentatis munitionibus obsidium incipit: & cum vis negligeretur, avaritiam praefecti emercuratur, obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romanis scelere & pecunia venderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut nisi Pharasmanem, bello absterruisset, T. Umidium Quadratum praesidem Syriae doceret, quo in statu Armeniae forent.

XLVI. Digressu centurionis velut custode exsolutus praefectus, hortari Mithridaten ad sancendum foedus conjunctionem fratrum, ac priorem aetate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quod filiam ejus in matrimonio haberet; quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud praesidium quam castellum commeatu egenum. ne dubitaret armis quam incruentas condiciones malle: cunctante ad ea Mithridate, & suspectis praefecti consiliis, quod pellicem regiam poluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur. Casperius interim ad Pharasmanem pervadit, utque Iberi obsidio decedant exoptulat. Ille propalam incerta, & saepius mollior respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo celerare. Augetur flagitii merces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, seque praesidio abituros minitarentur. Qua necessitate Mithridate

Mithridates diem locumque foederi accepit, castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adjicit jusjurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in locum propinquum trahit, provisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quotiens in societatem coeant, implicare dexteras, pollicesque inter se vincire, nodoque praestringere: mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque prostermit: simulque concursu plurium injiciuntur catenae, ac compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contra, qui tantam fortunae commutationem miserrarentur. Secutaque cum parvis liberis conjunx, cuncta lamentatione complebat. Diversis & contextis vehiculis abdunditur, dum Pharasmanis jussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusque sceleribus paratus. visui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus quasi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit; sed projectos in humum, & veste multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quod caedibus parentum illacrymaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus cognoscens proditum Mithridaten, & regnum ab intersectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, & an ulcisceretur consultat. Paucis decus publicum curae: plures tuta differunt: Omne scelus externum, cum laetitia habendum. semina etiam odiorum jacienda, ut saepe principes Romani eandem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis praebuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum invisus, infamis, quando id magis ex usu, quam

¶ cum gloria adeptus foret. In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diversa Caesar praeciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, ut abscederet à finibus Armeniis, filiumque abstraheret.

XLIX. Erat Cappadociae procurator Julius Pelignus, ignavi animi, & deridiculo corporis juxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is Pelignus auxiliis provincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes praedatur; abscessu suorum, & incurstantibus Barbaris, praesidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque ejus evictus, ultro regium insigne sumere cohortatur; suumque adest auctor & satelles. Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur. Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura quam vi composuerat; cum redire in Syriam jubetur, ne initium belli adversus Parthos existeret.

L. Nam Vologeses casum invadendae Armeniae obvenisse ratus, quam à majoribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta jugum acceperunt. Deinde atrox hiems, seu parum provisi commeatus, & orta ex utroque tabes, perpellunt Vologesen omittere praesentia. vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quam antea, tamquam adversus defeectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamvis servitio fucti, patientiam abruptunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernicitas equorum, quis seque & conjugem abstulit. Sed conjunx gravido, primam utcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem

caritatem toleravit; post festinatione continua, ubi quati uteretur, & viscera vibrantur, orare ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur. Ille primo amplecti, allevare, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore aeger, ne quis relicta potiretur. Postremo violentia amoris, & facinorum non rudis, distringit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxem trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. ipse praeceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuvie, spirantem ac vitae manifestam advertere pastores, & dignitate formae haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt. unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta, cultu regio habita est.

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone Coss. Furius Scribonianus in exilium agitur, quasi finem principis per Chaldaeos scrutaretur. adnectebatur crimini Junia mater ejus, ut casus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam moverat. idque ad clementiam trahebat Caesar, quod stirpem hostilem iterum conservaret. Neque tamen exfuli longa posthac vita fuit: morte fortuita, cum per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgaverunt. De mathematicis Italia pellendis factum Senatus consultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adjicerent.

LIII. Inter quae refertur ad patres de poena feminarum, quae servis jungerentur. statuiturque ut ignaro domino ad prolapsae, in servitute; si consensissent, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem ejus relationis ediderat Caesar, praetoria insignia, & centies quinquagies sestertium censuit consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publice agendas, quod regibus Arcadiae ortas veterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seque

inter ministros Principis haberi sineret. Asseveravit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et fixum est aere publico Senatus consultum, quo libertinus sestertii ter millies possessor, antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater ejus cognomento Felix pari moderatione agebat, jam pridem Judaeae impositus, & cuncta malefacta sibi impune ratus, tanta potentia subnixo. Sanè praebuerant Judaei speciem motus orta seditione, postquam cognita caede ejus haud obtemperatum esset. manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, aemulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciae habebatur: ita divisus, ut huc Gallilaeorum natio; Felici Samaritae parerent, discordes olim, & tum contemptu regentium minus coercitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquando proeliis congregi, spoliaque & praedas ad procuratores referre. Hique primo laetari, mox gliscente perniciæ, cum arma militum interjecissent, caesi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus Syriae rector subvenisset. Nec diu adversus Judaeos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite poenas luerent: Cumanus & Felix cunctationem afferebant, quia Claudius caussis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur: damnatusque flagitiorum, quae duo deliquerant, Cumanus; & quies provinciae reddita.

LV. Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, saepe & alias commotae, tunc Trofobore duce, montes asperos castris cepere. Atque inde decursu in litora aut urbes, vim cultoribus ac oppidanis, ac plerumque in mercatores & navicularios audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, & missi è Syria in subsidium equites cum praefecto

praefecto Curtio Severo turbantur ; quod duri circum loci, pedibusque ad pugnam idonei, equestre proelium haud patiebantur. Dein rex ejus orae Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in ducem, cum Barbarorum copias dissociaſſet, Trofobore paucisque primoribus interfectis, ceteros clementia composuit.

LVI. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemque Lirin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus viſeretur, lacu in ipſo navale proelium adornatur ; ut quondam Augustus ſtructo cis Tiberim ſtagno, ſed levibus navigiis & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque & undeviginti hominum millia armavit ; cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent ; attamen ſpatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, & proelio ſolita. in ratibus praetoriarum cohortium manipuli turmaeque adſiterant, antepoſitis propugnaculis, ex quibus catapultae balliſtaeque tenderentur. Reliqua lacus classiarii tectis navibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera complevit, proximis è municipiis, & alii urbe ex ipſa, viſendi cupidine, aut officio in principem. Ipſe inſigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata praefedere. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorum animo : ac poſt multum vulnerrum, occidioni exempti ſunt.

LVII. Sed perfecto ſpectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifeſta fuit, haud ſatis depreſſi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interjecto, altius effoſſi ſpecus, & contrahendae rurfus multitudini, gladiatorum ſpectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & convivium effluvio lacus appoſitum magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, convulſis ulterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis uſa, miniſtrum operis Narcis-

sum inculsat cupidinis ac praedarum. nec ille reticet, impotentiam muliebre[m] nimiasque spes ejus arguens.

LVIII. D. Junio Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octaviam Caesaris filiam in matrimonium accepit. Utque studiis honestis, & eloquentiae gloria nitesceret, causa Iliensium suscepta, Romanum Troja demissum, & Juliae stirpis auctorem Aeneam, aliaque haud procul fabulis vetera facunde exsecutus, impetrat ut Ilienses omni publico munere solverentur. Eodem oratore, Bononiensi coloniae igni haustae subventum, centies sestertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamien[s]ibus terrae motu convulsis, in quinquennium remissum,

LIX. At Claudius saevissima quaeque promere adigebatur ejusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum opibus inlustrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam Imperio proconsulari regentis, postquam revererant, pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indigna sorte perpe[ss]us, vim vitae suae attulit, ante sententiam senatus. Tarquitiu[s] tamen curia exactus est; quod patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinae pervicere.

LX. Eodem anno saepius audita vox Principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset. ac ne fortuito prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quam antea & uberius. Nam divus Augustus apud equestres qui Aegypto praefiderent legem agi, decretaque eorum proinde haberi jusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per provincias, & in urbe pleraque concessa sunt, quae olim à praetoribus noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Sempronii[um] rogationibus equester ordo in possessione judiciorum locaretur; aut rursum Serviliae leges
senatu

senatui judicia redderent : Mariusque & Sulla olim de eo vel praecipue bellarunt. Sed tunc ordinum diversa studia : & qui vicerant publice valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus, primi Caesaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios, posthac, & Vedios, & cetera equitum Romanorum praevalida nomina, referre nihil attinuerit ; cum Claudius libertos, quos rei familiari praefecerat, sibi & legibus adaequaverit.

LXI. Retulit dein de immunitate Cois tribuenda. multaue super antiquitate eorum memoravit ; Argivos vel Coeum Latonae parentem, vetustissimos insulae cultores : mox adventu Aesculapii artem medendi illatam, maximeque inter posteros ejus celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque aetatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophontem, cujus scientia ipse uteretur, eadem familia ortum : precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & tantum dei ministram insulam colerent. Neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, socialisque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. At Byzantii data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere ; orsi à foedere quod nobiscum icerant, qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adjutum Antonium memorabant ; quaeque Sullae, aut Lucullo, aut Pompejo obtulissent : mox recentia in Caesares merita, quando ea loca infiderent, quae transmeantibus terra marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent.

LXIII. Namque artissimo inter Europam Asiamque divor-
tio, Byzantium in extrema Europa posuere Graeci. quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem ? red-
ditum

ditum oraculum est, quaerent sedem caecorum terris adversam. Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc adveſti, praevisa locorum utilitate pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, secundoque mari; quia vis piscium innumera pontum erumpens, & obliquis subter undas saxis exterrita, omiſſo alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primo quaestuosi & opulenti; post magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente Principe, qui Thracio Bosporanque bello recens fessos juvandosque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

LXIV. M. Afinio M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne caeleſti arſere. Faſtigio Capitoli examina apium inſedit. Biſformes hominum partus. Et ſuis ſetus editus, cui accipitrum ungues ineſſent. Numerabatur inter oſtenta, deminutus omnium magistratuum numerus, quaestore, aedili, tribuno, ac praetore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in praecipuo pavore Agrippina vocem Claudii, quam temulentus jecerat; fatale ſibi, ut conjugum ſlagitia ferret; dein puniret, metuens; agere & celerare ſtatuit, perdita prius Domitia Lepida muliebribus cauſis; quia Lepida minore Antonia genita, avunculo Auguſto, Agrippinae ſobrina prior, ac Cn. mariti ejus ſoror, parem ſibi claritudinem credebat. nec forma, aetas, opes multum diſtabant; & utraque impudica, infamis, violenta, haud minus vitiis aemulabantur, quam ſi qua ex fortuna proſpera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem praevaleret. Nam Lepida blandimentis ac largitionibus juvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quae ſilio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterum obſecta ſunt quod conjugium principis devotionibus petiviſſet, quodque parum coercitis per Calabrian ſervorum agminibus pacem Italiae turbaret. Ob haec mori
indicta

indicta, multum adversante Narcisso; qui Agrippinam magis magisque suspectans, prompsisse inter proximos ferebatur, certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Caesarem, ut vitam usui ejus impenderet. Convictam Messallinam & Silium. Pares iterum accusandi causas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum, ac novercae insidiis domum omnem convelli; majore flagitio, quam si impudicitiam prioris conjugis reticisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. Haec atque talia dictitans, amplecti Britannicum: robur aetatis quam maturimum precari: modo ad deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulcisceretur.

LXVI. In tanta mole curarum, Claudius valetudine adversa corripitur, refovendisque viribus mollitiae caeli & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa, & oblatae occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultavit; ne repentino & praecipiti facinus proderetur; si lentum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filii rediret: exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficii damnata, & diu inter instrumenta regni habitata. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boleto- rum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, sordiane Claudii an vinolentia: simul soluta alvus subvenisse videbatur. igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebatur, spreta praesentium invidia, provisam jam sibi Xenophontis

phontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nifus e vomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus ejus demiffisse creditur; haud ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum praemio.

LXVIII. Vocabatur interim fenatus; vota quoque pro incolomitate principis consules & sacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Jam primum Agrippina, velut dolore victa, & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octaviam sorores ejus attinuit, & cunctos aditus custodire clauserat, crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem principis, quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldaeorum adventaret.

LXIX. Tunc medio diei, tertium ante idus Octobris foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quae more militiae excubiis adest. Illi monente Praefecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticae. Dubitavisse quosdam ferunt respectantes, rogantesque ubi Britannicus esset? mox nullo in diversum auctore, quae offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruenti tempori praefatus, promisso donativo, ad exemplum paternae largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud provincias. Caelestesque honores Claudio decernuntur, & funeris solenne perinde ac divo Augusto celebratur; aemulante Agrippina proaviae Liviae magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus, injuria & invidia animos vulgi turbaret.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBERTERTIUS-DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

lanus proconsul *Asiae*, veneno necatus, *Agrippinae* fraude. item *Narcissus* ad mortem actus. *Claudio* funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona *Neronis* initia, & multa arbitrio *Senatus* constituta. Partibus *Armeniam* adsestant : quibus *Domitius Corbulo* opponitur. *Nero* Acten libertam amat, matre fremente. eaque causa imminutae maternae potentiae. *Pallas* libertus cura rerum demotus. mox venenum *Britannico* proferatur : & festinum ejus funus. *Agrippina* *Neroni* offensior, & visa res novas moliri. accusata eo nomine, absolvitur. *Neronis* luxur & lascivi per noctem discursus. Actum de libertis in servitutem revocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemque à fato partes. Iterum cum Partibus discordia, super *Armenia*. ad quod bellum prisca severitate & disciplina militem suum *Corbulo* firmavit. Is *Armeniam* ingreditur, castella aliquot exindit, urbem *Artaxata* capit & incendit : rege *Tiridate* bellum aut defensionem nusquam auso. *P. Suius* *Romae* amatur, adnitente *Seneca*. *Octavius Sagitta* Pontiam transversantem de nuptiis, impotentia amoris, ferro transadigit. Libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. *Poppaeam* binam amare *Nero* occipit : deque ingenio & Venere ejus minae. *Cornelius Sulla* *Massiliam* amovetur, suspectus Principi. *Publicanorum* iniquitas temperata. In *Germania* *Frisii* res morient : & sedes juxta *Rhenum* conantur figere. frustra, quia pulsi ab *Romano* equite & disjecti. Eosdem agros

mox Anfibarii occupant, sed eodem fato. Hermunduri Catti. que inter se bellantur. sed magno proelio Catti ad exitium paenè gentis caesi. Gesta haec annis quattuor.

IMP. CLAUDIO NERONE. L. ANTISTIO VETI-
RE.

Q. VOLUSIO. P. CORNELIO SCIPIONE.

IMP. CLAUDIO NERONE. II. L. CALPURNIO PI-
SONE.

IMP. CLAUDIO NERONE. III. VALERIO MES-
SALLA.

COSS.

PRima novo principatu mors Junii Silani proconsulis Asi-
ae, ignaro Nerone, per dolum Agrippinae paratur. non
quia ingenii violentia exitum irritaverit, segnis & dominatio-
nibus aliis fastiditus, adeo ut C. Caesar pecudem auream eum
appellare solitus sit: verum Agrippina fratri ejus L. Silano
necem molita, ultorem metuebat, crebra vulgi fama, ante-
ponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperi-
um per scelus adepto, virum aetate composita, insontem, no-
bilem, & quod tunc spectaretur, è Caesarum posteris, quippe
& Silanus D. Augusti abnepos erat. haec caussa necis. ministri
fuere P. Celer eques Romanus, & Aelius libertus rei familia-
ri Principis in Asia impositi. ab his proconsuli venenum in-
ter epulas datum est apertius, quam ut fallerent. Nec minus
properato Narcissus Claudii libertus, de cujus jurgiis adver-
sus Agrippinam rettuli, aspera custodia, & necessitate extrema,
ad mortem agitur; invito principe, cujus abditis adhuc vitiis
per avaritiam ac prodigientiam mire congruebat.

II. Ibaturque in caedes, nisi Afranius Burrhus, & Annae-
us Seneca obviam issent. Hi rectores imperatoriae juventae,
& pari in societate potentiae concordēs, diversa arte ex aequo
pollebant: Burrus militaribus curis, & severitate morum;
Seneca

Seneca praeceptis eloquentiae, & comitate honesta. juvantes invicem, quo facilius lubricam principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinae, quae cunctis malae dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore Claudius nuptiis incestis, & adoptione exitiosa, semet pervererat. Sed neque Neroni infra servos ingenium; & Pallas tristi arrogantia modum liberti egresus, taedium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque more militiae petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus, & mox consecratio.

III. Die funeris laudationem ejus princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis, consulatus, ac triumphos majorum enumerabat, intentus ipse & ceteri: liberalium quoque artium commemoratio: & nihil regente eo reipublicae triste ab externis accidisse, pronis animis audita: postquam ad providentiam sapientiamque flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio à Seneca composita, multum cultus praeferret: ut fuit illi viro ingenium amoenum, & temporis ejus auri-
bus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera & praesentia contendere, primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienae facundiae eguisse. Nam dictator Caesar summis oratoribus aemulus: & Augusto prompta ac profluens, quae deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. Etiam C. Caesaris turbata mens vim dicendi non corruptit. Nec in Claudio, quotiens meditata differeret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis, vividum animum in alia detorsit: caelare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere: & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinae ostendebat,

IV. Ceterum peractis tristitiae imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum praefatus, consilia sibi & exempla capeffendi egregie imperii memoravit; nec juventam armis civilibus, aut domesticis discordiis imbutam; nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultionis afferre. Tum formam futuri principatus praescripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia. Non enim se negotiorum omnium judicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in penetribus suis vaenale; aut ambitioni pervium: discretam domum & rempublicam. Teneret antiqua munia senatus, Consulum tribunalibus Italia, & publicae provinciae assisterent. Illi patrum aditum praeberent: se mandatis exercitibus consulturum.

V. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta sunt; Ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur: Ne designatis quidem quaestoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem adversante Agrippina, tamquam acta Claudii subverterentur, obtinuerunt patres, qui in palatium ob id vocabantur, ut astaret abditis à tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, auditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum, causam gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum imperatoris, & praefidere simul parabat; nisi ceteris pavore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obviam itum dedecori.

VI. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursus Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui saepe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in urbe sermonum avida, quemadmodum princeps vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset? quod subsidium in eo qui à femina regeretur? num proelia quoque & oppugnationes urbium, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant.

Contra

Contra alii melius evenisse differunt, quam si invalidus senecta & ignavia Claudius, militiae ad labores vocaretur, servilibus jussis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experientia cognitos: & imperatori quantum ad robur deesse? cum octavodecimo aetatis anno Cn. Pompejus, nono-decimo Caesar Octavianus, civilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis, quam telis & manibus geri. Daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si ducem amota invidia egregium, quam si pecuniosum & gratia subnixum per ambitum deligeret.

VII. Haec atque talia vulgantibus, Nero & juventutem proximas per provincias quaesitum supplendis Orientis legionibus admovere, legionesque ipsas propius Armeniam collocari jubet: Duosque veteres reges Agrippam & Antiochum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent: simul pontes per amnem Euphratem jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortusque in tempore aemulus Vologeso, filius Vardanes. & abscessere Armenia Parthi, tamquam differrent bellum.

VIII. Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus pari magnitudine ac Martis Ultoris, eodem in templo censuere: praeter suetam adulationem laeti, quod Domitium Corbulonem retinendae Armeniae praeposuerat. videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiae orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud provinciam Syriam & legatum ejus Quadratum Umidium remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus aiiisque, quae apud Cappadociam hiemabant: socii reges prout bello conduceret, parere jussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant. qui ut famae inferiret, quae in novis coeptis validissima est, itinere propere

confecto, apud AEGEAS civitatem Ciliciae obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens; verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam specie inanum validus.

IX. Ceterum uterque Vologesem regem nuntiis monebant, pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quo bellum, ex commodo pararet, an ut aemulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos centurio Histus ab Umidio missus, forte prior ea de causa adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, ire praefectum cohortis Arrium Varum, & recipere obsides jubet. Hinc ortum inter praefectum & centurionem jurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem praetulere. Unde discordia inter duces: querente Umidio praerepta quae suis consiliis patravisset: testante contra Corbulone, non prius conversum regem ad offerendos obsides, quam ipse dux bello delectus spes ejus ad metum mutaret. Nero quo componeret diversos, sic evulgari jussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas laurum fascibus imperatoriis addi. Quae in alios consules egressa, conjunxi.

X. Eodem anno Caesar effigiem Cn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus erat, petivit à senatu: sibiue statuas argento vel auro solidas, adversus offerentes prohibuit. Et quanquam censuissent patres, ut principium anni inciperet mense Decembri, quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januarium inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer senator, servo accusante, aut Julius Densus equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

XI. Claudio

XI. Claudio Nerone L. Antistio Coss. cum in acta principum jurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium jurare prohibuit : magnis patrum laudibus, aut juvenilis animus levium quoque rerum gloria sublatus, majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinae ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando quam honesta praeciperet, vel jactandi ingenii, voce principis vulgabat.

XII. Ceterum infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum Acte fuit : simul assumptis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitente, penitus irreperant per luxum & ambigua secreta. ne severioribus quidem principis amicis adversantibus, muliercula nulla cujusquam injuria cupides principis explente : quando uxore ab Octavia nobili quidem, & probitatis spectatae, fato quodam, an quia praevalent illicita, abhorrebat : metuebaturque ne in supra feminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina libertam aemulam, nurum ancillam, aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque poenitentiam filii, aut satietatem opperiri : quantoque foediora exprobrabat, acrius accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaeque permetteret. Ex cuius familiaribus. Annaeus Serenus, simulatione amoris adversus eandem libertam, primas adolescentis cupides velaverat, praebueratque nomen, ut quae princeps furtim mulierculae tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre contegendis quae prima aetas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestivam severitatem, & suarum opum quae haud procul imperatoriis aberant,

copias tradebat ; ut nimia nuper coërcendo filio, ita rursus intemperanter demissa. Quae mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum & falsae. Forte illis diebus Caesar inspecto ornatu, quo principum conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem & gemmas, misitque donum matri : nulla parsimonia, cum praecipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultos suos, sed ceteris arceri proclamat, & dividere filium, quae cuncta ex ipsa haberet. Nec desuere qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero insensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem cura rerum quis à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse ; Ire Pallantem ut ejuraret. Sane pepigerat Pallas, ne cujus facti in praeteritum interrogaretur, paresque rationes cum re publica haberet. Praeceptis post haec Agrippina ruere ad terrorem & minas, neque principis auribus abstinere, quo minus testaretur ; adultum jam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptivus, per injurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicitis domus mala patefierent, suae in primis nuptiae, suum beneficium. Id solum diis & sibi provisum, quod viveret privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde debilis rursus Burrhus & exsul Seneca, truncata scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimen exposculantes. Simul intendere manus ; aggere probra ; consecratum Claudium, infernos Silanorum manes invocare, & tot irrita facinora.

XV. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartum decimum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modo matris violentiam, modo ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaesivisset. Festis Saturno diebus inter alia aequalium ludicra, reg-

num

num lusu fortientium, evenerat ea fors Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem illatura, ubi Britannico iussit exurgeret, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet, irrifum ex eo sperans pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo evolutum eum sede patria rebusque summis significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lascivia exemerat. Nero intellecta invidia, odium intendit. Urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen, neque jubere caedem fratris palam audebat; occulta molitur, parique venenum jubet, ministro Pollione Julio praetoriae cohortis tribuno, cujus cura attinebatur damnata veneficii nomine Locusta, multa scelerum fama. Nam ut proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsoluta alvo parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim saeviret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, jubere supplicium veneficae, quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam praecipitem necem quam si ferro urgeretur, cubiculum Caesaris juxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur, principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propria & parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque ejus delectus ex ministris gustu explorabat, ne omittetur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac praecalida, & libata gustu potio traditur Britannico: dein postquam fervore aspernabatur, frigida in aqua affunditur venenum, quod ita cunctos ejus artus pervasit, ut vox pariter & spiritus ejus raperentur. Trepidatum à circumfidentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitalem

comitalem morbum, quo primum ab infantia affligeretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensusque. At Agrippinae is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit; ut perinde ignaram fuisse ac Octaviam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum & parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breve silentium, repetita convivii laetitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici & rogum conjunxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis imbris, ut vulgus iram deum portendi crediderit adversus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus, illudum infans pueritiae Britannici Neronem. ut jam non praematura, neque saeva mors videri queat, quamvis inter sacra mensae, non tempore quidem ad complexum forori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem supro prius quam veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Caesar defendit, id à majoribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompa detinere. Ceterum & sibi amisso fratris auxilio reliquas spes in republica sitas: & tanto magis fovendum patribus populoque principem, qui unus superesset è familia summum ad fastigium genita.

XVIII. Exin largitione potissimos amicorum auxit. Ne defuerunt, qui arguerent viros gravitatem asseverantes, quod domos villasque id temporis quasi praedam divisissent. Alii necessitatem adhibitam credebant à principe, sceleris sibi conscio & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri, sed amplexu plecti Octaviam; crebra cum amicis secreta habere; super ingenuitate

inger
ripie
virtu
bere
excub
& ut
custod
quent
quae A
turba
XII
quam
grippin
femina
lana, q
retuli.
percara
African
grippina
fricanum
ritus po
clientibu
am aud
Octaviae
Plautum
Augusto,
perio, re
Atimeto
tus oblat
emulatio
Domitiae
re.
XX. I
batur: cu

ingenitam avaritiam, undique pecunias quasi in subsidium corriprensens, tribunos & centuriones comiter excipere : nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere ; quasi quaereret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasque militares, quae ut conjugii imperatoris olim, tum & ut matri servabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi jubet. Ac ne coetu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quae Antoniae fuerat : quotiens ipse illuc ventitaret, septus turba centurionum, & post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentiae, non sua vi nixae. Statim relictum Agrippinae limen. Nemo solari, nemo adire, praeter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Junia Silana, quam matrimonio C. Silii à Messalina depulsam, supra cretuli. insignis genere, forma, lascivia, & Agrippinae diu percarat : mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem juvenem à nuptiis Silanae deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans ; non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanae maritus potiretur. Illa spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Calvisium, non vetera, & saepius iam audita deferens, quod Britannici mortem lugeret, aut Octaviae injurias evulgaret ; sed destinavisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à divo Augusto, ad res novas extollere ; conjugioque ejus etiam imperio, rempublicam rursus invadere. haec Iturius & Calvisius Atimeto Domitiae Neronis amitae liberto aperiunt. Qui laetis oblati (quippe inter Agrippinam & Domitiam insensa aemulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiae impulit, ire propere, crimenque atrociter deferre.

XX. Profecta nox erat, & Neroni per vinolentiam traheretur : cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis lux-

us principis intendere. Sed tunc compositus ad maestitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere praefectura destinaret, tamquam Agrippinae gratia provectum, & vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est scriptos esse ad Caecinam Thuscum codicillos mandata ei praetoriarum cohortium cura: sed ope Senecae dignationem Burro retentam. Plinius & Cluvius nihil dubitatum de fide praefecti referunt. sane Fabius inclinatus ad laudes Senecae, cujus amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuturi, quae diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nertrepidus, & interficiendae matris avidus, non prius differt potuit, quam Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coargueretur: sed cuicumque, nedum parenti defensionem tribuendam. nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo afferri. Refutare tenebras, & vigilatam convivio noctem, omniaque temeritati & inscitiae propiora.

XXI. Sic lenito principis metu, & luce orta, itur ad Agrippinam ut nosceret objecta, dissolveretque, vel poenas lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur. aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burro postquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum. Agrippinae ferociae memor, Non miror, inquit, Silanam numquam edito partu matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi, quam ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Calvisius ades omnibus fortunis, novissimam suscipiendae accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Caesari conscientia subeunda est nam Domitiae inimicitias gratias agerem, si benevolentia mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & histrionem Paridem quasi scenae fabulas componit. Bazarum suarum piscinas excolebat, cum meis consiliis ademptio, & proconsulare jus, & designatio consulatus, & cetera apiscendo imperio praeparentur. Aut existat qui cohorte

in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique
 servos vel liberos ad scelus corruptos arguat. Vivere ego
 Britannico potiente rerum poteram : at si Plautus aut quis
 alius rempublicam judicaturus obtinuerit, defunt scilicet mihi
 accusatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando in-
 tuta, sed ea crimina objiciant, quibus nisi à filio mater ab-
 solvi non possim. Commotis qui aderant, utroque spiritus
 mitigantibus, colloquium filii exposcit. Ubi nihil pro
 innocentia quasi diffideret ; nec beneficiis quasi exprobraret,
 miseruit ; sed ultionem in delatores & praemia amicis obti-
 nuit.

XXII. Praefectura annonae Fenio Rufo ; cura ludorum
 à Caesare parabantur, Arruntio Stellae ; Aegyptus C.
 Albillo permittuntur. Syria P. Antejo destinata ; & variis
 artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At
 Calpurnia in exilium acta. Calvisius quoque & Iturius relegan-
 tur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud li-
 beros principis Paride, quam ut poena afficeretur. Plautus
 praefens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrus,
 Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudii,
 per nuptias Antoniae, gener erat, ad imperium vocaretur.
 Accusationis auctor exstitit Paetus quidam, exercendis a-
 erarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus.
 tam grata Pallantis innocentia, quam gravis superbia fu-
 erit quippe nominatis libertis ejus, quos conscios haberet, re-
 didit ; nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu significas-
 set vel si plura demonstranda essent scripto usum, ne vocem
 sociaret. Burrus quamvis reus, inter judices sententiam
 dedit. Exiliumque accusatori irrogatum, & tabulae exustae
 sunt, quibus oblitterata aerarii monimenta retrahebat.

XXIV. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, de-
 creta, quo major species libertatis esset : utque miles the-
 licentiae non permixtus, incorruptior ageret ; & plebes
 daret

daret experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem princeps lustravit è responso haruspicum, quod Jovis ac Minervae aedes de caelo tactae erant.

XXV. Q. Volusio P. Scipione Coss. otium foris, foeda domi lascivia, qua Nero itinera urbis, & lupanaria, & diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obviis vulnera inferrent; adversus ignaros adeo, ut ipse quoque acciperet ictus, & ore praeferret. Deinde ubi Caesarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturque injuriae adversus viros feminasque insignes, & quidem permixta semel licentia sub nomine Neronis, multi propriis cum globis eadem exercebant, & in modum captivitatis nox agebatur. Julius quidem Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum Principe, quia vi attemptantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quod exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi privata finerent: si à laevi validius ageretur, arma inferrent. Ludicram quoque licentiam, & fautores histrionum velut in proelia convertit, impunitate & praemiis, atque ipse occultus, & plerumque coram prospectans: donec discordi populo, & gravioris motus terror non aliud remedium repertum est, quam ut histriones Italiam pellerentur, milesque theatro rursus affideret.

XXVI. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque ut adversus male meritos revocanda libertatis jus patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principis perscribere tamen consensum senatus: ille auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiae adversos: quibusdam coalitam libertate irreverentiam eo prorupisse frementibus, vix ne an aequo cum patronis jure agerent, sententiam eorum contumaciter sultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impulerunt.

vel poenam suam dissuadentes. Quid enim aliud laeso patrono concessum, quam ut vicesimum ultra lapidem, in oram Campaniae libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec grave manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quos assecuti sint. At criminum manifestos, merito ad servitutem retrahi; ut metu coercerentur, quos beneficia non mutavissent.

XXVII. Disserebatur contra; Paucorum culpam ipsis excusiosam esse debere: nihil univerforum juri derogandum. quippe late fustum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas. & plurimis equitum, plerisque senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore penuriam ingenuorum. non frustra majores cum dignitatem ordinum dividerent, libertatem in communi posuissent. Quin & manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur poenitentiae aut novo beneficio locus. quos vindicta patronus non liberaverit; velut vinculo servitutis attineri. Dispiceret quisque merita, tardeque concederet, quod datum non adimeretur. Haec sententia valuit. Scripsitque Caesar senatui, privatim expenderent causam libertorum, quotiens à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo post, receptus amitae libertus Paris, quasi jure civili, non sine infamia principis, cujus jussu perpetratum ingenuitatis judicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quaedam imago reipublicae. Nam inter Vibullium praetorem, & plebei tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histionum & à praetore in vinculo ductos, tribunus omitti jussisset. comprobavere patres, incusata Antistii licentia. Simul prohiberi tribuni jus praetorum & consulum praeripere, aut vocare Italia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animadvertere-

rent : neve multam ab iis dictam, quaestores aerarii in publicas tabulas ante quattuor menses referrent ; medio temporis contradicere liceret : deque eo consules statuerent. Cohibita artius & aedilium potestas, statutumque quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel poenae irrogarent. Eo Helvidius Priscus tribunus plebis adversus Obultronium Sabinum aerarii quaestorem contentiones proprias exercuit, tamquam jus hastae adversus inopes inclementer augeret. Dein princeps curam tabularum publicarum à quaestoribus ad praefectos transtulit.

XXIX. Varie habita, ac saepe immutata ejus rei forma, nam Augustus permisit senatui deligere praefectos : dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero praetorum qui praecessent. neque id diu mansit, quia fors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quaestores rursus imposuit, iisque ne metu offensionam segnius consularent, extra ordinem honores promisit. Sed deerrat robur aetatis eum primum magistratum capeissentibus. igitur Nero praeturae perfunctos, & experientia probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Laenas, o Sardiniam provinciam avare habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quod praefectus remigum qui Ravennae haberentur velut infimam nationum, Italiam luxuria saevitiaque afflictus visset, veneno damnationem antevertit. C. Aminius Reburrus ex primoribus peritia legum, & pecuniae magnitudine, cruciatus aegre senectae misso per venas sanguine effugit : haec creditus sufficere ad constantiam sumendae mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit : cui tres & nonaginta anni spatium vivendi, praecipuaeque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

XXXI. Nerone secundum L. Pisone consulibus, paucis memoria digna evenere. nisi cui libeat, laudandis fundamen-

tis & trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Martis Caesar extruxerat, volumina implere: cum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniae Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatae sunt: plebeiique congiarium quadringeni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties aëratio illatum est, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintae & vicesimae venalium mancipiorum remissum, specie magis quam vi. quia cum venditor pendere juberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit Caesar, ne quis magistratus, aut procurator qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quam corripiendis pecuniis, subjectos affligebant; dum quae libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum & S. consultum ultioni juxta & securitati, ut si quis à suis servis interfectus esset, ii quoque qui testamento manumissi sub eodem testamento mansissent inter servos supplicia penderent. Redditur ordini Lurii Varii consularis, avaritiae criminibus olim perculsus. Et Pomponia Graecina insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniiis rettulit, nupta, ac superstitionis externae rea, mariti judicio permessa, isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaue conjugis cognovit, & insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiae aetas, & continua tristitia fuit. Nam post Juliam Drusi filiam dolo Messallinae interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi maesto egit. Idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit senecta donec mortem obiret. nam Celer interfecto, ut memoravi, Silano proconsole, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum foedumque, & idem jus audaciae in provincia ratum,

quod in urbe exercuerat. Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, à quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit, ut quidam accusatorum ejus ex filio multarentur, tamquam infanti periculum fecissent.

XXXIV. Nerone tertium consule simul iniit consulatum Valerius Messalla, cujus proavum oratorem Corvinum, divo Augusto abavo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant. sed nobili familiae honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cotteae & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridaten dati à se regni expertem esse, aut alienae id potentiae donum habere; & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompejoque recipere. Ad haec Armenii ambigua fide utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotae legiones, pace longa segnes, munia Romanorum aegerrime tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos; qui non stationem, non vigilias inissent; vallum fossamque quasi nova & mira viferent; sine galeis, sine loriceis, nitidi & quaeestuosi, militia per opida expleta. Igitur dimissis quibus senectas aut valetudo adversa erat, supplementum petivit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adjectaque ex Germania legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme saeva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus

tentoriis

tentoriis locum non praeberet. Ambussi multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui facem lignorum gestabat, ita praefigurasse manus, ut oneri adherentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intesto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam caeli militiaeque multi abnuebant, deserebantque, remedium severitate quaesitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit. quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis; ne pugnam priores auderent, praedicat. Curam praesidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros; & bene gerendae rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & majores copias opperiri jubetur. Sed rupto imperio, postquam paucae ex proximis castellis turmae advenerant, pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur. Et damno ejus exterriti qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepida fuga rediere. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, & praefectos, militesque tendere omnes extra vallum jussit. inque ea contumelia detenti, nec nisi precibus universi exercitus exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adjutus, non furtim jam, sed palam bello insensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari; & si copiae contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quaesito diu proelio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut legati praefectique

diversos locos pariter invaderent. Simul regem Antiochum monet, proximas sibi praefecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore sui; quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. Tuncque primum ille cti Insochi gens ante alias sociis Romanis, avia Armeniae incurfavit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent: cur datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quae novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniae possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia caussa, quam vi agere mallent. Sin persisteretur in bello; non defore Arfacidis virtutem fortunamque, saepius jam clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto Vologesen defectione Hyrcaniae attineri, suadet Tiridati, precibus Caesarem aggredi; posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissa spe longinqua & fera, praesentem potioremq; sequeretur.

XXXVIII. Placitum dehinc, quia commeantibus invicem nuntiis, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum praesidium Tiridates affore sibi dicebat; quantum Corbuloni cujusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loriceis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumque mortalium, nedum veteri & provido duci, barbarae astutiae patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc majorem afferri, ut dolus pararetur. nam equiti sagittarum usu exercito, si detecta corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu; rectius de his quae in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos respondit. Locumque delegit, cujus pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus,

medio

medio sextam legionem constituit; cui accita per noctem aliis ex castris tria millia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente jam die procul astitit, unde videri magis quam audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra jubet.

XXXIX. Rex sine fraudem suspectans, quia plura simul in loco ibatur, sine ut com meatus nostros Pontico mari, & Trapezunte oppido adventantes interciperet, propere discedit. Sed neque com meatibus vim facere potuit, quia per montes ducuntur praefidiis nostris infessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibique quod validissimum in ea praefectura cognomento Volandum sumit; minora Cornelio Flacco legato, & Insteio Capitoni castrorum praefecto mandat. Tum circumspexit munimentis, & quae expugnationi idonea, provisit; hortatur milites, ut hostem vagum, neque paci aut proelio paratum, sed perfidiam & ignaviam fuga consistentem, exuerent sedibus, gloriaeque pariter & praedae consularent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas moenibus admove, multos tormentis faces & hastas incutere jubet. Libratoribus funditoribusque attributus locus, unde eminens glandes torquebant; ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undique motu. Tanta inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes cruciati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelles vulgus sub corona venundatum: reliqua praefecta victoribus cessit. Pari fortuna legatus ac praefectus usi sunt, tribusque una die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant, unde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo tenere ductae legiones, quae si amnem Araxem, qui moenia alluit,

alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere.

XL. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis seque & equestres copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem, & dato die proelium incipere, vel simulatione fugae, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui viae pariter & pugnae composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iusserat, ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productiore cornuum sinistro per ima collium, ut si hostis intravisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diverso Tiridates, non usque ad iactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diverso confectari posset. Ubi nihil temeritate solum, nec amplius quam decurio equitum audentius progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquo jam tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, aggitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Alban peterentur, incertum, lucem opperitur: praemissaque levis armatura, quae muros interim ambiret, oppugnationemque cominus inciperet. Sed oppidani portis sponte patefactis, se suaeque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit; Artaxata ignis immissus, deletaque & solo aequata sunt. quia nec tenebris sine valido praesidio, ob magnitudinem moenium; nec nobis virium erat, quod firmando praesidio, & capeffendo bello divideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria quod capta essent. Adjicitur mira-

culum esse,

culum velut numine oblatum. nam cuncta extra, tectis tenus sole illustra fuere; quod moenibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusque discretum est, ut quasi insensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob haec consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitae: statuaeque & arcus, & continui consulatus principi: utque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaque in eandem formam decernuntur, adeo modum egressa, ut C. Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunae diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit: eoque oportere dividi sacros & negotiosos dies, quis divina colerentur, & humana non impedirent.

XLII. Variis deinde casibus jactatus, & multorum odia meritis reus, haud tamen sine invidia Senecae damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri, quam supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitum credebatur senatusconsultum, poenaeque Cinciae legis, adversus eos qui pretio causas oravissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, praeter atrociam animi, extrema senecta liber, & Senecam increpans; consensum amicis Claudii, sub quo iustissimum exilium pertulisset. Simul studiis inertibus, & juvenum imperitiae suetum, vivere iis qui vividam & incorruptam eloquentiam tuendis ci-
bus exercerent. Se quaestorem Germanici; illum domus
grus adulterum fuisse. An gravius existimandum, sponte li-
gatoris praemium honestae operae assequi, quam corrumpere
cubacula principum feminarum? Qua sapientia, quibus phi-
sophorum praeceptis, intra quadriennium regiae amicitiae
ex millies sestertium paravisset? Romae testamenta & orbos,
velut indagine ejus capi. Italiam & provincias, immenso fe-
rore hauriri. At sibi labore quaesitam, & modicam pecuni-
am esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum,
quam

quam veterem ac diu partam dignationem subitae felicitati submitteret.

XLIII. Nec deerant qui haec iisdem verbis, aut versa in deterius Senecae deferrent. Repertique accusatores, directos socios cum Suillius provinciam Asiam regeret, ac publicae pecuniae peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius visum, suburbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pompeium ad necessitatem belli civilis detrusum: Juliam Drusi filiam, Sabinamque Poppaeam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos: jam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii saevitiam Suillio objectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Caesar cohibuit, compertum sibi referens ex commentariis patris sui, nullam cujusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messalinae praetendi, & labare defensionis. Cur enim neminem alium delectum, qui saevienti impudicae vocem praeberet? Puniendo rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur eximebanturque etiam quae testamento matris, aut avi acciperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine non post damnationem fractus animo. Ferebaturque copiosa & molli vita, secretum illud toleravisse. Filium ejus Nerulum aggressis accusatoribus per invidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit princeps, tanquam satis expleta ultione.

XLIV. Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus Pontiae mulieris nuptae amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Sed ubi mulier vacua fuit, nectere moras, adversam patris voluntatem caussari, repertaque spe ditioris conjugis, promissa exueret. Octavius contra modo conqueri, modo minitari, famam perdit.

tam, pecuniam exhaustam obtestans : denique salutem, quae sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac postquam spernebatur, noctem unam ad solatium poscit, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conficiae ancillae custodiam cubiculi mandat. Ille una cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, ut assolet in amore & ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine seposita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, & accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta caedes, haud ambiguus percussor. quippe mansisse una convincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni injurias ultum esse. Commoveratque quosdam magnitudine exempli : donec ancilla ex vulnere resecta, verum aperuit. postulatque apud consules à patre interfectae, postquam tribunatu abierat, sententia patrum, & lege Cornelia de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis eo anno impudicitia, magnorum reipublicae malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppaea, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat, illustri memoria Poppaei Sabini consulari & triumphali decore praefulgentis. nam Ollium honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, praeter honestum animum. quippe mater ejus aetatis suae feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. opes claritudini generis sufficebant. sermo comis nec absurdum ingenium. modestiam praeferre, & lascivia uti. rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famae nunquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens : neque affectui suo, aut alieno obnoxia, unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit juvena ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur

habebatur. nec mora, quin adulterio matrimonium jungere-
retur.

XLVI. Otho, five amore incautus, laudare formam elegantiamque uxoris apud principem ; five ut accenderet, ac si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Saepe auditus est consurgens è convivio Caesaris, se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia feliciū. His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & forma Neronis captam simulans : mox acri jam principis amore ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitae, quod nemo adaequaret. Illum animo & cultu magnificentum : ibi se summa fortuna digna visere. at Neronem pellice ancilla, & assuetudine Actes devinctum, nil è contubernio fervili, nisi abjectum & sordidum traxisse. Dejicitur familiaritate sueta, post congressu & comitatu Otho ; & postremo, ne in urbe aemulatus ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur. Ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamia, sed integre sancteque egit, procax otii, & potestatis temperantior.

XLVII. Haftenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quaesivit. Suspectabat maxime Cornelium Sullam, focors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Caesaris, usu & senectâ à Tiberio usque domum principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Milvius in eo tempore oelebris nocturnis illecebris erat : ventitabatque illuc Nero, quo solutius urbem extra lasciviret. Igitur regredi per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Sullam ementitur : quia forte redeuntibus ministris principis, quidam per juvenilem licentiam quae tunc pas-

sim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque fervorum quisquam, neque clientium Sullae agnitus; maximeque despecta & nullius ausi capax natura ejus, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi convictus esset, cedere patria, & Massiliensium moenibus coërceri jubetur.

XLVIII. Iisdem consulibus auditae Puteolanorum legationes. quas diversas (senatorius) ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis, hi magistratum & primi cujusque avaritiam increpantes. Cumque seditio ad saxa & minas ignium progressa, necem & arma proliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte praetoria; cujus terrore & paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo civitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Paetus Thrasea contradixisset, prae buissetque materiem obrectatoribus arguendae sententiae; Cur enim si rempublicam egere libertate senatoria crederet, tam levia consecraretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quotiens jus dicendae sententiae accepissent, quae vellent expromere, relationemque ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusanis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes imperii partes perinde egregia, quam si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quod si summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum? Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, non praesentium ignarum, respondere solebat, ejusmodi consulta corrigere; sed patrum honori dare, ut manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulatos, qui animum etiam levissimis adverterent.

L. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam republicanorum arguentis, dubitavit Nero, an cuncta vectigalia

omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. Sed impetum ejus, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere senatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus quibus respublica sustineretur, deminuerentur. quippe sublatis portoriis, sequens ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Romani tam libertate: reliqua mox ita provisa, ut ratio quaestuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas plane publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent.

LI. Ergo edixit princeps, ut leges cujusque publici occultae ad id tempus, proscriberentur; omittas petitiones, non ultra annum resumerent: Romae praetor; per provincias qui pro praetore aut consule essent, jura adversus publicanos extra ordinem redderent: militibus immunitas servaretur, nisi in iis quae veno exercerent. Aliaeque admodum aequa, quae brevi servata dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragessimae quinquagesimaeque, & quae alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio. Et ne censibus negotiatorum naves ascriberentur, tributumque pro illis penderent, constitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Silvanum, absolvit Caesar. Camerinum adversus privatos & paucos, saevitiae magis quam captarum pecuniarum crimina obficientes: Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque tempus evocandorum testium, reus illico defendi postulabat. Valuitque pecuniosa orbitate & senectâ, quam ultra eorum vitam produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio ducum, qui pervulgatis triumphis insignibus, majus ex eo decus sperant, si pacem continuavissent. Paullinus Pompejus, & L. Vetus, ea tempestate exercitui praeerant. Ne tamen

legnem

segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa connectere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano & Arare subvectae, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent. Invidit operi AELIUS GRACILIS Belgicae legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienae provinciae inferret, studique Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. Ceterum continuo exercituum otio fama incescit, ereptum jus legatis ducendi in hostem. Eoque Frisii juventutem saltibus aut paludibus, imbellem aetatem per lacus admove re ripae, agrosque vacuos, & militum usui sepositos infedere, auctore Verrito & Malorige, qui nationem eam regabant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cum Dubius Avitus accepta à Paullino provincia, minitandovim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem à Caesare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quae barbaris ostentantur; intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris, ignari, oblectabantur) dum confessum caveae, discrimina ordinum, quis eques, ubi senatus percunctantur, advertere quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogantes, postquam audiverant, earum gentium legatis id honoris datum, quae virtute & amicitia Romana praeccellerent; NULLOS MORTALIUM ARMIS AUT FIDE ANTE GERMANOS ESSE exclamant, degrediunturque & inter patres confidunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona aemulatione. Nero civitate Romana

ambos donavit: Frisios decedere agris iussit. Atque illis aspernantibus, auxiliarius eques repente immissus, necessitatem attulit, captis caesisve qui pervicacius resisterant.

LV. Eisdem agros Anfibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adjacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exilium orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Bojocalus, victum se rebellionem Cherusca, iussu Arminii referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse. Quinquaginta annorum obsequio id quoque adungere, quod gentem suam ditioni nostrae subiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Servarent sane receptus gregibus inter hominum famam; modo ne vastitatem & solitudinem inallent, quam amicos populos. Chamavorum quondam carva, mox Tubantum, & post Usipiorum fuisse. Sicut coelum diis, ita terras generi mortalium datas: quaeque vacuae, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat, vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores.

LVI. Et commotus his Avitus, patienda meliorum imperia. Id diis quos implorarent placitum, ut arbitrium penes, Romanos maneret quid darent quid adimerent; neque alios iudices, quam se ipsos paterentur. Haec in publicum Anfibariis respondit; ipsi Bojocalo, ob memoriam amicitiae daturum agros. quod ille, ut proditiōis pretium, aspernatus addidit; Deesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest. atque ita infensus utrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ultiores etiam nationes socias bello vocabant. Avitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet; ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi causam suam dissociarent. Igitur abstantibus

tibus his, pari metu exterriti Bructeri. & ceteris quoque aliena pericula deferentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent; errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, caeduntur, imbellis aetas in praedam divisa est.

LVII. Eadem aestate inter Hermunduros Cattosque certatum magno proelio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, eos maxime locos propinquare coelo, praesque mortalium à deis nusquam propius audiri. inde indulgentia numinum illo in amne, illisque silvis salem provenire, non ut alias apud gentes eluvie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fasa; ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum. Sed bellum Hermundurum prosperum, Cattis exitiosius fuit, quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minae quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Juhonum socia nobis, malo improviso afflicta est. nam ignes terra editi, villas, arva, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditae nuper Coloniae moenia. neque extingui poterant, non si imbres caderent, non si fluvialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec intopia remedii, & ira cladis agrestes quidam eminus saxa jacere, dein residentibus flammis propius sgressi, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori direpta injiciunt, quanto magis profana & usu polluta, tanto magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio quae super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigii loco habitum est, donec in novos fetus reviresceret.

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER QUARTUS-DECIMUS

BREVIARIUM LIBRI.

Nero matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id factum apud Senatum : & is non ignoscit solum, sed laudat. Inde ad deterrima quaeque prorupit. currus agitavit. in scena cantavit. Quinquennale ludicrum Romae institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amovetur. At Corbulo in Armenia strenuè rem gerit : Tigranocerta capit : Tigranem regem iis imponit. Contra in Britannia clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & tota paenè provincia amissa : quam tamen mira constantia & unius proelii successu Suetonius idem retinuit. Praefectus urbis domi suae interfectus. supplicium de familia sumptum. Lex Majestatis revocata. Burrbus obiit. Seneca à pessimis in invidiam vocatur : ideoque commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus unus omnia potest : is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octaviam dimittit : Popaeae jungitur. Seditionem super eâ re populus movet : quae causa maturandi Octaviae exitii. Ea interfecta in Pandateria insula. Gesta haec annis circiter quattuor.

C. VIPSTANIO. APRONIANO. L. FONTEJO CA-
PITONE.

IMP. NERONE, IV, COSSO CORNELIO LENTU-
LO.

C. CAESONIO

C. CAESONIO PAETO. C. PETRONIO TURPILIANO.
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO.
COSS.

CAJO Vipstano, Fontejo Coss. diu meditatam scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppaeae, quae sibi matrimonium, & dissidium Octaviae incolumi Agrippina haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare principem, & pupillum vocare, qui iussis alienis obnoxius non modo imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales avos? An fecunditatem, & verum animum? timeri, ne uxor saltem injurias patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris aperiat. Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio. ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris, quam viseret periculis ejus immixta. Haec atque talia lacrymis & arte adulterae penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, usque ad caedem ejus duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius ardore retinendae Agrippinam potentiae eo usque provectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se saepius temulento comptam & incesto paratam. Jamque lasciva oscula; & praenuntias flagitii blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium à femina petivisse: immixtamque Acten libertam, quae simul suo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, pervulgatum esse incestum gloriantem matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinae, sed Neroni cupitum id memorat, ejusdemque libertae astu disiectum. Sed quae Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, & fama huc inclinatur, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina,

seu

seu credibilior novae libidinis meditatio in ea visa est, quae puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, & exercita ad omne flagitium patruī nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quod otium lacefferet. Postremo ubicumque habetur, praegravem ratus, interficere constituit; haecenus consultans, veneno, an ferro, vel qua alia vi. placuitque primo venenum. Sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; & ministros tentare arduum videbatur, mulieris usu scelerum adversus infidias intentae: atque ipsa praesumendo remedia munierat corpus. Ferrum & caedes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori delectus iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Annicetus libertus, classis apud Misenum praefectus, & pueritiae Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinae invisus. Ergo navem posse componi docet, cujus pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. nihil tam capax fortuitorum quam mare, & si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defunctae templum, & aras, & cetera ostentandae pietati.

IV. Placuit sollertia, tempore etiam jura, quando Quinquatruum festos dies apud Bajas frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum elicitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc obvius in litora (nam Antio adventabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villae nomen est, quae promontorium Misenum inter & Bajanum lacum flexo mari alluitur. Stabat inter alias navis ornatio, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe fuerat triremi, & classiariorum remigio vehi. aut tum invitata ad epulas erat occultando

occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit existisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguum, gestamine sellae Bajas pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum, comiter excepta, superque ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modo familiaritate juvenili Nero, & rursus adductus quasi seria confociaret, tracto in longum convictu, prosequitur abeuntem, artius oculis & pectori haerens, sive explenda simulatione, seu periturae matris supremus aspectus, quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, dii praebuere. Nec multum erat progressa navis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus : ex quis Creperejus Gallus haud procul gubernaculis adstabat, Aceronia super pedes cubitantis reclinis, poenitentiam filii, & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cum dato signo, ruere tectum loci multo plumbo grave, pressusque Creperejus, & statim exanimatus est. Agrippina & Aceronia eminentibus tecti parietibus, ac forte validioribus, quamvis oneri cederent, protectae sunt : nec dissolutio navigii sequebatur turbatis omnibus, & quod plerique ignari etiam conscios impediabant. Visum dehinc remigibus, unum in latus inclinare, atque ita navem submergere. Sed neque ipsis promptus in rem subitam consensus, & alii contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verum Aceronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & ut subveniretur matri principis clamat, contis & remis, & quae fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occurso lenunciorum Lucrinum in lacum vecta, villae suae infertur.

VI. Illic reputans ideo se fallacibus litteris accitam, & honore praecipuo habitam ; quodque litus juxta non ventis acta, non saxis impulsu navis, summa sui parte, veluti terrestre machinamentum concidisset ; observans etiam Aceroniae necem

cem, simul suum vulnus aspiciens, solum infidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deum, & fortuna ejus evasisse gravem casum. orare, ut quamvis periculo matris exterritus, visendi curam differret. sibi ad praesens quiete opus. Atque interim securitate simulata, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentum Aceroniae requiri, bonaque obsignari jubet. id tantum non per simulationem.

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris operienti, assertur evasisse ictu levi sauciam, & haecenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pavore exanimis, & jam jamque affore obtestans vindictae properam, sive servitia armaret, vel militem accenderet, sive ad senatum & populum pervaderet, naufragium & vulnus & interfectos amicos objiciendo; quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrhus & Seneca expergiscerentur. quos statim acciverat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum utriusque silentium, ne irriti dissuaderent; an eo descensum credebant, ut nisi praeveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca haecenus promptior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda caedes esset? Ille praetorianos toti Caesarum domui obstrictos, memoresque Germanici, nihil adversus progeniem ejus atrox aufuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum profitetur; iret propere, duceretque promptissimos ad jussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinae nuntium Agerinum, scenam ultro criminis parat: gladiumque dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus. tum quasi deprehenso, vincla injici jubet; ut exitium principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse confingeret.

VIII. Interim vulgato Agrippinae periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium objectus,

objectus, hi proximas scaphas scandere : Alii quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus protendere : Quæstibus, votis, clamore, diversa rogitantium, aut incerta respondentium, omnis ora compleri : affluere ingens multitudo cum luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disjecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque janua, obvios servorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret ; cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una : magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoque me deseris, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centurione elaffiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret : sin facinus patraturus, nihil se de filio credere ; non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput ejus affixit. Nam in mortem centurioni ferrum distringenti, protendens uterum, Ventrem feri, exclamavit : multisque vulneribus confecta est.

IX. Haec consensu traduntur. Aspexeritne matrem examinem Nero, & formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem, convivali lecto, & exsequiis vilibus : neque dum Nero rerum potiebatur congesta aut clausa humus. mox domesticorum cura, levem tumultum accepit, viam Miseni propter, & villam Caesaris dictatoris, quae subjectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus ejus, cognomento Mneſter, ipse ferro se transegit ; incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contempseratque. Nam consulenti super Nero-

ne,

ne, responderunt Chaldaei, fore ut imperaret, matremque occideret : atque illa, Occidat, inquit, dum imperet.

X. Sed à Caesare perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta est. reliquo noctis, modo per silentium defixus, saepius pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prehensantium manum, gratantiumque, quod discrimen improvisum, & matris facinus evasisset. Amici dehinc adire templa : & coepto exemplo, proxima Campaniae municipia victimis & legationibus laetitiam testari. Ipse diversa simulatione, maestus, & quasi incolumitati suae infensus, ac mortis parentis illacrymans ; quia tamen non ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, observabaturque maris illius & literum gravis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubae collibus circum editis, planctusque tumulto matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat ;

XI. Repertum cum ferro percussorem Agerinum ex intimis Agrippinae libertis, & luisse eam poenam conscientia, quae scelus paravisset. Adjiciebat crimina longius repetita ; quod consortium imperii, juraturasque in feminae verba praetorias cohortes, idemque dedecus senatus & populi speravisset : ac posteaquam frustra optata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donativum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisse. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis, responsa daret ? Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in matrem transfudit, publica fortuna extinctam referens. namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur, ut crederet ? aut à muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, & classes imperatoris perfringeret ? Ergo non jam

Nero,

Nero, cujus immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripsisset.

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertae essent insidiae, ludis annuis celebrarentur, aureum Minervae simulacrum in curia, & juxta principis imago statueretur. dies natalis Agrippinae inter nefastos esset. Thrasea Pactus silentio vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum senatu; ac sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non praebeuit. Prodigia quoque crebra & irrita intercessere. anguem enixa mulier; & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus, & tactae de caelo quattuordecim urbis regiones, quae adeo sine cura deum eveniebant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuaverit. Ceterum quo gravaret invidiam matris, eaque demota auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres Juniam & Calpurniam, praefectura functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliae Paullinae cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegaverat, Iturium & Calvisium poena exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa, labante jam Agrippina, cujus inimicitias conciderat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniae, quonam modo urbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis reperiret anxio, contra deterrimus quisque quorum non alia regia fecundior exstitit, invisum Agrippinae nomen, & mortis ejus accensum populi favorem differunt: iret intrepidus, & venerationem sui coram experiretur. Simul praegredi exposcunt & promptiora quam promiserant inveniunt, obvias tribus, festo cultu senatum: conjugum ac liberorum agmina per sexum & aetatem disposita: exstructos qua incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac

publici servitii victor, Capitolium adiit, grates exsolvit: seque in omnes libidines effudit, quas male coërcitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi copia erat, curriculo quadrigarum insistere, nec minus foedum studium cithara ludicrum in modum canere, cum coenaret; quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat: idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modo Graecis in urbibus, sed Romana apud templa, numen praecipuum, & praescium. Nec jam fisci poterat, cum Senecae ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ultro vocari populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum; & si eodem princeps trahat, laetum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum attulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures foedasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos, ne nominatim tradam; maioribus eorum tribuendum puto. nam & ejus flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenae promittere subegit, donis ingentibus: nisi quod merces ab eo qui jubere potest, vim necessitatis affert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Juvenalium vocabulo, in quos passim nominata: non nobilitas cuiquam, non aetas aut acti honores impedimento quo minus Graeci Latinive histrionis artem exercebant, usque ad gestus modosque haud viriles. Quin & feminae illustres deformia meditari. exstructaque apud neminem quod navali stagno circumposuit Augustus, conventicula & cauponae, & posita vaeno irritamenta luxus. dabanturque stipēs, quas boni necessitate; intemperantes gloria consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia; nec ulla moribus con-

raptis olim plus libidinum circumdedit, quam illa colluvis. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reservaretur. Postremo ipse scenam inscendit, multa cura tentans citharam & praemeditans, assistentibus familiaribus. accesserat cohors militum, centuriones, tribuni quoque & maerens Burrus, ac laudans. Tuncque primum conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, aetate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alii in spe potentiae. Hi dies ac noctes plaufibus personare. Formam principis vocemque deum vocabulis appellantes, quasi per virtutem clari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis aetatis nati, considerare simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiae doctoribus tempus impartiebat post epulas, utque contraria asseverantium discordiae eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

XVII. Sub idem tempus, levi contentione atrox caedes orta inter colonos Nucerinos Pompejanosque, gladiatorio spectaculo, quod Livinejus Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe oppidana lascivia invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpserunt, validiore Pompejanorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi à Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes desiebant. Cujus rei iudicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decem annos ejusmodi coetu Pompejani, collegiaque quae con-

tra leges instituerant, dissoluta. Livinejus, & qui alii seditionem conciverant, exilio multati sunt.

XVIII. Motus senatu & Pedius Blaesus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Aesculapii, delectumque militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, praetoria potestate usum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondam habitos, & populo Romano cum regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinaque licentia & injuria, quasi jure & aequo nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adversus judicem invidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudii, & consulendum principem respondit. Nero probata Strabonis sententia, se nihilominus subvenire sociis, & usurpata concedere scripsit.

XIX. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Atri, & M. Servilii, qui summis honoribus, & multa eloquentia viguerant. Ille orando causas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, & elegantia vitae, quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

XX. Nerone quartum Cornelio Cossio Coss. quinquennale ludicrum Romae institutum est, ad morem Graeci certaminis. varia fama, ut cuncta ferme nova. Quippe erant qui Cn. quoque Pompejum incusatum à senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuisset. nam antea subitariis gradibus, & scena in tempus structa, ludos edi solitos: vel si vestustiora repetas, stantem populum spectavisse: ne si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quotiens Praetores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abolitos pauperum patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut quod usquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis juvenus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus: qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant.

Proceres

Proceres Romani specie orationum & carminum, scena polluantur. quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent, & caestus assumant, easque pugnas pro militia & armis meditentur? An iustitiam augurii, & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum perire audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed coetu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat.

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina praetendebant; Majores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna quae tum erat; eoque à Thuseis accitos histriones. à Thuriis equorum certamina, & possessa Achaja Asiaque ludos curatius editos. nec quemquam Romae honesto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis à L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe praeberit. Sed & consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit, potius quam immenso sumptu, singulos per annos confurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Graeca certamina à magistratibus causam fore, cum eo sumptu respublica fungatur. oratorum ac vatium victorias incitamentum ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici grave, aures studiis honestis, & voluptatibus concessis impartire. laetitiae magis quam lasciviae dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil illicitum occultari queat. Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditum quamquam scenae Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiae primas nemo tulit, sed victorem esse Caesarem pronuntiatum. Graeci amictus, quos per eos dies plerique incefferant, tum exoleverant.

XXII. Inter quae & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur inquirebant. &

omnium ore Rubellius Plautus celebratus, cui nobilitas per matrem ex Julia familia. Ipse placita majorum colebat, habitu severo, casta & secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famae adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, istae dapes, mensaeque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo; hunc illum numine deum destinari credebant. fovebantque multi, quibus nova & ancipitia praecolere avida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, consuleret quieti urbis, seque prave diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta & inturbida juventa frueretur. Ita illuc cum conjuge Antistia & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxur cupidus infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquae Marciae ad urbem deductae nando inceserat: videbaturque potus sacros & caerimoniam loci corpore toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deum affirmavit.

XXIII. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta; quibus excisis, metum hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiae famam adipisceretur: illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniae auferret: neque tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, & in avia digredi, ac fuere qui se spe-luncis, & carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos praetergradientem incursavere Mardi, latrocinii exerciti, contraque inrumpentem montibus defensis
quos

quos Corbulo immissis Hiberis vastavit, hostilemque audaciam externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex proelio damnis, ita per inopiam & labores fatiscabant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad haec penuria aquae, fervida aestas, longinqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quam gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessaeque segetes, & ex duobus castellis, in quae confugerant Armenii, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Tauranitium transgressus, improvisum periculum vitavit. Nam haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo repperitus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit. convictique & puniti sunt, qui specie amicitiae dolum parabant. Nec multo post legati Tigranocerta missi, patere moenia afferunt, intentos popularis ad jussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At praesidium regium, quod ferox juvenus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & proelium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demum & inrumpentium armis cessere. quae facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello destinebantur. Miserantque Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiae ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato praesidio ad litora maris rubri deduxit. unde de vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeare.

XXVI. Quin & Tiridaten per Medos extrema Armeniae intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit: quosque nobis ob regem averfus animi cognoverat, caedibus & incendiis perpopulatus, possessionem Armeniae usurpabat:

bat : cum advenit Tigranes, à Nerone ad capeffendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, fed quod diu obfes apud urbem fuerat, ufque ad fervilem patientiam demiffus. Nec confensu acceptus, durante apud quofdam favore Arfacidarum. at plerique superbiam Parthorum perofi, datum à Romanis regem malebant. Additum & praefidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duaeque equitum alae. & quo facilius novum regnum tueretur, pars Armeniae ut cuique finitima, pars Nipolique & Aristobulo atque Antiocho parere juffae sunt. Corbulo in Syriam abceffit, morte Umidii legati vacuam, ac fibi permiffam.

XXVII. Eodem anno ex illuftribus Asiae urbibus, Laodicea tremore terrae prolapsa, nulla à nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia vetus oppidum, Puteoli, jus Coloniae, & cognomentum à Nerone apifcuntur. Veterani Tarentum & Antium adfcripti, non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapfis pluribus in provincias, in quibus ftipendia expleverant : Neque conjugiiis fufcipiendis, neque alimentis liberis fueti, orbas fine pofteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, univerfae legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & fuis cujufque ordinis militibus, ut confensu & caritate rempublicam efficerent ; fed ignoti inter fe, diverfis manipulis, fine rectore, fine affectibus mutuis, quafi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

XXVIII. Comitia praetorum arbitrio fenatus haberi folita, quod acriore ambitu exarferant, princeps composuit, tris quae fupra numerum petebant, legioni praeficiendo. Auxilium patrum honorem, ftatuendo ut qui à privatis judicibus ad fenatum provocaviffent, ejufdem pecuniae periculum facerent, cujus ii qui imperatorem appellavere. nam antea vacuum id folutumque poena fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damnatur, atque

que Italia exigitur; ne graviore poena afficeretur, Vibii Crispi fratris opibus enixus.

XXIX. Caesonio Paeto Petronio Turpiliano Coss. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque Avitus legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, & successor Veranius, modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est: magna dum vixit severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus. quippe multa in *Neronem* adulatione, addidit, subjecturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiae, & rumore populi, qui neminem sine aemulo finit, Corbulonis concertator: receptaeque Armeniae decus aequare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, navesque fabricatur plano alveo, adversus breve litus & incertum. Sic pedes. equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis transmisere.

XXX. Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, intercurfantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, erinibus dejectis, faces praeferebant. Druidaeque circum, preces diras sublati ad caelum manibus fundentes, novitate aspectus perculere milites, ut quasi haerentibus membris, immobile corpus vulneribus praeberent. Dein cohortationibus lucis, & se ipsi stimulant, ne muliebre & fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque obvios, & igni suo involvunt. Praesidium posthac impositum victis, excisique luctu, saevis superstitionibus sacri. nam cruore captivo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Haec aegenti Suetonio, repentina defectio provinciae nuntiatur.

XXXI. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Caesarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul injuria fore: quod contra venit; adeo ut regnum per centuriones, domus per servos, velut

velut capta vastarentur. Jam primum uxor ejus Boudices verberibus affecta, & filiae stupro violatae sunt. Praecipui quoque Icenorum, quasi cunctam regionem muneri acceperant, avitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu graviorum (quando in formam provinciae cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus, & qui alii nondum servitio facti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captivos, servos appellando: fovebant impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitae, & spe ejusdem licentiae. Ad haec templum divo Claudio constitutum, quasi arx aeternae dominationis aspiciebatur; delectique sacerdotes specie religionis omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, excindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati prius quam usui consulitur.

XXXII. Inter quae nulla palam causa delapsam Camuloduni simulacrum Victoriae, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et feminae in furore turbatae adesse exitium canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos, consensisse ululatibus theatrum; visamque speciem in aestuario Tamesae subversae coloniae; jam Oceanum cruento aspectu; dilabente aestu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petivere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haud amplius quam ducentos sine justis armis misit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impredientibus qui occulti rebellionis conscii consilia turbabant, neque fossam aut vallum praeduxerunt, neque motis senibus & feminis juvenus sola resistit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt. templum in quo se
miles

miles conglobaverat, biduo obsessum, expugnatumque. Et victor Britannus Petilio Ceriali legato legionis nonae in subsidium adventanti obvius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in castra, & munitis defensus est. Qua clade & odiis provinciae, quam avaritia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insignis, sed copia negotiatorum & com meatuum maxime celebris. ibi ambiguus an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilii coërcitam, unius oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu & lacrymis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret protectionis signum, & comitantes in partem agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa aetas, vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omisissis castellis praefidiisque militarium, quod uberrimum spoliandi, & defendentibus intutum, laeti praeda, & aliorum segnes petebant. Ad septuaginta millia civium & sociorum, iis quae memoravi locis, cecidisse constitit. neque enim capere aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed caedes, patibula, ignes, cruces, tanquam reddituri supplicium, ac praerepta interim ultione, festinabant.

XXXIV. Jam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimanis, & è proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant; cum omittere cunctationem, & congredi acie parat. deligitque locum artis faucibus, & à tergo silva clausum, satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiae passim per catervas & turmas exsultabant, quanta non alias multitudo, & animo adeo

adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriae secum traherent, plaustrisque imponerent, quae super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boudicea curru filias prae se vehens, ut quamque nationem accesserat; Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur; sed tunc non ut tantis majoribus oratam regnum & opes, verum ut unam è vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eo provectas Romanorum cupidines, ut non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos justae vindictae. cecidisse legionem, quae proelium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot millium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum; si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri, & servirent.

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine filebat, qui quamquam consideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat; Ut spernerent sonores Barbarorum, & inanes minas. plus illuc feminarum, quam juventutis aspici. imbelles, inermes, cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincentium, totiens fusi agnovissent. etiam in multis legionibus, paucos esse qui praelia profligarent. gloriaeque eorum accessurum, quod modica manu, universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum & pilis emissis, post umbonibus & gladiis stragem caedemque continuarent; praedae immemores: parta victoria, cuncta ipsis cessura. Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat: vetus miles & multa proeliorum experientia, ut certus eventus Suetonius, daret pugnae signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens; postquam propius suggestus hostis certo jactu tela exhausserat, velut cuneo erupit. Idem
auxiliarium

auxiliarium impetus : & eques protentis hastis, perfringit quod obvium & validum erat. Ceteri terga praebuere, difficili effugio, quia circumjecta vehicula sepsierant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat : confixaque telis etiam jumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiqui, victoriis par ea die laus parta. quippe sunt qui paulo minus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicea vitam veneno finivit. Et Poenius Postumus praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat, abnueratque contra ritum militiae iussa ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus, sub pelli-
bus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias
Caesar, missis è Germania duobus legionariorum millibus,
octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus : quorum
adventu, nonani legionario milite suppleti sunt ; cohortes alae-
que novis hibernaculis locatae, quodque nationum ambiguum
aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil ae-
que quam fames affligebat ferendis frugibus incuriosos, & om-
ni aetate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi desti-
nant ; gentesque praeferoces tardius ad pacem inclinant ; quia
Julius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors,
bonum publicum privatis simultatibus impediabat, disperse-
ratque novum legatum opperiendum esse, sine hostili ira & su-
perbia victoris clementer deditis consulturum. Simul in ur-
bem mandabat, nullum proelio finem expectarent, nisi succe-
deretur Suetonio : cujus adversa, pravitati ipsius ; prospera,
ad fortunam reipublicae referebat.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniae statum missus
est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate
eius, non modo inter legatum procuratoremque concordiam
ignem ; sed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec

Cc

defuit

defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiae Galliaeque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat. mirabanturque, quod dux & exercitus tanti belli confector servitiis obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusque rebus gerundis Suetonius, qui post paucas naves in litore, remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui jam consulatu abierat, jubetur. Is non irritato hoste, neque laceffit, honestum pacis nomen segni otio imposuit.

XL. Eodem anno Romae insignia scelera, alterum senatoria, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat praetorius, simul longa senectâ, simul orbitate & pecunia infidiis obnoxius. ei propinquus Valerius Fabianus capeffendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonium Primum, & Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus; Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem praecipuum malorum credebatur. Igitur Fabianus tabulas iis quos memoravi, & aliis minus illustribus, obsignat. quod apud patres convictum: & Fabianus Antoniusque cum Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria majorum, & preces Caesaris, poenae magis quam infamiae exemere.

XLI. Perculit is dies Pompejum quoque Aelianum juvenem quaestorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italia & Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne apud praefectum urbis arguerentur, ad praetorem detulisset, interim specie legum, mox praevaricando ultionem elusurus. Adicitur senatusconsultum; Qui talem operam emptitasset. vendidissetve

didissetve, perinde poena teneretur, ac si publico iudicio calumniae condemnatus.

XLII. Haud multo post, praefectum urbis Pedanium Secundum servus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat; sive amore exoleti infensus, & dominum aemulum non tolerans. Ceterum cum vetere ex more familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quae tot innoxios protegebatur, usque ad seditionem ventum est: senatuque in ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius sententiae loco in hunc modum disseruit.

XLIII. Saepenumero, P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta & leges majorum nova senatus decreta postularentur: neque sum adversatus. non quia dubitare super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, & quae converterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando respublica consiliis eguisset. quod hodie evenit, consulari viro domi suae interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamvis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiae minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum praefectus urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quae ne in metu quidem pericula nostra advertit? An, ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum jure caesum videri.

XLIV. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? Sed & si nunc primum statuendum

Cc 2

haberemus,

haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum insumpsisse, ut non vox minax excideret ? nihil per temeritatem proloqueretur ? Sane consilium occultuit, telum inter ignaros paravit: num excubias transfret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, caedem patraret, omnibus nesciis ? Multa sceleris indicia praeveniunt servi. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios ; postremo si pereundum sit, non inulti inter nocentes, agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversus ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui fortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate publica rependitur.

XLV. Sententiae Cassii, ut nemo unus contraire ausus est, ita dissonae voces respondebant, numerum, aut aetatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Praevaluit tamen pars quae supplicium decernebat. sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine, saxa ac faces minitante. Tum Caesar populum edicto increpuit ; atque omne iter quo damnati ad poenam ducebantur, militaribus praefidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per saevitiam intenderetur.

XLVI. Damnatus iisdem consulibus Tarquitiis Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum proconsule ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio, & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano ; Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. Es

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum praeumbrante imperatoris fastigio datur, clarus. adeo ut Nero aeger valetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur; responderit habere subsidium rempublicam. Rogantibus dehinc, in quo potissimum? addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post haec Regulus, quiete defensus; & quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone praebitumque oleum equiti ac senatui Graeca facilitate.

XLVIII. P. Mario L. Asinio consulibus Antistius praetor, quem in tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa adversus principem carmina fecitavit: vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, majestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde exitium Antistio, quam imperatori gloriam quaeri, uti condemnatus, à senatu, intercessione tribunicia morti eximeretur. Et cum Ostorius nihil audivisse pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum. Censuitque Junius Marullus consul designatus, adimendam reo praeturam, necandumque more majorum. Ceteris inde assentientibus, Paetus Thrasea multo cum honore Caesaris, & acerrime increpito Antistio: Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendum differuit. carnificem & laqueum pridem abolita: & esse poenas legibus constitutas, quibus sine judicum saevitia & temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin in insula publicatis bonis, quo longius fontem vitam traxisset, eo privatim miserior, & publicae clementiae maximum exemplum futurum.

XLIX. Libertas Thraseae servitium aliorum rupit. & postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam ejus iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptissimus

fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio laceffens, & respondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Caesari. Ille inter pudorem & iram cunctatus, postremo rescipit nulla injuria provocatum Antistium gravissimas in principis contumelias dixisse: earum ultionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti poenam statui par fuisse: ceterum se qui severitatem decoruentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent ut vellent. datam & absolvendi licentiam. His atque talibus recitatis, & offensione manifesta, non ideo aut consules mutavere relationem; aut Thrasea decessit sententia; ceterive, quae probaverant deferuere: pars ne principem objecisse invidiae viderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Vejento conflictatus est, quod multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen codicillorum dederat. Adiciebat Talus Geminus accusator; venditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum jus. quae causa Neroni fuit suscipiendi judicii. convictumque Vejentonem Italia depulit, & libros exuri jussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, oblivionem attulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. concessitque vita Burrus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod in se tumescentibus paulatim faucibus, & impedito meatu, spiritum finiebat. plures jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum ejus noxio medicamine asseverabant: & Burrum intellecto scelere, cum ad visendum eum princeps venisset, aspectum ejus aversum, sciscitantique haecenus respondisse, Ego me bene habeo. Civitati grande desiderium ejus mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe
Caesar

Caesar duos praetoriis cohortibus imposuerat : Fenium Rufum
 & vulgi favore, quia rem frumentariam sine quaestu tractabat :
 Pisonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam
 eo secutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere. vali-
 dor Tigellinus in animo principis, & intimis libidinibus as-
 sumptus : prospera populi & militum fama Rufus, quod apud
 Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecae potentiam, quia nec bonis
 artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero
 ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam
 adoriuntur, tanquam ingentes & privatum modum evectas o-
 res adhuc augeret : quodque studia civium in se verteret :
 hortorum quoque amoenitate & villarum magnificentia quasi
 principem supergrederetur. Objiciebant etiam eloquentiae
 laudem uni sibi asciscere, & carmina crebrius facititare, post-
 quam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis prin-
 cipis palam iniquum, detrectare vim ejus equos regentis ; il-
 ludere voces quotiens caneret. Quem ad finem nihil in repub-
 lica clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe fi-
 nitam Neronis pueritiam, & robur juventae adesse. exueret
 magistrum, satis amplis doctoribus instructus, majoribus
 suis.

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis
 quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem ejus magis asper-
 nante Caesare, tempus sermoni orat : & accepto, ita incipit ;
 Quartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus
 sum ; octavus ut imperium obtines : medio temporis tantum
 honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae
 desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis, nec meae
 fortunae, sed tuae. Atavus tuus Augustus, M. Agrippae
 Mitylenense secretum ; C. Maecenati urbe in ipsa, velut pere-
 grinum otium permisit : quorum alter bellorum socius, alter
 Romae pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro
 ingentibus meritis praemia acceperant. Ego quid aliud mu-
 nificentiae

nificentiae adhiberi potui quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata? & quibus claritudo venit, quod juventae tuae rudimentis affuisse videor, grande hujus rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti. adeo ut plerumque intra me ipse volvam: Egone equestri & provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora praeferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per haec suburbana incedit, & tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.

LIV. Sed uterque mensuram implevimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à principe accipere. Cetera invidiam augent. quae quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacet; sed mihi incumbit: mihi subveniendum est. quomodo in militia aut via fessus adminiculum orarem; ita in hoc itinere vitae, senex, & levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, praesidium peto. Jube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curae seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigii regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedit, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.

LV. Ad quae Nero sic ferme respondit; Quod meditatae orationi tuae statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum praevisa, sed subita expedire docuisti. Avus meus Augustus Agrippae & Maecenati usurpare otium post labores concessit; sed in ea ipsa aetate, cujus auctoritas tueretur, quidquid illud & quaecumque tribuisset. attamen neutrum datis à se praemiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim juvena Augusti versata est. Nec mihi

tela

tela & manus tuae defuissent, in armis agenti. Sed quod praesens conditio poscebat, ratione, consilio, praeceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, aeterna erunt : quae à me habes, hortati, & fenus, & villae, casibus obnoxia sunt ; ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referri libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod praecipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis.

LVI. Verum & tibi valida aetas, rebusque & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperii spatia ingredimur : nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio praeponis. Sed quantum Volusio longa parcimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si qua in parte lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas ; ornatumque robor subsidio impensus regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam ; nec quies, si reliqueris principem ; sed mea avaritia, meae crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur ; non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret ; inde gloriam sibi recipere. His adjicit complexum & oscula, factus natura & consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit : sed instituta prioris potentiae commutat ; prohibet coetus salutantium : vitat comitantes : rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientiae studiis, domi attineatur.

LVII. Perculso Seneca, promptum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinae amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus, & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus si principem societate scelerum obstringeret, metus ejus rimatur. Compertoque Plautum & Sullam maxime timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos ; nobilitatem eorum, & propinquos
hu^{ic}

huic Orientis, illi Germaniae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caveri utcumque ab urbanis insidiis praesentia; longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos, claritudine avi Drusi. Sullam inopem, unde praecipuam audaciam: & simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii; sed veterum Romanorum imitamenta praeferre: assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaque, quae turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sulla sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi causa discumberet. Relatum caput ejus illufit Nero, tamquam praematura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur, & spatium itineris ac maris tempusque interjectum moverat famam: vulgoque fingebant, petatum ab eo Corbulonem, magnis tum exercitibus praesidentem, si clari atque infantes interficerentur, praecipuum ad pericula. quin & Asiam favore juvenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos, postquam jussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse una. Haec more famae, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit centurionem, & mandata L. Antistii soceri attulit, effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nulum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quae ad usque bellum evalescerent. denique aut salutem tali consilio quaeri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse.

LIX. Sed

LIX. Sed Plautum ea non movere. sive nullam opem providebat incermis atque exsul; seu taedio ambiguae spei; an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alios à focero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiae Coeranum Graeci, Musonium Thusci generis, constantiam opperientiae mortis, pro incerta & trepida vita suasisse. Repertus est certe per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium praeposuerat. Caput interfecti relatum. cujus aspectu, ipsa principis verba referam: Quin, inquit, Nero deposito metu nuptias Poppaeae ob ejusmodi terrores dilatas maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeste agat, & nomine patris, & studiis populi gravem? Sed ad senatum litteras misit, de caede Sullae Plautique haud confessus. verum utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem reipublicae magna cura haberi. Decretae eo nomine supplicationes, utque Sulla & Plautus senatu moverentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, serilem dictitans. Exin Poppaeae jungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octaviae impulit, servilem ei amorem objicere. denominaturque res cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, anere tibiis doctus. Actae ob id de ancillis quaestiones, & vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa annuerent, plures pertere sanctitatem dominae tueri. Ex quibus una instanti Agellino, castiora esse muliebria Octaviae respondit, quam os suum. Movetur tamen primo civilis dissidii specie domumque Burri, & praedia Plauti, infaustra dona accipit. mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebris castus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate

huic Orientis, illi Germaniae exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caveri utcumque ab urbanis infidiis praesentia; longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos Asiae populos, claritudine avi Drusi. Sullam inopem, unde praecipuam audaciam: & simulatorem segnitiae, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii; sed veterum Romanorum imitamenta praeferre: assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaque, quae turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sulla sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi causa discumberet. Relatum caput ejus illufit Nero, tamquam praematura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur, & spatium itineris ac maris tempusque interjectum moverat famam: vulgoque fingebant, petatum ab eo Corbulonem, magnis tum exercitibus praesidentem, si clari atque insontes interficerentur, praecipuum ad pericula. quin & Asiam favore juvenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos, postquam jussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse una. Haec more famae, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum praevenit centurionem, & mandata L. Antistii soceri attulit, effugeret segnem mortem, otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reperturum bonos, consociaturum audaces. nulum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quae ad usque bellum evalescerent. denique aut salutem tali consilio quaeri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse.

LIX. Sed

LIX. Sed Plautum ea non movere. five nullam opem providebat inermis atque exsul; seu taedio ambiguae spei; an amore conjugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiae Coeranum Graeci, Musonium Tusci generis, constantiam opperientiae mortis, pro incerta & trepida vita suavis. Repertus est certe per medium diei nudus, exercitando corpori. Talem eum centurio trucidavit, coram Pelagone spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium praeposuerat. Caput interfecti relatum. cujus aspectu, ipsa principis verba referam: *Quin,* inquit, Nero deposito metu nuptias Poppaeae ob ejusmodi terrores dilatas maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri, quamvis modeste agat, & nomine patris, & studiis populi gravem? Sed ad senatum litteras misit, de caede Sullae Plautique haud confessus. verum utriusque turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem reipublicae magna cura haberi. Decretae eo nomine supplicationes, utque Sulla & Plautus senatu moverentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, sterilem dictitans. Exin Poppaeae conjungitur. Ea diu pellexit, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octaviae impulit, servilem ei amorem objicere. designaturque res cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, saepe tibi doctus. Actae ob id de ancillis quaestiones, & victimarum victis quibusdam, ut falsa annuerent, plures pertere sanctitatem dominae tueri. Ex quibus una instanti Agellino, castiora esse muliebria Octaviae respondit, quam os suum. Movetur tamen primo civilis dissidii specie domumque Burri, & praedia Plauti, infausta dona accipit. mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebris, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate

mediocritate fortunae, pauciora pericula sunt. His, haudquaquam Nero poenitentia flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin laeti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies Poppaeae prouunt. Octaviae imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. Itur etiam in principis laudes. repetitum venerantium. Jamque & Palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatus dissecere: Mutataeque quae per seditionem verterant, & Poppaeae honos repositus est. Quae semper odio, tum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus; Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vita potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & servitiis Octaviae, quae plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi quae vix bello evenirent. Arma illa adversus principem sumpta. ducem tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam & in urbem ipsam pergeret, ad cujus nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujusquam offensionem? An quia veram progeniem penatibus Caesarum data sit, male populum Romanum tibicinis Aegyptii subolem imperatoris fastigio induci? Denique si id rebus conducatur, libens quae coactus acciret dominam, vel consuleret securitati justa ultione. Et modicis remediis, primos motus confedisse. at desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum duros.

LXII. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valbat suspicio in servo, & quaestionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicujus quaeri placet, cui rerum quoque varum crimen affingeretur. Et visus idoneus matris patris Anicetus, classi apud Misenum, ut memoravi, praefectus

fectus, levi post admissum scelus gratia, dein graviore odio : quia malorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Caesar operae prioris admonet ; Solum incolumitati principis adversus insidiantem matrem subvenisse : locum haud minoris gratiae instare, si conjugem infensam depelleret. nec manu aut telo opus. Fateretur Octaviae adulterium. Occulta quidem ad praesens, sed magna ei praemia, & secessus amoenos promittit ; vel si negavisset, necem intentat. Ille insita vecordia, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quam jussu erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exilium toleravit, & fato obiit.

LXIII. At Nero praefectum in spem sociandae classis corruptum, & incusatae paulo ante sterilitatis oblitus, abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta, edicto memorat. Insulaque Pandateria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos majore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinae, à Tiberio, recentior Juliae memoria obversabatur, à Claudio pulsae. Sed illis robur aetatis affuerat. Laeta aliqua viderant, & praesentem saevitiam melioris olim fortunae recordatione allevabant. Huic primus nuptiarum dies loco funeris fuit, deductae in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & statim fratre. Tum ancilla domina validior. Et Poppaea non nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella vicesimo aetatis anno, inter centuriones & milites, praesagio malorum jam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus, mori jubetur : cum jam viduam se & tantum sororem testaretur, communesque Germanicos & postremo Agrippinae nomen ciceret. qua incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restrigitur vinculis, venaeque ejus per

omnes artus exsolvuntur: & quia pressus pavore sanguis tardius labebatur, praefervidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior saevitia, quod caput amputatum latumque in urbem Poppaea vidit. dona ob haec templis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut quicumque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, praesumptum habebant, quotiens fugas & caedes jussit princeps, totiens grates deis actas, quaeque rerum secundarum olim, tum publicae cladis insignia fuisse. Neque tamen filebimus, si quod senatusconsultum adulatione novum, aut patientia postremum fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditum est, Doryphorum quasi adversatum nuptiis Poppaeae, Pallantem quod immensam pecuniam longa senectia detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam ut C. Pisonis socium, sed validius à Seneca eodem crimine perculsus est. Unde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspéra.

C. CORN.

C. CORN. TACITI ANNALIUM

LIBER QUINTUS-DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Vologeses Parthorum Rex Armeniam invadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Caesonius Paetus missus Neronis mox supervenit, proprius Armeniae tuendae dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi foedere cum hoste depaſtus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppaeâ nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venire, super Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permissum. Is Armeniam iterum invadit, & metu Parthis injecto, ad colloquium ventum. Placuit arma poni, & Tiridaten diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte ejus resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa urbs ardet casu, sive Principis dolo. qui in ruinis ejus ingentem sibi domum extruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incendii. Conjuratio in Neronem inita & detecta, capite ejus C. Pisone. Multi interfecti illustrium, interque eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, ut rebus laetis. Gesta hæc annis paullo amplius tribus.

C. MEMMIO REGULO. VERGINIO RUFO

C. LECANIO BASSO. M. LICINIO CRASSO

P. SILIO NERVA. C. JULIO ATTICO VESTINO.
COSS.

Dd 2

Interea

INterea Rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemque alienigenam Tigranen Armeniae impositum ; simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens ; magnitudine rursus Romana, & continui foederis reverentia, diversas ad curas trahebatur : cunctator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validae, multisque ex eo bellis illigatus. Atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae exstimulat : quippe egressus Armenia Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat. Idque primores gentium aegre tolerabant, eo contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incurfarentur, sed temeritate obfidis tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod praesidium, aut unde peteret, rogitans. Jam de Armenia concessum, proxima trahi : & nisi defendant Parthi, levius servitium apud Romanos deditis, quam captis esse. Tiridates quoque regni profugus, per silentium haud modice querendo, gravior erat. Non enim ignavia magna imperia contineri : virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna aequius, quod validius. Et sua retinere, privatae domus ; de alienis certare, regiam laudem esse.

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridaten constituit, atque ita orditur ; Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per aetatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi, qui tertius potentiae gradus habetur. nam Medos Pacorus anteceperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiae nostrae penates rite composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prospere lacescitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias, aequitate quam sanguine, causa quam armis retinere parta majoribus malueram. si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, addita modestiae fama ; quae neque

neque summis mortalium spernenda est, & à diis aestimatur. Simul diademate caput Tiridatis evinxit, promptam equitum manum, quae regem ex more sectatur, Monefi nobili viro tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis : mandavitque Tigranem Armenia exturbari, dum ipse positus adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Quae ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo, & Vettio Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto, compositius cuncta, quam festinantius agerent. quippe bellum habere, quam gerere malebat. Scripseratque Caesari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet : Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat : tumultuariam provincialium manum armat ; hostiles ingressus praefidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita : quosdam rivos congestu arenae abdidit.

IV. Ea dum à Corbulone tuendae Syriae parantur, aëio raptim agmine Monefes ut famam sui praeiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit : qui occupaverat Tigranocerta, urbem copia defensorum & magnitudine moenium validam. Ad haec Nicephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit : & ducta ingens fossa, qua fluvio diffidebatur. Inerantque milites, & provisi ante commensus. quorum subvectu pauci avidius progressi, & repentinis hostibus circumventi, ira magis quam metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla comminus audacia : raris sagittis, neque clausos exterret ; & semet frustratur. Adiabeni cum promovere scalas & machinamenta inciperent, facile detrusi, mox erumpentibus nostris caeduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunae ratus, misit ad Vologesen, qui expostularent

vim provinciae illatam: socium amicumque regem cohortas Romanas circumfidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin septem & triginta millibus passuum à Tigranocerta distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec praesentia prospere fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumpserant, missae in Armeniam legiones: & aliae pro Syria, paratae ultro irrumperere. sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam exorta vis locustarum ambederat, quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia & firmanda pace respondet. Monescen omittere Tigranocerta jubet; ipse retro concedit.

VI. Haec plures ut formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alii occulte pepigisse interpretabantur; ut omisso utrimque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quae bello defenderant? An melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio quam cum Corbulone certaret: Corbulo merita tot per annos gloriae non ultra periculum faceret. Nam, ut rettuli, proprium ducem tuendae Armeniae poposcerat, & adventare Cefennius Pactus audiebatur: jamque aderat, copiis ita divisus, ut quarta & duodecima legiones, addita quinta, quae recens è Moesis excita erat, simul Pontica, & Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto obedirent: tertia & sexta & decima legiones, priorque Syriae miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum usu sociarent, partirenturve. Sed neque Corbulo aemuli patiens; & Pactus, cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur,

haberetur, despiciebat gesta, nihil caedis aut praedae, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans: Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanum jus victis impositurum.

VII. Sub idem tempus legati Vologesis; quos ad principem missos memoravi, revertere irriti: bellumque propalam sumptum à Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonius eo in tempore, duodecimam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam causa, turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit: Hostiaque quae muniebantur hibernaculis assistens, semifacta opera fuga perripuit, seque vallo extulit: & pila militum ardere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Ceterum Paetus spretis omnibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis, ut ferebat, Tigranocertis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quaedam castella, gloriaeque & praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut praedam cum cura habuisset. Longinquis itineribus percurfando quae obtineri nequibant, corrupto qui captus erat comite, & instante jam hieme, reduxit exercitum composuitque ad Caesarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus praesidiis insedit: & ne ponti injiciendo impedimentum hostiles turmae afferrent, (jam enim subjectis campis, magna specie volitabant) naves magnitudine praestantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros. in quos saxa & hastae longius permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adaequarentur. Dein pons continuatus; collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur; tanta celeritate

tate & ostentatione virium, ut Parthi omisso paratu invaderent dae Syriae, spem omnem in Armeniam verterent.

X. Ibi Paetus imminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum com-
meatibus infirmaverat; donec adventare Vologesen magno
& infenso agmine auditum. Accitur legio duodecima, & unde famam aucti exercitus sperat, prodita infrequentia: quae tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Paeto aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Verum ubi à viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus ne alienae sententiae indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi proelio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copiis praemisera, trepidus remeavit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, vana rursus fiducia, tria millia selecti peditis proximo Tauri jugo imposuit, quo transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Conjunctus ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, additi, data in praesidium cohorte, ac disperso milite, qui in uno habitus, vagum hostem promptius sustentavisset. & aegre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur. nec à Corbulone properatum, quo gliscentibus periculis etiam subsidii laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus jussit.

XI. At Vologeses quamvis obsessa à Paeto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquitio Crescente turrim, in qua praesidium agibat, defendere auso, factaque saepius eruptione, & caesis qui Barbarorum propius suggeriebantur; donec ignium jactu circumveniretur. peditum si quis integer, longinqua & avia; vul-

nerati,

nerati, castra repetivere: virtutem regis, saevitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pavebant. Ne dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret propere, signa & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturos.

XII. Ille interritus, & parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur; qua proximum & com meatibus non egenum, regionem Comagenem, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum, praeter alia sueta bello, magna vis camelorum onusta frumento, ut simul hostem famemque depelleret. Primum è percussis Paetium primipili centurionem obvium habuit, dein plerosque militum: quos diversas fugae causas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Paeti experiri monebat, se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere; non vias aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus praecipua servati civis corona, imperatoria manu tribueretur; quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus apisceretur, qui attulissent salutem, & qui acceperint? His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum die noctuque iter properabant.

XIII. Eoque intentius Vologeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo imbellis aetas defendebatur, adpugnare, propius incedens quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in praelium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quam munimenta propugnabant: pars jussu ducis, & alii propria ignavia, aut metu Corbulonem opperientes, ac si vis ingrueret, provisis exemplis Caudinae ac Numantinae cladis. neque eandem vim Samnitibus Italico

Italico populo, aut Poenis Romani imperii aemulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quotiens fortuna contra daret, salutis consuluisse. Qua desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesem, non supplices, sed in modum querentis composuit, quod pro Armeniis semper Romanae ditionis, aut subiectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret. pacem ex aequo utilem. nec praesentia tantum spectaret. ipsum adversus duas legiones, totis regni viribus advenisse; at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juvarent.

XIV. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperandos sibi fratres Pacorum ac Tiridaten rescripsit; illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armenia cernerent. adjecisse deos dignum Arfacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi post à Paeto nuntii, & regis colloquium petitum, qui Vafacem praefectum equitatus ire iussit. Tum Paetus, Lucullos, Pompejos, & si qua Caesares obtinendae donandaeve Armeniae egerant. Vafaces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos memoravit. Et multum invicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posturum testis iis quae pepigissent, adhibetur. Placuitque liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque & commeatus Parthis tradi. quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos.

XV. Interim flumini Arsaniae (etenim is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriae jusserant. namque iis usus fuit: nostri per diversum iere. Addidit rumor, sub jugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. Namque & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, & circumsteteret vias, captiva olim mancipia, aut jumenta agnoscentes, abstractaeque. Raptae etiam vestes, retenta arma, pavido milite & concedente, ne qua proelii causa existeret. Vologeses

armis

armis & corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsianiam elephanto insidens, proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor inceserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem injicerent: contraque prodiderit Corbulo; Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relictuos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit, jurejurando Paeti cautum apud signa, astantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingreTurum, donec referrentur litterae Neronis, an paci annueret. Quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obscuro habentur; una die quadraginta millium spatium emensum esse Paetum, desertis passim faucibus, neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius, non eam speciem insignium & armorum praetulit, ut diversitatem exprobraret. maesti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperare. vix prae fletu usurpata consalutatio. Decefferat certamen virtutis, & ambitio gloriae, felicitum hominum affectus. sola misericordia valebat, & apud minores magis.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est, hoc conquerente irritum laborem, potuisse bellum fuga Parthorum finire. Ille integra utrique cuncta respondit, converterent aquilas, & juncti invaderent Armeniam, abcessu Vologesis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata, Corbulo; periculo legionem commotum, è provincia egressum. quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetitum. Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes confectus spatiis itinerum, alacrem & facilitate camporum praevenientem

praevientem equitem assequeretur. Exin Paetus per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, detraheret castella trans Euphratem, amnemque ut olim medium faceret; ille Armeniam quoque diversis praefidiis vacuam fieri exposulabat. Et postremo concessit rex. Dirutaque quae Euphratem ultra communierat Corbulo; & Armenii sine arbitro relictii sunt.

XVIII. At Romae tropaea de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello; neque tum omissa, dum aspectui consulitur, sprete conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim jecit, quo securitatem annonae sustentaret. cujus pretio nihil additum est, quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subvectas fortuitus ignis absumpsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompejum Paullinum vestigalibus publicis praeposuit, cum insectatione priorum principum, qui gravitate sumptuum justos redditus anteissent: se annum sexcenties sestertium reipublicae largiri.

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis, aut forte provinciarum, plerique orbis fictis adoptionibus adsciscerent filios, praeturasque & provincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptarent. Qui magna cum invidia senatum adeunt, jus naturae labores educandi, adversus fraudem & artes & brevitatem adoptionis enumerant; Satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obvia haberent. Sibi promissa legum diu expectata, in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbis, longa patrum vota repente adaequaret. Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.

XX. Exi

XX. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, ut solent praevalidi provincialium, & opibus nimiis ad injurias minorum elati: una vox ejus usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictitasset, in sua potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Paetus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, provincia Creta depellendum, haec addidit; Usu probatum est, P. C, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges: magistratuum avaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse.

XXI. Olim quidem non modo praetor aut consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viferent, & quid de cujusque obsequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de aestimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius accusatio decernitur: decernaturque, & maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura saepe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quaedam imo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, & finis inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus. quae si arceantur, aequalius atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione ambitio cohibetur.

Ec

XXII. Magno

XXII. Magno assensu celebrata sententia, non tamen senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re relatum. Mox auctore principe sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum propraetoribus consulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta. Et motu terrae, celebre Campaniae oppidum Pompeji, magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cujus locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

XXIII. Memmio Regulo, & Verginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque Augustam, dato & Poppaeae eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam senatus utrum Poppaeae commendaverat diis, votaque publice susceperat. quae multiplicata, exsolutaque. Et additae supplicationes; templumque Fecunditati, & certamen ad exemplar Atticae religionis decretum: utque Fortunarum effigies aureae in folio Capitolini Jovis locarentur: ludicrum Circense, ut Juliae genti apud Bouillas, ita Claudiae Domitiaeque apud Antium ederetur. quae fluxa fuere, quartum intra mensem defuncta infante. Rursusque exortae adulationes, censentium honorem divae, & pulvinar, aedemque & sacerdotem. Atque ipse ut laetitiae, ita maeroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo praenuntiam imminens caedis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Caesaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseae apud Senecam iactaverit, ac Senecam Caesari gratulatum. Unde gloria egregiis viris, & pericula gliscebant.

XXIV. Inter quae veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasque in eandem formam attulere. Se priora & totiens iactata super obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dii quamvis potentium populorum arbitri possessionem

possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tigranem; post Pactum legionesque cum opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim; datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturam Tiridaten accipiendo diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi legionibus coram, regnum auspicaretur.

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Pactus diversa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis advenerat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, bellum anceps an pax inhonesta placeret. nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendae rei praeficitur, ne cujus alterius inscitia rursus peccaretur, quia Paeti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriaeque exsecutio Cincio; copiae militares Corbuloni permissae, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannonia adjecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus praefectisque & procuratoribus, & qui praetorum finitimas provincias regebant, iussis Corbulonis obsequi. in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompejo bellum Piraticum gestu. ro dederat. Regressum Pactum cum graviora metueret, facilius insectari satis habuit Caesar, his ferme verbis; Ignoscere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore solitudine aegresceret.

XXVI. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quae fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles proelio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quae per Pontum agens experts cladis fuerat. Simul

quintadecimanos recens adductos, & vexilla delectorum ex Illyrico & Aegypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, qua transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspiciis imperatoriis, rebusque à se gestis, adversa in incertam Paeti declinans: multa auctoritate, quae viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quae vetustas obseperat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud aspernatus, adjungit iis centuriones cum mandatis non immitibus: Nec enim adhuc eo ventum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quaedam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutuis, genti Parthorum consulturum. Scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas & praeferoce nationes regeret. Contra imperatori suo immotam ubique pacem: & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adjicere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum excindit, plana, edita, validos, invalidosque, pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium ejus fidum credebant. ergo Vologeses neque atrox in summam, & quibusdam praefecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. Tempus propinquum; locus in quo nuper obsessae cum Paeto legiones erant, cum à Barbaris delectus esset, ob memoriam laetioris sibi rei, non est à Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunae gloriam augeret. Neque infamia Paetiangebatur: quod eo maxime patuit, quia filio ejus tribuno ducere manipulos, atque operire reliquias malae pugnae imperavit. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Vivianus Annius gener

ner Corbulonis, nondum senatoria aetate, sed pro legato quintae legioni impositus, in castra Tiridatis venire, honore ejus, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dextras miscuere.

XXIX. Exin Romanus laudat juvenem, omisis praecipitibus tuta & salutaria capeffentem. Ille de nobilitate generis multum praefatus, cetera temperanter adjungit; Iturum quippe Romam, laturumque novum Caesari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridaten ponere apud effigiem Caesaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis magna utrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis; hinc agmina legionum stetero fulgentibus aquilis, signisque, & simulacris deum in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat infita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes, aut obsidio. at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?

XXX. Addidit gloriae Corbulo comitatem, epulasque. & rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium buccina dimitti; & structam ante Augurale aram subdita face accendi: cuncta in majus extollens, admiratione prisca moris affecit. postero die spatium oravit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matremque viseret; obsidem interea filiam tradit, litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ec-
batanis repperit non incuriosum fratris: quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginem servitii Tiridates perferret; neu ferrum traderet; aut complexu provincias ob-

inentium arceretur; foribusve eorum assisteret: tantusque ei Romae, quantus consulibus, honor esset. Scilicet externae superbiae fueto, non inerat notitia nostri: apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud Circum. namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quattuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed foeminarum illustrium senatorumque plures per arenam foedati sunt.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Juvenalibus ludis, quos ut parum celebres & tantae voci angustos spernebat. Non tamen Romae incipere ausus, Neapolim quasi Graecam urbem delegit: Inde initium fore, ut transgressus in Achaiam insignesque & antiquitus sacras coronas adeptus, majore fama studia civium eliceret. Ergo contractum oppidanorum vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis ejus rei fama civerat; quique Caesarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste; ut ipse, providum potius & secundis numinibus evenit. nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriae trajectus, apud Beneventum interim confedit: ubi gladiatorium munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinus inter foedissima ejus aulae ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primo in contumelias assumptus, deinde optimi cujusque criminatione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos praemineret.

XXXV. Ejus

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Juniae familiae claritudinem divum Augustum atavum ferebat. Jussi id accusatores objicere; prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse. quin cum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina summae curae & meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interfecit, secutaque Neronis oratio ex more; Quamvis fontem & defensionem merito diffusum, victurum tamen fuisse, si clementiam judicis expectasset.

XXXVI. Nec multo post omiſſa in praesens Achaia (causae in incerto fuere) urbem revisit; provincias Orientis, maxime Aegyptum, secretis imaginationibus agitans. Dein edito testificatus non longam sui absentiam, & cuncta in republicae perinde immota ac prospera fore; super ea profectio- ne adiit Capitolium. Illic veneratus deos, cum Vestae quoque templum inisset; repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deferuit inceptum, cunctas sibi curas amore patriae leviores dictitans. Vidisse civium maestos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, fueti adversum fortuita aspectu principis refoveri. Ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumque retinenti. Haec atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, & quae praecipua cura est, rei frumentariae angustias, si abesset, metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur. dehinc, quae natura magnis timoribus, deterius credebant quod evenerat.

XXXVII. Ipse quo fidem acquireret, nihil usquam perinde laetum sibi, publicis locis struere convivia, totaque urbe quasi

quasi domo uti. Et celeberrimae luxu famaue epulae fuere, quas à Tigellino paratas, ut exemplar referam, ne saepius eadem prodigientia narranda sit. Igitur in stagno Agrippae fabricatus est ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur. naves auro & ebore distinctae: remigesque exoleti, per aetates & scientiam libidinum componebantur. volucres & feras diversis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiverat. crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus feminis completa. & contra scorta visebantur, nudis corporibus. jam gestus motusque obsceni, & postquam tenebrae incedebant, quantum juxta nemoris, & circumjecta tecta, consonare cantu, & luminibus clarescere. Ipse per licita atque illicita foedatus; nihil flagitii reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen Pythagorae fuit, in modum solenniū conjugiorum denupsisset. Inditum imperatori flammeum. Visi auspices, dos, & genialis torus, & faces nuptiales: cuncta denique spectata, quae etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam utrumque auctores prodidere: sed omnibus, quae huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte Circi ortum, quae Palatino Caesilioque montibus contigua est. Ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul coeptus ignis, & statim validus, ac vento citus, longitudinem Circi corripuit. neque enim domus munimentis septae, vel templa muris cincta, aut quid aliud morae interjacebat. Impetu pervagatum incendium, plana primum, deinde in edita assurgens, & rursum inferiora populando, antequam remedia velocitate mali, & obnoxia urbe, artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta parentium feminarum, fessa aetate, aut rudis pueritiae aetas, quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant,

ebant, & saepe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur: vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam quae longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alii caritate suorum quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interire. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium, & quia alii palam faces jaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur; sive ut raptus licentius exercerent, seu jussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero Antii agens, non ante in urbem regressus est, quam domui ejus, qua palatium & Maecenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen fisci potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippae, hortos quin etiam suos patefecit: & subitaria aedificia exstruxit, quae multitudinem inopem acciperent: subvectaque utensilia ab Ostia, & propinquis municipiis; pretiumque frumenti minutum, usque ad ternos nummos. Quae quamquam popularia, in irritum cadebant, quia pervaserat rumor; ipso tempore flagrantis urbis, misisse eum domesticam scenam, & cecinisse Trojanum excidium, praesentia mala vetustis cladibus assimulantem.

XL. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum aedificiis, ut continuae violentiae campus, & velut vacuum coelum occurreret. Nec dum posito metu, redibat levis rursus grassatus ignis, patulis magis urbis locis, eoque strages hominum minor. delubra denum, & porticus amoenitati dicatae latius procidere. Plusque infamiae id incendium habuit, quia praediis Tigellini AEmilianis proruperat. Videbaturque Nero condendae urbis novae, de cognomento suo appellandae gloriam quaerere. Quippe in regiones quattuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integrae

tegrae manebant, tres solo tenus dejectae: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta.

XLI. Domuum, & insularum, & templorum, quae amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunae, & Magna ara fanumque quae praesenti Herculi Arcas Euander sacraverat; aedesque Statoris Jovis vota Romulo, Numaeque regia, & delubrum Vestae cum penetibus populi Romani exusta. Jam opes tot victoriis quaesitae, & Graecarum artium decora, exin monumenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamvis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quae reparari nequibant. Fuere qui annotarent, **XIV.** Kalend. Sextiles principium incendii hujus ortum, quo & Senones captam urbem inflammaverant. alii eousque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque & dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriae ruinis, exstruxitque domum, in qua haud perinde gemmae & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata; quam arva & stagna, & in modum solitudinem hinc silvae, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Severo & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quae natura denegavisset, per artem tentare, & viribus principis illudere. Namque ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos. neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinae paludes: cetera abrupta, aut arentia: ac si perirumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno iuga connixus est: manentque vestigia irritae spei.

XLIII. Ceterum urbis quae domui supererant, non ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectae; sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitaeque aedificiorum altitudine, ac patefactis arcibus, additisque portibus,

cibus, quae frontem insularum protegerent. Eas porticus Nero sua pecunia exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit praemia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, apiscerentur. Ruderi accipiendo Ostienses paludes destinabat, utique naves quae frumentum Tiberi subvectassent, onustae rudere decurrerent. Aedificiaque ipsa certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albano-ve solidarentur: quod is lapis ignibus impervius est. Jam aqua privatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret; custodes, & subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur. Ea ex utilitate accepta, decorem quoque novae urbi attulere. Erant tamen qui crederent, veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perurrerentur: at nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam, graviore aestu ardescere.

XLIV. Et haec quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita à diis piacula, aditique Sibyllae libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinaeque, ac propitiata Juno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare. unde hausta aqua, templum & simulacrum deae prosperum est; & sellisternia ac pervigilia celebrare feminae quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis, aut deum placamentis, decedebat infamia, quin iustum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis ejus Christus, Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaque in praesens exitibilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Judaeam originem ejus mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primo correpti

cortepti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis conjuncti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi, vel circulo insistens. Unde quamquam adversus fontes & novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in saevitiam unius absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae evervae, focique populi, & quae civitatum liberae vocantur. Inque eam praedam etiam dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani aetas prospere aut in metu sacraverat. Enimvero per Asiam atque Achaïam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicumque flagitio promptus; hic Graeca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quo invidiam sacrilegii à semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, & postquam non concedebatur, ficta valetudine quasi aeger nervis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum, jussu Neronis vitatumque à Seneca proditione liberti, seu propria formidine dum persimplici victu, & agrestibus pomis, ac, si fitis admone-
ret, profluente aqua vitam tolerat.

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Prene-
ste, tentata eruptione, praesidio militis, qui custos adesset, co-
erciti sunt: jam Spartacum & vetera mala rumoribus ferent
populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec mul-
to post clades rei navalis accipitur, non bello, (quippe haud a-
lias tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redi-
re classem Nero jusserat, non exceptis maris casibus. Ergo
gubernatores

gubernatores, quamvis saeviente pelago à Formiis movere ; & gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium plerasque, & minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia imminentium maiorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum ; aut in sacrificiis qui gravidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutaque haruspicum interpretatio ; parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neque occultum : quia in utero repressum, aut iter juxta editum sit.

XLVIII. Ineunt deinde consulatum Silius Nerva, & Atticus Vestinus, coepta simul & aucta conjuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminae etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutibus similes. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversus amicos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas morum, aut voluptatum parsimonia. lenitati ac magnificentiae, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseverum volunt.

XLIX. Initium conjurationi non à cupidine ipsius fuit : nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cujus instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavium tribunum praetoriae cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annaeus, Plautiusque Lateranus consul designatus,

tus, vivida odia intulere. Lucanum propriae causae accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus adsimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla injuria, sed amor reipublicae sociavit. At Flavius Scevius & Afranius Quinctianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capeffere. Nam Sceveno dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo dum scelera principis, & finem adesse imperii, deligendumque qui fessis rebus succurreret, inter se aut inter amicos jaciunt, aggregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è praecipua familiaritate Neronis speciem amicitiae etiam tum retinens, eo pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitae sunt super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Silvanus & Statius Proximus, tribuni cohortium praetoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo praefecto videbatur, quem vita famaeque laudatum, per saevitiam impudicitiamque Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac saepe in metum adduxerat, quasi adulterum Agrippinae, & desiderio ejus ultioni intentum. Igitur ubi conjuratis praefectum quoque praetorii in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promptius jam de tempore ac loco caedis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flavius ferebatur, in scena canentem Neronem aggrediendi; aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hic occasio solitudinis; ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animum exstimulaverant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. Interim

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere, & arguere conjuratos : ac postremo lentitudinis eorum pertaesa, & in Campania agens, primores classiariorum Misensium labe-
facere, & conscientia illigare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendae matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur. is mulieri olim cognitis, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronem sua, & quam in irritum cecidissent, aperit, adjicitque questus & destinationem vindictae, si facultas oriretur ; spem dedit posse impelli & plures conciliare. nec leve auxilium in classe, crebras occasiones ; quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris usu laetabatur. Ergo Epicharis plura : & omnia scelera principis orditur. Neque senatui quid manere, sed provisum quonam modo poenas evergae reipublicae daret : accingeretur modo navaret operam, & militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen conjuratorum reticuit. Unde Proculi indicium irritum fuit, quamvis ea quae audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutavit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiam quae vera non probabantur.

LII. Conjuratis tamen metu proditoris permotis, placitum maturare caedem apud Bajas, in villa Pisonis : cujus amoenitate captus Caesar crebro ventitabat, balneasque & epulas inibat omissis excubiis, & fortunae suae mole. Sed abnuvit Piso, invidiam praetendens, si sacra mensae, diique hospitales caede qualiscumque principis cruentarentur. melius apud urbem in illa invisa & spoliis civium exstructa domo, vel in publico patraturos, quod pro republica suscepissent. Haec in commune : ceterum timore occulto ; ne L. Silanus eximia nobilitate, disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem

claritudinem sublatus, imperium invaderet, prompte daturis operam qui à conjuratione integri essent, quique miserarentur Neronem tamquam per scelus interfectum. Plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt; ne ad libertatem moveretur, vel delecto imperatore alio, sui muneris rempublicam faceret. Etenim expers conjurationis erat; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus infontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere Circensium Ludorum die, qui Cere-ri celebratur, exsequi destinata: quia Caesar rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat, promptioresque aditus erant laetitia spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, ut Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus, & genibus principis accidens, prosterne-ret incautum, premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum jacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum ut quisque audentiae habuisset, accurrerent, trucidarent-que; primas sibi partes exoptulante Scevino, qui pugionem templo Salutis in Etruria, sive, ut alii tradidere, Fortunae Fe-rentano in oppido detraxerat; gestabatque velut magno operi sacrum. Interim Piso apud aedem Cereris opperiretur, unde eum praefectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia Claudii Caesaris filia, ad eliciendum vulgi favorem: quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur, aut inanem ad spem Antoniam nomen & periculum commodavisse, aut Pisonem notum amore uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.

LIV. Sed mirum quam inter diversi generis, ordinis, aetatis, sexus, dites, pauperes taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio coepit è domo Scevini. qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignavit; promptum vagina pugionem, de quo
supra

supra rettuli, vetustate obtusum increpans, asperari saxo, & in mucronem ardescere iussit. Eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul affluentius solito convivium initum: servorum charissimi libertate, & alii pecunia donati. atque ipse maestus, & magnae cogitationis manifestus erat, quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet. Postremo vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis parare eundem Milichum monet; sive gnarum conjurationis, & illucisue fidum; seu nescium, & tunc primum arreptis suspicionibus; ut plerique tradidere, de consequentibus. Nam cum secum servilis animus praemia perfidiae reputavit, simulque immensa pecunia & potentia obversabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptae libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium assumpsit, muliebri ac deterius. quippe ultro metum intentabat, multosque astitisse liberos ac servos qui eadem viderint: nihil profuturum unius silentium: at praemia penes unum fore, qui indicio praevenisset.

LV. Igitur coepta luce Milichus in hortos Servilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia asferre dictitans, deductusque ab janitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graves conjurationes, & cetera quae audierat conjectaveratque, docet. Telum quoque in necem ejus paratum ostendit, accirque reum iussit. is raptus per milites, & defensionem orsus; Ferrum cujus argueretur, olim regione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum respondit. Tabulas testamenti saepius à se, & incustodita dierum observatione, signatas. Pecunias & libertates servis & ante dono datas; sed ideo tunc largius, quia tenui jam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimvero liberales semper epulas struxisse, & vitam amoenam, & duris iudiciis parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo, sed quia cetera palam vana objecisset, adjungere crimen, ut sese pariter indicem & testem faceret. Adjicit dictis constantiam. incu-

fat ultro intestabilem & confceleratum, tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Scevino, ac secreto collocutum, & esse utrosque C. Pisonis intimes.

LVI. Ergo accitus Natalis : & diversi interrogantur, quisnam is sermo, qua de re fuisset ? Cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant : inditaque vincla. Et tormentorum adspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius conjurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pifone primum fatetur. deinde adjicit Annaeum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecae, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio, Scevinus quoque pari imbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus, Quinctianusque, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Accillam matrem suam, Quintianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum praecipuos nominavere.

LVII. Atque interim Nero recordatus Volufii Proculi indicio Epicharim attineri, ratusque muliebne corpus impar dolori, tormentis dilacerari jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à femina spernerentur, pervicere quin objecta denegaret. Sic primus quaestionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine fellae (nam dissolutis membris insistere nequebat) vincolo fasciae quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum fellae restricto, indidit cervicem, & corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit : clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui & viri & equites Romani senatoresque intacti tormenti, charissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio

& Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavide Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepfisset.

LVIII. Quin & urbem per manipulos occupatis moenibus, incesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Continua hinc & juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque ubi dicendam ad causam introissent, laetatum erga conjuratos, si fortuitus sermo, & subiti occurfus, si convivium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi: cum super Neronis ac Tigellini faevas percunctationes, Fenius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. Idem Subrio Flavio assistenti, annuentique an inter ipsam cognitionem destringeret gladium, caedemque patraret; renuit, infregitque impetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere qui prodita conjuratione, dum auditur Milithus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra escendere, studiaque militum & populi tentare: si conatibus ejus conscii aggregarentur, secuturos etiam integros, magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. Nihil adversum hoc Neroni provisum. etiam fortes viros subitis terreri; ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo confieri, quae segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut praemio, cuncta pervia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur rempublicam, dum auxilia libertati invocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse majoribus, dum posteris, si vita praeberetur, mortem approbaret? Immotus iis, & paululum in publico versatus, post domi secretus, animum ad-

versum.

versum suprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat. Nam vestus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum foedis adversus Neronem adulationibus, amoris uxoris dedit, quam degenerem, & sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii tribuni trucidatur, plenus constantis silentii, nec tribuno objiciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annaei Senecae laetissima principi, non quia conjurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & haecenus promptus; missum se ad aegrotum Senecam, ut viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret, melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Ea respondisse Senecam; sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Haec ferre Granius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, & an dicta Natalis, suaeque responsa nosceret, percunctari Senecam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem suburbano rure substituerat. Illo propinqua vespera tribunus venit, & villam globum militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeja Paullina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca, missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis quod visendo eo prohiberetur, seque rationem voluptudinis & amorem quietis excusavisse, respondit. Cur salutem privati hominis incolumitati suae anteferebat, causam non habuisse, nec sibi promptum in adulationes ingenium.

Idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae, quam servitium expertus esset. Ubi haec à tribuno relata sunt, Poppaea & Tigellino coram, quod erat faevienti principi intimum consiliorum, interrogat: an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum confirmavit. Ergo regredi, & indicare mortem jubetur. Tradit Fabius Rusticus; non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium praefectum, & expositis Caesaris jussis, an obtemperaret interrogavisse: monitumque ab eo, ut exsequeretur, fatali omnium ignavia. nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conversus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum jam & tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitae suae relinquere testatur. Eius si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiae laturos. Simul lacrymas eorum, modo sermonis, modo intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem revoocat, rogans: Ubi praecepta sapientiae? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentiā? Cui enim ignaram fuisset saevitiam Neronis? Neque aliud superesse, post matrem matremque interfectos, quam ut educatoris praeceptorisque nequiciam adjiceret.

LXIII. Ubi haec atque talia velut in commune disseruit, amplectitur uxorem. & paululum adversus praesentem fortitudinem mollitus, rogat oratque temperaret dolorem aeternum suscipere, sed in contemplatione vitae per virtutem actae, solacium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra, sibi quoque destinatam mortem adseverat, manumque percussoris poscit. Tunc Seneca gloriae ejus non adversus, simul amoremque

versum suprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam favore imbutus. Obiit abruptis brachiorum venis. Testamentum foedis adversus Nerone[m] adulationibus, amoris uxoris dedit, quam degenerem, & sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permetteret. Raptus in locum servilibus poenis sepositum, manu Statii tribuni trucidatur, plenus constantis silentii, nec tribuno obijciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annaei Senecae laetissima principi, non quia conjurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & haecenus promptus; missum se ad aegrotum Senecam, ut viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam; sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Haec ferre Granius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, & an dicta Natalis, suaeque responsa nosceret, percunctari Senecam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem suburbano rure subsisterat. Illo propinqua vespere tribunus venit, & villam globus militum sepfit. Tum ipsi cum Pompeja Paullina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca, missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis quod visendo eo prohibererur, seque rationem valetudinis & amorem quietis excusavisse, respondit. Cur salutem privati hominis incolumitati suae anteferreret, causam non habuisse. nec sibi promptum in adulationes ingenium.

Idque

Idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae, quam servitium expertus esset. Ubi haec à tribuno relata sunt, Poppaea & Tigellino coram, quod erat saevienti principi intimum consiliorum, interrogat: an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum confirmavit. Ergo regredi, & indicere mortem jubetur. Tradit Fabius Rusticus; non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium praefectum, & expositis Caesaris jussis, an obtemperaret interrogavisse: monitumque ab eo, ut exsequeretur, fatali omnium ignavia. nam & Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui necessitatem ultimam denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac dene-gante centurione, conversus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum jam & tamen pulcherimum habeat, imaginem vitae suae relinquere testatur, cujus si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiae laturos. Simul lacrymas eorum, modo sermone, modo intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem revocat, rogans: Ubi praecepta sapientiae? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminencia? Cui enim ignaram fuisse saevitiam Neronis? Neque aliud superesse, post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris praeceptorisque necem adjiceret.

LXIII. Ubi haec atque talia velut in commune disseruit, complectitur uxorem. & paululum adversus praesentem fortitudinem mollitus, rogat oratque temperaret dolorem aeternum suscipere, sed in contemplatione vitae per virtutem actae, desiderium mariti solatiis honestis toleraret. Illa contra, sibi quoque destinatam mortem adseverat, manumque percussoris exposcit. Tunc Seneca gloriae ejus non adversus, simul amo-

re,

re, ne sibi unice dilectam ad injurias relinqueret: Vitae, inquit, delinimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis, non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine. Post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus & parco victu tenuatum, lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atque ipse vivendo ejus tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quae in vulgus edita ejus verbis, invertere supersedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhibere mortem. Hortantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignarae. nam ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatae cum marito mortis petivisse; deinde oblata mitiore spe, blandimentis vitae evictam. cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statium Annaeum diu sibi amicitiae fide & arte medicinae probatum, orat provisum pridem venenum, quo damnati publico Atheniensium judicio exstinguerentur, promeret: allatumque hausit frustra, frigidis jam artus & cluso corpore adversum vim veneni. Postremo stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos fervorum, addita voce, Libare se liquorem illum JOVI LIBERATORI. Exin balneo illatus, & vapore ejus exanimatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis praescripserat, cum etiam tum praedives & praepotens, supremis suis consuleret.

LXV. Fama

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecae, quasi infanti claritudine virtutum ad summum fastigium delecto. Quin & verba Flavii vulgabantur; Non referre dedecori, si citharoedus dimoveretur, & Tragoedus succederet. quia ut Nero cithara, ita Piso Tragico ornatu canebat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fessellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium & Inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantiue, renidens Scevinus, neminem ait plura scire quam ipsum. Hortaturque ultro redderet tam bono principi vicem. Non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua praepediens, & pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo equite, ad convincendum eum conatus, iussu imperatoris à Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur, vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius tribunus pervertitur, primo dissimilitudinem morum ad defensionem trahens; neque se armatum cum inermibus & effeminatis tantum facinus consociaturum; dein postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque à Nerone, quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset: Oderam te, inquit, nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odisse coepi postquam parricida matris & uxoris, auriga & histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli verba, quia non ut Senecae, vulgata erant. nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos, sed validos. Nihil in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi quae faceret, insolens erat. Poena Flavii Vejano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quam Flavius ut humilem & angustam increpans, circumstantibus militibus; ne hoc quidem,

guidem, inquit, ex disciplina. admonitusque fortiter protendere cervicem: Utinam, ait, tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, saevitiam apud Neronem jactavit, sesquiplaga interfectum à se dicendo.

LXVIII. Proximum constantiae exemplum, Sulpitius Asper centurio prae-buit. percunctanti Neroni, cur in caedem suam conspiravisset? breviter respondens: Non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse. Tum jussam poenam subiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis suppliciis degeneravere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum & infensum ratus: sed conjurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum similitudinibus, plures quia praecipitem & infociabilem credebant. Ceterum Neronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate coeperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, saepe asperis facetiis illusus; quae ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat recens causa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius inter adulteros ejus & Caesarem esse.

LXIX. Igitur non crimine, non accusatore existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: jubetque praevenire conatus consulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem: quia Vestinus imminentes foro aedes, decoraque servitia, & pari aetate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleverat, conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu. cum ingressi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur, clauditur cubiculo, praesto est medicus, abscinduntur venae, vicens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur.

feraretur. Circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi proventa nocte emissi sunt, postquam pavorem eorum ex mensa exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, fatis supplicii luisse ait pro epulis consularibus.

LXX. Exin M. Annaei Lucani caedem imperat. Is profuente sanguine, ubi frigescere pedes manusque, & paulatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc & compote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per ejusmodi mortis imaginem obiiisse tradiderat, versus ipsos rettulit. eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac, & Quinctianus, & Scevinus, non ex priorae vitae mollitia, mox reliqui conjuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi, & dextram osculis fatigare. Atque ille gaudium id credens, Antonii Natalis & Cervarii Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus praemiis ditatus, Conservatoris sibi nomen Graeco ejus rei vocabulo assumpsit. E tribunis Granius Silvanus quamvis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corruptit. Exuti dehinc tribunatu Pompejus, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, quasi principem non quidem odissent, sed tamen extimerentur. Nonio Prisco per amicitiam Senecae, & Clitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quam convictis, data exilia. Priscum Antonia Flacilla conjunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, post ademptis. quae utraque gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Crispinus occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quod Poppaeam quondam matrimonio tenuerat. Virginium & Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia juvenum eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae fovebat.

Cluidieno Quieto, Julio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Julio Altino, velut in agmen & numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. At Cadicia uxor Scevini, & Caesonius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantum poena experti. Atilla mater Annaei Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habita, bina nummum millia viritim manipularibus divisit, addiditque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano consulari, Coccejo Nervae praetori designato, Tigellino praefecto praetorii tribuit (Tigellinum & Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum sisteret) Consularia insignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatum est, pauca repetam. nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quae corpus decorum inter servos liberosque principum vulgaverat, ex C. Caesare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus & torvo vultu erat: five C. Caesar scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus illudit.

LXXIII. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tanquam viros & infantes ob invidiam aut metum extinxisset. Ceterum coeptam, adultamque & revictam conjurationem neque tunc dubitare, quibus verum noscendi cura erat; & fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in senatu cunctis ut cuique plurimum moeroris in adulationem demissis, Junium Gallionem Senecae fratris morte pavidum, & pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, hostem & parricidam vocans: donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis aut buti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut obliterata.

oblitterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret.

LXXIV. Tum decreta dona & grates deis decernuntur, propriusque honos Soli, cui est vetus aedes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta conjurationis, numine retextisset: utque Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur, eo loci ex quo Scevinus ferrum prompserat. Ipse eum pugionem apud Capitolium sacravit, inscripsitque JOVI VINDICI. In praesens haud animadversum, post arma Julii Vindicis ad auspici-um & praesagium futurae ultionis trahebatur. Reperio in commentariis senatus, Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententia dixisse, ut templum divo Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, & venerationem hominum merito; quod ad omina olim sui exitus verteretur. nam deum honor principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

C. CORN.

Gg 2

C. CORN. TACITI
ANNALIUM
LIBER SEXTUS-DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Falsi thesauri in Africa reperti : inque iis Neronis vanitas. Qui Romae quinquennale certamen certat, prorsus bistrionum in morem. Poppaea moritur : eique amplum funus ductum. C. Cassius & L. Silanus in exilium pelluntur : posterior denique interficitur, ac plures alii. In Campania magna & prodigii loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Paetus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis : & Barea Soranus damnantur, & ipsi se absolunt. Anni unius haec gesta : quia reliqua libri Fatum invidit.

C. SÜETONIO. L. PONTIO. TELESINO. COSS.

Illusit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, & promissa Cefellii Bassi ; qui origine Poenus, mente turbida, nocturnae quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit. Vestusque Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniae, sed rudi & antiquo pondere. lateres quippe praegraves jacere, astantibus parte alia columnis. quae per tantum aevi occulta augendis praesentibus bonis. Caeterum ut conjectura demonstret, Didonem Fenissam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret ; aut reges Numidarum

Numidarum & alias infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur.

II. Igitur Nero non auctoris, non ipsius negotii fide satis spectata, nec missis visoribus per quos nosceret, an vera afferrentur, auget ultro rumore, mittitque qui velut partam praedam adveherent. Dantur triremes & delectum navigium, juvandae festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes diversa fama tulere. Ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: ab actoribus oratoribusque praecipua materia in laudem principis adsumpta est. non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terras, & obvias opes deferre deos. quaeque alia summa facundia, nec minore adulatione servilia fingebant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebant interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio, inter causas paupertatis publicae erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisque circum arvis, dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat, sequunturque non modo milites, sed populus agrestium efficiendo operi adsumptus; tandem posita vecordia, non falsa antea somnia sua, seque tunc primum elusum admirans, pudorem & metum morte voluntaria effugit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, ademptis bonis in locum regiae gazae.

IV. Interea senatus propinquo jam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert imperatori victoriam cantus, adjicitque facundiae coronam, qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, se aequum adversus aemulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primo carmen in scena recitat: mox flagitante vulgo, ut omnia studia sua publicaret (haec enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharae legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea quam indutui

gerebat veste detergeret : ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu, & coetum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, histrionum quoque gestus juvare solita, personabat certis modis plausuque composito. Crederes laetari, ac fortasse laetabantur, per injuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis è municipiis, severaque, & adhuc antiqui moris retinente Italia, quique per longinquas provincias lasciviae inexperti, officio legationum aut privata utilitate adveniant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere : cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros, ac saepe à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni praeteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obritos, & alios dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam & pluribus occultis, ut nomina ac vultus, elacritatem, tristitiamque coeuntium scrutarentur. Unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad praefens, & mox redditum odium. Ferebantque Vespasianum, tamquam somno conniveret, à Phoebō liberto increpitum, aegreque meliorum precibus obtectum : mox imminentem perniciem majore fato effugisse.

VI. Post finem ludicri Poppaea mortem obiit, fortuita mariti iracundia, à quo gravida ictu calcis afflicta est. neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis quam ex fide. quippe liberorum cupiens, & amoris uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos ; sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductae tamen publicae exsequiae, laudavitque ipse apud rostra formam ejus, & quod divinae infantis parens fuisset, aliaque fortunae munera pro virtutibus,

VII. Mortem

VII. Mortem Poppaeae ut palam tristem, ita recordantibus laetam ob impudicitiam ejus saevitiamque, nova insuper invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur. nullo crimine, nisi quod Cassius opibus vetustis, & gravitate morum, Silanus claritudine generis, & modesta juventa praecelebant. Igitur missa ad senatum oratione, removendos à republica utrosque differuit: objectavitque Cassio, quod inter imagines majorum, etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: DUCI PARTIUM. Quippe femina belli civilis, & defectionem à domo Caesarum quaesitam. Ac ut memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, adsumpsisse L. Silanum juvenem genere nobilem, animo praeruptum, quem novis rebus ostentaret.

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patrum ejus Torquatum, tamquam disponderet jam imperii curas, praeficeretque rationibus & libellis & epistolis liberos: inania simul & falsa. nam Silanus intentior metu, & exitio patrum ad praecavendum exterritus erat. Inducit posthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassii uxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio, & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur ut conscii Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores evasere.

IX. Tunc senatusconsulto, Cassio & Silano exilia decernuntur; de Lepida Caesar statueret. Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, & senatus jussu expectabatur. Silanus tamquam Naxum deveheretur Ostiam ametus; post municipio Apuliae cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad caedem missio corripitur. Suadentique venas abruptere, animum quidem

quidem morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerii. At centurio quamvis inermem, praevalidum tamen & irae quam timori propiorem cernens, premi à militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus adversis tamquam in pugna caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus, socrusque ejus Sextia & Pollutia filia necem subiere: invisi principi, tamquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucii Veteris. Sed initium detegendae saevitiae praebuit interversis patroni rebus ad accusationem transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Asiae proconsule, exsolvit Nero in praemium accusationis. Quod ubi cognitum reo, seque & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque cervicem ejus amplexa, servabat sanguinem, & vestes resperfas, vidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quae mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret infontem, neve consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modo muliebri ejulatu, aliquando sexum egressa, voce infensa clamitabat. donec princeps immobilem se precibus & invidiae juxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri abjicere spem, & uti necessitate. Simul affertur parari cognitionem fenatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magna ex parte heredem Caesarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proxime libertatem actam novissimo servitio foedaret, largitur in servos quantum aderat pecuniae: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri jubet. Tunc eodem in cubiculo,

biculo, eodem ferro abscindunt venas, properique & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater filiam, avia neptem; illa utrosque intuens, & certatim precantes labenti animae celerem exitum, ut relinqueret suos superstites & morituros. Servavitque ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima aetas, exstinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumque ut more majorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio permittens. ea caedibus peractis ludibria adjiciebantur.

XII. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. Liberto & accusatori praemium operae, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui Aprilem eundemque Neroneum sequebatur, Majus Claudii, Junius Germanici, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Junium mensem transmissum, quia duo jam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen Junium fecissent.

XIII. Tot facinoribus foedum annum etiam dii tempestatibus & morbis insignivere. Vastata Campania turbidine ventorum, qui villas, arbusa, fruges passim disjecit. pertulitque violentiam ad vicina urbi. In qua omne mortalium genus vis pestilentiae depopulabatur, nulla coeli intemperie quae occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. non sexus, non aetas periculo vacua, servitia perinde ac ingenua plebes raptim exstingui, inter conjugum & liberorum lamenta, qui dum assident, dum descent, saepe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque interitus quamvis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate saevitiam principis praevenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque & Asiam habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi, sacramento soluebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa

missa urbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant, turbidis casibus.

XIV. C. Suetonio L. Telefino Coss. Antistius Soffianus familiaritatis in Neronem carminibus probrosis, exilio, ut dixi, multatus, postquam id honoris indicibus, tamque promptum ad caedes principem accepit, inquieto animo, & occasionum haud fegnis, Pammenem ejusdem loci exulem, & Chaldaeorum arte famosum, eoque multorum amicitii innixum, similitudine fortunae sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam à P. Anteio ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinae invisum Neroni, opesque ejus praecipuas ad eliciendam cupidinem, eamque causam multis exitio esse. Igitur interceptis Anteii litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis ejus, & eventura, secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quae de ortu vitaque Ostorii Scapulae composita erant; scribit ad principem, magna se & quae incolumitati ejus conducerent allaturum, si brevem exilii veniam impetravisset. quippe Anteium & Ostorium imminere rebus, & sua Caesarisque fata scrutari. Exin missae liburnicae, advehiturque propere Soffianus. Ac vulgato ejus indicio, inter damnatos magis quam inter reos Anteius Ostoriusque habebantur: adeo ut testamentum Anteii nemo obfignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. Monitus prius Anteius, ne supremas tabulas moraretur. Atque ille hausto veneno, tarditatem ejus perosus, intercisus venis, mortem approperavit.

XV. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eo missus centurio, qui caedem ejus maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, & civicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis robore, armorumque scientia, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper, & reperta nuper conjuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia villae clausit,

clausit, iussa imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes saepe spectatam in se vertit. Et quia venae quamquam interruptae parum sanguinis effundebant, haecenus manu servi usus ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa, & obitas pro republica mortes tanta casuum similitudine memorarem, meque ipsum fatias cepisset, aliorumque taedium expectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum & moestitia restringunt. Neque aliam defensionem ab iis quibus ista noscentur exegerim, quam ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non ut in cladibus exercituum, aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc illustrium virorum posteritati, ut quomodo exsequiis à promiscua sepultura separantur; ita in traditione supremorum accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annaeus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. nam hic quondam praefectus praetorii, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto iussae mortis nuntio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem praeposteram, ut eques Romanus consularibus potentia aequaretur. simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat, per procuraciones administrandis principis negotiis. Idem Annaeum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia fingitur; assimulatis Lucani litteris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus ejus inhians.

inhians. At Mella, quae tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque ejus Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens ita scripsisset; se quidem mori nullis supplicii causis, Rufum tamen Crispinum & Anicium Cerialem vita frui, insensos principi. quae composita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriali ut interficeretur. neque enim multo post vim sibi attulit, minore quam ceteri miseratione, quia proditam C. Caesari conjurationem ab eo meminere.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis, & oblectamentis vitae transigebatur, Utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat, habebaturque non ganeo & profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quanto solutiora, & quandam sui negligentiam praeferebant, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniae, & mox consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amoenum, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus aemulum, & scientia voluptatum potentorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceterae libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans, corrupto ad indicium servo ademptaque defensione, & majore parte familiae in vincla rapta.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, & Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum obligatas, aperire rursus, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiae gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate

talitate animae, & sapientium placitis, sed levia carmina & faciles versus. fervorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. iniit & vias, fomno indulfit, ut quamquam coacta mors, fortuitae similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est : sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque, & novitate cujusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

XX. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris. agitur in exilium, tamquam non siluisset quae viderat pertuleratque, proprio odio. At numicium Thermum praetura functum Tigellini simultatibus dedit, quia libertus, Thermi quaedam de Tigellino criminosae detulerat, quae cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece immerita lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam excindere concupivit, interfecto Thrasea Pae- to & Barea Sorano, olim utriusque infensus ; & accedentibus causis in Thraseam : quod senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoravi : quodque Juvenalium ludicro parum expetibilem operam prae buerat : eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis Cesticis à Trojano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. die quoque, quo praetor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque : & cum deum honores Poppaeae decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quae obliterari non sinebat Capito Cossutianus, praeter animum ad flagitia praecipitem, inimicus Thraseae, quod auctoritate ejus concidisset juvenis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

Hh

XXII. Quin

XXII. Quin & illa objectabat : principio anni vitare Thraseam solenne jusjurandum : nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecimvirali sacerdotio praeditum : nunquam pro salute principis, aut caelesti voce immolavisse : affiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introisse curiam ; nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. secessionem jam id & partes ; &, si multi idem audeant, bellum esse. Ut quondam C. Caesarem, inquit, & M. Catonem ; ita nunc te Nero & Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satelites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi & tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit : etiamne luctibus & doloribus non satiatur ? Ejusdem animi est, Poppaeam divam non credere, cujus in acta divi Augusti & divi Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur apud Thraseam non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potentiora sunt : aut nova cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tiberones & Favonios veteri quoque reipublicae ingrata nomina genuit. Ut imperium evertant, libertatem praeferunt : si perverterint, libertatem ipsam aggredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere & vigere Brutorum aemulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero : adjicitque Marcelum Eprum acri eloquentia.

XXIII. At Baream foranum jam sibi Ostorius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiae, in qua offensiones principis auxit, justitia atque industria : & quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat : vimque civitatis Pergamenae, prohibentis Acratum Caesaris libertum
statuas

statuas & picturas avehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandae provinciae ad spes novas. Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniae regno adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriam caede insignium virorum quasi regio facinore ostentaret.

XXIV. Igitur omni civitate ad excipiendum principem spectandumque regem effusa, Thrasea occursum prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens objecta, & expurgaturum asseverans, si notitiam criminum & copiam diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam scripsisse, per quae claritudinem principis extolleret; suamque famam dehonefaret. Quod ubi non evenit, vultumque & spiritus & libertatem infontis ultro extimuit, vocari patres iussit. Tam Thrasea inter proximos consultavit, tentaretne defensionem, an sperneret. Diversa consilia afferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia ejus dixerunt; nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes & pavidos supremis suis secretum circumdare. Aspiceret populus virum morti obvium, audiret senatus voces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoveri. sin crudelitati insisteret, distinguere certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium.

XXVI. Contra qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem; sed ludibria & contumelias imminere. Subtraheret aures conviciis & probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos, superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem Augusti, etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; & relinqueret incertum, quid viso Thrasea reo decreturi patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pu-

dor caperet, irrita spe agitari : multoque magis timendum, ne in conjugem, in familiam, in cetera pignora ejus faeviret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis & studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans juvenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto : nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus ejus Thrasea, ne vana & reo non profutura intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam aetatem, & tot per annos continuum vitae ordinem, non deferendum : illi initium magistratum, & integra quae supersint. Multum ante secum expenderet, quod tali in tempore capeSSendae reipublicae iter ingrederetur. Ceterum ipse an venire in senatum deceret, meditationi suae reliquit.

XXVII. At postera luce duae praetoriae cohortes armatae, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis. dispersique per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per Quaestorem ejus audita est. nemine nominatim compellato, patres arguebat, quod publica munia defererent, eorumque exemplo equites Romanos ad segnitiam verterentur. Etenim quid mirum è longinquis provinciis haud venire, cum plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potius amoenitati inservirent : quod velut telum arripuere accusatores.

XXVIII. Et initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, summam reipublicae agi clamitabat ; contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscientem, qui generum ejus Helvidium Priscum in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in principes odii heredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impune sinerent. Requiere se in senatu consularem ; in votis sacerdotem ; in jurejurando civem : nisi contra instituta & ceremonias majorum, proditorem palam & hostem Thrasea induisset,

induisset. Denique agere senatorem, & principis obtrektatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: facilius perluturos singula increpantem, quam nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terrae, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis maestum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium suum, ambitionis pravae compotem facerent. Non illi consulta haec, non magistratus, aut Romanam urbem videre. Abrumperet vitam ab ea civitate, cujus caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.

XXIX. Cum per haec atque talia Marcellus, ut erat torvus & minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota & crebritate periculorum sueta jam senatus maestitia, sed novus & altior pavor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseae venerabilis species obversabatur: & erant qui Helvidium quoque miserarentur, innoxiae affinitatis poenas daturum. Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam; quando & ille perinde innocens Tiberii saevitia concidisset. Enimvero Montanum probae juventae, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.

XXX. Atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitia Rubellii Plauti, quodque proconsulatum Asiae Soranus pro claritate sibi potius accommodatum, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum. Vetera haec. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sane pietate Serviliae (id enim nomen puellae fuit) quae caritate erga parentem, simul imprudentia aetatis, non tamen aliud consultaverat, quam de incolumitate domus, & an placibilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntque diversi ante tribunal consulum, grandis aevo parens; contra filia intra vicefimum aetatis annum, nuper marito Annio Pollione in exilium pulso,

viduata desolataque: ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? primum strata humi, longoque fletu & silentio, post altaria & aram complexa; Nullos, inquit, impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu Caesar, & vos patres servaretis incolumem. Sic gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exercent: nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater, & si crimen est, sola deliqui.

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque; non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per aetatem nosci potuisse; non criminibus mariti connexam; nimiae tantum pietatis ream, separarent à se quamcumque sortem subiret. Simul in amplexus occurrentis filiae rubeat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: & quantum misericordiae saevitia accusationis permoverat, tantum irae P. Egnatius testis concivit. Cliens hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicae sectae praeferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus, & subdolus, avaritiam ac libidinem occultans. Quae postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum praecavendi, quomodo fraudibus involutos, aut flagitiis commaculatos; sic specie bonarum artium falsos, & amicitiae fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies & honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti, qui magnitudine opum praecipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit. Exutusque omnibus fortunis, & in exilium actus; aequitate deum erga bona malaque documenta.

Thraseae

Thraseae, Soranoque, & Serviliae datur mortis arbitrium. Helvidius & Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, praedicto ne in republica haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies sestertium singulis, Ostorio duodecies & quaestoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam in hortis agentem quaestor consulis missus, vesperscente jam die. Illustrium virorum feminarumque cactus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicae institutionis doctore: cum quo, ut conjectare erat intentione vultus, & auditu si qua clarius proloquebantur, de natura animae, & dissociatione spiritus corporisque inquirebat. donec advenit Domitius Caecilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes quiritantesque qui aderant, facessere propere Thrasea, neu pericula sua miscere cum sorte damnati hortatur. Arriamque tentantem mariti suprema, & exemplum Arriae matris sequi, monet retinere vitam, filiaeque communi subsidium unicum non adimere.

XXXV. Tum progressus in porticum, illic à quaestore reperitur, laetitiae propior, quia Helvidium generum suum Italia tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc senatusconsulto, Helvidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quaestore, Libemus, inquit, JOVI LIBERATORI. Specta juvenis, & omen quidem dii prohibeant; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis. Post lentitudine exitus graves cruciatus afferente, obversis in Demetrium.*

FINIS ANNALIUM.

